

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Seminář východoevropských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2007

Název diplomové práce: **JAZYK A NÁSILÍ**
(Language and violence)

zpracovala: **Ester Mészárosová**

vedoucí diplomové práce: **Doc. Dr. Kamila Chlupáčová, CSc.**

studijní program: **filologie**

studijní obor: **východoevropská studia se specializací
rusistika**

Praha, 23. 7. 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Ester Mészárosová

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce , paní docentce Kamile Chlupáčové , za velkou trpělivost a korekturu pravopisných a stylistických chyb.

Dále děkuji panu Harald Burgerovy z univerzity v Curychu a paní Anje Herzog z Hans-Bredow-Institutu v Hamburгу za doporučení odborné literatury.

Obsah

Úvod.....	1
I) Metodologické poznámky.....	3
1.) Mediální lingvistika: stanovení její pozice v rámci tzv. výzkumu médií (Medienforschung).....	3
2.) Metody lingvistické mediální analýzy.....	6
3.) Mediální text a jeho komunikativní funkce.....	7
II) Jazykové strategie v politicky angažovaných žurnalistických textech.....	9
1.) Kritérium objektivit v tisku.....	9
2.) Jazykové strategie a postupy politicky angažovaných textů.....	13
2.1. Dichotomie.....	16
2.2. Evaluace a argumentace.....	19
2.2.1. Metaforizace: ústřední sémanticko-stylistický znak persuzivního textu.....	21
2.3. Naturalizace a konotační řada.....	22
2.4. Stereotyp.....	23
2.5. Hyperbola a orálnost jako základní stylistické postupy persuaze.....	24
2.6. Dvě základní sémantická pole propagandistického diskursu: militarizmy a sakralizmy.....	26

III) Komparativní analýza vybraných deníků české, ruské a německé provenience.....	29
1.) Intence a charakter komparativní analýzy-krátký exkurz.....	29
2.) 11. září 2001 v USA a perzekuce v 21. století.....	30
2.1. Deklarace nerovnosti: dichotomie a dehumanizace deklarovaného nepřítele pomocí metafor.....	31
2.1.1. Dichotomie agresor:oběť a metafory d'ábla a zvířete.....	31
2.1.2. Dichotomie civilizace:anticivilizace.....	52
2.1.3. Dichotomie řád:chaos.....	59
2.1.4. Dichotomie bezpečí:svoboda.....	61
2.1.5. Dichotomie dobro:zlo.....	62
2.2. Konotační řada jako prostředek diskreditace nepřítele.....	64
2.3. Sakralizmy a militarizmy: spása lidstva a svatá válka.....	69
2.4. Modální slovesa, imperativ a gradace: výzva k odložení zábran a k zabití nepřítele.....	84
3.)Beslan a problematika dvojího standardu.....	103
3.1. Narušení elementární dichotomie agresor:oběť v Mladé frontě Dnes a v Süddeutsche Zeitung.....	104
3.2. Zachování polarity agresor:oběť v ruském deníku Известия.....	115
3.3. Diskreditace nepřítele Putina a výzva k postupu proti Putinovu Rusku v německém deníku.....	121
3.3.1. Metafora a analogie jako centrální formy diskreditace Putina.....	121
3.3.2. Konotační řada, historická analogie, stereotyp a dichotomie lež:pravda jako ústřední jazykové strategie zobrazování Ruska.....	125

3.3.3. Problematika postupu proti Putinovu Rusku: kategorie modality a citát z klasika.....	129
---	-----

3.4.) Putin, teroristé a boj proti dvojímu nepříteli v Mladé frontě	
Dnes.....	131

3.4.1. Stereotyp a hyperbola jako dvě nejvýraznější jazykové formy diskreditace Ruska a prezidenta Putina.....	132
--	-----

3.4.2. Vyhlášení nerovnosti mezinárodního teroristy pomocí biologizace, dichotomie a konotační řady. Aktivace genocidy jako postupu proti nepříteli v politickém diskursu.....	137
--	-----

3.5.) Náboženský výklad událostí v Beslanu jako interpretační dominanta ruského deníku.....	140
---	-----

3.5.1. Diskreditace beslanských teroristů pomocí historické analogie a zařazení terorizmu v Beslanu do mezinárodního kontextu.....	141
--	-----

3.5.2. Problematika elementární dichotomie my:oni a místo Ruska ve světě....	142
--	-----

3.5.3. Ústřední heslo «война-победа-единство» a další sémantické uzly jako hlavní jazykové realizace postupu proti nepříteli.....	144
---	-----

IV) Resumé: výsledky komparativní analýzy-shody a rozdíly.....	148
--	-----

Nachwort.....	153
----------------------	------------

Seznam literatury.....	155
------------------------	-----

Úvod

Co je podstatou násilí? Kde jsou kořeny tohoto jevu? Jak je možné přesvědčit člověka , že válka je jedna z možností , jak řešit konflikty, že zabíjení toho druhého je v určitých podmínkách nutností a správnou věcí? Je pacifistické hnutí skutečně přežitkem a dílem snů a idealistů nebo výzva pro každou generaci i jednotlivce?

Již antičtí filozofové interpretují válku jako projev lidské přirozenosti , jako výraz věčné touhy člověka po moci. Diskuse Pavla Baršy a Karla Theina v lidových novinách¹ o vztahu západní filozofie k otázkám války a míru, ale hlavně vztahu historie a filozofie je poučná z dvojího hlediska. Na jedné straně přehledně informuje o hlavních myšlenkových proudech západní filozofie, které se zabývaly otázkou války, státu a práva. Na straně druhé je důkazem velice rezervovaného postoje dnešních myslitelů k pacifismu, který chápe Pavel Barša následovně:

*...racionalizace je jen jednou z forem násilí, ideologie míru jen jinou formou války.*²

I když v Baršových úvahách jde o zpochybnění výsostné pozice rozumu a jeho zařazení do diskursu historie, je jeho konečná koncepce historie jako nikdy neutuchajícího boje více výrazem politologa než filozofa. To dokazuje i reakce filozofa Karla Theina, který upozorňuje na přízvěnek Římanů k řeckým úvahám o válce a míru. Za autora myšlenky, která je vzdáleně podobná idee „věčného míru“ považuje nikoliv filozofické teoretiky, ale římského praktika a senátora Cicérona . Filozofie věčného míru není podle Theinových úvah plně realizovatelný ideál. V Kantově duchu by neměl být nazírán jako předmět kontemplace, ale jako *nástroj orientace v dějinách*.³

Násilí jako jev se stává předmětem zájmu mnoho oborů i dílčích disciplín. V této diplomové práci bude násilí zkoumáno z hlediska lingvistiky. Je to méně obvyklý přístup ke zmíněné problematice , ale poskytuje nám možnost analyzovat násilí ve fázi jeho vzniku a uvědomit si závažnost užívání slova v mezilidském komunikačním prostoru. Na rozdíl od úvah filozofů nebo politologů půjde v této práci o odkrytí jazykových postupů persuaze, která je nutnou

¹ Pavel Barša, Konec filozofie věčného míru, Lidové noviny 13.5.2006, a Karel Thein, Filozofové a věčná válka, Lidové noviny 20.5.2006, IN: www.lidovky.zpravy.cz- str.1-3

² Pavel Barša, Konec filozofie věčného míru, Lidové noviny 13.5.2006, IN: www.lidovky.zpravy.cz- str.2

³ Karel Thein, Filozofové a věčná válka, Lidové noviny 20.5.2006, IN: www.lidovky.zpravy.cz- str.3

součástí propagandistického diskursu . Na počátku každého konfliktu a každé války zaujímá slovo ústřední funkci a každá forma manipulace se opírá o jeho zneužití.

Právě tento okamžik vznikajícího násilí a přípravy k mezilidské nenávisti , který se odehrává výlučně na pozadí jazyka, bych chtěla ve své diplomové práci na téma *jazyk a násilí* zachytit , popsat a vystihnout. Na příkladu dvou nedávných událostí, teroristickém útoku na New York a Washington 11. září 2001 a teroristické agresi v Beslanu na počátku září 2004, se pokusím odkrýt jazykové postupy válečné propagandy a vznik ideologie nepřítele na pozadí konkrétních jazykových technik.

I) Metodologické poznámky

1.) Mediální lingvistika : stanovení její pozice v rámci tzv. výzkumu médií (Medienforschung)

Mediální lingvistika je jednou z dílčích disciplín, které jsou zahrnuty do velice širokého rámce tzv. výzkumu médií . V německojazyčném prostoru jsou přitom termíny *Medienforschung*, *Medienwissenschaft* a *Publizistikwissenschaft* součástí jednoho vědeckého proudu, který není jasně vyhraněný a umožňuje více interpretací a definicí. Zcela obecně lze konstatovat, že jde o široký zájem celého komplexu oborů o tzv. masmédia. Takzvaná *Medienwissenschaft* jako taková nemá jednotný metodologický postup či aparát, kterým by se řídila , ale využívá metod řady disciplín. Mediální lingvistika je oborem na pomezí lingvistiky a tzv. nauky o médiích (*Medienwissenschaft*). Kombinuje teorie a metody empirické jazykovědy , hlavně textové a sociologické lingvistiky, s koncepty tzv. *Medienwissenschaft*. Specifickým rysem mediální lingvistiky je její čistě jazykové zaměření na verbálně-komunikační aspekty mediálních produktů a na komunikaci jako takovou v rámci produkce a recepce. Na rozdíl od jiných mediálních disciplín jako jsou mediální sémiotika či obsahová analýza se mediální lingvistika soustředí výhradně na jazyk jako znakový systém a nepokouší se o analýzu dalších znakových systémů , které se podílejí na konstituci mediálních textů.¹

Ústředním pojmem dnešní mediální lingvistiky je **mediální komunikace**(*Medienkommunikation*). Od tzv. pragmatického obratu v sedmdesátých letech minulého století se mediální příspěvky chápou jako komplexní dějové souvislosti . Hledisko jakéhosi jednotného a specifického mediálního jazyka je vytlačeno detailnějším a vrstevnatějším pohledem komunikačně-teoretickým. Díky pragmatizaci jsou zdůrazněny textové kategorie jako jsou kontext , forma a funkce výrazu. Prosazuje se strukturalistické vidění mediálních příspěvků , které jsou chápány jako výraz systematických strukturních znaků mediální komunikace.²

¹ Androutsopoulos, Jannis, Medienlinguistik, Beitrag für den Deutschen Fachjournalisten-Verband e.V./ <http://www.dfjv.de/> 9.11.2003, S.1

² Bucher, Hans-Jürgen, Sprachwissenschaftliche Methoden der Medienforschung, IN: Leonhard, J.-F. , Medienwissenschaft , Bd.1, S.213 - 231

V nejnovějších příspěvcích mediální lingvistiky je největší důraz kladen na vypracování vztahů mezi formou a funkcí jazykových výrazů. Funkcionální perspektiva je v současnosti dominantním hlediskem při analýze mediálních produktů. Pluralitu perspektiv obhájí oproti jednoznačně funkcionalistickému stanovisku Jannise Androutsopouluse³ Harald Burger.⁴

Jestliže výchozím bodem mediální lingvistiky je pojem *mediální komunikace*, je v Burgerově knize uvedená definice tzv. masové komunikace (*Massenkommunikation*) podle mého názoru nejúplnější a zní následovně:

„ Im Massenkommunikationsprozeß werden

1. *Inhalte, die im überwiegenden Maße für den kurzfristigen Verbrauch bestimmt sind(...),*
2. *in formalen Organisationen mittels hochentwickelter Technologien hergestellt und*
3. *mit Hilfe verschiedener Techniken (Medien)*
4. *zumindest potenziell gleichzeitig einer Vielzahl von Menschen (dispersed Publikum), die für den Kommunikator anonym sind,*
5. *öffentlich, d.h. ohne Zugangsbegrenzung,*
6. *in einseitiger (Kommunikator und Rezipient können die Positionen nicht tauschen, die Beziehung zwischen ihnen ist asymmetrisch zugunsten des Kommunikators) und*
7. *indirekter Weise (ohne direkte Rückkoppelung)*
8. *mit einer gewissen Periodizität der Erzeugung*
9. *kontinuierlich angeboten.*“⁵

Médium jako další centrální pojem mediální lingvistiky definuje Burger jako *zprostředkovatele* komunikace a vymezuje ho kontrastně proti přímé komunikaci (*face-to-face Kommunikation*), kde je zprostředkovávací funkce zbytečná.⁶ Specifické podmínky mediální komunikace ovlivňují formu i obsah mediálních textů. Konstelace *kommunikátor-text-recipient* je výchozím bodem analýzy. Mediální příspěvky jsou z hlediska jejich autorství vícevrstvenaté. Představa, že novinový článek je dílem jednoho autora, je zcestná.

³ Androutsopoulos, Jannis, *Medienlinguistik*, Beitrag für den Deutschen Fachjournalisten – Verband e.V. / <http://www.dfjv.de/> 9.11.2003, S.3

⁴ Burger, Harald, *Mediensprache*, Berlin 2005, S.3

⁵ Burger, Harald, *Mediensprache*, Berlin 2005, str. 1

⁶ *ibid.*, str.2

autorství vícevrstvenaté. Představa, že novinový článek je dílem jednoho autora, je zcestná. Žurnalista je ve své autonomii omezen již tím, že je příslušník určité redakce, jejichž interním normám je podřízen. Redakce je zase zodpovědná tomu, kdo ji financuje. Institucionální svázanost neposkytuje žurnalistům široký prostor k individuálnímu stylu a originalitě, což je patrné nejvíce u bulvárního tisku.⁷

Ještě vyhraněnější stanovisko uvádí Bucher, který definuje mediální text jako *mozaiku citátů jiných diskursů* a požaduje rozlišování dvou komunikačních úrovní, úrovně zobrazování a úrovně zobrazeného⁸, což ve své podstatě není ale nic jiného než rozlišování formy a obsahu. Jestliže je obtížné určit pozici autora, ještě složitější je definice recipienta. Pojem masa, masové publikum byl v novějších pracích o mediální komunikaci nahrazen termínem *disperzní publikum*.

Důležitou roli pro formu i obsah mediálních textů hraje adresovanost příspěvků určitému okruhu adresátů. Mediální příspěvky nejsou podle Buchera nikdy slepě adresovány, ale jsou orientovány buď explicitně v přímém oslovení určitého publika nebo implicitně například tématickou diferenciací mediální nabídky, způsobu zobrazení, orientačních pomůcek ve smyslu rubrik atd.⁹

Burger rozlišuje recipienta náhodného (tzv. *effektiver Rezipient*) a recipienta, který je vědomně oslovován (tzv. *intendierter Rezipient*).¹⁰

Další zvláštností mediální komunikace je fakt, že je zčásti jednostranná. Recipient nemá většinou možnost reagovat bezprostředně a ovlivňovat chod komunikace. Pozice autora je tímto faktem ztížena a žurnalista musí jen odhadovat, jak jeho text čtenáře osloví. Novinové texty se vyznačují prostorově-časovou diskontinuitou mezi produkcí a recepcí, což je typický znak všech psaných textů. Jednostrannost komunikace se noviny snaží prolomit pomocí publikace čtenářských reakcí.¹¹

Posledním pojmem, který je důležitý pro pochopení ustředního pojmu mediální komunikace, je tzv. *komunikativní funkce*. Podle Burgera je znakem novinových textů zásadní funkcionální dichotomie mezi infomací a vytvářením veřejného mínění, přičemž je již od 19. století běžnou praxí, aby se noviny staly platformou pro vyjádření určitého názoru a nabídly čtenářům orientaci.

⁷ ibid., str. 4

⁸ Bucher, Hans-Jürgen, Sprachwissenschaftliche Methoden der Medienforschung, IN: Leonhard, J-F-, Medienwissenschaft, Bd.1, S.216

⁹ ibid., str. 217

¹⁰ Burger, Harald, Mediensprache, Berlin, str. 8

¹¹ ibid., str.10-12

Musí ovšem být zachována pluralita názorových hledisek, která je stále větší koncentrací tisku ohrožena.¹²

2.) Metody lingvistické mediální analýzy

Mediální lingvistika podle Androutsopoulose nevyvynula zcela nové metody analýzy , ale opírá se o metodologický aparát empirické jazykovědy. Jako nejrozšířenější metody mediální lingvistiky uvádí Androutsopoulos

- analýzu textových druhů ,
- analýzu variant,
- analýzu hovorů
- kritickou lingvistiku a diskursivní analýzu.¹³

Androutsopoulos ve své definici posledně zmíněné metody na rozdíl od Buchera příliš nerozlišuje mezi kritickou lingvistikou a diskursivní analýzou . Obě metody jsou podle něho produktem osmdesátých let . Hlavní náplní zmíněné metody je analýza vztahů mezi jazykem , masmédií a ideologiemi. Výchozím bodem je předpoklad, že při určitém užití jazyka masovými médii dochází k reprodukci ideologických pozicí. Díky produkčním podmínkám žurnalistického diskursu nemůže být skutečnost v médiích ideologicky neutrální. Právě skrze vědomý výběr jazykových prostředků dochází k určitému hodnocení událostí , aniž by byly explicitně tyto hodnotové soudy vyřčeny. Kombinací gramatické, jazykové a ideologické analýzy se pokouší kritická lingvistika demonstrovat, jaké detaily jazykové formulace přispívají k reprodukci sociálních stereotypů nebo k posunu politické zodpovědnosti. Často zkoumané jazykové prostředky jsou syntaktické struktury jako jsou transitivity, modalita a nominalizace, slovník, hlavně oblast sociálních kategorizací a užívání odborných výrazů ve funkci eufemistické. Dále je to výběr metafor a forma vlastních jmen u významných osobností veřejného života.

Kritičtěji se k metodám kritické lingvistiky vyjadřuje ve svém přehledu mediální lingvistiky Bucher.

Fixace na analýzu jazykových výrazů ochuzuje podle Buchera komunikativní , dynamické a intertextuální aspekty mediální komunikace, otázky jako je grafické vyřešení a stylistické ztvárnění textů. Přes návaznost diskursivně analytické mediální kritiky na kritické lingvisty

¹² Burger, Harald , Mediensprache , Berlin 2005 , str.23

¹³ Androutsopoulos, Jannis, Medienlinguistik, Beitrag für den Deutschen Fachjournalisten- Verband e.V. , <http://www.dfjv.de/> 9.11.2003, str. 5-6

osmdesátých let minulého století se jedná podle Buchera o metodu , která kompenzuje nedostatky kritické lingvistiky důrazem na strukturální aspekty mediální komunikace. Diskursivně analytická mediální kritika , založena Teunem A. Van Dijkem , našla pokračovatele v Duisburgském Institutu pro jazykový a sociální výzkum kolem Siegfrieda Jägera v devadesátých letech. Ústřední roli hraje analýza rasistických a xenofobních vzorců ve zpravodajství. Důležitý rozdíl mezi zmíněnými školami spočívá v úrovních analýzy. Kritická lingvistika analyzuje diskriminaci z hlediska jazykového výrazu, diskursivně analytická mediální kritika vidí diskriminaci jako komplexní sociální praxi mediální komunikace, např. ve smyslu selekce obsahů a témat, stylistických prostředků, citace, nadpisů, struktury příspěvků a vzorců argumentace v komentářích.¹⁴

3.) Mediální text a jeho komunikativní funkce

Jednotná definice textu jako takového neexistuje , přičemž toto zjištění neznamená , že je nutné rezignovat na jakýkoliv pokus o vymezení. Více než na jednotné definici záleží na perspektivě a dílčím oboru, který se texty zabývá. Dále je jasné, že definice textu je závislá na typu textu, který s sebou nese řadu specifických znaků. Tak je například logické, že jiné bude vymezení například literárního a mediálního textu. O co nejobecnější vymezení pojmu text se pokouší současná textová lingvistika:

*Der Terminus „Text“ bezeichnet eine begrenzte Folge von sprachlichen Zeichen , die in sich kohärent ist und die als Ganzes eine erkennbare kommunikative Funktion signalisiert.*¹⁵

Spojením dvou základních perspektiv textové lingvistiky, strukturalistické a komunikačně – pragmatické , vzniká integrativní textový pojem . Text se v současnosti chápe jako jazyková a zároveň komunikační jednotka, přičemž teoreticko-metodologickou základnu tvoří pragmatický pojem textu.

V duchu strukturalistické lingvistiky a generativní transformační gramatiky nadále funguje věta jako základní strukturní jednotka textu. Z hlediska pragmatiky má ale text vždy komunikativní funkci , která je pro textualitu zásadní. Gramaticky vnitřně souvislá řada vět

¹⁴ Bucher, Hans-Jürgen, Sprachwissenschaftliche Methoden der Medienforschung, IN: Leonhard, J.-F., Medienwissenschaft , Bd.1, Sstr.223-224

¹⁵ Brinker , Klaus, Linguistische Textanalyse , Berlin 1997 , str. 17

ještě netvoří text . Až zařazení gramatického sledu vět do širšího rámce komunikačního aktu dodává textu určitý komunikační smysl. Struktura ve smyslu gramaticko-tématické koherence a komunikativní funkce jsou tedy dva komplementární znaky textuality .¹⁶

Popisem mediálního textu se zabývá detailně Harald Burger ve své knize *Mediensprache*. Ve své typologii mediálních textů rozlišuje texty žurnalistické , fiktivní , reklamní , sponzorské , texty recipientů a inzerce. Mediální text z hlediska sémiotiky vymezuje Burger jako verbální produkt , jehož integrální součástí je i obraz, ať se jedná o příspěvky v televizi či tisku. Dále je mediální text také vždy součástí širokého kontextu a výsledkem vícevrstevnatého procesu. Na generaci textu či textové produkci (rovina A: aktuální text) se podílí nikoliv jeden autor, ale celá redakce, přičemž existuje řada textových verzí(rovina B: produkce textu). Pro textovou konstituci roviny A i B je určující tzv. textová praefáze (rovina C: Vorgeschichte), což neznamena nic jiného, než že různí aktéři jako jsou politici, mluvčí různých politických stran, redaktori agentur generují v různém čase ústní a písemné texty , které vytvářejí řetězec textů, který má nakonec vyústění v aktuálním textu. Tento text A je ale jen intertextem v nekončící textové řadě. Posledním prvkem mediálního textu je jeho recepce a způsob jeho čtení a interpretace (rovina D). Texty roviny B a C jsou praetexty ve vztahu k mediálnímu textu A, přičemž diachronní řada je následovná: C - B -A – D.

Kromně diachronní , synchronní a typologické intertextuality je dalším významným pojmem v Burgerově chápání textu pojem intratextuality. Intratextualita je v první řadě strukturální fenomén , jehož funkce se mohou v závislosti na médiu dost lišit. Nejčastěji jsou objektem výzkumu intratextualních relací mezi verbálními a grafickými elementy v tisku nadpisy, které jsou na jedné straně chápány jako relativně autonomní jednotky, na straně druhé jsou intratextuálně propojeny s úvodní částí textu(*lead*) .¹⁷

Jestliže intertextualita a intratextualita jsou strukturální specifika mediálních textů , je pro typologii mediálních textových druhů centrální otázka vztahu mezi strukturou a funkcí z hlediska jejich klasifikace a popisu. Vliv funkce na formální strukturu textu , jejich vzájemná interakce, je složitou otázkou textové lingvistiky. Formální struktura textu může mít více než jednu funkci a jednu funkci lze realizovat pomocí různých struktur. Přesto je ale podle Burgera ve většině případech textů v tisku možné určit dominantní textovou funkci. Jako základní funkce textu v tisku rozlišuje funkci zaměřenou na informování-informaci a funkci, zaměřenou na tvoření mínění (*informationsbetont, meinungsbetont*), přičemž jako exempla lze k první funkci přiřadit textový druh zprávy (*Bericht*), k druhé komentář.

¹⁶ Brinker Klaus, *Linguistische Textanalyse*, Berlin 1997, str. 12-17

¹⁷ Burger, Harald, *Mediensprache* , Berlin 2005 , str. 66-123

V následující tabulce Burger uvádí nejdůležitější textové druhy (*Textsorten*) a charakterizuje je z hlediska jejich struktury a funkce¹⁸ :

II) Jazykové strategie v politicky angažovaných žurnalistických textech

1.) Kritérium objektivity v tisku

Slovo objektivita funguje často jako zaklínadlo laické i odborné veřejnosti ve vztahu k příspěvkům nejen tisku, ale masmédií obecně. Pomocí kritéria objektivity je mediální text posuzován a hodnocen z hlediska své kvality. Právě tento ústřední pojem žurnalistiky a médií obecně napadají novější lingvistické práce, které svou pozornost zaměřují na jazyk mediálního světa.

Asi nejradikálnější stanovisko zaujímá kritická lingvistika, která zcela zpochybňuje nezávislost a objektivitu tisku. Diskurs tisku jako všechny diskursy je závislý na vlastní institucionální a ekonomické pozici. Noviny jsou podle Fowlerův interpretace součástí průmyslového komplexu, kde komerce určuje charakter produkce a povahu textů. Obsah i forma mediálního textu jsou zcela pod vlivem těchto externích faktorů. Zkrze média podle Fowlera mocenská elita stále znovu upevňuje společenský status quo a potvrzuje existující hierarchii. Tisk je podle Fowlera ve své podstatě monologický a to nikoliv v rovině obsahu, ale formy. Vnější podmínky určují i vnitřní charakter jednotlivých textů. Média výhradně používají *jazyk privilegovaných* a formálně ruší mnohohlasnost textů. Při zachování určitého automatizmu v užívání jazyka v tisku dochází k stále novému upevňování společensko-mocenské hierarchie, přičemž často nejde o cílenou strategii, ale o následek strukturální povahy tisku jako součástí byznysu.

¹⁸ Burger, Harald, *Mediensprache*, Berlin 1997, str. 213

Jazyk v takovémto chápání nemůže být neutrální a zprávy nejsou ničím jiným než sociálním konstruktem reality, což je termín Luckmanovy a Bergrovy průkopnické práce o ideologii nejen v médiích z šedesátých let dvacátého století.¹⁹

Rozlišení skutečného a mediálně konstruovaného světa je podle Burgera všeobecně uznávaná teze.²⁰ Specifičnost Fowlerova postoje tkví spíš v jeho chápání závažnosti jazyka pro tuto konstrukci fiktivního světa médií. Fowler shrnuje svůj postoj následovně:

*„News is a representation of the world in language: because language is a semiotic code, it imposes a structure of values, social and economic in origin, on whatever is represented...News is a representation in this sense of construction, it is not a value – free reflection of facts.“*²¹

Vše, co je tedy řečeno a napsáno o světě, je výrazem určité ideologické pozice, kterou doprovázejí procesy jako je selekce událostí a jejich transformace do jazykového kódu. Rozdíly ve výrazu jsou vždy i rozdíly ideologické. Jakýkoliv aspekt struktury jazyka, ať fonetického, morfologického, syntaktického, lexikálního nebo stylistického charakteru může být nositelem ideologického významu.²²

Fowlerova koncepce jazyka, opírající se důsledně o Hallidayovu školu, která vychází z představy, že existuje kauzální vztah mezi sémantickou strukturou jazyka a vědomím, se snaží o sociologickou interpretaci této představy. Fowlerův postoj je z hlediska filozofických úvah o jazyce jen jednou z možností a nikoliv neproblematický. Přesto představuje jeho interpretace jazyka lepší možnost pro analýzu ideologičnosti mediálních textů než více filozoficky, ale méně sociologicky zaměřená koncepce Chomského.

Poněkud z jiného úhlu nahlíží problém objektivity Harald Burger. Ve své knize *Mediensprache* také zásadně zpochybňuje kategorii objektivitu v masmédiích. Upozorňuje na pracovní postupy jakými jsou selekce, transformace a intertextuální kombinace zpráv. Zobrazování skutečnosti v médiích charakterizuje Burger jako fikcionalizaci či inscenaci reality. Přitom se snaží vysledovat prvky fikcionalizace v televizních pořadech, nikoliv v tisku. Na rozdíl od Fowlera se Burger nesoustředí tolik na jazyk jako nositele ideologií, ale zdůrazňuje více strukturální svázanost mediálních textů, skrze kterou se vytváří nová, totiž

¹⁹ Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str.19-24

²⁰ Burger, Harald, *Mediensprache*, Berlin 2003, str.168

²¹ Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str.4

²² Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str.67

mediální skutečnost. Fragmentarizace a intertextualita jsou hlavní formy fikcionalizace reality v masových médiích.²³

I když Fowler a Burger zastávají stejný názor o absenci objektivitě jako takové v médiích, liší se jejich zdůvodnění tohoto nedostatku. Fowler vnímá masmédia jako nástroj mocných a zdroj k šíření ideologií. Ideologizace se realizuje na úrovni mediálního jazyka :

*„...the articulation of ideology in the language of the news fulfils , cumulatively and through daily reiteration , a background function of reproducing the beliefs and paradigms of the community generally: what Hall and his colleagues...call a consensual view of society.“*²⁴

Podobné stanovisko zastává Felix Stadtfeld ve své doktorské práci *Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten*.²⁵ Přestože jeho kniha vychází z Greimasovy sémiotické textové analýzy a neopírá se o sociologizující model Fowlerův, zkoumá jako britští kritičtí lingvisté hlavně ideologickou funkci politicky angažovaných textů a její jazykovou realizaci. Jeho hlavní hypotéza zní následovně:

*„...die wichtigste Funktion der politisch engagierten Literatur besteht in der Persuasion der Leser im Dienst der Akzeptanz und Übernahme der Einstellung des Autors. Die politisch engagierte persuasive Literatur ist ein Instrument der Politik, die definiert werden kann, als die Kunst , im Medium der Öffentlichkeit Zustimmungsbereitschaft zu erzeugen.“*²⁶

Burger argumentuje více z hlediska strukturální povahy mediálních příspěvků. Nemožnost objektivního zobrazení skutečnosti tkví podle Burgera nejen v procesech selekce, fragmentarizace a kombinace fragmentů v rámci média, ale i v inter- a intratextuálních relacích textů obecně. Mediální text je vždy výsledkem tzv. *Textgeschichte*, na kterou navazuje a ve které pokračuje. Na rozdíl od fiktivních literárních textů používají média jen některé postupy fikcionalizace např. v oblasti narace, aniž by byl celý příspěvek čistě fiktivní. Přitom takovéto postupy mají naopak sugerovat dojem skutečnosti, nikoliv nereálnosti.²⁷ Poněkud osamoceně stojí Burger se svým tvrzením, že nejpozději od války v Perském zálivu se média po nařčení z manipulace poučila a vyvinula postupy , které vylučují takovouto kritiku. Diferencovanější postoj zaujala i lingvistika, která podle Burgera zvolila méně

²³ Burger, Harald, , *Mediensprache* , Berlin 2005, str.168-173

²⁴ Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y., str.224

²⁵ Stadtfeld, Felix, *Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten*, Freiburg 2003

²⁶ *ibid.*,str.31

²⁷ Burger,Harald, *Mediensprache*,Berlin 2003, str.168-171

polarizující termíny. Místo poněkud schématického modelu realita contra manipulace se snaží současná lingvistika o postihnutí různých přechodných útvarů a hovoří proto neutrálněji o konstrukci , inscenaci, virtualizaci a fikcionalizaci reality .²⁸

Burgerův vyváženější postoj ale nevyhovuje na druhé straně až tolik mediálním příspěvkům, které vznikají v době vyhocených krizí jako jsou války a revoluce. I když podle Burgera slovo manipulace je v současné vědě o médiích vytlačováno výstižnějšími termíny, neodpovídá tomuto tvrzení charakter mediálního textu v obecném smyslu slova po 11. září 2001. Pojmy jako jsou válečná propaganda a manipulace se bohužel staly znovu více než aktuální.

Výstižně to formuluje Hans Kleinsteuber ve svém článku *Kriegsberichterstatter: Phantasien und Realitäten*:

*„ Die Logik des Krieges sperrt sich...in besonderer Weise gegen das Objektivitätskriterium..., da Krieg immer von Propaganda begleitet ist, Kriegsberichterstattung der Zensur unterworfen wird, und JournalistInnen sich mit einem immer raffinierteren militärischen ,Informationsmanagement' konfrontiert sehen, das ihre Tätigkeit zu instrumentalisieren droht...Auch wo es gelingt , Propaganda, Zensur und ,militärische PR' journalistisch zu durchdringen, ist die Kriegsberichterstattung immer aufs neue mit Polarisierung, Stereotypen und Feindbildern konfrontiert, in denen politische , religiöse und ethnische Orientierungen ihre fundamentalen-und nicht zuletzt fundamentalistischen- Ansprüche behaupten. Dabei können Bedrohungsbilder, politische Interessen und Kalküle in die mediale Konstruktion von Krieg und Terror einfließen und dazu beitragen, Konflikte und Kriege zu legitimieren, oder aber die Öffentlichkeit gegen sie zu mobilisieren.“*²⁹

Přes veškeré rozdíly a nuance jednotlivých lingvistických směrů v otázce vztahu masmédií a skutečnosti se lingvistika shoduje na tom, že objektivní zobrazení skutečnosti skrze média neexistuje. Proti takovému postoji lingvistů stojí podle Burgera velká část žurnalistů , která je přesvědčena o schopnosti skrze své specifické médium zobrazovat pravdivě a objektivně nás obklopující skutečnost.³⁰

²⁸ Burger, Harald, *Mediensprache*, Berlin 2003, str. 168-169

²⁹ Kleinsteuber, Hans: *Kriegsberichterstattung: Phantasien und Realitäten*, IN: *Vierteljahreszeitschrift für Sicherheit und Frieden* 3/2000

³⁰ Burger, Harald, *Mediensprache*, Berlin 2003, str. 168

2) Jazykové strategie a postupy politicky angažovaných textů

Stanovení obecně platných jazykových postupů persuaze je úkol velice obtížný. Již samotný pojem persuaze je určitou inovací v oblasti terminologie těch vědeckých oborů, které se zabývají fenoménem propagandy, manipulace, agitace a demagogie.³¹ Hlavně po druhé světové válce dochází k pokusům o nové pojmenování fenoménu propagandy a nechybí ani pokus toto slovo zcela vyloučit z vědecké terminologie.³² Výstižně charakterizuje historický vývoj tohoto pojmu ve své práci Thymian Bussemer³³, který se vyslovuje nejen pro znovuzavedení pojmu propaganda, ale o vytvoření široké koncepce jejího výzkumu.

V ideálním případě by se výzkum měl soustředit na proces produkce, šíření a recepce propagandy, přičemž by měl své poznatky ihned aplikovat na komunikační teorie společnosti. V takovémto pojetí by propaganda získala status konstitutivního komunikačního modusu moderní společnosti, který by mohl být kriticky nahlížen z hlediska fungování demokratické veřejnosti. Bussemer upozorňuje na dva zásadní tématické okruhy, které jsou neodmyslitelně spjaty s koncepcí propagandy. Jsou to dějiny sociální kontroly v moderní společnosti a dvojitá funkce sociálněvědných oborů, které na jedné straně kriticky zkoumají propagandu jako nástroj moci, na druhé straně ochotně spolupracují v dobách krizí s mocenskými elitami a zaučují je do technik persuzivní komunikace. Přes absenci jasné definice propagandy není nutné tento pojem obcházet. Pro naše účely zcela postačí její současná charakteristika a stanovení jejích **konstant**.

Propaganda je v první řadě *komunikací*, přičemž mění subjektivní vnímání skutečnosti. Zároveň je i historicky specifickým typem komunikace, který předpokládá určitý vliv veřejného mínění na politický rozhodovací proces a který přisuzuje masmédiím ústřední roli v organizaci veřejného diskursu. Propaganda je vždy *symbolická a mediální*, přičemž propagandou způsobené změny reality působí i po doznění jedné organizované kampaně. Dále je propaganda vždy určitou *technikou*, která vyvíjí pro předem stanovené politické cíle specifické strategie. Je závislá na mediálním systému, který je garantem jejího celoplošného šíření. Propaganda se opírá o sociálněvědné obory a *využívá teoretické poznatky o persuzivních strategiích* a cílových skupinách recipientů. Propaganda usiluje o persuzi,

³¹ Bussemer, Thymian, Propaganda, Wiesbaden 2005, str. 13

³² ibid., str. 24

³³ Bussemer, Thymian, Propaganda, Wiesbaden 2005, str. 25 ff.

přičemž chce lidi přesvědčit tím způsobem, aby zaujali k specifickému problému určitý postoj a podle toho i *konkrétně jednali*. Často jde o afirmaci již latentně existujících postojů ve společnosti. Propaganda pracuje *skrze jazyk a s jazykem* a pomocí obrazů. Jazyk a obrazy jsou manipulovány tak, aby v procesu recepce vznikaly nové spojitosti a tímto i postoje k určité problematice. Běžným postupem je manipulace pomocí *sémiotického spojování* (např. Židé jsou lakomí) nebo *falšováním fakt*. Propaganda vychází z politického systému nebo od jednotlivých politických aktérů a je zpravidla orientována na získání nebo udržení moci. Propaganda *instrumentalizuje média* zkrze cenzuru nebo glajchšaltováním a *ideologizuje* skutečnost. Typickým znakem propagandistické ideologizace je používání jednoznačných *dichotomií*. Často spojuje konkrétní výzvy k určitému jednání s ideologickým obrazem světa. Možnosti jednání jsou bez alternativ, přičemž neuposlechnutí výzvy je *sankcionováno*, nejčastěji vyloučením z diskursu nebo použitím fyzického násilí. Aby byla propaganda úspěšná, musí se formálně i obsahově přizpůsobit zvyklostem recipientů a běžně rozšířeným názorům a očekáváním. Proto propaganda existující formy komunikace a obsahy využívá jako výchozí materiál, pomocí kterého hlásá své poselství. K *pravdě* má propaganda ryze instrumentální vztah, nezamlčuje ji tam, kde by mohla být odkryta a lže tehdy, když je to v její prospěch a možnost odhalení je minimální. Nejčastějším typem propagandy a její zvláštní podřízený druh je válečná propaganda, jejíž hlavní funkce spočívá v *difamací nepřitele*.

Jinak jako základní **funkce** propagandy platí *konzervace mocensko-hierarchických struktur* a vytvoření *sociální koheze*.³⁴

Asi nejobecněji lze propagandu definovat ve smyslu neutrálním jako *boj o vliv skrze komunikaci*.³⁵ Důležité je Bussemerovo chápání propagandy jako diskursivního systému. Beata Mikolajczyk³⁶ vidí zase hlavní rozdíl mezi propagandou a mediálním politickým diskurzem v transparentci persuzivní funkce textů. Její rozlišování propagandy a manipulace, kterou definuje jako skryté ovlivňování veřejného mínění nepovolenými, protože zastřenými prostředky, je ale více než problematické. Tímto rozlišováním navazuje na pozitivní význam slova propaganda, který v současné vědecké terminologii lze asi velice těžko obhájit. Rovněž postulát nehodnocení propagandy a přesouvání jakéhokoliv soudu na etiku, filozofii či teologii je podle mého názoru alibistický. Ryzí lingvistický popis jazykových postupů propagandy a ukázka konkrétních příkladů manipulace jsou svým výběrem a uspořádáním již

³⁴ Bussemer, Thymian, Propaganda, Wiesbaden 2005, str. 30-31

³⁵ Bussemer, Thymian, Propaganda, Wiesbaden 2005, str. 14

³⁶ Mikolajczyk, Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004, str. 61-63

určitým hodnocením. Rovněž nelze souhlasit s kritériem transparency, protože jednak není možné odhadnout, do jaké míry je recipient schopen persuzivní strategie odhalit. A za druhé otevřené agresivní formy propagandy v podobě například různých imperativních apelů přes svou transparentci přispívají k zvyšování společenského napětí a nelze je považovat za akceptovatelný způsob mediální komunikace. Jako příklad lze uvést celou problematiku perzekuce, kterou velice výstižně popsal Adler ve své známé sociologické práci *Svoboda a bezmoc*.

Bussemerův příspěvek vychází z podobných představ jako Roger Fowler. Oba autoři zkoumají sice odlišné fenomény, Fowler ideologický a Bussemer propagandistický diskurs, ale jestliže ideologizaci zahrnuje Bussemer do konstant propagandy, není předmět jejich výzkumu až tak vzdálený. Důležitým postřehem obou autorů, který u Fowlera figuruje jako ústřední rys ideologického diskursu a u Bussemera jen jako jeden z mnoha znaků propagandy je *naturalizace subjektivních postojů*. Právě vydávání subjektivních, společensky daných kategorií za přirozené a objektivní je základní myšlenkou Fowlerovi práce o ideologickém diskursu.³⁷ Další Bussemerův postřeh, totiž *dichotomičnost propagandistického diskursu* je asi nejnápadnějším rysem propagandy, který figuruje v řadě dalších zde uvedených prací autorů jako jsou Felix Stadtfeld nebo Beata Mikolajczyk.³⁸ Složitější je ovšem stanovení dalších jazykových strategií, které by společně uváděli práce zabývající se problematikou propagandy, persuaze či ideologie. Nejprehlednější a také nejobecnější přístup je výše uvedený Bussemerův příspěvek, který je psán z pozice tzv. *Kommunikationswissenschaft*, jejíž diachronní i synchronní průřez autor v úvodní části své knihy nabízí. Právě zájem mnoha vědních oborů o fenomén propagandy vede k roztržiténosti zkoumaného jevu na řadu oborů, jejichž metodologický přístup se značně liší. Tato nejednotnost vede k absenci stanovení základních technických postupů a konkrétního fungování propagandy v rámci jednoho vědeckého oboru. Jednotlivé práce pojednávají o persuazi buď jen okrajově nebo jsou zaměřeny úzce na několik jevů vybraného konkrétního materiálu. Jedná se o tzv. *Fallstudien*, o kterých referuje Bussemer³⁹, který se pokouší o kompenzaci této mezery abstrakcí k obecnému. Proto nelze jinak než se pokusit na základě existující literatury sociologické, lingvistické i historické provenience vytvořit vlastní metodologicko-technický aparát analýzy, který by co nejvýstižněji popisoval nejcharakterističtější propagandistické jazykové postupy. Na základě takto stanovených kategorií bude možné přistoupit k analýze vybraného materiálu.

³⁷ Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str.57

³⁸ Stadtfeld, Felix, *Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten*, Freiburg 2003, str.26-30

Mikolajczyk, Beata, *Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation*, Frankfurt am Main 2004, str.158

³⁹ Bussemer, Thymian, *Propaganda*, Wiesbaden 2005, str.22

Specifika jednotlivých textů budou shrnuta až v druhém plánu. Doplnit by se tímto způsobem měly dva základní vědecké způsoby analýzy: indukce a dedukce.

2.1. Dichotomie

Dichotomie představuje ústřední rys propagandistického diskursu. Její pojmenování má ve vědecké literatuře řadu variant jako jsou polarizace, antagonismus, binární opozice či dualismus. Asi nejobecněji charakterizuje podstatu dichotomie propagandistických textů Felix Stadtfeld, který chápe dualismus jako klasifikační princip všech ideologií. Hlavní funkci dichotomie vidí právě v pokusu rozdělit svět ve smyslu binárních opozic na *dobrý* a *špatný*, *pravdivý* a *lživý* a lidskou populaci na *přítele* a *nepřítele*. Hlavním gestem každé formy ideologie je podle Stadtfelda opozice mezi *já* a *ne-já* (*vertrautes Selbst und fremdes Nicht-Selbst*), přičemž tuto strukturu vykazuje rovněž mýtus. Jedná se o určitý archetyp lidského myšlení vůbec. Známé *já* je hodnoceno vždy pozitivně, neznámé *ne-já* negativně. Ideologie jsou podle Stadtfelda určité formy hledání identity, které doprovází homogenizace. Na rozdíl od ideologie se mýtus nepokouší o mobilizaci jedné skupiny proti druhé, ale snaží se o vyložení světa hermeneutickou formou. Na ambivalenci, indifferenci nebo politickou či hodnotovou neutralitu reaguje propaganda vždy agresivně a pomocí dualistického strukturování textů se snaží přimět recipienta k výběru autorem proklamované ideologie v rozhodovacím procesu, který má pouze dvě alternativy formulované ve smyslu *bud'* – *anebo*.⁴⁰ V Stadtfeldově pojetí představuje ideologie propagandě nadřazený systém.⁴¹ Tato práce ale vychází z Bussemerových představ, že ideologie tvoří proměnlivou konstantu abstraktního diskursivního systému propagandy a tedy jednu z jeho realizací. Jazykové postupy propagandy zůstávají z formálního hlediska vždy stejné, mění se podle ideologie vždy obsahová náplň jednotlivých propagandistických tažení. Výše zmíněné antagonizmy představují asi nejobecnější sémantické binární opozice, přičemž podle charakteru textů lze tuto řadu doplnit dalšími, již více na určitou situaci a ideologii vázanými antagonizmy. Právě specifické opozice zachycují výchozí ideologémy konkrétní propagandistické akce. Stadtfeldovu lingvistickou charakteristiku dichotomie obohacuje Adlerův sociologický přístup o důležité téma perzekuce.

Perzekuci lze považovat za hlavní cíl veškerých dichotomií propagandistických textů. Pronásledování se v první řadě realizuje vždy v rovině jazyka a úzce souvisí s fenoménem moci jako ideologie či propaganda. Adler definuje perzekuci obecně jako *časově omezený*

⁴⁰ Stadtfeld, Felix, *Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten*, Freiburg 2003, str.34-43

⁴¹ *ibid.*, str.40

nebo neomezený proces , ve kterém jednotlivci, organizované nebo neorganizované skupiny páchají zlo na jiných lidech, mimo jiné i na „vlastních“. ⁴²

Určení nepřítele je výchozím bodem perzekuce a tvoří základní rys propagandistického diskursu.

Perzekuce má podle Adlera vždy určitý obsah a cíl. Obsah může být určen , například vyhlášením konkrétních opatření a nebo má emocionálně-spontánní povahu. Pronásledování vykazuje několik stupňů , přičemž k diskriminaci dochází na základě příslušnosti k nějaké antropologické skupině (rase), národu , náboženství , třídě, rodině, spolku nebo jazykové skupině. Na tomto místě lze doplnit postřehy studie s názvem *Fremdbilder-Feindbilder-Zerrbilder*⁴³ , ve které autoři upozorňují nejen na biologický rasismus jako formu diskriminace, ale hovoří rovněž o rasismu kulturním⁴⁴ , který v této práci bude zaujímat důležité místo v rámci dichotomické řady. Deklarace nerovnosti je prvním krokem na cestě k likvidaci nepřítele. Perzekuci charakterizuje dynamický charakter na rozdíl od statického útlaku a její směřování k vyřazení , vyhnání nebo zničení pronásledovaného. Typická je i tendence spět k určitému konečnému cíli, přičemž výbušnost a rychlost jsou důležité atributy takto vymezené temporálnosti. Jestliže pronásledování trvá déle, stupňuje se a vtahuje stále nové skupiny jako objekty perzekuce do nepřátelského tábora. Pronásledovatel na rozdíl od utiskovatele v konečném důsledku usiluje o zničení pronásledovaného. Praobrazem perzekuce je lov, přičemž lov a touha po kořisti probleskují v jednotlivých pronásledovacích aktech. Neustálý požadavek odložit zábrany vede snado k bestialitě .Perzekuce se zaštiťuje zájmem o celé lidstvo, přičemž ve skutečnosti zastupuje vždy partikulární zájmy. K pronásledování patří dále eschatologické rysy. S dosažením cíle bývá spojován ozdravný účinek. Perzekuci se přisuzuje až magický význam a bývá interpretována jako akt smírné oběti. Víra ve vykoupení prostřednictvím lidské oběti a představa o spáse k pronásledování patří i k postmoderní době. Pronásledování se snadno stává systémem a metodou a v konečné podobě se stává principem vládnutí. Z původní nálady, která čerpá hlavně z nechuti člověka k jinakosti toho druhého, ze snahy přinutit člověka, který je svým původem nebo předurčením jiný než já, ke konformismu, se stává systém. Perzekuce jako hnutí má charakteristiku soustavnosti. Za nejnebezpečnější druh pronásledování považuje Adler politickou perzekuci, ve které dochází k symbióze mezi pronásledováním a politikou .⁴⁵

⁴² Adler, H.G., Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str. 101

⁴³ Liebhart, Karin - Menasse, Elisabeth - Steinert , Heinz , *Fremdbilder-Feindbilder-Zerrbilder* , Klagenfurt 2002

⁴⁴ ibid. , str. 22

⁴⁵ Adler, H.G., Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str. 101-134

Samozřejmě lze perzekuci považovat za extrémní vyústění propagandy a musí být splněno více předpokladů, aby se uskutečnila. Přesto, zvláště jedná-li se o válečnou propagandu nebo o vážné společenské krize, je stygmatizace určitých lidí jako původce veškerého zla a neštěstí ve světě jedním z nejpropracovanějších technických postupů propagandisticky laděných textů. Perzekuce souvisí s technikou dichotomií ve své hlubinné struktuře. Jestliže za archetyp lidského myšlení a psychiky označíme opozici důvěrně známé *Já* s atributem „pozitivní“ contra neznámé *Ne-Já* s minusovým hodnotovým znaménkem, je zneužití archetypálního strachu z jinakosti v rámci politického propagandistického tažení s cílem materiálního a mocenského zisku jednou z nejefektivnějších technik manipulace.

Obdobné myšlenky jako Adler vyslovuje ve své sociolingvistické analýze jazyka tisku Roger Fowler. Za základní strategii ideologického diskurzu považuje dichotomii mezi *my* a *oni*. Na rozdíl od sociologa Adlera si ale všímá více konkrétních gramatických prostředků, pomocí kterých se, řečeno Rogerovým termínem, ideologie konsenzu realizuje. Demonstrativní a posesivní pronomina jako *my, oni, naše, jejich* jsou jedním z nejfrekventovanějších prostředků k vyjádření zmíněného antagonizmu. Dalším již ne tak markantním jazykovým postupem, který napomáhá vytváření dané dichotomie je nasazení stereotypů, které jako kategorie klasifikace interpretují zjednodušeně události a nás obklopující svět. Čím více odpovídá určitá událost existujícímu stereotypu, tím spíše se podle Fowlera stane zprávou. Následkem toho je stereotypní představa posílena a kruh se uzavírá. Hojný výskyt stereotypů v textu signalizuje podle Fowlera, že jde o text ideologický, ve kterém nejde o prezentaci určité události, ale o potvrzování kulturních paradigmat, která slouží zachování hierarchického statu quo.⁴⁶

Kromě dichotomií, které mají vysoký polarizující náboj, bývají hojně využívány i další jazykové prostředky, přičemž oproti dichotomii nepanuje ve vědeckých příspěvcích taková shoda a dochází, jak již bylo výše řečeno, k roztržitému popisu dalších typických rysů persuaživních textů. Obecné rysy propagandistického diskursu, o kterých bude níže pojednáno, představují určitý subjektivní výběr z řady možností, které nám odborná literatura nabízí. Důležitými momenty při sestavování technického aparátu analýzy byly aplikovatelnost jednotlivých obecných kategorií propagandy na později analyzovaný materiál a kritérium kvantity, totiž interpretace takovýchto kategorií jako typických pro persuaživní texty v rámci více než jednoho vědeckého příspěvku.

⁴⁶ Fowler, Roger, *Language in the News, Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str.17-19, str.- 52-53, str. 224

2.2. Evaluace a argumentace

Jestliže byla zmíněna v rámci pojednávání o dichotomii perzekuce jako jedna z hlavních funkcí propagandistického diskursu, je na místě uvést další ústřední funkci, kterou je *glajchšaltování evaluační báze mezi producentem a recipientem*.⁴⁷ V persuzivním textu jde autorovi vždy o dosažení intelektuálního přesvědčení recipienta a jeho afektivní souhlas.

Propagandistický text je výzvou k určitému jednání, sám o sobě jednacím aktem ale není.

Autor persuzivního textu jedná vždy strategicky, přičemž lze rozlišit dva základní typy jazykového jednání: *neargumentativní (přemlouvací) a argumentativní (přesvědčovací)*.

Oba prototypy se vyskytují kombinovaně a ne vždy v čisté podobě. Emocionální argumentace bývá běžná tehdy, když hodnotová báze je příliš heterogenní a hrozil by rozpad konsenzu, který je tak důležitý pro vytvoření dichotomie my a oni. Právě v dobách krize není žádoucí poukazovat na rozdíly v zájmech a hodnotách v rámci skupiny „my“. Zvláště cítí-li se majoritní společnost ohrožena ve svých kulturních a ekonomických hodnotách, jsou hodnotový pluralismus a různorodost společenských zájmů marginalizovány.⁴⁸

Přechod od racionální, recipientem kontrolovatelné argumentace, k emocionální argumentační rovině signalizují *klíčová slova expresivního charakteru*. V emocionální rovině má recipient mít stejné pocity jako producent textu. U slabých argumentů autor *odvádí pozornost*, silné argumenty naopak *opakuje* v textu několikrát. Validita argumentace bývá posuzována z hlediska čtenáře i možností ověřit si prameny, přičemž argumentace opírající se o všeobecně uznávané výpovědi typu- expertů se dá věřit (*Faustregel*) nahrazují v persuzivní argumentaci často přesnou heuristickou metodu. Celkem má i racionální argumentace silný sklon k autoritativnosti.

Hodnotící výpovědi v persuzivním textu vystupují jako univerzálně platné. Veškeré jiné evaluační perspektivy a soudy jsou hodnoceny negativně, takže persuzivní argumentaci charakterizuje evaluační dichotomie (pozitivní-negativní). Z hlediska gramatiky jsou evaluační výpovědi většinou úsudkové věty (*Urteilssatz*), takže hodnotící soud vyřkne místo recipienta již sám autor textu.⁴⁹

Méně obecně, zato detailněji zaměřena na jazykovou realizaci evaluace, je Beata Mikolajczyk. Evaluaci spolu s polarizací a simplifikací považuje za tři hlavní metody

⁴⁷ Stadtfeld, Felix Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten, Freiburg 2003, str.56

⁴⁸ Fowler, Roger, Language in the News. Discourse and Ideology in the Press, London and N.Y. 1991, str. 52-53

⁴⁹ Stadtfeld, Felix, Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten, Freiburg 2003, str.48-58

persuaze.⁵⁰ Rozlišuje *explicitní a implicitní hodnotové soudy*. Za explicitní považuje tzv. elementární evaluace, jejichž jádro tvoří *predikace* (x je y, x je jako y), přičemž na místě y je takový výraz, který svým významem připisuje x vlastnost *pozitivní-negativní* (např. George Bush je dobrý prezident) . Dále zahrnuje do elementárních evaluací tzv. performativní formule, které obsahují evaluační verba např. slovesa mínění, hodnocení atd. (např. Vaše chování za posledních pár týdnů lze hodnotit pozitivně./ Myslím si, že jste jednal správně.) Za implicitní hodnocení považuje Mikolajczyk takové výpovědi, které hodnotí skrytě a neumožňují recipientovi jejich interpretaci .V rovině lexikologické si Mikolajczyk všímá evaluativních slov, přičemž upozorňuje na evaluativní funkci *adjektiv*. Zvláštní skupinu tvoří modální slovesa, která mají vyhraněnou semantickou funkci , kterou Mikolajczyk charakterizuje jako nastavení mluvčího k výrazu, které je spjato s hodnocením. Evaluační funkci mají dále *částice a frazeologizmy*. Frazeologické obraty charakterizují pozitivně nebo negativně autorův styl nebo posuzují určitý objekt. Neutrální deskriptivní slova mohou v rámci kontextu dostat vysoce evaluační náboj. Jedná se často o termíny , které jsou vnímány vesměs pozitivně(tzv. *Hochwertewörter*), jako jsou například svoboda nebo demokracie.⁵¹

Roger Fowler tato slova charakterizuje termínem *general propositions*⁵² a zahrnuje je do problému naturalizace, o kterém hovoří jak Stadtfeld tak i Bussemer . Z širokého zájmu o tento jev lze vyvodit jeho závažnost pro propagandistický diskurs a proto mu bude věnována zvlášť kapitola.

Za elementární stylistické evaluace považuje Mikolajczyk dále hlavně *metaforu a řečnickou otázku*, která slouží jako katalyzátor autorových emocí a zpětně ovlivňuje emotivně i recipienta. Řečnické otázky jsou ve své podstatě nepřímá tvrzení s pejorativní evaluací. (např. Je to pravda?= To nemůže být pravda.).⁵³ Řečnická otázka je silně vázaná na kontext, metafora a klíčová slova persuzivního textu mohou sloužit spíše jako politické hesla v propagandistickém boji .

⁵⁰ Mikolajczyk, Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004, str.7

⁵¹ ibid. Str. 73-96

⁵² Fowler,Roger, Language in the News. Discourse and Ideology in the Press, London and N.Y. 1991, str. 57

⁵³ Mikolajczyk,Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004, str. 96-101

2.2.1. Metaforizace : ústřední sémanticko-stylistický znak persuzivního textu

Mikolajczyk považuje *metaforizaci* za jeden z hlavních znaků persuzivní strategie politických textů. Velkou pozornost věnuje metaforám, které vznikly jako neologizmy v rámci určitého politického kontextu. Spektakulární metafora upoutávají recipientovu pozornost a fungují převážně jako argumenty. Přenášení pozitivních nebo negativních asociací na určitý problém pomocí metaforizace je běžný postup *persuzivní argumentace*. Metafora ve většině případů okrajově podporují argumentaci a hlavní téma, mohou ale i fungovat jako leitmotiv celého článku. V takovémto případě se vyskytují buď jako citát nebo jsou umístěny již v nadpisu celého příspěvku .

Dále díky své ilustrativnosti zpřístupňují metafora určitou problematiku recipientovi, přičemž vždy dochází podobně jako u stereotypu k zjednodušování. Kromně argumentativní funkce metafora uvádí Mikolajczyk řadu dalších , avšak pro persuzi má mimořádný význam funkce apelativní. Metafora lze chápat jako nepřímé akty mluvy (*Sprechakte*), které vyzývají recipienta v rámci určitého kontextu k jasně vymezenému postoji a konkrétnímu jednání. Tento apel je implicitně obsažen v sémantice metafora.

Při metaforizaci dochází nejen k přenosu v oblasti výrazu a pojmenování objektu, ale *k přenosům v rámci evaluace* a emočního náboje. Autoři persuzivních textů výběrem určitých metafor hodnotí události a přenášejí svou perspektivu na recipienta. Asi nejlépe lze zachytit evaluační funkci metafora v pojmenování osob , které vystupují v roli přítele či nepřítele v rámci ideologicko-propagandistického diskursu. Zvířecí metafora jsou jedním z nejfrekventovanějších jazykových postupů diskreditace tzv. nepřítele .⁵⁴

Animalizace tzv. politického nepřítele , jeho označení za škůdce a následná likvidace dosáhla vrcholu ve století dvacátém.⁵⁵ Nelze ale mylně vycházet z toho, že perzekuce toho druhého je ve třetím tisíciletí díky drastické zkušenosti dvacátého století překonanou hrozbou. Stále platí Adlerovo následující memento:

*„Sklon k pronásledování...v dějinách lidstva nebyl dosud nikdy překonán. Nesmíme se proto ukolébat jistotou , že nemohou vypuknout nové vlny pronásledování z nenávisti nebo šílenství.“*⁵⁶

⁵⁴ Mikolajczyk, Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004 , str.135-155

⁵⁵ Maier, Hans, Wege in die Gewalt.Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002, str.7

⁵⁶ Adler,H.G., Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str.128

V garanci rovnosti lidí před jasně definovanými hodnotami vidí Adler hlavní prostředek jak zabránit perzekuci.⁵⁷

Historicko-filozofická koncepce odborné studie o mechanismech současného politického násilí s názvem *Wege in die Gewalt-Die modernen politischen Religionen*⁵⁸, vydané Hansem Maierem, obohacuje lingvistickou analýzu Beaty Mikolajczyk zaměřením na charakteristiku hlubinných struktur fenoménu politického násilí. Poznatky této studie jsou důležité i pro oblast jazyka. Ačkoliv přímo nepopisují gramatickou realizaci utopicko-totalitárních koncepcí, ale věnují se více historicko-filozofické stránce problému, jsou závěry autorů této studie aplikovatelné i na jazykovou oblast.

Důležité jsou v kontextu metaforizace postřehy týkající se kategorie nepřítele. V totalitních společnostech se volí termín *nepřítel*, nikoliv politický oponent. Stereotypálnost a abstraktnost jsou charakteristickými prvky obrazu nepřítele, který přes domnělé novátorství vychází z deformovaných kulturních zvyklostí minulosti. Znázornění protivníka jako *d'ábla* nebo *zvířete* jsou *staré metafor*y křesťanského světa. Dále i *klišé ohrožení civilizace a dokonce lidstva žrže po staletí existujícího nepřítele* je součástí repertoáru, který slouží diskreditaci oponentů.⁵⁹

2.3. Naturalizace a konotační řada

Podle Bussemera je propaganda zaměřena vždy na naturalizaci určitých postojů, které jsou vydávány za přirozené kategorie s absolutním nárokem na pravdivost.⁶⁰ Méně obecně a více se zaměřením na charakteristiku ideologie argumentuje Felix Stadtfeld, který zdůrazňuje tendenci každého ideologického diskursu vydávat partikulární ideologický hodnotový systém za univerzálně platný.⁶¹ Kritérium univerzality je sice spjato s naturalizací, ale je ve své definici společenské reality méně radikální. V univerzalitě je přeci jenom obsažen potencionální prvek proměnlivosti. Ovšem v přirozeně daných kategoriích je časově-historická variabilita vyloučena. Přirozené kategorie jsou zásadní a ve své podstatě přirozeně dané, tedy nezměnitelné kategorie jako jsou například prostor nebo čas.

⁵⁷ Adler, H.G., Svoboda abezmoc, Praha 1998, str.128

⁵⁸ Maier, Hans, Die Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002

⁵⁹ Burrin, Philippe, Totalitäre Gewalt als historische Möglichkeit, IN: Hans Maier, Die Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002, str. 183-201

⁶⁰ Bussemer, Thymian, Propaganda, Wiesbaden 2005, str.29

⁶¹ Stadtfeld, Felix, Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten, Freiburg 2003, str.32-34

Roger Fowler poukazuje na tendenci ideologického diskursu vydávat celospolečensky schválené zásady typu *Demokracie je nejlepší politická organizace společnosti* za přirozené kategorie, ačkoliv jde o kulturně podmíněná paradigmat. Dále dochází k využívání již takto relativních kategorií v rámci textu, kde okamžitě vznikají systémové relace a konotace. Za hlavní technický postup naturalizace považuje Fowler *využívání konverzačního stylu*, který má pomoci prezentovat termíny, kterými je určitá skutečnost popsána, za přirozeně dané kategorie. Neformální konverzační styl navozuje dojem, že producent i recipient jsou rovnocenní partnery v rámci komunikace a předpokládá určitou míru kooperace a souhlasu v rámci hovoru.⁶² Stadtfeld upozorňuje na problematiku jazyka jako systému. Zaváděním skutečných nebo domnělých přirozených kategorií vznikají systémové vztahy v rámci kontextu. Tyto relace bývají v propagandistickém diskursu zneužity v rámci argumentace, která se vyznačuje hrou s analogiemi. Vznikají *konotační řady*, které redukuje difference a spojují nespojitelné. Diskreditace nebo vylepšování určité události pomocí negativních a pozitivních konotačních řad je důležitou jazykovou strategií propagandy. Často figuruje jako výchozí bod konotační řady kategorie vydávaná za přirozenou a univerzálně platnou.

2.4. Stereotyp

Beata Mikolajczyk uvádí následující definici stereotypu :

*„ Ein Stereotyp ist der verbale Ausdruck einer auf soziale Gruppen oder einzelne Personen als deren Mitglieder gerichtete Überzeugung. Es hat die logische Form eines Urteils, das in unberechtigt vereinfachender und generalisierender Weise, mit emotional-wertender Tendenz, eine Klasse von Personen bestimmte Eigenschaften oder Verhaltensweisen zu- oder abspricht. Linguistisch ist es als Satz beschreibbar. “*⁶³

Tuto již v sedmdesátých letech formulovanou definici lingvistky Quasthoff považuje Mikolajczyk za platnou dodnes, ale doplňuje jí o aktuálnější charakteristiku strukturální povahy stereotypu. Formálně se stereotyp totiž podle Mikolajczykové neomezuje na pouhou větu, ale má čtyři základní formy realizace :

⁶² Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str.57

⁶³ Mikolajczyk, Beata, *Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation*, Frankfurt am Main 2004, str. 115

- Za základní tvar lze považovat jednoduchou predikaci typu *x je y* (např. *Der Deutsche ist fleißig* = jestliže je x Němec, spadá do třídy y, je pilný).
- Stereotypální věty, které signalizují v povrchové struktuře určitou nezávaznost typu *Der niedersächsische Mensch gilt als wortkarg*.
- V třetím typu mluvčí explicitně poukazuje sám na sebe, např. *Ich habe den Eindruck, dass die Amerikaner unserer Geistigkeit nicht entfernt gewachsen sind*.
- Jako poslední druh stereotypu je uveden kontextuální stereotyp, který je obsažen implicitně v textu a je pochopitelný pouze v kontextu.

Mikolajczyk vychází z dvou základních funkcí stereotypu : funkci obrannou a funkci myšlenkové ekonomie. Stereotypy mohou jako jádro naší tradice bránit naše pozice ve společnosti nebo slouží jako zjednodušující schémata -jako nástroje myšlení.⁶⁴

Základní funkce doplňuje pak o další tři , které popsala Quastoffová:

- funkci kognitivní, která umožňuje generalizaci nebo redukci. Vnímání a chápání okolního světa je pomocí stereotypu usnadněno.
- funkci emocionální(afektivní), která vychází z etnocentrických představ a je prostředkem evaluace
- funkci sociální, která lidem usnadňuje integraci ve společnosti.

Jednotlivé funkce vystupují často společně a navzájem se doplňují. Všechny funkce stereotypu se využívají v rámci persuaze, která nasazením stereotypů uvádí do pohybu jazykové procesy jako jsou generalizace a redukce, evaluace a polarizace.⁶⁵

2.5. Hyperbola a orálnost jako základní stylistické postupy persuaze

Roger Fowler uvádí hned několik jazykových postupů , které sugerují **orálnost**. Za základní považuje *elyptičnost a fragmentarizaci*, které jsou typické pro mluvený jazyk. *Nespisovné tvary a paralinguální poznámky*, které popisují mluvu, např. křičí, koktá spolu s neformálním nazýváním osob v pozitivním nebo negativním smyslu jsou další prvky , které čtenáři sugerují orálnost. Dalším orálním postupem je používání *deiktických indikátorů* času, místa a osoby,

⁶⁴ Mikolajczyk ,Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004, str. 114-118

⁶⁵ ibid., str. 133-134

např. já, ty, my, společně, dnes, teď, potom, tady, tam atd. Vysoká frekvence *modálních výrazů* vytváří iluzi konverzace, autor se prezentuje jako osoba s hlasem. Do technických strategií orálního modelu zahrnuje nakonec Fowler i *typopgrafii*, teda povrchovou strukturu textu. Vše, co narušuje monologickou uniformitu v optickém uspořádání textu má navodit dojem skutečné mluvy. Kromě výše zmíněné naturalizace uvádí Fowler jako další centrální funkci orálního stylu snahu o zaplnění zásadní diskursivní mezery mezi tiskem a čtenářem. Psaný text v oblasti tisku má silný sklon k autoritativnímu a formálnímu způsobu vyjadřování. Přímá řeč je naopak v běžných situacích neformální a vyznačuje se vyšším stupněm solidarity. Různé jazykové postupy mají kompenzovat strohý styl a navodit atmosféru důvěrného hovoru, ve kterém je přesvědčování a přemlouvání snazší.⁶⁶

I když jediný Fowler uvádí orálnost jako znak ideologického diskursu a typický prvek novinářského jazyka a přitom není dodrženo kritérium kvantity, tedy uvedení určitého znaku propagandistického technického aparátu ve více zdrojích, je přesto jeho zmínění na místě. Orální styl je natolik nápadným znakem níže analyzovaného materiálu a natolik odpovídá druhému kritériu, totiž aplikovatelnosti, že by jeho neuvedení představovalo skutečnou mezeru při charakterizaci stylu vybraného textového korpusu.

Gradace a hyperboličnost nejsou rovněž zmíněny v žádné vědecké práci, která by obecněji analyzovala problematiku propagandy. Lze se však opřít o poznatky vědců, kteří charakterizovali fungování nacionálněsocialistické a komunistické propagandy. Hyperbola a gradace jsou v kontextu těchto dvou ideologií zmíněny jako základní rys jejich rétoriky.⁶⁷

Je otázkou, zda lze specifické rysy určité propagandistické akce zobecnit a aplikovat na zcela jiný materiál. Bylo by možné namítnout, že hyperbolická rétorika byla výrazem konkrétních ideologií a spjata s jejich obsahem. Právě ale různorodost komunistické a nacistické ideologie v obsahovém plánu svědčí spíše o technickém postupu přesvědčování. Jestliže vycházíme ze všeobecně uznávané teze, že persuaze má v první řadě apelativní funkci, jsou hyperbola i gradace vhodnými jazykovými prostředky pro zvýšení emotivnosti textu. Chybějící síla výpovědi bývá nahrazena kvantitativním nárůstem slov⁶⁸. Nebo řečeno Felixem Stadtfeldem, který se zabývá koloniálním jazykem v době francouzsko-alžírské války a pohybuje se ve

⁶⁶ Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str. 57-64

⁶⁷ viz. např. Klemperer, Viktor, *Jazyk třetí říše-LTI-poznámky filologovy*, Praha 2003, str. 227.

Ehlich, Konrad, *Sprache im Faschismus*, Frankfurt am Main 1989, str. 151ff.

Селищев, А.М., *Язык и революция*, Москва 1928, str. 127

⁶⁸ Bork, Siegfried, *Missbrauch der Sprache*, Bern und München 1970, str. 40-42

zcela jiném ideologickém kontextu, emocionálně argumentativní typ persuaže je dominantou ideologického diskursu obecně.⁶⁹

Přes různost zkoumaných ideologií dospívají autoři ke stejnému výsledku, proto lze hyperboličnost na základě uvedených prací považovat za určitou jazykovou techniku propagandy. Později analyzovaný materiál tuto tezi potvrdí.

2.6. Dvě základní sémantická pole propagandistického diskursu: militarizmy a sakralizmy

Asi nejčastějším a nejpropracovanějším typem propagandy je válečná propaganda.

Instrumentalizace pojmu propagandy, jeho politizace a militarizace po první světové válce současná věda sice překonala, přesto ale chápání propagandy jako určitého komplexu jazykových technik persuaže zaujímá důležité místo v interpretaci fenoménu propagandy.⁷⁰

Jelikož zde nejde o historicko-filozofický pohled na terminologickou problematiku propagandy, ale o vytvoření metodologického aparátu analýzy, přikloní se tato práce k tradičnějšímu chápání propagandy jako fenoménu, přičemž bude vycházet z aktuálních lingvistických přístupů v oblasti analýzy. Tento tradicionalismus je omluvitelný charakterem zkoumaného materiálu, ve kterém válečná mobilizace hraje důležitou roli.

Militarizmy v oblasti lexikologické jsou logickým důsledkem každé válečné propagandy.

Tvoří jedno základní sémantické jádro veškerých politicky angažovaných textů, které usilí o schválení agrese veřejností a každého recipienta zvlášť.

Sakrální výrazivo tvoří druhé centrální sémantické jádro propagandistických textů, které jsou zaměřeny na mobilizaci v rámci určité ideologie nebo válečného konfliktu. Sakralizace představuje v diskursu propagandy, a to hlavně propagandy válečné, zásadní kategorii, která je úzce spjata s myšlenkovým světem určitého náboženského, v našem případě křesťanského kulturního okruhu a jako určitý archetyp má nesmírně velký dopad v oblasti psychologického působení.

Hans Maier považuje mobilizaci politické moci pomocí tzv. sekulárních náboženství kromě eskalace násilí za určující tendenci naší doby. Podle Maierovy historicko-sociologické

⁶⁹ Stadtfeld, Felix, Persuasionstrategien in politisch engagierten Texten, Freiburg 2003, str.56-58

⁷⁰ Bussemer, Thymian, Propaganda, Wiesbaden 2005, str. 26

interpretace vznikl ve dvacátém století v Evropě nový typ politiky, který operoval se starými křesťanskými motivy očekávání spásy, a rušil moderní dělení náboženství a politiky. Růst státní moci byl doprovázen opět vírou, že teror je možným prostředkem na cestě spásy světa. Doprovodnými jevy moderních totalitních režimů, které vykazovaly náboženství podobné rysy, byly vysoká *loajalita a poslušnost* mnoha lidí, které nelze vysvětlit pouhým strachem nebo nutností se přizpůsobit, dále *necitelnost ke kritice* a pochybnostem a pocit, že jde o *splnění mise*, v poslední řadě *ochota udělat vše*, i to nejzašší, ve službách tzv. „*nové doby*“.⁷¹

Emilio Gentile si v Maierově studii detailně všímá sakralizace politiky, kterou obecně definuje jako přisuzování svatozáře světským skutečnostem jako jsou národ, vlast, lidstvo, společnost, rasa, svoboda, dějiny atd. dogmatickou formou. Zmíněné kategorie jsou vydávány za smysl veškeré existence, za nejvyšší etický princip a řád společenského života, za objekt uctívání a oddanosti až k obětování vlastního života. Sakralizace politiky využívá repertoár tradičních náboženství a usnadňuje svou akceptanci. V procesu sakralizace, který má schopnost obrovské variability, dochází k blahořečení násilí jako legitimního způsobu boje proti nepřítelům vlastní víry a jako nástroje obnovy. Autonomie individua je negována ve prospěch kolektivu. Za první projevy sakralizace politiky považuje Gentile francouzskou a americkou revoluci, ve kterých došlo k mesianistické a chiliastické interpretaci revolučních událostí, které byly chápány jako zvěst nové epochy lidstva a politice byla propůjčena náboženská dimenze. Za konstantní mytickou strukturu sakralizace politiky považuje Gentile apokalyptickou vizi moderny, mýtus znovustvoření člověka zkrze politiku a mýtus vyvoleného národa, který má za úkol předat světu zvěst (*Heilsbotschaft*). Díky sekularizaci mytických archetypů biblické tradice vznikl jako první světské náboženství moderny nacionalismus, který do dnešních dnů je nejstálejším prvkem sakralizace politiky. Během první světové války dochází k prvnímu vyvrcholení politické sakralizace. Ve válečné propagandě je prvně nepřítel prezentován jako ztělesnění zla a vzniká i obraz vnitřního nepřítele. Masové umírání oživilo symboliku smrti a zmrtvýchvstání, mystérium krve a oběti, kult hrdiny a mučedníka, myšlenku kamaradství a společenství. Myšlenka politiky jako totální a tímto náboženské zkušenosti byla během války oživena. Kult padlých je nejnapadnější manifestací sakralizace politiky.⁷²

Maierovy i Gentilovy poznatky byly uvedeny nejen pro svou aplikovatelnost na vybraný materiál, ale pro výstižnou kulturologickou interpretaci problematiky fungování násilí. Lépe

⁷¹ Maier, Hans, *Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen*, Frankfurt am Main 2002, str. 7-8

⁷² Gentile, Emilio, *Die Sakralisierung der Politik*, IN: Hans Maier, *Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen*, Frankfurt am Main 2002, str. 166-182

než řada lingvistických prací trpící deskriptivností vystihují samou podstatu problematiky násilí a odhalují jednu z jejích hlavních metod. V oblasti jazyka se sakralizace politiky realizuje převážně v oblasti lexikologie, nevyhýbá se ale ani oblasti syntaktické a stylistické.

III) Komparativní analýza vybraných deníků české, ruské a německé provenience

V následující analýze půjde o porovnání textů z celostátních deníků, které pojednávají o terorizmu, konkrétně o teroristickém útoku v New Yorku 11. září 2001 a v Beslanu 1. až 4. září 2004. Pro českou stranu byl vybrán deník Mladá fronta Dnes, pro německou Süddeutsche Zeitung a pro ruskou deník Известия.

Při každé komparaci je nutné ujasnit si nejen obsah analýzy, tedy co bude podrobeno srovnávacímu rozboru, ale také stanovit samotné zaměření analýzy. Bez určení intence a nějakého cíle každá analýza lehce sklouzává k pouhé deskriptivnosti. Druhým extrémem je přizpůsobení analýzy již předem stanoveným premisám, jejíž platnost má být analýzou potvrzena.

Následující analýza vychází pouze z jedné, zato však zásadní teze, že každý politicky zaměřený mediální text je svou povahou persuzivní. V souvislosti s jejich tématickým zaměřením se textům nabízí větší prostor pro potencionální realizaci jazykového násilí. Výsledky komparace mohou být uvedeny až v závěru.

1.) Intence a charakter komparativní analýzy – krátký exkurz

Východím bodem této práce je úvaha o vzájemné propojenosti jazyka a násilí. *Prvořadou intencí* zde předložené komparativní analýzy je dokázat, že tragické události v USA byly zneužity k umělé konstrukci nového nepřítele, který byl tolik potřebný k rozpoutání válečné propagandistické mašinérie. Texty o teroristických útocích v Americe jsou skutečně ilustrativním materiálem pro téma perzekuce a to v různé intenzitě ve všech vybraných denících. Vycházíme-li z tvrzení, že terorismus je a byl objektivní celosvětovou hrozbou, nutí značně rozdílné hodnocení teroristických útoků v Americe a v Rusku k zamyšlení. Právě odkrytí *dvojího standardu* při popisu beslanské tragédie má dokázat, že v roce 2001 šlo o cílenou kampaň, která vycházela z mocensko-ekonomických zájmů úzké elity. Možností interpretace pozadí propagandy a manipulace s veřejným míněním po 11. září 2001 je jistě více, přesto se ale nabízí Fowlerova představa o ústřední funkci politicko-

ideologického diskursu tisku a médií obecně. Podle Fowlera nejde v tisku v první řadě o prezentaci událostí, ale o potvrzování kulturních paradigmat, která slouží k udržení mocensko-hierarchického statu quo. Industriálně-komerční charakter médií nenechává tisku velký prostor k narušování daných mocensko-politických poměrů. Právě jazyk podle Fowlera podléhá ideologickému tlaku. Tisk je součástí masmédií a každodenní simultánní prezentace událostí mu dává značný prostor pro šíření ideologie mocných. Kromě kvantitativního rysu tisku uvádí Roger Fowler i kvalitativní faktor. Jazyk novin je podle něho jazykem privilegovaných a ve své hlubinné struktuře obsahuje hotový pohled na svět, přičemž zaujímá kvůli svému ekonomickému zázemí vždy pozici mocných.¹

Povaha komparativní analýzy je tedy dvojí: na jedné straně jde o ilustraci fungování propagandy na aktuálním materiálu a na straně druhé o zachycení hlavních diferencí v prezentaci teroristických útoků v New Yorku a Beslanu. Druhá část srovnávacího rozboru přitom potvrzuje a dokazuje tezi první.

2.) 11. září 2001 v USA a perzekuce v 21. století

Pronásledováním se zabývá řada oborů, ale asi nejpropracovanější metodiku vyvinula sociologie. Klasická práce H.G. Adlera *Svoboda a bezmoc*² zachycuje proces perzekuce v obecných rysech a je proto dobře aplikovatelná na různorodý materiál. Projekcí Adlerových konstant do jazyka lze demonstrovat fungování násilí pomocí jemně vyvinutých jazykových postupů. Ve všech sledovaných zdrojích lze po 11. září 2001 vystopovat *Adlerovy konstanty*. V tomto ohledu mají vybrané deníky společné rysy. Žádné noviny se nevyhnuly propagandě, přesto ale každý zdroj má svá specifika. Nejobecnějším diferenčním znakem je *míra intenzity* jazykového násilí. Hlavní důvody nevyváženého zpravodajství shrnuje Fritz Sack pod pojmy jako *Wissens-, Informations-und Interpretationsherrschaft*³, tedy boj o vládu nad informacemi a výkladem určitých událostí. Právě v rovině *interpretace* lze v jednotlivých denících zaznamenat největší rozdíly.

¹ Fowler, Roger, *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and N.Y. 1991, str. 122-124

² Adler, H.G., *Svoboda a bezmoc*, Praha 1998

³ Sack, Fritz, *Terrorismus und Medien-Eine Wechselwirkung*, IN: *Massen-, Macht und Medien*, Heidelberg 1997, str. 119

Propagandistické persuazivní jazykové postupy jako obecný společný rys deníků na jedné straně a intenzita a interpretace jako nejobecnější difference uvedených zdrojů na straně druhé charakterizují textový korpus v jeho celku.

2.1. Deklarace nerovnosti : dichotomie a dehumanizace deklarovaného nepřítele pomocí metafor

2.1.1. Dichotomie agresor:oběť a metaforý d'ábla a zvířete

Elementární dichotomií ve všech vybraných denících je binární opozice **přítel:nepřítel** , která se realizuje v ústřední variantě *agresor(terorista): oběť*. Již v této základní opozici existuje kvantitativní rozdíl mezi jednotlivými zdroji. Ruský deník *Izvestija* méně rozvíjí oblast oběti i agresora než tak činí *Mladá fronta dnes* nebo *Süddeutsche Zeitung*. Pro lepší názornost dalšího rozboru a pro potvrzení předešlého tvrzení budiž uveden následující systematický přehled :

Agresor (= nepřítel, rovina ONI)

Süddeutsche Zeitung ⁴		Mladá fronta dnes ⁵			Известия ⁶		
Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol
Feinde Amerikas, Feinde der Freiheit,	Teufel ,	Nepřítel	neviditelný,	d'ábel, satan,	Неприятель,	враги мирового	Бесы,

⁴ materiál sestaven z následujících článků:

Marschflugkörper auf ein Phantom,IN:SZ 14.9.2001,str.11/An der Seite Amerikas nach Kabul,IN:SZ 14.9.2001,str.4/ Eine Spur der Attentäter führt nach Hamburg.Erste konkrete Erkenntnisse der Terror-Fahnder,IN:SZ,14.9.2001,str.1/Irrlichter über einen extremistischen Sumpf,IN:SZ 14.9.2001,str.12/Erwachen im grauen Krieg,IN:SZ13.9.2001,str.3/ Als die Stunde schlug,IN:SZ13.9.2001,str.15/Amerikas Antwort,IN:SZ13.9.2001,str.4/Der Terror sucht Amerika heim,IN:SZ,12.9.2001,str.2/ Dies ist kein Krieg,IN:SZ,17.9.2001,str.16/ Wall Stree ist jetzt mehr als ein Geschäft,IN:SZ,17.9.2001,str.3/Stärke Worte,wenig Trümpfe,IN:SZ,17.9.2001,str.2/ Verständnis für eine gewaltsame Verteidigung,IN:SZ,25.9.2001,str.10/Einsam in Kabul,IN:SZ 25.9.2001,str.4/Traurige Sphinx des Terrors,IN:SZ 26.9.2001,str.17,Vom Himmel in die Hölle,IN:SZ 26.9.2001,str.6/Putin will NATO-Beitritt Russlands,IN:SZ 27.9.2001,str.1/Puzzle mit grossen Lücken,IN:SZ 27.9.2001,str.2

⁵ Materiál sestaven z následujících článků:

13.září:Původce zla Ládin,IN:MfD 22.9.2001,str.5/15.září: Země ve válce,IN:MfD 22.9.2001,str.7/Svět nabízí USA pomoc,IN:MfD 13.9.2001,str.4/Konec jistot.Musíme s tím žít,IN: MfD 13.9.2001,str.1/Hlas lidí:Za teror tvrdý trest,IN:MfD 13.9.2001,str.10/Američan:Bylo to jako film,IN:MfD 13.9.2001,str.1/Nostradamus prý vytušil útok na New York,IN:MfD 15.9.2001,str.2/New York ano,Srebnica ne,IN:MfD 19.9.2001,str.4/Ani nová, ani proti islámu,IN:MfD 22.9.2001,str.2/Amerika má novou královnu,IN:MfD 24.9.2001,str.4/Američané se chystají na válku,IN:MfD 17.9.2001,str.6/Tisíce obětí,ale Amerika žije,IN:MfD 15.9.2001,str.1/V New Yorku umřela naděje,IN:MfD 19.9.2001,str.1/ Boj teroristům vyhlásili i finančníci,IN:MfD 22.9.2001,str.1/FBI bojuje s e-džihádem,IN:MfD 22.9.2001,str.10/Bolest,slzy,zmar,nic než zmar,IN:MfD 22.9.2001,str.2/Fórum čtenářů,IN:MfD 24.9.2001,str.6/Žít v USA bude jiné.Navždy,IN:MfD 14.9.2001,str.4/Kde selhal bezpečnostní systém?,IN:MfD 13.9.2001,str.2/Bush:Hodina akcí se blíží,IN:MfD 22.9.2001,str.3/Jak mohly probíhat útoky letadel v USA,IN:MfD 13.9.2001,str.3

⁶ materiál sestaven z následujících článků:

Армагеддон,IN: Известия 12.9.2001,str.1/Именем Аллаха IN: Известия 12.9.2001,str.1/Американская трагедия,IN:Известия 12.9.2001,str.2/Хроника последних событий ,IN: Известия 13.9.2001,str.1/Мой жруг подрался с арабом ,IN: Известия 13.9.2001,str.2/ Моральное перевооружение,IN: Известия 13.9.2001,str.2/Мы не позволим себя запугать,IN: Известия 13.9.2001,str.3/Честное слово бен Ладена,IN: Известия 13.9.2001,str.5/Пришли за бен Лаженом ,IN: Известия 14.9.2001,str.1/Стечение обстоятельствIN: Известия 14.9.2001,str.3/Цензура по – палестински ,IN: Известия 14.9.2001,str.8/ Безумство гнусных,IN: Известия 15.9.2001,str.2/9.IX.-14.IX. Американские уроки,IN: Известия 15.9.2001,str.4/Первая война нового века,IN: Известия 15.9.2001,str.6/Терроризм в прямом эфире,IN: Известия 15.9.2001,str.7

unsichtbar, unerkannt, unbekannt, namens- und gesichtslos, versteckt, neu, schrecklich, mächtig, machtvoll, zu allem bereit, zu allem fähig, unangreifbar, weit verstreut, ortlos	das Böse, das Unheil Gespenst, Monster Hydra, Spinnen, Bakterien Netz, verbundene Gefäße die Bärtigen, die kranken Hirne		nový, nemá tvář ani zřejmý cíl, nevíme, kdo jím je, velice silný, motivovaný, chudý, zoufalý, baží po svaté válce, v níž všichni zahynou v plamenech, fanatický, bude rozdírat, natušovat, zraňovat a zabíjet ze zálohy	zlo, smrt hydra, žraloci mimozemšťané, vesmírní brouci antikristus vousatí	vrag	порядка, без лица, неизвестный, убежденный, наш, внимательный, проницательный	тьень, Бородачи
---	--	--	---	--	------	---	-----------------

	Atribut	Nomen	Atribut	Nomen	Atribut
n	unsichtbar, arabisch, arabischstämmig, zerstörerisch, böseartig, nihilistisch, wahnsinnig, brutal, selbstmörderisch, zu allem entschlossen, zu allem fähig, Verräter ihres eigenen Glaubens	teroristé	neznámí, arabští, fanatičtí, nenávisť zaslepení, ozbrojeni jen noži, bez špetky svědomí či soucitu, vraždící nevinné, zrádci vlastní víry	террористы	вооруженные ножами
toristen, Terrorist	getarnt, mörderisch, missionarisch, bärtig	oni	nechtějí diskutovat, oslavují smrt nevinných lidí	они, другие, чужие	
dattentäter	gesichts-, namens-, ortlos, grausam, skrupellos, nicht feige, heimtückisch, bar jeglichen Gefühls	atentátníci, sebevrazi	fanatičtí, plní nenávisť		
er, or, Geldgeber,	haben kein Gesicht, kaltblütig, kühl			организаторы	
talisten	abgeschottet, islamisch	fundamentalisté	islámští	фундаменталисты	
	wütend, global vernetzt, islamisch	fanatici	zblblý, náboženští	Фанатики	исламские
n	islamisch	extremisté	muslimští	экстремисты	
ger	zottelig, mit Vollbart, finsterer Miene				
	irrational			воюющие	
ntführer					
Piloten, ger	arabisch	kamikadze	vražední, terorističtí	летчик-камикадзе, террористы-камикадзе	
		útočníci	fanatismus útočnicků		
	unsichtbar, unerkannt, nicht greifbar	protivník	krutý, bez tváře	противник	не знаем в лицо
	Jung, nett, von nebenan, singles, Familienväter, mit Manieren, unauffällig	muži	arabští, drsní, odhodlaní, rozhněvaní, z třetího světa		
	unauffällig, fanatisch			арабы	подо-зреваемые
s Džihad		džihadisté			
1		viníci		виновники	
e					

order		vrazi			
		bastardové		ублюдчики	
		síla(síly)	zlá,ničivá(které jsou připraveny zabít a ničit jen pro zabíjení a ničení, jsou mohutnější, které útočí na západní civilizaci,které si přejí oslabení západní civilizace,nebo alespoň jejího bohatství	революционеры	отчаянные, ГОТОВЫ ДО-бить Запада
				существа	
				твары	
				недочеловеки	
		lidé	dají-li se vůbec nazvat lidmi,ke všemu odhodlaní,zuřivý	люди	люди- ли

Při povrchním pohledu se zdá sémantická realizace kategorie agresora v *Mladé frontě Dnes* a v *Süddeutsche Zeitung* víceméně identická. V hlubinné struktuře textů se ale okřývají rozdíly, které český deník staví do středové pozici mezi ruským zdrojem *Известия* a německým deníkem *Süddeutsche Zeitung*. Jak v českém tak ruské deníku dochází ke **zpochybňování lidskosti nepřítele** v rovině nominální. Ruský zdroj ještě více než český v oblasti pojmenování tvoří různé varianty slov, jejíž výchozím termínem je slovo člověk, typu *существа*, *твары*, *недочеловеки*. Již v samotné oblasti nominalizace se vytváří **binární opozice mezi příslušníky lidstva a nelidmi** (*humanum contra antihumanum*), což je základní znak moderních, západních utopií.⁷ Autoři textů v *Mladé frontě Dnes* explicitně zpochybňují lidskost teroristů (*lidé, dají-li se vůbec nazvat lidmi*⁸), čímž vytváří společný rys s ruským zdrojem. V německém deníku otázka lidskosti není takto explicitně vyřčena v oblasti pojmenování a dichotomie *humanum:antihumanum* se realizuje skrytěji zkrze metafory. Ještě v dalším termínu lze zaznamenat spojitost *Mladé fronty Dnes* s ruským deníkem. Je to pejorativní termín *bastardové/ублюдчику*. **Hanlivé výrazivo** celkově snižuje stylistickou úroveň žurnalistického jazyka a působí nemístně. Z hlediska propagandy je ale účinným a hojně se vyskytujícím prostředkem jazykového násilí. Prosluli tím nacisté ve svých útocích na

⁷ Bartov,Omer, Utopie und Gewalt, Neugeburt und Vernichtung des Menschen, IN:Hans Maier, Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002, str. 92-120

⁸ Mladá fronta Dnes, 27.10.2001,str.10

židovské obyvatelstvo, kdy se vulgarizmy staly pevnou součástí nacistické propagandy a měli oslovit co nejširší masy lidí.⁹

Dalším společným rysem českého a ruského deníku je explicitně uvedený pojem *oni/ону*, *оные*, *чужие*, který představuje konkrétní realizaci **elementární dichotomie** propagandistického diskursu. V německém zdroji takováto okázalá a otevřená opozice není, přičemž lze tento rys zobecnit na řadu dalších znaků textového korpusu.

Nápadným rozdílem mezi jednotlivými deníky je mnohem méně vyvinutá **oblast atributů** v ruském zdroji. Zájem o charakteristiku deklarovaného nepřítele je na ruské straně očividně menší. V tomto ohledu se chovají *Mladá fronta Dnes* a *Süddeutsche Zeitung* obdobně a používají víceméně identickou charakteristiku agresora. Ruský deník se přitom liší v oblasti atributů hlavně kvantitativně, méně kvalitativně. Atribut neviditelnosti je zásadní pro všechny tři zdroje. Ovšem variantnosti typu *unsichtbar, unerkannt, unbekannt, gesichtslos, namenslos, ortlos/ neviditelný, nemá tvář ani zřejmý cíl, nevíme, kdo jím je, neznámý* kontrastuje s ruským *не знаем в лицо*.

Z hlediska psychologického usnadňuje neviditelnost schopnost zabít. Představa neviditelnosti nepřítele zvyšuje ale také nejistotu ve společnosti, která v takové situaci snadněji inklinuje k podezírání. Kategorie podezřelého, která je výchozím bodem perzekuce a státního teroru¹⁰, umožňuje pronásledování někoho na základě toho, čím je, a ne na základě toho, co učinil. Je zásadní pro Adlerovu konstantu rozšiřování nepřátelského spektra v dynamickém procesu perzekuce. Atribut neviditelnosti má zde vedle funkce psychologické i konkrétní funkci politickou.

Vyhrocený negativismus je společným znakem atributů *Mladé fronty Dnes* a *Süddeutsche Zeitung*, ruské noviny se vcelku drží zpátky a nevyznačují se v oblasti pojmenování a charakteristiky nepřítele takovým přívalem emocí a hysterie. Kategorie agresora (nepřítele) neslouží k takovému zvýšení emocionálně-apelativní funkční složky jazyka a zůstává více zachována nominativní funkce vybraných výrazů. Již v samotném plánu pojmenování existuje jeden zásadní rozdíl v interpretaci nepřítele, který je rozvíjen v později uvedených dichotomiích. Jestliže německý deník označuje agresory za *Feinde der Freiheit, Feinde Amerikas* a český zdroj za *síly, které útočí na západní civilizaci*, chápe je ruská strana jako *враги мирового порядка*. Motiv chaosu a řádu je pro interpretaci teroristických útoků v ruském deníku *Известия* zásadní a odráží se v nejelementárnějších vrstvách jazyka.

⁹ Bork, Siegfried, *Missbrauch der Sprache*, München und Bern 1970, str.91-93

¹⁰ Baczkó, Bronislaw, *Französische Revolution und Totalitarismus*, IN: Maier, Hans, *Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen*, Frankfurt am Main 2002, str.25-27

Dalším rozdílem mezi ruskou a neruskou stranou je atribut novosti. Chápání nepřítele jako nového v ruských textech chybí, což je dáno politicko-společenskou situací. Terorista jako takový v roce 2001 pro Rusko skutečně již nebyl ničím novým, uvažíme-li, že problematika terorismu se týkala Ruska již před uvedeným rokem. Rovněž vykreslení agresora jako mimořádně silného a krutého je záležitostí neruských deníků.

Přes obdobnou **metaforiku** v označování nepřítele jako d'ábla, zla, satana nebo běsů jde německý deník v této linii v oblasti atributů asi nejdál a nabízí d'ábelská epiteta jako *zottelig, mit finsterer Miene, mit Vollbart, Verräter des eigenen Glaubens*. Mladá fronta Dnes dohání *Süddeutsche Zeitung* v oblasti metaforiky, kdy explicitně hovoří i o *Antikristovi*, což je pro český myšlenkový kontext dost netypické, spíše by příslušel ruské straně. Ta sice hovoří o *чужой бек*, jinak se ale drží zpátky. Jestliže se dehumanizace nepřítele v ruských novinách realizovala spíše v oblasti nominalizace (*недочеловеки, люди-ли*), je v *Mladé frontě Dnes* přes zmíněnou blízkost v tomto rysu s ruským zdrojem obdobně jako v deníku německém více vytižena oblast symbolického jazyka, ať už se jedná o srovnání, metaforu nebo metonymii. A zde v hlubinné struktuře jazyka narážíme na termíny tak dobře známé, a to v německém deníku, kde je agresor označen za *Bakterie, Spinne* a je hojně užívána metaforika *organismu a sítě*, která zapadá do obrazu nepřítele jako pavouka. Čeští *mimozemšťané* a *vesmírní brouci*, které zajisté také dehumanizují nepřítele, vlastně mu tímto označením zcela upírají lidskost, působí oproti německým metaforám těžkopádně až úsměvně. Právě v období nacionálního socializmu bylo přirovnání Židů k mikrobům, bakteriím a parazitům běžnou součástí antisemitické propagandy. Podle Philippa Burrina na rozdíl od komunistické difamace nepřítele zkrze metaforiku domácích zvířat bylo přirovnání nepřítele k různým mikroorganizmům typickým rysem nacistické diskreditace deklarovaného nepřítele. Svět takto malých živočichů měl podle Burrina konkrétní funkci, totiž objekt perzekuce zbavit veškerých znaků, které by mohli vzbudit u pronásledovatelů empatii a soucit.

V komunistických režimech metaforika domácích zvířat toto v omezené míře přeci jen připouštěla.¹¹ Animalizace „politického nepřítele“ dosáhla svého smutného vrcholu ve století dvacátém, ovšem diabolizace a animalizace tzv. nepřítele má staré křesťanské kořeny. Burrin k nim dále počítá i klisé staletého nepřítele, který představuje ohrožení pro civilizaci nebo dokonce celé lidstvo. I toto je určitý myšlenkový archetyp, vycházející z křesťanství.¹²

Přes veškeré výše uvedené rozdíly je nutné si uvědomit společné rysy při určení a popisu agresora. Ve všech denících se vyskytuje slovo *nepřítel/Feind/враг-неприятель* jako výchozí

¹¹ Burrin, Philippe, Totalitäre Gewalt als historische Möglichkeit, IN: Maier, Hans, Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002, str.190-197

¹² ibid., str. 183-190

termín dichotomie *přítel:nepřítel*. Všechny deníky vytváří shodně následující řady v pojmenování a v oblasti přívlastků:

terorista/Terrorist/ террорист – fundamentalista/ Fundamentalist/ фундаменталист – fanatik/ Fanatiker/ фанатик- extremist/Extremist/экстремист- protivník/Gegner/ противник- viník/Schuldiger/виновник
neviditelný/unsichtbar/без лица- neznámý/unbekannt/неизвестный-islámský/islamisch/ исламский.

Toto je společná zásadní definice „nepřítele“ v elementární opozici *agresor:oběť*.

V německém a českém deníku v oblasti atributů lze vystopovat následující shody, které se vůbec nevyskytují vůbec v ruském zdroji:

nepřítel je nový/neu –iracionální/irrational-arabský/arabisch-krutý/grausam-rozhněvaný / wütend.

Krutost ani novost nefigurují jako atributy ruských novin. Zajímavá je opozice *ratio:irratio*, obsažená v slově iracionální. Úzce se dotýká interpretace agresora jako narušitele rozumu či člověka bez rozumu, čemuž odpovídá i jeho obraz šílence, který se vyskytuje v *Mladé frontě Dnes a Süddeutsche Zeitung*, není ale ústředním obrazem. V ruském deníku je na prvním místě agresor chápán jako chaos, interpretační dominantou ruských textů je tedy opozice *řád:chaos*. Ačkoliv obě dichotomie *ratio:irratio* a *řád:chaos* spolu úzce souvisí, jedná se přesto o zajímavou diferenční nuanci v pohledu na agresora.

Rozdíly i shody existují i v obrazu oběti, která tvoří druhou část dichotomie *přítel:nepřítel*. Znovu si uveďme systematický přehled nejdůležitějších pojmenování a atributů v této kategorii:

Oběť (=přítel, rovina MY)

Die Zeitung ¹³		Mladá fronta dnes ¹⁴			Известия ¹⁵		
Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol
taub vor Schmerz, stumm	Menschensteile: Haut, Fleisch, Knochen, Haarfarbe, Augenfarbe, Hochzeitsring, Fingernägel, Kleidungsstück, Gliedmassen, Leichensack Staub Gesicht	oběť	tisíce, není anonymní, nevinná	kousky těl a lidských orgánů, tisíce mrtvých těl či jejich části, hořící těla, hlava, paž, ruka se snubním prstýnkem znetvořené ostatky vak na mrtvá těla rakev papírový déšť	жертва	тысячи, десятки тысяч, 200 тысяч	тело: раздавленные человеческие тела, оторванные части тела, пепел
tausende, fünfeinhalbtausend, sechstausend, ungezählte, (offiziell) vermisst, tot, verletzt, sterbend, verglüht, verbrannt, erstickt, zerquetscht, zerissen, unschuldig		lidé	stovky, tisíce zoufale skáčou z oken, panikařili, vřeštěli a nevěděli, co mají dělat ohořelé, strašlivě popálené, bez vlasů, bez obočí, nechtěli, aby se někdo dotýkal jejich spálené kůže, hledali pomoc vypařili se zvracely na sebe, chodili kolem jako duchové pokryti špínou, v pláči a zmatku, pobíhali ve zmatku a děsu, litali z oken a bušili kolem sebe rukama,		люди	невинные, погибли, были ранены, тысяч, десятки тысяч, бросались вниз, падали, летели, их одежда полюхала, хрипы, со спаленными напрочь волосами, окровавленными лицами, сгоревшей кожей, обсыпанные пылью и пепелом, обоженные лица	
		pohřešování	Пропавшие без вести				
te		ranění			раненые	чудовищное количество, У... них тяжелые ожоги,	
unerkenntlich zerfetzt, zehntausende		mrtví-živí	tisíce mrtvých		погибшие	десятки, сотни	
		nešťastníci	Chyceni do pasti vyskakovali z oken na jistou smrt				

¹³ materiál sestaven z následujících článků : Terror-Krieg gegen Amerika, IN: SZ 12.9.2001, str.1 a 3/USA rüsten zum Krieg. Bush mobilisiert 50000 Reservisten, IN: SZ 15.9.2001, str.1/Animalische Triebe, IN: SZ 15.9.2001, str.1 / Lebendige Pflaster für die Brandverletzten, IN: SZ 21.9.2001, str.16/ Auf den Schwingen des Albatros. Der deutsche Außenminister in Washington und New York: "Leute, ihr müsst weiter denken.", IN: SZ 22.9.2001, str.3/Umhüllt vom Staub der Toten, IN: SZ 28.9.2001, str.3

¹⁴ materiál sestaven z následujících článků: Stát není na boj s terorem připraven, IN: MfD 13.9., str.7/ z Tisíce obětí, ale Amerika žije, IN: MfD 15.9.2001, str.1/ Nebe se otevírá pomalu, IN: MfD 15.9.2001, str.4/Modlete se za Peta, Lauru, Billyho..., IN: MfD 22.9.2001, str.6/14. září: Přípravy na boj, IN: MfD 22.9.2001, str.6

¹⁵ materiál sestaven z následujících článků : Армагеддон, IN: Известия 12.9., str.1, Именем Аллаха, IN: Известия 12.9.2001, str.1/Американская трагедия, IN: Известия 12.9.2001, str.3/ Хроника последних событий, IN: Известия 13.9.2001, str.1/Мой друг подрался с арабом, IN: Известия 13.9.2001, str.2/Аосле Армагеддона, IN: Известия 13.9.2004, str.4/Стечение обстоятельств, IN: Известия 14.9., str.3/Первая война нового века, IN: Известия 15.9.2001, str.6/Иванцов, IN: Известия 19.9.2001, str.1/Безграничное правосудие, IN: Известия 22.9.2001, str.6

			zmizelé					
			uvěznění	zběšile volají o pomoc				
						трупы		
	viele tausend							
	Konkrete							
er,	jung, stolz mit Baby im Arm		Konkretní jména obětí			Конкретные имена женщина	ее лицо было обгоревшим, платье дымилось	
			blízcí			заложники	тысяч	

Zásadní rozdíly v prezentaci obětí mezi vybrannými deníky zaznamena nelze, pouze ruský zdroj je v oblasti metaforiky poněkud méně výrazný . Všechny tři noviny operují převážně s obrazy konkrétních osob, které přežily a formou monologu čtenářům sdělují své dojmy a zážitky. Nejrozvinutější termín v oblasti nominalizace je slovo *lidé/Menschen/люди*, který vykazuje nejpestřejší škálu atributů. Oběti jsou charakterizovány zkrze dva číselné atributy- většinou různá spojení s číslicí tisíc - a synonymickou řadou adjektiv se sémantickým jádrem *spálený* např. :

ohořelé-strašlivě popálené-bez vlasů-bez obočí-nechtěli,aby se někdo dotýkal jejich spálené kůže/

verglüht, verbrannt/

со спаленными напрочь волосами- с горевшей кожей- у них тяжелые ожоги- обожженные лица.

Určité nuance v popisu obětí přeci jen v oblasti atributů existují. Ruský deník klade do popředí počet obětí, na druhém místě umísťuje atribut *spálený* . *Mladá fronta Dnes* operuje se slovesy pohybu (*lidé-pobíhali,chodili,skákali*), čímž vnáší do popisu prvek dynamičnosti . Prezentace obětí v momentě útoku podtrhují dále verbum dicendi typu *vřeštěli* , které do textu vnáší prvek expresivity a drasticity. Německý deník v rovině přívlastků akcentuje kromě shodných atributů čísla a výše uvedené synonymické řady linií popisující fyzickou destrukci obětí řadou *zerquetscht, zerissen, zerfetzt, erstickt*, přičemž děj není aktualizován a oběť vyličená více v rovině pasivního objektu událostí. Statičnost jako určitý rys prezentace obětí v německém deníku lze vztáhnout i na kategorii agresora, který je charakterizován převážně formou adjektiv, zatímco *Mladá fronta Dnes* mnohem více operuje se slovesy při popisu agresora i obětí. České texty jsou nejdynamičtější právě výběrem jazykových prostředků.

Ruský deník se v oblasti atributů celkově drží více zpátky, nejmarkantněji u agresora.

Prezentace obětí je rovněž více statická oproti *Mladé frontě Dnes*, ovšem kvantitativně se ruský deník v popisu obětí od neruských zdrojů neliší.

Nejvýraznějším rozdílem mezi neruskými deníky a ruskými novinami je propojení kategorie obětí s rovinou hrdinství. Hrdinové se vyskytují v *Известиях* sporadicky. Naopak antihrdinové poskytují prostor pro rozvinutí nepřátelského spektra a jejich obrazy jsou využity ve všech vybraných zdrojích. Uvedme si následující přehled:

Hrdina (oběť / přítel/ rovina MY)

Süddeutsche Zeitung ¹⁶			Mladá fronta Dnes ¹⁷			Известия ¹⁸		
Nomen	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol
Held			hrdina					
Rettungs- kräfte, Rettungs- troups, Feuerwehr- Leute	Helden der Stadt, Kameraden Brüder, Männer, Fami- lienväter		záchranáři hasiči	hrdinové okamžiku, se vrhli zachraňovat lidské životy, desítky jich při tom zahynuli s očima zčervenálými únavou a s tvářemi zakrytými respiračními rouškami, bojovali s časem, aby zachránili..., šli vstříc požáru ...a takřka jisté smrti, nasazovali životy, šli na smrt dobrovolně, věděli, že jdou na smrt klečeli a po zaprášených tvářích jim tekly slzy, zdrčení, upocení, vyčerpaní, hrdi-		пожарные	пожарный спас от смерти, закрыв своим телом	

¹⁶ materiál sestaven z následujících článků : z 13.9./Erwachen im grauen Krieg,IN:SZ 13.9.2001, str.3 / Allianz der Angst, 14.9.,str.4/Bushs erste Bewährung,14.9.2001,str.4/Zeit zur Bekenntnis,14.9.2001,str.4/,Marschflugkörper auf ein Phantom,IN:SZ 14.9.2001,str.11/Dem Schock folgt die Trauer,IN:SZ 14.9.2001,str.16/Quittung für die Häme,IN:SZ 15.9.2001,str.3/Zögernde Schritte auf Trümmern,IN:SZ 15.9.2001,str.3/Auf den Schwingen des Albatros.Der deutsche Außenminister in Washington und New York:“Leute,ihr müsst weiter denken.“,IN:SZ 22.9.2001,str.3, Giuliani für immer New Yorks Bürgermeister,IN:SZ 25.9.,str.3/Vom Himmel in die Hölle,IN:SZ 26.9.2001,str.6/Umhüllt vom Staub der Toten.Die New Yorker auf der Suche nach dem verlorenen Alltag:Szenen aus einer verwundeten Metropole,IN:SZ 28.9.2001,str.3

¹⁷ materiál sestaven z následujících článků : Svět nabízí USA pomoc,IN:MfD 13.9.2001,str.4/Konec jistot.Musíme s tím žít,IN:MfD 13.9.2001,str.1/Brňan:Byl to zlý sen,IN:MfD 13.9.2001,str.1,Tisíce obětí,ale Amerika žije,IN:MfD 15.9.2001,str.1 /Pod horou troskek je i zlato,IN:MfD 18.9.2001,str.4/V New Yorku umřela naděje,IN:MfD 19.9.2001,str.1/Hasiči věděli,že pádí smrti v ústrety,IN:MfD 22.9.2001,str.4/Útok na USA prezidenta změnil,IN:MfD 24.9.2001,str.1

¹⁸ materiál sestaven z následujících článků : Мы не позволили себя запугать,IN: Известия 13.9.2001,str.3/z На себе не показывай ИИ:Известия15.9.2001,str.7/Терроризм в прямом эфире, IN:Известия 15.9.2001,str.7

Cops			policisté			полицейские	стальные нервы, профессионалы	
Amerika	wütend, bis aufs Blut gereizt, zornig, entschlossen, verwundet		Amerika Američané Neworčané	krásná, se modlíla a plakala Dávali najevo obdivuhodnou chladnokrevnost a nepodléhali panice, dávali krev Drsní				
Nation, Volk	groß, amerikanisch		národ	veliký, silný, věří sám v sebe		нация	демократическая, авангард современной цивилизации	
Beamte und Angestellte Blutspender freiwillige Helfer Sanitäter Psychologen Arbeiter Republikaner und Demokraten	still, grimmig, entschlossen tausende bewundern s'wert, erschöpft	Heer	občané, lidé	Ukáznění, chodí dávat krev, se vůbec chovali dost statečně Bylo slyšet rychlou, efektivní konverzaci z mobilních telefonů o tom, zda děti jsou v bezpečí a co zařídit Dělili se o telefony, rádia, in formace		журналисты	этический профессионализм	
Soldaten, Elitetruppen Männer und Frauen in Uniform US-Soldaten	Amerikas stille Helden, exklusiv, tödlich, mit hohem IQ, Nichtraucher amerikanische		vojáci					
George Bush	Präsident, Staatsoberhaupt		George Bush	první muž Spojených států, rozhodný, odhodlaný, mužný, ví, co chce mluví srozumitelně, jasně a stručně, se zastal islámu a šel bosý do mešity, velmi zbožný	Ten záběr oblétl svět. Bush stojí na hromadě sutí a popela a mluví k neworským záchranářům. „Neslyšíme vás“, ozve se z davu. Bush zvolá v odpověď: „Ale já slyším vás! Zbytek světa vás slyší! A lidé, které zničili			

				člověk syn (Bushe staršího)	tyhle budovy, brzy uslyší nás všechny!(24.9.,str. 01)			
Rudolph Giuliani	New Yorks Bürgermei- ster, Hel- denbür- germeister, erschüttert, gefasst, ge- radewegs, vermittelt Hoffnung, nicht wütend, entschlos- sen, präsent, krebbskrank, tröstend	Phönix aus der Asche, Rudy the Rock	Rudolph Giuliani	Newyorský starosta, jeden z hrdinů Ameriky, energický, optimistický				
			Červený kříž	americký největším přízpěvatelem na pomoc obětem teroristů				
Konkreti- zace			Konkretizace: učitelky kněz mladík atd. chlap	chránili děti zahynul, když se skláněl nad umírajícím odmítl opustit invalidního kolegu a zemřel spolu s ním celý od prachu... konejšil její pláč				

Hrdinství jako téma úzce související s kategorií oběti a tudíž přítele je silně rozvíjeno v *Mladé frontě Dnes* i v německém deníku. Na první pohled je zřejmá absence hrdiny v ruském zdroji.

Přes některé zmínky o činech hasičů figuruje toto téma v článcích ruského deníku *Izvestija* jen okrajově. Zajímavé zařazení novinářů do hrdinského spektra, rozporuplný obraz Ameriky a chybějící hrdinové George Bush a newyorský starosta Rudolph Giulliani jsou specifika ruského deníku. Příčinu diferencí mezi ruským deníkem a neruskými zdroji je nutno hledat v rovině interpretace. Kritický obraz Ameriky a hledání příčin neštěstí i na straně USA je důležitou součástí ruského textového korpusu.

Nejloajálnějším zdrojem ve smyslu proamerické orientace je *Mladá fronta Dnes*, ve které na rozdíl od *Süddeutsche Zeitung* je nejvíce rozvíjena pozitivní charakteristika amerického prezidenta jako vůdce antiteroristické koalice. V rovině symbolického jazyka vrcholí tento pozitivismus v obrazu Bushe, stojícího na hromadě suti a popela a promlouvajícího k záchranářům. Analogie s biblickou scénou Ježíše na hoře Sinai je nesporná. Jinak dokresluje

prezentaci Bushe řada epitet jako *mužný, rozhodný, odhodlaný*. Z hlediska gendrové problematiky je nápadný patriarchálně pojatý obraz muže-vůdce, přičemž opozice muž:žena je důležitou součástí paradigmatu oběť-hrdina. Hrdinové se rekrutují z řad mužů a oběti převážně z řad žen. Již samotný fakt, že hasiči jsou pouze mužského pohlaví zesiluje tuto linii v textech. Maskulinismus a stereotypní představy o role muže a ženy v dobách války tvoří důležitou součást válečného diskursu obecně.

Pestrou charakteristiku v rovině atributů nabízí SdtZ v prezentaci newyorského starosty, který funguje jako náhradní hrdina amerického prezidenta v německém deníku. Giulliani je prezentován celistvě jako *krebskrank, tröstend, nicht wütend, gefasst, präsent, entschlossen*. Agresivní vůdcovství se v jeho zobrazení nevyskytuje. V rovině symbolické je přirovnán ke svatému Petrovi v obratu *Rudy the Rock*, přičemž podobně jako v českém deníku je použit biblismus v charakteristice pozitivního hrdiny. Společným rysem českého a německého deníku je řada konkretizací ve formě individuálních hrdinských skutků, čímž je zvolen stejný postup jako v prezentaci obětí. Uvedení profese, jména, věku a konkrétního hrdinského činu jsou hlavní atributy zmíněné konkretizace. Shoda panuje i v uvedení Giuillianiho a Bushe jako pozitivních hrdinů, přes zmíněné nuance. Dále tvoří ústřední postavu, která spojuje nejnápadněji rovinu oběti i hrdiny, newyorský hasič. Hasiči jsou i důležitou součástí konkretizací a liší se od obrazů Bushe a Giuillianiho chybějící ideologickou symbolikou. Jsou personalizací občanského elementu hrdinství, ovšem není jim propůjčen filozoficko-politický rozměr.

Jemný rozdíl mezi německým a českým deníkem lze zaznamenat v rovině přívlastků při charakteristice Ameriky a Američanů. Český zdroj akcentuje *řád* jako hlavní rys chování amerických občanů během neštěstí, německý deník má *hněv* jako ústřední motiv Ameriky, který realizuje v řadě slov typu *wütend, bis aufs Blut gereizt, zornig, grimmig*. V oblasti nominalizace se sice v *Mladé frontě Dnes* i v *Süddeutsche Zeitung* vyskytují vojáci jako hrdinové, ovšem německý deník nabízí více jazykových variant a charakterizuje vojáka-hrdinu dokonce výrazem *stiller Held*, čímž ho explicitně zařazuje do hrdinského spektra.

V druhém článku binární opozice *přítel:nepřítel* dochází ke stejnému propojení jednotlivých kategorií. Jestliže byla zmíněna souvislá řada oběť-hrdina jako konkrétní realizace paradigmatu přítel, je nutné si uvědomit existenci obdobné řady v paradigmatu nepřítele, tedy řady agresor-antihrdina. Kategorie antihrdina má v textech specifickou funkci. Jinak než hrdinství, které spíše dokresluje rovinu oběti a až v druhém plánu vytváří ideologické symboly Bush a Giuilliani, má rovina antihrdiny v textech specifickou funkci. Adlerovým

termínem řečeno slouží kategorie antihrdiny k rozšiřování nepřátelského spektra, přičemž nepřítel se štěpí na vnitřního a vnějšího. Zavedením představy vnitřního nepřítele je uvedena do textu kategorie podezřelého, která je předpokladem rozpoutání státem řízeného teroru.¹⁹ V rovině jazyka se vyskytuje v textech jako možnost. V následujícím krátkém seznamu antihrdiny jsou uvedeny nejčastější realizace této kategorie:

Antihrdina (agresor/ nepřítel / rovina ONI)

Süddeutsche Zeitung ²⁰			Mladá fronta dnes ²¹		
	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol
gruppen	jubelnd, tanzend, radikal alt, kümmerlich, erschüttert: klamheimlich beglückt, Kampf zwischen bestialischen Instinkten und Mitleid	als seien sie (pozn. Palästinenser) potenzielle Täter..., die fünfte Kolonne von Sadam Hussein oder Osama bin Laden	Palestinci	tisíce...oslavují útok, rozdávají dětem sladkosti, slaví vítězství, lidé, házející bomby na Izraelce, žijí v zajetí endemicky pěstované nenávisti vůči karikovanému stereotypu Židů	
Laden	Terrorist Nummer eins, Feind, der einen Namen hat, Millionär, Hauptverdächtiger, meistgesuchter Mann der Erde, Führer, Pate des weltweiten islamistischen Terrors, Terror-Pate, Senior-Chef, Chef der islamistischen Galaxie des Terrors, Guru einer...terroristischen Internationale des fundamentalistischen Islam, Muslim-Extremist, Chefideologe, Finanzier, arabischer Terrorist, geheimnisvoller Araber, Saudi, langbärtig, arabisch, triumphierend jederzeit aktivierbar	Waffenbruder mit Hussein, Dämon, Spinne, mutmasslicher Kopf der islamistischen Terror-Internationale	Arafat Usáma bin Ladin	neúpřímná lítost arabský terorista, islámský radikál, kontroverzní saúdskoarabský milionář, miliardář, strůjce útoku, muž, kvůli jehož dopadení hodlá americký prezident George Bush rozpoutat první válku 21. století, zakladatel ...asi nejsostifikovanější světové teroristické organizace, nesmířitelný nepřítel USA, sponzor světového terorismu, islámský radikál, arabský terorista, nejhledanější terorista, vůdce těch nejmilitantnějších muslimských organizací na světě, hlavní podezřelý, playboy, terorista číslo 1, úhlavní nepřítel, příčina prvního válečného konfliktu v jednadvacátém století, nejstrašlivější hrozba pro samotné kořeny západní civilizace, během školních let nenápadný, v ničem nevynikal, zarytý muslimský fanatik, nejhorší nepřítel	Démon světového terorismu, synonymum zla
Anhänger					

¹⁹ Baczkó, Bronisław, Französische Revolution und Totalitarismus, IN: Maier, Hans, Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002, str. 25-27

²⁰ materiál sestaven z článků ze SZ z 13.9., str. 3-6, z 14.9., str. 1-48, z 15.9., str. 1-6, z 17.9., str. 2, 4, z 24.9., str. 4, z 26.9., str. 17

²¹ materiál sestaven z článků z MfD z 11.9., str. 1, z 12.9., str. 2, 3, 4, z 13.9., str. 2, 3, 4, z 14.9., str. 1, 3, z 15.9., str. 1, 4, 5, z 17.9., str. 1, 3, z 18.9., str. 1, 3, 6, z 19.9., str. 1, z 20.9., str. 1, z 21.9., str. 8, z 22.9., str. 2, 3, 5, 7, 24.9., str. 16, 25.9., str. 10, 27.9., str. 10

				Západu, „islámský fanatik, saudskoarabský „král teroru“ začal budovat svou říši zla..., jeho temná organizace Al-Kajda, řídí(teroristy) ...ze svého „doupěte“ v Afghánistánu, se před ničím nezastaví, stále uniká, fanatický zbabělec	
an	Mutmasslicher Helfeshelfer von Osama bin Laden, zittert vor Amerikas Rache, südasiatisches Land, steinzeitlich-totalitäre Herrschaft	Reich der Taliban, finsterer Fleck der Erde, Trümmerfeld, Steinzeit, Höhle des Hindukusch	Afghánistán (Talibán)	nejchudší z chudých, mnoho vytrpěl, nikdy se nedal lacino, hrdá hornatá země, bída a utrpení, válka, islámský fanatismus, země s nesmírně pestrou historií, izolovaná zemička, lidé tam hladovějí, nemají práci, nemají budoucnost, oblast plná kamenitých pouští a rozeklaných hor, jakoby...trpěla ...prokletím, přírodní katastrofy, hladomory, bratrovražedné konflikty, země pod Hindukúšem, upadla...do osidel paranoidního islámského hnutí Taliban, středověk, země se jen hemží nejkrvavějšími teroristy, včetně toho nejhledanějšího vůbec Usámy bin Ládina, zbídačená země, hornatý a těžce přístupný Afghánistán, nejneschůdnější a nejizolovanější území na světě, země pouštních nomádů, jež vypadá skoro stejně jako středověce vyhlížející vesnice, Bůh jako by na něj zanevřel, nelítostné sucho, pohled na rozbořená města, vyprahlou půdu a zbídačené obyvatelstvo, poskytuje „pohostinství“ těm nejhorším teroristům arabského světa, Kábul ...zaplavují žebrající vdovy, bezruké děti si hrají v rozsáhlých ruinách. Průměrný věk obyvatelstva spadl na 40 let, podivná země, ...jsou tam podzemní chodby, jimiž se hemží stovky vousatých šílenců	Noční můra
taaten			státy	arabské	Ďábelská směs svého fanatismu a naší technologie, Zlo světového formátu s géníem světového formátu Džihád on-line
Sudan, yen, Cuba	fördern Terrorismus, Verdächtige hämisch, keck, geschmacklos, unbeugsamer Erzfeind,	Waffenbruder mit Laden Statue eines schnauzbärtigen		muslimského a třetího světa, nesdílejí naše hodnoty, nenávidí vliv Ameriky, neschopnost přizpůsobit se	

	donnernde Schadenfreude	Führers, den eisernen Arm gereckt	Afghánistán, Pakistán, Jemen, Sudán, Libanon, Irak, Sýrie, Libye, Kurdistan, Alžírsko, Somálsko, Kuba, Kolumbie, Peru KLD, Rusko, Čína Česko	modernímu životu, jejich genialita ve využití propojeného světa schovávají Láďina inkognito prodávají do států podeřfelých z pomoci terorizmu zbraně, teroristy pomáhají cvičit	
sten					
anden			Napomahači terorizmu		
isten	islamische				
			Arabové	O tvůrčí práci nestojí, "...nenávidím Araby a vždycky budu", citovala agentura AP, "Jsi vrahem dětí"...	Satan poslal na svět Araby
en	schrecklichen		muži	rozhněvaní, z třetího světa	
n	jung, arabisch-stämmig, aus Westeuropa	Menschliche Waffe	imigranti (v USA)	muslimští, boji vyjít na ulici	
	mit arabischen Hintergrund und „islamistisch-fundamentalistischer Grundhaltung, unter Terrorismusverdacht				
nit tern	als „Mörder“ beschimpft		muslimové	extremističtí,	
der) sationen	militant, arabisch, palästinensisch, extremistisch, in Deutschland		extremisté	muslimští, nezastaví se před ničím, usilují o získání chemických, biologických a dokonce i jaderných zbraní	
rer					
s Gemetzels					
isanten					
	still, naiv, indoktriniert				
lle uristologen i	kritisch, überheblich, Schlaumeier bössartig		intelektuálové rozumbradové antiglobalisté, antiamerikanisté, revoluční marxisté, racionální fanatici, ekologičtí aktivisté, pracovníci energetiky, sprejeři, squatteři	levicově smýšlející z všech koutů Evropy násilničtí	
erger			odpírači vojny		
			zločinci nepřátelé režimu	političtí	

Известия²²

	<i>Atribut</i>	<i>Symbol</i>
ы	ликовали,ролуголодные с калашниковыми,, выкрикивающие антиамериканские лозунги,объявили день открытых дверей	звери
Ладен	террорист номер один,за трагедиями в Нью Йорке и Вашингтоне стоит именно он,саудовский миллионер,под знамена бен Ладена готовы встать фанатики со всего мира,единственный сын 10 й жены миллиардера,участвовал в афганских боевых действиях,потерял глаз,лично участвовал в расправах над безоружными пленными,саудовский фанатик,террорист - фанатик,финансировал...операцию,неуловимый миллионер,восточный бородач,главарь террористов, детище ЦРУ, преступник,персонификатор мирового терора,сформулировал группировку «аль- Кайда, главный подозреваемый,безродный космополит,лидер квазигосударства,создал свой союз террористический, обзавелся собственным производством наркотиков	паук
зцы н	нищий,покрывающий террориста номер один, выиграть войну в Афганистане нельзя, страна...была кладбищем для иностранных армий союзники бен Ладена,злейший враг России, хотят войны	клоны талибов
он Ливия,Сирия,Египет,Ливан,Судан,Йемен	исламские,арабские,верные и неверные	
(арабские) з арабских стран в Европе и...в США	пождозрительно косить в сторону арабов, они хлопали,когда ...рушились небоскребы, довольные лица местных арабов,дети одной из арабских школ выбежали на перемену с победными лозунгами, на лицах...лавочников была саможовольная улыбка, они не подчиняются американским властям,а Аллаху	свиньи пятая колонна
ые) мусульмане	Они не боятся умереть и потому не боятся убить неверных	
итянских организаций		
	террористические которые своим трудом в тылу и патриотическими призывами поддердивают воюющих	
	исламские	

²² materiál sestaven z článků z Izv z 12.9.,str.1,2,3,z 13.9.,str.1,2,3,5,z 14.9.,str.1,2,4,8,z 15.9.,str.1,2,6,7,
z 17.9.,str.1,3,6,z 18.9.,str. 1,2,3,7,z 19.9.,str.2,z 20.9.,str.2,z 21.9.,str.3,z 22.9.,str.2,z 26.9.,str.1,z 27.9., str.1,z
28.9.,str.1

Zaměření na antihrdinu je základním rysem všech tří deníků. Značná shoda panuje i po stránce obsahové, kdy ve všech vybraných zdrojích figurují jako antihrdinové Palestinci, prototyp antihrdiny Usáma bin Ladin a stát Afghánistán . Společným znakem je snaha o vytvoření jakéhosi seznamu tzv. nepřátelských států, přičemž se nejedná o uzavřený kruh zemí, ale o otevřenou řadu vedle sebe stojících subjektů, kterou lze v případě potřeby rozšiřovat. Asi nejvýrazněji je tento fakt formulován v ruském deníku , kde autor jednoho z textů explicitně uvádí nezakončenost v definici nepřátelských států následovně:

„России же придется очень серьезно...задуматься над тем, какие отношения нам нужны с Ираном, Ливией, Ираком, Сирией....Этот список не ограничивается лишь этими странами.“²³

Otevřenost je podtržena i graficky formou tečkování a gramaticky neuzavřeností větného celku. Rovněž postupy diskreditace antihrdinů jsou ve všech zdrojích obdobné , přičemž ústředním jazykovým prostředkem je řazení negativních atributů k vybranému subjektu antihrdiny. Deníky se liší ovšem v intenzitě negace, a to hlavně kvantitativně. Nejintenzivnější negaci v rovině přívlastků nabízí Mladá fronta dnes, která v početnosti negativně konotovaných atributů jasně vede. Vyčerpávajícím způsobem takto charakterizuje nejen ústředního antihrdinu bin Ládina, ale překvapivě i Afghánistán. Německý i ruský deník se kvantitativně v oblasti atributů liší jen málo, přičemž Izvestija nabízí nejmenší počet přívlastků při popisu antihrdinů.

Kromě rozdílu v expresivitě ovšem již v základních obrazech antihrdinů existují i rozdíly kvalitativní. Přes shodný jazykový prostředek diskreditace je nutné podrobit jednotlivé atributy podrobnější analýze. Zatímco *Süddeutsche Zeitung* při popisu bin Ládina nabízí širokou škálu nominalizací, tedy antihrdinu charakterizuje zkrze inovace v pojmenování, *Mladá fronta Dnes* se soustředí při charakteristice ústřední postavy antihrdiny na oblast adjektivů v superlativních tvarech. Jestliže v německém deníku vzniká řada typu *Ládin-Terrorist-Feind-Araber-Saudi-Hauptverdächtiger-Führer-Pate-Chef(ideologe)-Guru-Muslim-extremist-Finanzier*, Mladá fronta dnes vedle sebe staví atributy jako *nesmiřitelný, nejhorší, nejhledanější, nejmilitantnější, nejsofistikovanější, nejstrašlivější*. Oproti čistému negativismu v prezentaci Ládina se v německém zdroji vyskytuje dokonce romatický obraz *tajuplného Araba (geheimnisvoller Araber)*. Pozitivní prvek vnáší do popisu antihrdiny i adjektivum *triumphierend*, které kontrastuje s českým pojetím Ládina jako *zbabělého*.

²³ Американская трагедия, IN: Известия 12.9.2001, str.2

Německé texty připouštějí ve své hlubinné struktuře oproti českému deníku tedy i určitý, i když omezený, obdivný pohled na Usámu bin Ládina. Hyperbolický negativismus a jednostranný výklad osoby bin Ládina v MfD vrcholí chápáním bin Ládina jako *příčiny prvního válečného konfliktu v jednaadvacátém století*.

Nejplastičtější obraz Ládina nám nabízí ruský deník *Известия*. Zmínky o Ládinově fyziognomii se vyskytuje i v *Süddeutsche Zeitung* v přídavném jménu *bärtig*, ovšem ruská strana kromě vzhledu v prezentaci antihrdiny je ve svém celku konkrétnější než neruské zdroje. Ládin je charakterizován vnějškově jako *восточный бородач, потерял глаз*, povahově *лично участвовал в расправах* a v rovině konkrétní činnosti *сформулировал группировку аль-кайда, создал свой союз террористический, обзавелся собственным производством наркотиков*. Výrazná konkretizace je vidět v explicitním tvrzení, že Ládin je obchodníkem s návykovými látky. V německém deníku slovo *Pate* konotuje spjatost se zločineckým světem, konkrétně s mafií, implicitně. Nejabstraktnější obraz Ládina nabízí *Mladá fronta Dnes*, přičemž platí zásada, čím abstraktnější je obraz nepřítele, tím snažší je jeho perzekuce a likvidace z hlediska psychologického. Český deník je v tomto ohledu nejagresivnější v prezentaci ústřední postavy antihrdiny. Silně abstrahujícím prvkem je ve všech zdrojích označení Ládina slovním obratem *terorista číslo 1/Terrorist Nummer eins/террорист номер один*. Redukce lidské bytosti na číslo je běžným postupem dehumanizace.

V oblasti symbolického jazyka svorně všechny deníky pracují s klasickými metaforami diskreditace politického nepřítele. Obraz Ládina jako ďábla se vyskytuje v *Mladé frontě Dnes* a v *Süddeutsche Zeitung*, označení Ládina za pavouka spojuje *Süddeutsche Zeitung* a *Известия*. Dominantou při popisu hlavního antihrdiny zůstává ovšem oblast atributů a symbolika je až druhořadná.

Značné rozdíly v prezentaci Afghánistánu z hlediska kvantity lze zaznamenat mezi *Mladou frontou Dnes* a zbylými dvěma zdroji. Zaostření pohledu na tento stát v *Mladé frontě Dnes* lze interpretovat různě, ale asi hlavní příčinou bude spojení Afghánistánu s antihrdinou Ládinem. V ruském deníku nechybí nezpracovaný komplex prohrané sovětsko-afghánské války z osmdesátých let. Specifickým rysem ruských textů je ale na druhé straně podrobná znalost afghánských reálií a současné společensko-politické situace tohoto státu. Stále doznívá v ruských textech diskurs studené války a to nejen v prezentaci Afghánistánu. Důraz na otázky týkajících se volby vojenské strategie proti Afghánistánu a možného úspěchu v procesu ovládnutí této země se zračí již v samotné oblasti atributů. Deník *Известия* ve

svém jinak sporém popisu Afghánistánu pomocí přívlastků charakterizuje zmíněný stát jako *кладбище для иностранных армий* a autoritativně konstatuje *выиграть войну в Афганистане нельзя*. Vycházeje z takového pojetí Afghánistánu v řadě článků nabízí ruský deník alternativy a doporučení vojenského postupu, například v rozhovoru s bývalým generálem sovětsko-afghánské války Anatolijem Gromykem²⁴ nebo v článcích typu *Пять уроков Афганистана*²⁵ či *Пятая колонна*²⁶.

Německé noviny věnují Afghánistánu relativně malý prostor, vymezují ho ale geograficky (*südasiatisches Land*), politicky (*mutmasslicher Helfeshelfer von Osama bin Laden*) a ideologicky (*Reich der Taliban, finsterer Fleck der Erde, steinzeitlich-totalitäre Herrschaft*).

Nejdrastičtější obraz Afghánistánu nabízí *Mladá fronta Dnes*. Kromně gradace adjektiv v negativní řadě *nejchudší-nejneschůdnější-nejizolovanější-hemží se nejkrvavějšími teroristy včetně toho nejhledanějšího vůbec*, která byla charakteristická i při popisu bin Ládina, je negativní prezentace Afghánistánu přes veškerou hyperboličnost narušována nevyváženými obrazy, které nabízejí spojení se substantivem země. Vzniká následující řada:

podivná země-země pouštních nomádů-izolovaná zemička-země se jen hemží nejkrvavějšími teroristy x hrdá hornatá země-země s nesmírně pestrou historií.

Přes určitou nevyváženost a chtěnou či nechťěnou neinformovanost autorů (viz. slovo zemička), převažuje jednoznačně negativismus v prezentaci. Přitom charakteristika tohoto státu má v českém deníku určitou logickou strukturu příčiny a následku. Afghánistán je vyličen jako Bohem prokletá země, přičemž Bůh na ni zanevřel, když upadla do osidel d'ábla, jehož inkarnací je hnutí Talibán. Obrazy středověkého života a vzhledu samotné země doplňuje symbolika pekelné krajiny. Peklo a prokletí, které se realizuje v řadě neštěstí jako jsou přírodní katastrofy, hladomory a bratrovražedné války jsou interpretovány jako následek vítězství Talibanu. Autoři *Mladé fronty Dnes* v rovině atributů vytvářejí kauzální vztahy a v neposlední řadě umožňují chápání složité situace Afghánců jako spravedlivý boží trest. Přirovnání teroristů k hmyzu evokují slovesa typu *hemží*, dále i přirovnání Afghánistánu k *noční můře*. Obraz jeskyně jako symbol doby kamenné, ale nesoucí sebou i představu zvířecosti, je zesílen verbem *hemží* a adjektivem *vousatí* ve větě *Jsou tam podzemní chodby, jimiž se hemží stovky vousatých šílenců*²⁷

²⁴ Ни один народ не выносит иностранного всепачательства, IN: Известия 20.9.2001, str. 2

²⁵ Пять уроков Афганистана, IN: Известия 19.9.2001, str. 3

²⁶ Пятая колонна, IN: Известия 18.9.2001, str. 3

²⁷ Заčíná jiná válka, IN: MfD 17.9.2001, str. 1

S obdobnou symbolikou jako *Mladá fronta Dnes* pracuje i německý deník, který vystihuje Afghánistán metaforami jako *Höhle, Steinzeit* a *finsterer Fleck der Erde*. Ovšem jeho popis Afghánistánu není pro texty natolik centrální a vyčerpávající. Gramatický prostředek gradace při popisu Afghánistánu chybí.

Ruský deník je nejméně výřečný a v oblasti symbolů se zmůže jedině na jeden termín – *клоны манубов*, který je zaměřen na Talibán, nikoliv samotný Afghánistán. V rovině atributů má s českým zdrojem společný popis Afghánistánu jako velice chudé země (*нищей Афганистан*), ovšem bez ideologických konotací. Přístup k Afghánistánu je v ruských novinách nejpragmatičtější a je zaměřen na vojensko-strategické otázky hrozícího americko-afghánského střetnutí. Nejpředpojatější a nejvíce ideologicky zatížený je pohled autorů *ladé fronty Dnes*. Německé noviny povahou své prezentace jsou blízké českému deníku, ve volbě jazykových prostředků jsou ale mnohem umírněnější a v charakteristice této země se akcentem na informativní a konkrétní detail blíží spíše ruskému zdroji.

Přes podobné řady nominalizací v rovině antihrdiny existuje několik důležitých rozdílů. Ve všech zdrojích je v rovině antihrdiny využita možnost rozlišování vnějšího a vnitřního nepřítele. Vnější nepřítelem se stávají hlavně cizí státy, přičemž podmínkou pro jejich zařazení do seznamu nepřátelských zemí není pouze fakt, že většina jeho obyvatelstva je muslimského vyznání. Důležitými znaky je i příslušnost k arabskému etniku a také oficiálně proklamovaný antiamerikanismus. Proto se vedle arabských států jako je Sýrie, Irák, Libanon, Jemen a dalších ocitají rovněž Kuba, severní Korea nebo Čína. Nejpestřejší škálu podezřelých států nabízí *Mladá fronta Dnes*, která vypočítává *Afghánistán, Pakistán, Jemen, Sudán, Libanon, Irák, Sýrii, Libyi, Kurdistan, Alžírsko, Somálsko, Kuba, Kolumbii, Peru, Rusko, Čínu* a v neposlední řadě i *Česko*. Jako kritérium pro zařazení do seznamu možných nepřátelských států vyzdvihují autoři *Mladé fronty Dnes* podporu terorizmu např. formou vývozu zbraní do problematických zemí. MfD jde v rozšiřování nepřátelského spektra nejdále, protože kromě konkrétního seznamu států zařazuje na seznam podezřelých všechny arabské a muslimské státy včetně států třetího světa. Geografický rozměr narůstá do obrovských rozměrů. Mnohem umírněněji postupují autoři ruského deníku, kteří zahrnují do svého seznamu:

Иран, Ирак, Ливию, Сирию, Египет, Ливан, Судан, Йемен. Formou konotační řady ovšem nevynechávají *Чечню*, o které bude pojednáno později. Podobnou obecnost, jakou se vyznačovala MfD v definici vnějšího nepřítele, vykazuje ruský deník při vymezení nepřítele vnitřního. Za podezřelé označuje všechny arabské emigranty v Evropě a USA, přičemž diskredituje americkou arabskou menšinu historickou metaforou *пятая колонна*. Český deník nevěnuje vlastní muslimské menšině nebo arabským komunitám v ČR prakticky žádnou

pozornost. Do spektra vnitřního nepřítele zařazuje ale pestrou škálu lidí, které nespojuje v podstatě žádný společný znak a určitě je nelze považovat za přívržence terorizmu. Jde o následující řadu:

intelektuálové(levicově smýšlející, ze všech koutů Evropy)-rozumbradové-antiglobalisté(násilničtí)-antiamerikanisté-revoluční marxisté-rationální fanatici-ekologičtí aktivisté-pracovníci energetiky-sprejeři-squatterři, odpírači vojny.

Jestliže ruské noviny vnitřního nepřítele nejvíce zobecnily, český zdroj ho rozštěpil na nesourodou řadu jednotlivých společenských, profesních a politických skupin. Oproti ruskému deníku je *Mladá fronta Dnes* mnohem konkrétnější v pojmenování vnitřního antihrdiny, což ulehčuje jeho společenské vyloučení. Německý deník jde střední cestou a zahrnuje do nepřátelského spektra *Intellektuelle, Juristen(Juristologen)* a *Nihilisten*. Intelektuálové jsou ovšem jen arogantní a kritičtí, nikoliv levicoví jako v *Mladé frontě Dnes*, nihilisté nesou atribut *bösartig*. Němečtí autoři více pozornosti věnují v Německu žijícím cizincům, přičemž ve své obecnosti nijak nezaostávají za ruským deníkem, když do kategorie antihrdiny zařazují veškeré *Zuwanderer, Frauen in Kopftüchern* a *Ausländerorganisationen*. Nakonec jako specifický rys ruských novin v rovině symbolů je přirovnání Arabů k prasatům a Palestinců k zvířatům, přičemž animalizace nepřítele skrze zvíře, v islámském světě vnímané jako nečisté, ještě posiluje diskreditaci a může být hodnocena jako výsměch jiné kultuře.

Nakonec stojí za zmínku dvě historicky zatížené nominalizace v českém a německém zdroji- *nepřátelé režimu/političtí zločinci* na straně jedné a *Mitläufer* na straně druhé. Negativní konotace z dob nacionálního socialismu, které se váží ke slovu *Mitläufer* jsou nesporné. Svým vymezením je ale historicky vázáno na minulost a jeho aktualizace vyžaduje jasnou definici. Svou vágností nabízí ale možnost širokého využití a zneužití. Svou povahou se váže na představu vnitřního nepřítele, přičemž pro svou obecnost je použitelné na velice širokou část obyvatelstva. České výrazy jsou rovněž historicky zatížené a velice obecné. Sousedství *nepřítel režimu*, ve kterém není vymezen ani nepřítel ani režim, proti kterému je nepřítel zaměřen, je natolik obecná nálepka, že je použitelná prakticky na všechny. *Politický zločinec* je rovněž těžce vymežitelný termín. Právě široká aplikovatelnost vyjmenovaných pojmenování antihrdiny poskytuje možnost zahrnovat do řad nepřátelského spektra stále další a další vrstvy a skupiny obyvatelstva. Splňují v textu tedy konkrétní funkci.

2.1.2. Dichotomie civilizace:anticivilizace

Binární opozice mezi civilizací a anticivilizací je přítomna ve všech sledovaných zdrojích. Jestliže výše popsaná dichotomie *přítel:nepřítel* deklarovala a definovala konkrétního nepřítele a svými metaforami přispívala k jeho dehumanizaci, je přední funkcí civilizačního antagonizmu deklarace nerovnosti pronásledovaného. Samozřejmě i animalizace a diabolizace perzekvovaného subjektu vytvářejí nerovnost, ale jejich další neméně důležitou funkcí je i navození pocitu maximálního ohrožení. Pojem civilizace umožňuje detailnější a promyšlenější postup hierarchizace a je ústředním termínem celkové interpretace událostí z 11. září. Matthias Junge považuje Huntingtonovu tezi o tzv. *clash of Civilization* za výchozí bod výkladu teroristického útoku v USA. Dřívější pojetí světového řádu v politickém slova smyslu je vystřídáno kulturně-náboženským hlediskem. Po zhroucení bipolárního politického světového uspořádání a krátkodobé hegemonii jediné supervelmoci vzniká v takovéto interpretaci teroristickým útokem v Americe nový bipolární řád, který je založen nikoliv na politickém, ale na kulturně-náboženském antagonismu. Podle Jungeho došlo v průběhu událostí z 11. září k politizaci kulturních diferencí a k vytvoření určitého kódu, který může, ale nemusí mít delší trvání. Za největší nebezpečí, které z takového výkladu plyne, považuje Junge chápání kulturních diferencí jako přirozeně daných kategorií, které by určovaly politiku.²⁸ Podobně jako Junge se vyjadřuje Sebastian Scheerer, který varuje před chápáním kultury jako identifikačního symbolu současnosti. Podle Scheerera je to pozice, kterou zaujímají teroristé a Západ by na to neměl přistoupit.²⁹ Za zásadní problém považuje řada autorů euroamerický nárok na univerzalitu svého pojetí člověka a neuznávání odlišného pohledu v jiných kulturách. Tendenci k vytvoření jediného univerzálně platného světového a kosmického řádu po zhroucení řádu teologického se zabývá článek Anila Jaina. Teror jako prvek chaosu je podle něho součástí modernistického modelu světového řádu a tímto způsobem jakési alter ego celého systému. Naše pojetí civilizace je podle Jaina založeno na vylučování všeho, co narušuje racionální řád a univerzální systém. Teror je pak jen prostředkem komunikace neboli komunikativním aktem toho druhého, který chce překonat své umlčení.³⁰ Umístění člověka do středu univerza jako výsledek evropského filozofického uvažování za posledních 200 let a nepřístupnost k jinému chápání člověka v odlišných

²⁸ Junge, Matthias, Die Deutung des 11. September in ausgewählten Tageszeitungen, IN: Hitzler, Ronald (Hg.), Irritierte Ordnung. Die gesellschaftliche Verarbeitung von Terror, Konstanz 2003, str. 135

²⁹ Scheerer, Sebastian, Terroristen sind immer die anderen, IN: Lutz, S. Dieter, Paech, Norman, Scheerer, Sebastian, u.a., Zukunft des Terrorismus und des Friedens, Hamburg 2002, str. 24

³⁰ Jain, Anil, „Terror“ oder die Normalität des Schreckens, IN: Hitzler, Ronald, (Hg.), Irritierte Ordnung. Die gesellschaftliche Verarbeitung von Terror, Konstanz 2003, str. 43

kulturách je podle Uda Steinbacha nepřekonaný problém euroamerické společnosti. Pocit vlastní absolutní kulturní nadřazenosti a civilizační misonářství do řad tzv. „primitivních“ a „zaostalých“ kultur a národů se opírají o určitý obraz člověka, který si nárokuje univerzální platnost. Historickým faktem také zůstává, že za pozadím dřívějších i dnešních misí stojí vždy tvrdé ekonomicko-mocenské zájmy.³¹

Kritikou chápání civilizace v evropském myšlenkovém prostoru nešetří ani Omer Bartov. V krátké rekapitulaci historického vývoje hledání identity Evropanů po ztrátě středověké utopie pekla a nebe upozorňuje na vylučování a vyvražďování těch, kteří stáli v cestě realizaci nových světových nebo náboženských utopií. Vrcholem byla doba evropského kolonializmu, kde fundamentální hranice probíhala mezi lidmi a divochy. Evropský diskurs o lidskosti kolonializovaných národů určil osud lidí v koloniích a posílil tendenci Evropanů rozlišovat a hodnotit stupně lidskosti podle tělesných, duševních a kulturních kritérií. Moderní západní utopie obsahovaly jako již antika dvojí přístup k jiným kulturám a národům. Buď to byl romantický pohled na civilizaci nezkaženého člověka nebo rasistické dehumanizující chápání jiných jako podlidí. Hranice mezi civilizací a barbarstvím, mezi lidmi a divochy a v nekonečné řadě mezi lidskostí a nelidskostí má tedy v evropském myšlení své staré filozofické kořeny.³²

Společným rysem všech zde analyzovaných deníků je přítomnost dichotomie *civilizace*: *anticivilizace*, ovšem existují i značné rozdíly.

Otevřený biologický rasizmus je záležitostí MfD a ruského deníku *Izvestija*. Uvedme si několi příkladů z mnoha:

*Snad si říkal (Bush): „Ti **zpropadění čmoudíci**. Dlouho už mi pít krev nebudou. Ještě jim ukážu!“ Možná zpytoval svědomí: „Zdá se, že jsem naše **perské protějšky** poněkud podcenil...“³³*

*Ostravský majitel baru M.P....umístil na svůj podnik fotku bin Ládina s textem: „**Arabům nenaléváme**“.³⁴*

³¹ Steinbach, Udo, *Islam, Menschenrechte und Gewalt*, IN: Dieter S. Lutz, Norman Paech, Sebastian Scheerer u.a., *Zukunft des Terrorismus und des Friedens*, Hamburg 2002, str. 105-122

³² Bartov, Omer, *Utopie und Gewalt, Neugeburt und Vernichtung des Menschen*, IN: Maier, Hans, *Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen*, str. 92. 120

³³ Kdo vlastně je George W. Bush? , IN: MfD, 15.9.2001, str. 1

³⁴ Fórum čtenářů, IN: MfD 21.9., str. 8

„Kdybste viděli, kolik s náma poletí **Arabů**“, sdělila s nelíčenými obavami ve tváři asi padesátiletá dáma. Jindy byste třeba zdvihli obočí... Jenže dnes se začnete ohlížet po spolucestujících. A když pětičlenná parta **tmavších** turistů vytáhne z kapsy izraelské pasy, zastydíte se. Ale taky si **oddechnete, jen tak sám pro sebe, aby to někdo nezpozoroval.**³⁵

Если в годы Второй мировой войны были интернированы тысячи американских японцев, то сегодня **белая раса** начнет как минимум подозрительно коситься в сторону **арабов.**³⁶

Только те **межрасовые** конфликты заканчивались самым прочным миром, которые завершились тотальным поражением одной из **воюющих рас...**³⁷

Проявления «исламофобии» выражаются... в усилившемся внимании ко всем пассажирам «**арабо- азиатского**» происхождения...³⁸

Süddeutsche Zeitung otevřeně rasistická není, ale kulturní rasizmus³⁹ je součástí všech textů. Realizuje se zkrze negativně konotované heterostereotypy islámu a muslimských států a vyzdvihování pozitivních autostereotypů.

Nejproblematictější je vztah k islámu asi v německém deníku, který se nevyhýbá metaforám nemoci a přirovnání islámského fundamentalizmu k mikrobům. Následující příklady mluví samy pro sebe:

*Die Verantwortlichen in Armee und Regierung sahen den General das Virus des Islamismus verbreiten.*⁴⁰

*Eine Seuche eindämmen. Für Pillar steigt die Bedrohung für Amerika, weil sich das Gesicht des internationalen Terrorismus grundlegend gewandelt hat...*⁴¹

³⁵ Dva reportéři MF DNES v New Yorku, IN: MfD 19.9., str. 1

³⁶ Американская трагедия, IN: Известия 12.9.2001, str. 2

³⁷ Не надо мотаться между Америкой и муллами, IN: Известия, str. 4

³⁸ Американское еко, IN: Известия 26.9.2001, str. 7

³⁹ Liebhart, Karin (Hg.). Fremdbilder, Feindbilder, Zerrbilder, Klagenfurt 2002, str. 22

⁴⁰ Pakistan hat eine sehr disziplinierte Armee, IN: Süddeutsche Zeitung, 25.9.2001, str. 6

⁴¹ Um des Terrors willen, IN: Süddeutsche Zeitung, 27.9.2001, str. 18

*Deshalb erinnert der Kampf gegen ihn(= Terrorismus)auch nicht an Krieg, sondern an den Kampf gegen eine ansteckende Krankheit.*⁴²

Koloniální mluvy se nešítí autoři *Mladé fronty Dnes* ani *Известий*, ovšem v českém deníku charakterizují Západ na prvním místě atributy blahobytu a vyspělosti, v ruském zdroji na rozdíl od neruských textů se do popředí dostává křesťanství. Náboženský aspekt hraje v ruských novinách mnohem větší roli a islám často slouží jako impuls k zamyšlení se nad situací křesťanství v současném světě. Expresivní ruský antiislamismus sklouzává často k biologickému rasizmu, ovšem islámu jako náboženství je přisuzován mnohem vyšší statut než v neruských zdrojích. Vztah k islámu je tedy v ruském deníku dvojaký, stejně jako je dichotomie *východ:západ* stále narušována tradiční ruskou otázkou , kam Rusko vlastně patří. Agresivní a okázalé prozápadnictví je narušováno dosti kritickým obrazem Ameriky a rétorikou z dob studené války.

*Вчера серией невиданных террористических актов...была оформлена замена главной мировой религии. Отныне ...главной мировой религией будет ислам, а не христианство.....Христианство ценой огромного кровопролития сохранило человечество от вмирования на протяжении по крайней мере шестнадцати веков...Со вчерашнего дня эту задачу взвалил на себя ислам. Теперь ислам , и только он, отвечает за сам факт нашего существования на этой планете...*⁴³

*Просто на протяжении нашей эры...именно христианство было главной силой , строившей мировой порядок. Теперь такой главной движущей силой человечества...становится ислам...*⁴⁴

*Война цивилизаций ...началась.Война Аллаха с Иисусом, бедных с богатыми, варваров с цивилизацией.*⁴⁵

Z uvedených tří ukázek vyplývá, že islám je pojat jako konkurenční řád, který přebírá od křesťanství úlohu spasit lidstvo. Negativní konotační řada v posledním příkladu ale neskrývá silné pochybnosti o schopnosti islámu přinést do řad listva spásu a řád. Ztotožnění islámu

⁴² ibid.,str.18

⁴³ Именем Аллаха,IN: Известия 12.9.2001,str.1

⁴⁴ Война и мир, IN:Известия 22.9.2001,str.2

⁴⁵ Именем Аллаха,IN:Известия 12.9.2001,str.1

s chaosem je součástí dichotomie *řád:chaos* , která je pro ruský textový korpus ústředním motivem interpretace událostí. Filozoficko-teologický dialog, který podtextově v ruském deníku vzniká, přisuzuje islámu světodějnou moc, která je přes řadu negativních hodnocení muslimského světa adekvátní síle křesťanství. Ruští autoři sice pochybují o zdárném konci islámského převratu světového řádu, ale připouštějí ho jako určitou možnost. Islám jako rovnocenný partner nefiguruje v neruských zdrojích. Přes veškerý ruský negativismus, kdy je civilizace v uvedené konotační řadě ztotožněna s křesťanstvím, je ruský deník v hlubinné jazykové struktuře k islámskému náboženství otevřenější. Tento trend je posilová i dvojakým přístupem k opozici *Зáпад:Вýchод*. Uvedme si několik příkladů:

*Демократия Запада- перед фанатизмом Востока.*⁴⁶

*У западной цивилизации и западной демократии не оказалось...никаких контрмер против религиозного фанатизма нищего большинства.*⁴⁷

*Кто мы- европейцы или азиаты? В России у телеэкранов ... люди плакали...В Египте, в Ираке, в Йемене и на палестинских территориях люди...аплодировали.*⁴⁸

*...системы отношений с христианским и демократическим Западом и мусульманским тоталитарным Востоком.*⁴⁹

*В вилке «с ними» или «против них» мучительно пытается найти некий третий путь.*⁵⁰

*Если Вашингтон хочет вести третью мировую войну , а не антитеррористическую акцию , то нашему народу с ним не по пути....Кроме того, мы ведь тоже часть мира ислама. У нас 20 миллионов мусульман.*⁵¹

Přes počáteční černobílou charakteristiku Východu a Západu se s postupem času stále více dostávají do popředí tradiční ruské otázky , které nabourávají dichotomické dělení na pozitivně

⁴⁶ Американская трагедия, IN: Известия 12.9.2001, str.2

⁴⁷ ibid., str.2

⁴⁸ Мой друг подрался с арабом, IN: Известия 13.9.2001, str.2

⁴⁹ Второй фронт, IN: Известия 18.9.2001, str.1

⁵⁰ Поза или позиция, IN: Известия 20.9.2001, str.1

⁵¹ Ни один народ не выносит иностранного вмешательства, IN: Известия 20.9.2001, str.2

konotovaný Západ a negativně vykreslený Východ. Hledání třetí cesty a chápání sebe sama dokonce jako část islámského světa posouvá ruskou pozici do tradičního postavení mezi Východem a Západem. Tuto rozpolcenost nakonec dokresluje i dvojaký vztah k USA. Amerika jako *Воплощенная Демократия*⁵² na straně jedné a kritický obraz Ameriky, hlavně její zahraniční politiky v řadě textů na straně druhé narušují binární opozici Západ:Východ. Jako jeden příklad z mnohých budiž uvedeny výroky Sergeje Nikitoviče, syna Nikity Chruščeva, v interview pro ruský deník *Известия* z 15. září 2001. Jeho charakteristika americké politiky vypadá následovně:

*Внешняя политика у Америк **подростковая**. Ведь в юном возрасте тебя останавливает **только сила**...Знаете, эта страна как молодой хулиган, который ходит по двору и натягивает всем, кто поменьше, козырьки или дает щелчки по носу...Америке, чтобы измениться, нужно время....Американцы своими **ошибками** ненависть мусульман преклЮчили на себя...*⁵³

Младá fronta Dnesse vyznačuje největším přezíráním jinakosti jiných kultur a nesmírnou arogancí v přístupu k jiným částem světa. Doprovázeno je vše slučováním neslučitelného, obrovským zobecňováním a celkovou neznalostí historicko-politických skutečností. Agresivní proamerikanismus za každou cenu a nejnižší stupeň reflexe událostí ve filozofických parametrech jsou charakteristika českého deníku. Nejvýstižněji lze charakterizovat jazyk českých autorů jako jazyk kolonializmu. Řada stereotypních představ o neevropských civilizacích se mísí s agresivní autostylizací sebe sama jako civilizace par excellence. Uveďme si nejkřiklavější příklady:

***Převaha Ameriky i Západu vůbec je faktem. Přinejmenším od konce druhé světové války** však západní země nevyvázejí svůj způsob života násilím. Pokud ho **lidé z třetího světa** přijímají, činí tak dobrovolně. Lidi třetího světa nepovažují za nějaká polozvířátka, ale za lidské bytosti nadané stejnou inteligencí, talentem a svobodnou vůlí jako **Evropané a Američané**...Lze chápat i hluboký odpor řady svobodných bytostí proti tlaku na **jejich** vžité zvyky. Ale může tento tlak být jakýmkoli vysvětlením pro děsivou masovou vraždu? Přibližně*

⁵² Американская трагедия, ИН: Известия 12.9.2001, str.2

⁵³ Америка получила свой Афганистан, ИН: Известия 15.9.2001, str.6

stejně, jako kdybych se já dovolával soucitu, že jsem bestiálně podřezal rodinu svého souseda, protože je **úspěšnější a bohatší** a já měl dojem, že jeho **topoly** zastíňují mé **bramboříště**.⁵⁴

A tato třetí světová válka nás nestaví proti jiné supervelmoci. Staví nás, **jedinou světovou supervelmoc a nejvýmluvnější symbol liberálního volného trhu a západních hodnot**, proti všem těm ke všemu odhodlaným mužům a ženám kdesi daleko. Mnozí z těchto ke všemu odhodlaných zuřivých lidí z **upadajících států muslimského a třetího světa...Nesdílejí naše hodnoty**, nenávidí vliv Ameriky na své životy, politiku a děti...Často dávají Americe vinu za **neschopnost své společnosti přizpůsobit se modernímu životu...Pentagon, zosobnění americké vojenské nadřazenosti**...My, jako Američané nebudeme nikdy schopni proniknout do těchto malých skupin...Mnozí v této části světa nutně potřebují od Ameriky velkou pomoc a my nemůžeme zapomenout, že **jsme pro ně paprskem naděje**...potřebujeme vést s **muslimským světem** a jeho politickými vůdci vážný a zdůřilý dialog o tom, **proč mnoho jejich obyvatel zůstává pozadu**..⁵⁵

Berlusconi: **Západ převyšuje islám**..⁵⁶

Útok na New York není útokem na Ameriku, ale na nás všechny, na **civilizaci**...ve které žijeme...Je to útok na budoucnost celého světa, **západní svět** se musí schopit a trestat...jasně chápu, že nutnost odplaty vykořeněním je ochrana života mých dětí. **Náboženství, které vyznává smrt jako svůj cíl, je náboženství hodné k zahlazení**..⁵⁷

Současný nepřítel se...raket nebojí. Dlí na místech, která Bush...**donedávna ani neuměl vyslovit. Nosí turban, věří v Alláha a má dokonalý výcvik**...Na živobytí si vydělává **obchodem s opiem**. Ve volném čase shromažďuje biologické a chemické zbraně. Bibli nečte.⁵⁸

V aroganci a hierarchizaci světa na civilizované a necivilizované státy a národy **Mladá fronta Dnes** jednoznačně vede. Německý deník svou metaforikou nemoci diskredituje islám neméně agresivně, ovšem historicky vychází z diskreditačních praktik nacionálního socializmu,

⁵⁴ Váhání by bylo nelidské, IN: Mladá fronta dnes 18.9.2001, str.6

⁵⁵ Nenávidí nás už i za to, že existujeme, IN: Mladá fronta Dnes 15.9.2001, str.1

⁵⁶ Berlusconi: Západ převyšuje islám, IN: Mladá fronta Dnes 27.9.2001, str.6

⁵⁷ Hlas lidí, IN: Mladá fronta Dnes 13.9.2001, str.10

⁵⁸ Kdo vlastně je George W. Bush?, IN: Mladá fronta Dnes 15.9.2001, str.1

zatímco čeští autoři čerpají svou rétoriku z dob koloniálního imperialismu, který vrcholil ve století devatenáctém, ale který nedozněl až do dnešních dnů.

2.1.3. Dichotomie řád:chaos

Binární opozice *řád:chaos* je, jak již bylo řečeno, ústředním motivem ruského deníku *Известия*.

I když se tato dichotomie sporadicky vyskytuje v neruských zdrojích, leží akcent v *Mladé frontě Dnes* i v *Süddeutsche Zeitung* jednoznačně na civilizačním antagonizmu. Zbožštění terorizmu a teroristů, ze kterých se stávají tvůrci nového světového řádu, je ruské specifikum. Interpretace událostí se posouvá zcela jinam než v ostatních dvou denících. Jestliže západní zdroje chápou útoky v New Yorku a Washingtonu jako konkrétní ohrožení své mocensko-ekonomické pozice, ruští autoři zdůrazňují více duchovní rozměr událostí. Nový světový řád je z hlediska ruského deníku již faktem, nikoliv hrozbou. V důsledku teroristického útoku se zrodil nový svět, který je světem chaosu.

*Они(террористы) изменили мировой порядок, то, что казалось мировым порядком, теперь хаос.*⁵⁹

*...христианство было главный силой, строившей мировой порядок. Теперь такой главной движущей силой человечества...становится ислам...*⁶⁰

*Ходим не под Богом, а под Терроризмом.*⁶¹

Motiv řádu se objevuje v *Mladé frontě Dnes* při popisu chování Američanů během útoku. Vyzdvihují se vlastnosti jako pragmatizmus, zachování si chladné hlavy a nepodlehání panice. Stejný motiv nabízí i německý deník. Pro názornost lze uvést několik vybraných míst:

*...všichni jsou ukáznění, lidé chodí dávat krev.*⁶²

Politici ani lidé na ulicích nepropadli panice. Zatnuli zuby, přestože jsou plni emocí. Země ještě

⁵⁹ Именем Аллаха, IN: Известия 12.9.2001, str. 1

⁶⁰ Война и мир, IN: Известия 22.9.2001, str. 2

⁶¹ Весь мир насилие, IN: Известия 13.9.2001, str. 1

⁶² Brňan: Byl to zlý sen, IN: Mladá fronta Dnes 13.9.2001, str. 1

*nespočítala tisíce mrtvých , a už **chladnokrevně** jedná.*⁶³

*Bylo působivé sledovat, jak se Američané chovali. Na ulicích **nevládla panika**, hysterické výlevy ani křik samozvaných náčelníků , které probudí každá krize. Místo toho bylo slyšet rychlou a efektivní konverzaci z mobilních telefonů o tom, zda děti jsou v bezpečí a co zařídit.*⁶⁴

*In einer Stadt , in der 13 Millionen Menschen gelernt hatten, tagtäglich immer wieder aufs Neue einen Konsens zu finden , entblösste sich die Menschheit im Moment des absoluten Schreckens nicht als Horde von Barbaren. Es zogen keine Plünderer durch die Stadt, keine hysterischen Massen...Doch es waren unter anderem die Tausenden , die vor den eilig eingerichteten Blutspendestationen anstanden , um nur irgendetwas zu tun, die bewiesen, dass die Gesellschaft noch funktioniert.*⁶⁵

***Ordentlich und diszipliniert**...verlassen die Beamten das Gebäude.*⁶⁶

Oproti ruskému deníku není teroristický akt interpretován jako nastolení nového náboženského řádu, ale jako iracionální čin lidí, kteří nemají žádný cíl. Hlavní linii tvoří tedy dichotomie mezi *ratio a irratio*. Tendence k abstrakci teroristického útoku jako iracionálního činu a interpretace teroristů jako nerozumných bytostí je důležitým momentem neruských zdrojů. Stačí pohled na několik úryvků:

*„Byl to cílený útok nevím koho, nějakých bláznů...“*⁶⁷

*Síly, které jsou připraveny zabít a ničit jen pro zabíjení a ničení, jsou mohutnější....Víme už, že existuje nepřítel, ale nevíme, kdo jím je. Nemá tvář ani zřejmý cíl.*⁶⁸

*Das setzt voraus, dass die Welt Washingtons militärische Reaktion auf den Wahnsinn akzeptiert.*⁶⁹

⁶³ Bush: Odveta bude tvrdá, IN: MfD 12.9.2001, str.1

⁶⁴ Ameriku tragédie sjednotila, IN: MfD 12.9.2001, str.2

⁶⁵ Als das Herz stillstand, IN: SZ 13.9.2001, str.15

⁶⁶ Die Welt erstarrt im Schock, IN: SZ 12.9.2001, str.3

⁶⁷ Hokejisty tragédie těsně minula, IN: MfD 13.9.2001, str.4

⁶⁸ Konec jistot. Musíme s tím žít, IN: MfD 13.9.2001, str.1

⁶⁹ Das Recht wird zur Pflicht, IN: SZ 14.9.2001, str.6

*Unvorstellbar ...die Tötungssucht, die die Terroristen in ihrem zerstörerischen Wahnsinn getrieben haben....Nach den Angriffen vom 11.September muss deshalb die noch vernunftgesteuerte Welt zusammenstehen und sich zu einem Feldzug mobilisieren, der sich gegen die kranken Hirne hinter dieser Barbarei richtet.*⁷⁰

Cesta k diabolizaci iracionálna jako principu zla se nabízí právě důrazem na antagonizmus mezi rozumem a nerozumem. Jestliže pro český a německý deník je charakteristické chápání nerozumu jako zla, platí to i obráceně, tedy rozum je vnímán jako dobro. Na místo božského řádu nastoupil rozum jako univerzální řád. V ruském deníku je chápání více spjato s náboženským pohledem na svět. Světový řád se z hlediska ruských autorů do útoku na New York a Washington opíral o křesťanství, které bylo určujícím principem světového řádu neboli dobra. Nikoliv rozum, ale křesťanský řád zaručoval dobro a existenci celého lidstva. Po útoku tato úloha přešla na islám, který má možnost pokračovat v křesťanské misi, ale jelikož uvrhl svět přechodně do chaosu, je možná i varianta druhá, totiž příchod Antikrista a apokalypsa.

2.1.4. Dichotomie bezpečí:svoboda

Diskuse o hranicích svobody a demokratického zřízení státu zaznívá z ruských i českých textů. Německý deník přes veškerou atmosféru strachu horuje spíše pro návrat do studené války a vyzývá k aktivaci starých obranných struktur. Občanskou společnost a míru svobody ale nijak nezpochybňuje. Svobodu a bezpečí proti sobě staví *Mladá fronta Dnes* a *Известия*, přičemž ruský zdroj je ve volbě jazykových prostředků více autoritativní a volání po silném státu se ozývá silněji než v českém textovém korpusu. Společnou binární opozici v ruském a českém deníku lze chápat jako určitý projev labilnosti demokratických struktur v daném politicko-společenském prostoru. Přes stálou kritiku nedemokratičnosti Ruska ze strany českých médií je zajímavé, že ani Česká republika nevykazuje takovou míru stability demokratického uspořádání jako například Německo, kde proces budování demokratických struktur v politické a společenské rovině trvá více než 60 let. Jak ale ukazuje již zmíněná metaforika nemoci v německém deníku, ani zde není zcela překonán určitý model z dob totalitarismu, který sloužil diskreditaci nepřítele. Jazyk ve své hlubinné struktuře vykazuje neobyčejnou paměť i setrvačnost a je nositelem historických zkušeností a událostí

⁷⁰ Amerika im Krieg, IN: SdtZ 12.9.2001, str.4

v evropském prostoru. Nedemokratické modely chování jsou v jazyce skryty jako určitý kód, který může, ale nemusí být znovu aktivován. Uveďme si krátký přehled těch nejkřiklavějších míst v jednotlivých denících:

MfD: ...obyvatelé velkých a vyspělých států nemohou mít všechno, maximální bezpečí a maximální svobodu. Pokud chce mít občan jedno, musí se vzdát zčásti toho druhého...⁷¹

Otevřenou, či bezpečnou společnost?⁷²

...bude určitý způsobem omezena i svoboda lidí...⁷³

Izv: Выбора между интересами государства и интересами человека больше нет- даже чисто теоретически!⁷⁴

...мы становимся свидетелями западного отказа от безпримесной демократии...когда нудно принимать решения о ковровом бомбометании, защищать право граждан на жизнь...то становится не до чистоты партийной идеи...⁷⁵
Американская трагедия может похоронить демократию.⁷⁶

SZ: Mindestens wieder auf den Stand der Zeiten des Kalten Krieges sollte der Zivilschutz gebracht werden...⁷⁷

2.1.5. Dichotomie dobro:zlo

Jestliže předchozí kapitola pojednávala o specifické dichotomii, která se netýkala všech analyzovaných deníků, je dualismus dobra a zla asi nejobecnější opozice, která je obsažena ve všech zdrojích a je zároveň archetypem ve filozofickém uvažování asi nejen evropské společnosti, ale lidstva vůbec. V textech kromě explicitního uvedení dobra a zla dochází

⁷¹ Upalování civilizace, IN: MfD 15.9.2001, str. 5

⁷² Otevřenou, či bezpečnou společnost, IN: MfD 15.9.2001, str. 5

⁷³ Svět se změnil, navždy, IN: MfD 22.9.2001, str. 1

⁷⁴ Пять уроков американской трагедии, IN: Известия 15.9.2001, str. 1

⁷⁵ Сумерки свободы, IN: Известия 22.9.2001, str. 1

⁷⁶ ibid., str. 1

⁷⁷ Solche Szenarien wurden nie geübt, IN: SZ 14.9.2001, str. 13

k vytvoření řady *civilizace-řád-dobro:anticivilizace-chaos-zlo*. Úzkost člověka z nicoty⁷⁸ a jeho úsilí čelit chaosu lidským řádem jsou výchozí body lidského myšlení, stejně tak jako údiv.⁷⁹ Ztotožnění řádu s dobrem a naopak a interpretace civilizace jako abstraktního principu dobra jsou historicky vzniklé myšlenkové koncepty, které mají své kořeny již v antickém filozofickém uvažování. Výklad terorizmu jako narušitele řádu a zla umožňuje vnímání teroristů jako ohrožení samotné podstaty lidstva a existence. Nábožensko-filozofická interpretace teroristy je dominantou všech textů a dodává útokům v USA nebyvalou váhu. Je také podstatná pro rozpoutání propagandy, protože umožňuje vyvolání maximálního pocitu ohrožení a strachu u každého jednotlivce. Z hlediska psychologie je určitě ohrožení samotné podstaty bytí vhodnější prostředek pro vyvolání paniky než například ekonomická nebo historicko-politická koncepce. Uvedme si následující příklady:

SZ: *Alle Staaten und alle internationalen Organisationen sollen Amerika zur Seite stehen, wenn die Nation –in den Worten von Präsident George W. Bush- in den “**monumentalen Kampf zwischen Gut und Böse**“ zieht, um den Terrorismus vom Angesicht der Erde zu tilgen.*⁸⁰

*Feldzug gegen das **Böse**...*⁸¹

***Das Böse** schlechthin, Menschenverachtung und Barbarei haben uns gestern angegriffen....Diese Art von Terror stelle **die Grundlagen jeglicher Zivilisation** in Frage...*⁸²
*Frankreich sei fest entschlossen an der Seite der USA **das Böse** zu bekämpfen und zu zerstören.*⁸³

MfD: *Původce **zla** Ládín...*⁸⁴

*Zločin neměl žádný cíl, nepřítel chce jen zabít pro zabíjení, je to **zlo**.*⁸⁵

*Hovoří(Bush) ...o boji **svobody a zla**...*⁸⁶

*(Bush)Dnes náš lid spatřil **zlo**...*⁸⁷

⁷⁸ Hans Joachim Störig, *Malé dějiny filozofie*, Praha 1991, str.458

⁷⁹ Ivo Tretera, *Nástin dějin evropského myšlení*, Praha 2000, str.13-14

⁸⁰ *Schwere Zeiten für Drückeberger*, IN: SdtZ 15.9.2001, str.2

⁸¹ *Blair und das W-Wort*, IN: SdtZ 17.9.2001, str.10

⁸² *Heute sind wir alle Amerikaner*, IN: SdtZ 13.9.2001, str.8

⁸³ *Taliban nehmen Osama bin Laden in Schutz*, IN: SdtZ 20.9.2001, str.1

⁸⁴ *Původce zla Ládín*, IN: MfD 22.9.2001, str.5

⁸⁵ *Konec jistot. Musíme s tím žít*, IN: MfD 13.9.2001, str.1

⁸⁶ *Útok na USA prezidenta změnil*, IN: MfD 24.9.2001, str.1

⁸⁷ *Bush:Odveta bude tvrdá*, IN: MfD 12.9.2001, str.1

„Náš lid spatřil **d'ábla**...“⁸⁸

Válka proti terorizmu je **bojem proti zlu**.⁸⁹

Nenávidí nás už i za to, že existujeme.⁹⁰

...zároveň šlo i o útok na celý civilizovaný svět.⁹¹

Изв: Не вполне понятно, с кем именно сегодня следует договариваться тому же Бушу кроме отпечатка когтистой лапы, **бесы** никакого другого обратного адреса не оставили.⁹²

Американцам придется воевать с **тенью**.⁹³

Россия определила с кем она, против кого она, в какой мере готова включиться в **борьбу цивилизации против хаоса**, имя которому- международный терроризм.⁹⁴

Jak je vidět z posledního příkladu, v ruském deníku se méně hovoří o zlu, ale zlo je ztotožňováno s chaosem. Obrana řádu je stejně zásadní jako obrana civilizace jako takové před zlem. Existenciální rovina interpretace je součástí všech tří deníků. Pocit existenciálního ohrožení, který je vytvářen pomocí dichotomie *dobro:zlo*, ale i *civilizace : anticivilizace* a v nekonečné řadě *metaforami zvířete a d'ábla* při popisu nepřítele je důležitým předpokladem pro vytvoření obrazu nepřítele a jeho odlišení od pouhého protivníka či oponenta.⁹⁵

2.2. Konotační řada jako prostředek diskreditace nepřítele

Dichotomie byla centrálním postupem pro deklaraci nerovnosti nepřítele, která negativně vymezovala subjekt perzekuce a následovně ho vylučovala v binárních opozicích ze svého

⁸⁸ 12. září: Touha po odvetě, IN: MfD 22.9.2001, str.4

⁸⁹ Fórum čtenářů, IN: MfD 24.9.2001, str.6

⁹⁰ Nenávidí nás už i za to, že existujeme, IN: MfD 15.9.2001, str.1

⁹¹ Proč se USA chystají k odvetě, IN: MfD 14.9.2001, str.1

⁹² 9.IX.-14.IX. Американские уроки, IN: Известия 15.9.2001, str.4

⁹³ Американцам придется воевать с тенью, IN: Известия 24.9.2001, str.4

⁹⁴ Летите ястребы, IN: Известия 25.9.2001, str.1

⁹⁵ Flohr, Anne Katrin, Feindbilder in der internationalen Politik, Hamburg 1991, str.31-32

středu. Vrcholem nerovnosti v rámci dichotomie je opozice *humanum:antihumanum* , která vyplývá z civilizačního antagonizmu. V důsledku této opozice dochází ke zpochybňování lidství perzekvovaného. Obraz nepřítele bez lidských atributů podtrhují metafory zvířete a ďábla, konkrétní a abstraktní dehumanizující postupy v oblasti jazyka. Jakýmsi doplňkem diskreditace nepřítele jsou **historické analogie**, které se vyskytují ve všech denících a tematickým zaměřením jsou obdobné. Přirovnání deklarovaného nepřítele nebo teroristických útoků v Americe k událostem a osobnostem z dob druhé světové války tvoří typický rys ruského, českého i německého zdroje. Asi ústřední analogií *Mladé fronty Dnes* a *SdZ* *Süddeutsche Zeitung* je přirovnání 11. září k japonskému útoku na Pearl Harbour.

SZ: *Nach den mörderischen Anschlägen in New York und Washington hat sich Amerika abermals an die Katastrophe von **Pearl Harbour** erinnert.*⁹⁶

*Der Terrorismus agiert zunächst einmal aus dem Nichts. Auf **Pearl Harbour** folgten Hiroshima und Nagasaki.*⁹⁷

*Die Serie von Terroranschlägen auf das World Trade Center und das Pentagon bedroht die Souveränität des Landes wie kein Ereignis seit dem Angriff Japans auf **Pearl Harbour**.*⁹⁸

MfD: *...tento útok byl **Pearl Harbourem** třetí světové války.*⁹⁹

*Počet obětí jen v New Yorku více než dvojnásobně překročil lidské ztráty z **Pearl Harbouru**. Havajské události...1941 tehdy Ameriku hluboce šokovaly a změnily. Vedly i k tomu, že Spojené státy vstoupily jako jeden z rozhodujících aktérů do druhé světové války.*¹⁰⁰

Ruský deník sice zmiňuje Pearl Harbour, ale jinak jsou jeho analogie s obdobím nacionálního socializmu obecnější . Vytváří hlavně analogii mezi brutalitou v chování nacistů a teroristů a zaměřuje se na poněkud jiné události z třicátých a čtyřicátých let minulého století než byl Pearl Harbour. Kromě toho ruští autoři do textu integrují také ruské historické zkušenosti. Nejčastější je paralela mezi terorismem a komunizmem, ale poměrně frekventovaná jsou i přirovnání teroristického útoku v USA k válce v Afghánistánu a v Čečně .

⁹⁶ Bushs erste Bewährung, IN: SdZ 14.9.2001, str.4

⁹⁷ Als das erz stillstand, IN: SdZ 13.9.2001, str.15

⁹⁸ Amerika im Krieg, IN: SdZ 12.9.2001, str.4

⁹⁹ Nenávidí nás už i za to, že existujeme, IN: MfD 15.9.2001, str.1

¹⁰⁰ Do New Yorku se vracejí turisté, IN: MfD 20.9.2001, str. 1

Изв: Америка стала лучше понимать Россию, ее отношение к терроризму, будь он афганский , чеченский или какой либо другой.¹⁰¹

Ситуация с талибами и бен Ладеном до странности напоминает ту, в котором оказалась Россия два года назад, после вторжения Басаева в Дагестан.¹⁰²

Война в Чечне будет идти до последнего Чеченца. Война в Израиле, а теперь и Штатов с международным терроризмом это тоже война разных по возрасту культур.¹⁰³

...очевидно, что терроризм не лучше коммунизма. Но и коммунизм в XX. веке был достаточно страшен...бен Ладен, главный подозреваемый, является классическим «безродным космополитом»...¹⁰⁴

Во время войны немцы...убивающих детей, жен и матерей, надеялись, что противник не дойдет до такого же варварства. Когда же противник частично дошел и разнес в щепки Дрезден, воля немцев к победе была сильно подорвана.¹⁰⁵

...сравнить атаки террористов бен Ладена с преступлениями нацистов...Какие «политические нормы» можно вырабатывать с нацистами и с теми, кто им уподобился...Однажды, в 1938 году в Мюнхене, уже попробовали.¹⁰⁶

И убедить Запад в необходимости серьезного соглашения с Россией, которое по характеру и по форме напоминало бы союз времен Второй мировой войны. Только в этот раз было бы лучше заключить его до « 22 июня» и « нападения на «Перл-Харбор».¹⁰⁷

V ruském deníku jsou běžné diskreditace pomocí analogií s událostmi z dob sovětské minulosti. Označení Ládina za kosmopolitu je jen nejkřiklavějším příkladem. Snaha vytvořit rovnítko mezi válkou v Afghánistánu, čečenskou problematikou a teroristickými útoky

¹⁰¹ Мы не позволили себя запугать,IN: Известия 13.9.2001,str.3

¹⁰² Пришли за бен Ладеном,IN: Известия 14.9.2001,str.1

¹⁰³ Разговор с читателем,IN: Известия 18.9.2001,str.4

¹⁰⁴ Сумерки свободы,IN: Известия 22.9.2001,str. 1

¹⁰⁵ Безумство гнусных,IN:Известия 15.9.2001,str.2

¹⁰⁶ Неадекватность,IN: Известия 17.9.2001,str.1

¹⁰⁷ Начала славных дел,IN: Известия 24.9.2001,str.4

v Americe má určitý cíl, totiž ospravedlnění ruského postupu v Čechách a sovětské zahraniční politiky ex post. Ruské noviny chtějí z amerických událostí vytlouci vlastní politický kapitál. Ospravedlnění kritizované politiky vůči Čechách a zařazení Ruska do tábora mezinárodní protiteroristické koalice je jasným cílem řady ruských příspěvků. Diskreditace teroristů funguje v českém deníku přes konotační řady typu Ládin- Hitler-Stalin. V jazykové úrovni je nacizmus i komunizmus stavěn do jedné roviny, což je pro český polistopadový politický diskurs charakteristické.

MfD: Hitler a Stalin svůj boj prohráli. Může vyhrát **Usáma bin Ládin**?¹⁰⁸

...vojenské akce spolu s politickými zastaví **terorismus**, jako zastavily **Stalina a Hitlera**.¹⁰⁹

Nezastavil nás **Hitler**, nezastaví nás ani **teroristé**.¹¹⁰

Němečtí autoři jsou při analogiích s konkrétními nacistickými pohlaváry obezřetnější a srovnávají radši nepřímou, jak ukazuje první níže uvedená ukázka. Ve druhém případě, kdy je terorismus explicitně přirovnán k nacionálnímu socializmu, jde o citát z izraelských novin, za které se německý deník skrývá. Poslední citát zase přes konotační řadu zpochybňuje analogii mezi jmenovanými nacistickými předáky a Usámou bin Ládinem. Zastřenější postup ve využívání analogií s nacistickými antihrdiny je typický pro *Süddeutsche Zeitung* a je vysvětlitelný historicky.

SZ: *An wenigen Orten der Welt wird der Hass auf Amerika so gepflegt wie in Bagdad...Hoch aufragend steht da vor dem Fernsehturm die Statue eines schnauzbärtigen Führers, den eisernen Arm gereckt, zu seine Füßen die Originaltrümmer amerikanischer Raketen...Aus den vergangenen Jahren gibt es nur vage Hinweise darauf, dass sich Saddam Hussein um einen Draht zum Hauptverdächtigen Osama bin Laden bemühte...Was die beiden verbindet, ist der Hass auf die USA...*¹¹¹

*Der Terror ist der Nationalsozialismus der Gegenwart.*¹¹²

*Waren auf Hitler, Goebbels, Hess und Göring ab 1939 Steckbriefe ausgeschrieben...?*¹¹³

Appeasement hilft nicht weiter. Es ist...der Zeitpunkt gekommen, den aufgezwungenen Kampf anzunehmen.¹¹⁴

¹⁰⁸ Duch kapitalizmu po útoku, IN: MfD 29.9.2001, str.1

¹⁰⁹ Duch kapitalizmu po útoku, IN: MfD 29.9.2001, str.1

¹¹⁰ Proti teroru lze bojovat i krásou, IN: MfD 29.9.2001, str.5

¹¹¹ Gittung für die Häme, IN: SdtZ 15.9.2001, str.3

¹¹² Blick in die Presse, IN: SdtZ 13.9.2001, str.4

¹¹³ Dies ist kein Krieg, IN: SdtZ 17.9.2001, str.16

Přes tématickou blízkost zmíněných analogií existují tady přece jen určité difference. Jak již bylo řečeno v souvislosti s ruským deníkem, dochází často k vytváření konotačních řad na základě historických událostí týkajících se konkrétního národa i státu. Jestliže v ruském kontextu byla řeč o analogiích z období Sovětského svazu, je nutné zmínit se o typicky německých konotacích. Rozšířeným obrazem v německém deníku je přirovnání teroristů k extrémně levicovému hnutí RAF. Častá je i diskreditace nepřítele zkrze klišé komunisty, který má v jižním Německu, kde deník *Süddeutsche Zeitung* vychází, tradičně špatnou pověst a je negativním symbolem z dob studené války. Uveďme si následující příklady:

*Was haben Frankreich, Russland, China, der Irak, die Taliban und die PDS in diesen Tagen gemeinsam? Sie rufen nach den Vereinten Nationen.*¹¹⁵

*Der Terror in den USA wird ...die westliche Welt mindestens so verändern, wie der Terror der RAF damals Deutschland verändert hat.*¹¹⁶

*Für Terroristen ist bin Laden eher Inspiration als Befehlshaber-sein Hass auf den Westen prägt das Lebensgefühl vieler Genossen.*¹¹⁷

Český deník žádné specifické analogie nevykazuje. Diskreditace se odehrává skrze již zmíněné konotační řady z dob druhé světové války.

Kromě období druhé světové války se vyskytují přirovnání k jiným válečným událostem jako je první světová válka, válka ve Vietnamu, studená válka nebo válka v Perském zálivu v *Mladé frontě Dnes* a v *Süddeutsche Zeitung*. Němečtí autoři ve směřování různorodého jdou nejdále, jak dokazuje konotační řada, která se skládá z tak rozličných událostí jako je období termidoru během Francouzské revoluce, Říjnové revoluce v Rusku 1917 a převzetí moci Adolfem Hitlerem v listopadu 1933. Poslední segment této řady tvoří teroristický útok v USA, který uzavírá gradační řadu a je interpretován jako horší událost, než byly zmíněné historické okamžiky v konotační řadě:

So wie die Welt gelernt hat, mit dem Namen einzelner Monate das Gedächtnis an den Anfang der Revolution oder das Ende der Schreckensherrschaft ...zu verbinden, so wird sie künftig

¹¹⁴ Vergeltung als Prävention, IN: SdtZ 17.9.2001, str.4

¹¹⁵ Den Finger am Abzug, IN: SdtZ 21.9.2001, str.8

¹¹⁶ Bleierne eit, jetzt global, IN: SdtZ 13.9.2001, str.4

¹¹⁷ Grosser Kopf einer hundertköpfigen Hydra, IN: SdtZ 17.9.2001, str.5

*mit dem September die Erinnerung an den Terror verbinden. Thermidor, die Oktoberrevolution, der fatale deutsche November verblassen momentan gegenüber der Dimension des Schreckens, die sich künftig mit der Erinnerung an den 11. September verbindet.*¹¹⁸

Vůbec rozvíjejí němečtí autoři techniku konotační řady nejvíce a nabízejí i analogii mezi terorizmem a křížáckými výpravami v říši Assasinovců. Tradiční stereotyp orientální krutovlády a hrozby z východu oživuje následující úryvek z německého deníku:

*Zur Zeit der **Kreuzzüge** verbreitete sich der **Schrecken der Assassinen** im westlichen Europa. Der Name ihres Führers, des Alten vom Berge, war im **christlichen Abendland** ebenso berüchtigt, wie heute der Osama bin Ladens. Die Männer **Ludwigs des Frommen** fürchteten um das Leben ihres Königs, in ständiger Angst vor den **fanatischen Meuchelmördern aus dem Osten...Mörder im Namen Mohammeds...***¹¹⁹

2.3. Sakralizmy a militarizmy: spása lidstva a svatá válka

Přes lexikální pestrost jednotlivých textů tvoří ve všech denících militarizmy i sakrální výrazivo ústřední sémantické jádro celého korpusu. V tomto ohledu panuje značná shoda. Poměrně často dochází ke spojení militarizmů a sakralizmů v jeden celek. Obtížnější je nalezení odpovědi na otázku, jakou splňují militarizmy a sakralizmy funkci v textech jako celku. Určitým klíčem k pochopení tohoto problému v širších filozoficko-historických souvislostech nám nabízí článek Emilia Gentileho s názvem *Die Sakralisierung der Politik*.¹²⁰ Pod pojmem sakralizace politiky chápe autor skutečnost, když je více či méně dogmatickou formou nějaké věci z tohoto světa jako je *národ, vlast, lidstvo, společnost, rasa, svoboda, dějiny ad.* propůjčena svatozář. Tato „svatá věc“ se stává poté smyslem a cílem veškeré existence a je absolutizována jako nejvyšší etický princip, jako řád veřejného života a jako objekt uctívání a oddanosti až k obětování vlastního života. Hlavní předpoklady, které musí být splněny, aby bylo možné hovořit o sakralizaci politiky jsou podle Gentileho následující:

¹¹⁸ Als die Stunde schlug, IN: SZ 13.9.2001, str.15

¹¹⁹ Das Ich als Waffe, IN: SZ 13.9.2001, str.16

¹²⁰ Gentile, Emilio, Die Sakralisierung der Politik, IN: Maier, Hans, Wege in die Gewalt, Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main 2002, str.166-182

- svatořečení primátu světové a kolektivní jednoty, která se stává ústředním bodem v systému přesvědčení a mýtů. V rámci takového systému je definován smysl a cíl sociální existence a určeny diferenční kriteria mezi dobrem a zlem
- vznik politické liturgie, která slouží k uctívání sakralizované kolektivní jednoty pomocí různých obrazů nebo kultu institucí
- chápání bojovníků ze svých řad jako vyvolených hrdinů a interpretace vlastní politické akce jako mise.¹²¹

Podle Gentileho má sakralizace politiky možnost široké variability, důležité ale je, že dochází vždy ke zbožštění násilí jako vhodné metody k boji s nepřáteli vlastní „víry“. Násilí jako nástroj obnovy a negace individuální autonomie oproti společenství jsou dalšími typickými znaky politických náboženství. Gentile dále hovoří o charakteristické mýtické struktúře sakralizace politiky, která nejnázorněji je reprezentována v nacionalistickém hnutí devatenáctého století. Skládá se z apokalyptické vize moderny, z mýtu znovuzrození člověka ~~zkrze~~ politiku a z představy vyvoleného národa, který má za úkol předat světu nové poselství a spasit ho. Mezníkem ve vývoji sakralizace politiky se stala první světová válka a masová hnutí počátkem 20. století, která kopírovala vzory a formy tradičních náboženství. V tomto období vzniká ve válečné propagandě poprvé obraz nepřítele jako inkarnace zla a kategorie vnitřního nepřítele. Smrt v masových měřítkách vdechla náboženskému cítění nový život napříkla v symbolice smrti a zmrtvýchvstání, oddanosti národu, mystérii krve a oběti, kultu hrdiny a mučedníka. To vše přispělo k posílení chápání politiky jako totální a tudíž náboženské zkušenosti během první světové války. Kult padlých je nejmarkantnější manifestace takovéto sakralizace politiky.¹²²

Na eschatologické rysy perzekuce upozorňuje i Adler, který interpretuje pronásledování jako akt smírné oběti a přisuzuje mu magický význam. Víra ve vykoupení prostřednictvím lidské oběti je pevnou součástí systému perzekuce a tvoří jakýsi ideologický protipól zvířecí touze po kořisti, jejíž symbolem se stává lov.¹²³

Omlouvání násilí poukázáním na vyšší cíle, spásu lidstva nebo existenciální ohrožení je vysvětlitelné čím dál větším odporem moderní společnosti proti válce. V této souvislosti je výstižné následující zamyšlení nad reakcí USA po 11. září:

¹²¹ ibid., str. 169

¹²² Gentile, Emilio, Die Sakralisierung der Politik, IN: Maier, Hans, Die modernen politischen Religionen. Wege in die Gewalt, Frankfurt am Main 2002, str. 175-179

¹²³ Adler, H.G., Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str. 108-125

*Der seelische Widerstand moderner Völker gegen den Krieg ist dermaßen entwickelt, dass jeder Krieg als Abwehrkampf gegen einen drohenden Angreifer hingestellt werden muss. Auf neue und subtile Weise müssen heute Abertausende und sogar Millionen von Menschen zu einer Masse aus Hass, Wille und Hoffnung verschmolzen werden. Die neue Schmiede des sozialen Zusammenhalts heißt Propaganda. Die Debatte muss an die Stelle des bloßen Drills treten, das gedruckte Wort muss die Aktion ergänzen. Eigentliche Kriegstänze gibt es bloss noch im Roman und an den Rändern der modernen Welt, aber ihr Ersatz, die Kriegspropaganda, atmet und gedeiht mitten in den Städten und Ländern dieser Erde...*¹²⁴

Jestliže náboženská rétorika spadá do kategorie emocionální argumentace, která se opírá o historicky vzniklé představy a myšlenkové archetypy, spočívá hlavní funkce militarizmů v odbourání zábran při realizaci „svaté věci“. Militarizmy zvyšují napětí v textu a sehrávají i důležitou roli pro vytváření atmosféry strachu. Jejich funkce je vysoce emotivní a ve spojitosti se sakralizmy dochází k nebezpečné symbióze dvou zdánlivě neslučitelných okruhů . Sakrální rétorika se objevuje v *Mladé frontě Dnes* ve spojitosti s dvěma okruhy. Jedním jsou oběti útoků, kdy sakralizmy hrají zásadní roli zdůvodnění smrti nevinných lidí a jsou důležitou součástí pohřebního rituálu. Druhou oblastí sakralizmů je posvěcení symbolů státní moci, která je zosobněna v postavě amerického prezidenta George Bushe. Uvedme si několik příkladů pro obě sféry:

*V celé Americe se v poledne naplnily **kostely ,synagogy a mešity věřícími i nevěřícími**. Byl den národního smutku a **modliteb**...*¹²⁵

*Nikdo se nesmál, když George Bush v úterý večer vyzýval národ, aby se **pomodlil za spásu dětí**... “**Kráčím údolím zahaleným stínem, ale nebojím se ničeho, protože vy tu kráčíte se mnou**,” odrecitoval ze žalmu č. 23. Zdá se, že americký prezident je velmi **zbožný člověk**. Za svůj největší vzor s oblibou označuje **Ježíše Krista**... **Zbožnost a křesťanská morálka** sehrály velkou roli i v Bushově poměrně úspěšném působení guvernéra...*¹²⁶

*Ten záběr oblétl svět. **Bush stojí na hromadě suti a popela a mluví k newyorským záchranářům**. “Neslyšíme vás“, ozve se z davu. Bush zvolá v odpověď: “Ale já slyším vás! Zbytek světa vás slyší! A lidé, kteří zničili tyhle budovy, brzy uslyší nás*

¹²⁴ www.paulus-akademie.ch/berichte/krieg/Lotta-Suter.pdf.

¹²⁵ 14. září: Přípravy na boj, IN: MfD 22.9.2001, str. 6

¹²⁶ Kdo vlastně je George W. Bush, IN: MfD 15.9.2001, str. 1

všechny!“...Amerika mluví jednotným hlasem a má za sebou **zástup** spojenců...Na mši za oběti atentátu už stál Bush rozhodný a odhodlaný...¹²⁷

Spojením sakrálního a militaristického výraziva usilují autoři textů o ospravedlnění agrese na úrovni emocionální. Náboženská argumentace se jen ztěžší může odvolávat na právní nebo racionální důvody pro zahájení války proti deklarovanému nepříteli. Tam, kde docházejí kauzálně-logické argumenty, nasazují autoři textů sakralizmy. Řada výroků může směle konkurovat pojmu „svatá válka“, který je jako nálepka v médiích připisován muslimskému světu. Stačí uvést následující výňatky z textů:

*Bush prosil Boha, aby ochránil Ameriku před nepřátelskými útoky.*¹²⁸

*Přípravy na boj...Kostely se naplnily.Záložníci povoláni do zbraně.*¹²⁹

*Moderní individualista se k Bohu utíká až ve chvíli smrtelného ohrožení.Stejně instinktivně se postmoderní individualisté semkli kolem symbolů státní moci...George Bush mluvil o křížové výpravě.Usáma bin Ládín vyzval k boji proti kříži.*¹³⁰

*God bless America.Bože spas Ameriku.*¹³¹

Militarizmy samy o sobě navozují v textech *Mladé fronty Dnes* především atmosféru strachu. Autoři českých textů zacházejí v oblasti militarizmů velmi daleko. Představa militarizace celé české společnosti je připuštěna jako možnost v následující pasáži:

*Všechny vyspělé státy postupně budují integrální záchranný systém.Jedná se o plošně dislokovanou organizaci...připravenou řešit mimořádné situace...Taková organizace bude pravděpodobně organizována na podobných principech jako armáda.Bude mít velitelské struktury, odborné útvary a mnoho přímých i externích specialistů.Pouze nemůže mít dostatečný počet profesionálních pěšáků,protože to nelze zaplatit.To znamená ,že si pěšáky cvičí a připravuje tak,aby byli v případě potřeby k dispozici...To znamená stoprocentní odvod ve věku dospělosti, evidence a začlenění do systému pro všechny schopné muže a ženy.*¹³²

¹²⁷ Útok na USA prezidenta změnil, IN: MfD 24.9.2001, str. 1

¹²⁸ Kdo vlastně je George W. Bush, IN: MfD 15.9.2001, str. 1

¹²⁹ 14. září: Přípravy na boj, IN: MfD 22.9.2001, str. 8

¹³⁰ Duch kapitalizmu po útoku, IN: MfD 29.9.2001, str. 1

¹³¹ Wall Street znovu žije, IN: MfD 18.9.2001, str. 1

¹³² Ohrožení může přijít kdykoliv a odkudkoliv, IN: MfD 18.9.2001, str. 4

Obecně je frekvence militarizmů v *Mladé frontě Dnes* značně vysoká, namátkou lze uvést militarizmy obsažené pouze v jednom přízvěvku:

*Jaderná raketa, kufříková bomba, nože, obranná politika, hrozba raketového útoku, nejsilnější armáda světa, protiraketový deštník, spojenci, protiraketový štít, bitvy zítřka, výbuch, být zabit v boji, válka, spojenecký svět, válečný akt.*¹³³

Nikoliv náhodou je centrálním pojmem, jakýmsi sémantickým jádrem celého textového korpusu *Mladé fronty Dnes* slovo *válka* a *boj*. Následující seznam nabízí přehled atributů, které jsou k pojmu *válka* v českém deníku přiřazeny:

*...globální válka s terorizmem.*¹³⁴

*Třetí světová válka...*¹³⁵

*Válku civilizací nelze připustit.*¹³⁶

*...zcela jiná válka, než byly ty předchozí. Je to úplně nová válka...*¹³⁷

*...to bude válka špiónů a špinavých triků. Válka, v níž se bude zatýkat tajně. Vedle toho poběží válka raketových a vrtulníkových útoků.*¹³⁸

*První válka 21. století*¹³⁹

*Půjde o válku vedenou ve stínech, v níž budou mít zvláštní roli jednotky vycvičené na boj nekonvenčními metodami.*¹⁴⁰

*Bude válka. Jiná než všechny předchozí, ale bude to válka.*¹⁴¹

*Vstupujeme do éry „šedé války“, která přišla po válce světové a studené.*¹⁴²

*...nebude to aseptická válka vedená lasery, satelity nebo křídlatými raketami. Zdá se, že znovu budou mizet v zapadlých končinách dobře vycvičení muži s tajným posláním.*¹⁴³

¹³³ Konec jistot. Musíme s tím žít, IN: MfD 13.9.2001, str. 1

¹³⁴ Hodina akcí se blíží, IN: MfD 22.9.2001, str. 3

¹³⁵ Ať se bojí strůjci teroru, IN: MfD 17.9.2001, str. 1

¹³⁶ USA: Válka bude trvat léta, IN: MfD 17.9.2001, str. 1

¹³⁷ Začíná jiná válka, IN: MfD 17.9.2001, str. 1

¹³⁸ Začíná jiná válka, IN: MfD 17.9.2001, str. 1

¹³⁹ Džihád versus McWorld, IN: MfD 15.9.2001, str. 5

¹⁴⁰ 16. září: Tři dny na rozmyšlenou, IN: MfD 22.9.2001, str. 7

¹⁴¹ 15. září: Země ve válce, IN: MfD 22.9.2001, str. 7

¹⁴² Konec jistot. Musíme s tím žít, IN: MfD 13.9.2001, str. 1

¹⁴³ Konec jistot. Musíme s tím žít, IN: MfD 13.9.2001, str. 1

*Válka, která je před námi... bude... **krvavá, krutá a vražedná**... se **nebude podobat žádné válce, kterou lidstvo dosud zažilo**... bude to válka proti islámským fundamentalistům... bude **těžká**.*¹⁴⁴

*Je to válka mezi civilizovaným světem a fanatismem... **nebude trvat dni ani týdny, ale měsíce a možná roky**.*¹⁴⁵

*Bude to **těžký a dlouhý boj**.*¹⁴⁶

Nelítostný, zničující boj¹⁴⁷

Nesmlouvavý a neúnavný ozbrojený boj¹⁴⁸

*... musí nyní přesvědčit celý svět, aby ho následoval do boje, který možná bude **dlouhý a krvavý**.*¹⁴⁹

*USA chystají **globální boj s terorem***¹⁵⁰

Jazyk autorů *Mladé fronty Dnes* se vyznačuje sklonem k siláckým gestům. Romaticky pojatý obraz války je úzce propojen s maskulinním pohledem na neohroženého vojáka-hrdinu, který má za úkol v utajených akcích spasit civilizaci a svobodu. Na druhé straně je bez obalu přijímán fakt, že válečné tažení se bude vyznačovat nebyvalou krutostí. Absence jakéhokoli zdrženlivějšího postoje tváří tvář tak závažné otázce jako je rozpoutání války je v českém historickém kontextu dosti netypická. Zařazování nastávající války do historického kontextu pomocí atributů *šedá válka, první válka 21. století, třetí světová válka* na jedné straně a akcentuace *novosti a jinakosti* hrozícího střetnutí vytváří zvláštní jazykové napětí. Zároveň v rovině emocionální je na straně recipienta vytvořen prostor pro nejistotu a strach. Nabízí se otázka, jaká to tedy bude válka, když bude zcela jiná než dosud lidstvo zažilo a zároveň bude, řečeno jazykem českého deníku, smrtelná a krutá. Bude snad ještě strašnější než byla druhá světová válka? Linie strachu je dále explicitně rozvíjena v článcích o možných bioteroristických útocích na českém území a hyperbolizací ohrožení ve výrocích typu:

Ohrožení může přijít kdykoliv a odkudkoliv.¹⁵¹

¹⁴⁴ Ani nová, ani proti islámu, IN: MfD 22.9.2001, str.2

¹⁴⁵ USA: válka bude trvat léta, IN: MfD 17.9.2001, str.1

¹⁴⁶ Hodina akcí se blíží, IN: MfD 22.9.2001, str.3

¹⁴⁷ Bush: Hodina akcí se blíží, IN: MfD 22.9.2001, str.3

¹⁴⁸ Ani nová, ani proti islámu, IN: MfD 22.9.2001, str.2

¹⁴⁹ Útok na USA prezidenta změnil, IN: MfD 24.9.2001, str.1

¹⁵⁰ USA chystají globální boj s terorem, IN: MfD 13.9.2001, str.4

¹⁵¹ Ohrožení může přijít kdykoliv a odkudkoliv, IN: MfD 18.9.2001, str.4

*Ale ani do budoucna seznam podobných či jiných **hrozeb** není vyčerpán: nenese náhodou ten pán s kufříkem na ulici biologickou zbraň, která je schopna zabít desetitisíce?*¹⁵²

*Armáda a zdravotnictví se začaly připravovat na boj se snětí slezinnou, pravými nešťovicemi či morem... "Toto **nebezpečí** bereme velmi vážně."*¹⁵³

***Hrozba**, že teroristé v případě příštích útoků použijí zbraně hromadného ničení zůstává vážná...*¹⁵⁴

Nakonec budiž jako další lexikologické jádro zmíněn pojem *jednoty*. Jednotu jako svatou věc přímo zmiňuje následující výrok:

***Jednotu** ve chvíli krizí považují Američané téměř za **svatou věc**. I ten, kdo měl do poslední chvíle výhrady, považuje za svou povinnost přidat se ke společnému úsilí.*¹⁵⁵

Vedle symbolů státní moci se řadí jednota k posvátným věcem a je jí propůjčena svatozář. Nechuť ideologického myšlení k ambivalenci¹⁵⁶ se zračí nejen v systému dichotomií, kde existuje pouhé buď-anebo, ale i v rovině lexikologické, kdy slovo jednota je asi nejnázornějším příkladem snahy o konformismus. Řadu klíčových slov jako byla *jednota-hrozba/strach-válka* uzavírá slova *odveta a útok*, které vykazují vysoký emoční náboj. Jestliže je útok charakterizován jako *krvavý*¹⁵⁷, *zdrucující*¹⁵⁸, *barbarský*¹⁵⁹, *hmusný*¹⁶⁰, *nejdržejší*¹⁶¹, *hrůzný-nejhorší v dějinách lidstva*¹⁶², *teroristický*¹⁶³, je odveta jen logickou reakcí. Pojem odveta se navozuje dojem jakéhosi spravedlivého trestu, pouhé reakce na akci. Slovo pomsta se vyskytuje vždy na straně těch druhých, řečeno v duchu ustanovené dichotomie *my:oni*. Tak zazní z úst mluvčího Talibánu:

*Pokud USA na Afghánistán zaútočí, budeme se **mstít**...*¹⁶⁴

Oproti tomu stojí výrok biskupa z Canterbury:

¹⁵² Tisíce obětí, ale Amerika žije, IN: MfD 15.9.2001, str. 1

¹⁵³ Úřady se chystají na biologické zbraně, IN: MfD 22.9.2001, str. 6

¹⁵⁴ Z playboye teroristou číslo 1, IN: MfD 18.9.2001, str. 1

¹⁵⁵ Ameriku tragédie sjednotila, IN: MfD 12.9.2001, str. 2

¹⁵⁶ Felix Stadtfeld, Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten, Freiburg 2003, str. 43

¹⁵⁷ Otevřená, či bezpečná společnost, IN: MfD 15.9.2001, str. 5

¹⁵⁸ O osudech Čechů v USA jsou jen kusé zprávy, IN: MfD 12.9.2001, str. 6

¹⁵⁹ Proč se USA chystají k odvetě, IN: MfD 14.9.2001, str. 1

¹⁶⁰ Odvetou by neměli trpět nevinní, IN: MfD 15.9.2001, str. 8

¹⁶¹ Teroristé zabili tisíce lidí, IN: MfD 12.9.2001, str. 1

¹⁶² Bush: Odveta bude tvrdá, IN: MfD 12.9.2001, str. 1

¹⁶³ Otevřená, či bezpečná společnost, IN: MfD 15.9.2001, str. 5

¹⁶⁴ 14. září: Přípravy na boj, IN: MfD 22.9.2001, str. 6

*Můžeme usilovat o odplatu. Vést nás ale musí vyšší cíle než pouhá msta.*¹⁶⁵

Dvojitá míra při hodnocení adekvátních postupů na straně vlastní a nepřátelské je podle Anny Katrin Flohr důležitou součástí v systému vnímání deklarovaného nepřítele. Vedle černo-bílého schématu tvoří dvojí evaluace stejného základní prvek při vytváření obrazu nepřítele.¹⁶⁶ Jinak v otázkách jednoty čeští autoři zaměřují svou pozornost na USA¹⁶⁷ a pak na vlastní řady, kde napadají jakýkoliv protiamerický postoj již v zárodku pomocí kategorie nepřítele a rozšiřování nepřátelského spektra, např. ...*kořeny americké tragédie je třeba hledat i mezi názory antiglobalistů, antiamerikanistů a levicově smýšlejících intelektuálů...*¹⁶⁸

Světová i vnitrostátní *jednota* je rovněž centrálním pojmem německého deníku. Podobně jako český zdroj jde autorům *Süddeutsche Zeitung* o vytvoření jednoty vnitrostátní, evropské a celosvětové.

V otázce všenněmecké jednoty se do textů dostává problematika sjednoceného Německa, kdy vzniká v otázkách proamerické orientace a jednoznačné solidarity rozkol mezi východním a západním Německem. Jako názorný příklad lze uvést článek s názvem *Die Skeptiker*¹⁶⁹ s příznačným podtitulkem- *Sind die Ostdeutschen antiamerikanisch?*, ve kterém stále ještě doznívá nepřekonaný komplex studené války, který je pro německý deník dosti příznačný. Nedůvěra vůči bývalému východnímu bloku prosvítá i v řadě přízvěvků o Rusku¹⁷⁰ a snaha o překonání rozpadu světa na Východ a Západ se zračí ve výroci typu *Was wir wissen, in Ost und West, ist, dass ein neuer Feind...entstanden ist.*¹⁷¹ Ve jménu nového nebezpečí usilují němečtí autoři o překonání tradičního schématu v politickém uvažování západního Německa a vyzývají i k jednotě všesvětové: *Bei einem Militärschlag können die USA mit breiter Unterstützung in aller Welt rechnen.*¹⁷² Přesto se německému deníku nedaří překonat stín minulosti ani v rovině interpretace. To se týká nejen ústředního pojmu jednoty, který je pro sakralizaci politiky tolik zásadní, ale i představy solidarity s USA. Výroky typu „*Heute sind wir alle Amerikaner*“¹⁷³ nebo familiární tón při popisu pobytu ministra zahraničí Joschky Fischera v New Yorku s podrobnými znalostmi amerických reálií¹⁷⁴ a v neposlední řadě

¹⁶⁵ 14.zář: Přípravy na boj, IN: SZ 22.9.2001, str.6

¹⁶⁶ Anne Katrin Flohr, Feindbilder in der internationalen Politik, Hamburg 1991, str.64

¹⁶⁷ Ameriku tragédie sjednotila, IN: MfD 12.9.2001, str.2

¹⁶⁸ Nehrňte se do války! Je to hodně vážná věc, IN: MfD 25.9.2001, str.10

¹⁶⁹ Die Skeptiker, IN: SZ 27.9.2001, str.13

¹⁷⁰ Vom Feind vereint, IN: SdtZ 24.9.2001, str.4, Hilfe mit Hintergedanken, IN: SZ 17.9.2001, str.11, Als die Stunde schlug, IN: SZ 13.9.2001, str.15

¹⁷¹ Dies ist kein Krieg, IN: SZ 17.9.2001, str.16

¹⁷² USA rüsten zum Krieg, IN: SZ 15.9.2001, str.1

¹⁷³ „Heute sind wir alle Amerikaner“, IN: SZ 13.9.2001, str.8

¹⁷⁴ Auf den Schwingen des Albatros, IN: SZ 22.9.2001, str.3

konstatování typu - *Amerika ist-ganz objektiv festgestellt-die mit Abstand wichtigste Nation im Leben nun schon mehrerer deutscher Generationen: Es hat uns von den Nazis befreit, mit Eipulver beschenkt, mit Rosinenbomben und Michael Jackson: müssten wir uns all die geliebten amerikanischen Bücher und Songs und Filmstars aus unserem Leben wegdenken, dann bliebe ein Loch, so gross wie der grässliche Krater mitten in New York. Auch weil Woody Allen zum Beispiel einer unserer Götter ist, kennen wir Manhattan besser, als ein gewöhnlicher Münchener Frankfurt oder Hamburg... Es hat also handfeste Konsequenzen, wenn wir Deutschen (wir Westdeutschen genau genommen) in diesem Sinn Amerikaner sind*¹⁷⁵ - posouvají pojmy jako jsou solidarita a jednota do vzdání se vlastní německé identity. Přes všechnu proamerickou orientaci *Mladé fronty Dnes* a otevřené protiruské výpady takto daleko český deník nejde. Diskurs studené války je v německém zdroji obsažen nejen v povrchové struktuře, ale v rovině interpretace a autostereotypu Německa a Němců. V pozdější analýze textů o Beslanu si jen stěží lze představit výkřik typu „*Heute sind wir alle Russen*“. Dědictví minulosti přetrvává v jazyce, jak bylo již vidět i na jiných místech, velice dlouho. Diachronní osa je neodmyslitelně spjata s rovinou interpretace a přes často předstíranou neutralitu jednotlivých článků jazyková realizace zpráv leccos prozrazuje na autory samotné, ale i na nepřekonané myšlenkové stereotypy společnosti obecně.

Kromně ústředního termínu *Einheit* vykazuje německý deník víceméně stejné uzlové lexikální body jako *Mladá fronta Dnes*. Nejpropracovanějším a také nejdiskutovanějším pojmem je slovo *Krieg/Kampf*. I německý deník osciluje mezi historizujícími atributy a charakteristikou novosti. Uvedme si následující seznam hlavních sousloví (*attribut + Krieg*):

*Grauer Krieg*¹⁷⁶,

*erster Krieg des 21. Jahrhunderts*¹⁷⁷

*der dritte Weltkrieg*¹⁷⁸

*langer Krieg*¹⁷⁹

*Terror-Krieg*¹⁸⁰

*Krieg der Kulturen*¹⁸¹

¹⁷⁵ Amerikaner wie wir, IN: SdtZ 22.9.2001, str. 7

¹⁷⁶ Vom Feinde vereint, IN: SdtZ 24.9.2001, str. 4

¹⁷⁷ Dies ist kein Krieg, IN: SdtZ 17.9.2001, str. 16

¹⁷⁸ Eine Frage der Definition, IN: SdtZ 17.9.2001, str. 6

¹⁷⁹ Misstrauische Blicke auf den NATO-Partner, IN: SdtZ 17.9.2001, str. 10

¹⁸⁰ Terror-Krieg gegen Amerika, IN: SdtZ 12.9.2001, str. 1

¹⁸¹ Putin will NATO-Beitritt Russlands, IN: SdtZ 27.9.2001, str. 1

*Neuartiger Krieg*¹⁸²

*Glaubenskrieg*¹⁸³

*Edler Krieg*¹⁸⁴

*Dies ist der Kampf der Welt. Dies ist der Kampf der Zivilisation. Dies ist der Kampf für alle, die an Fortschritt und Pluralismus glauben, an Toleranz und Freiheit.*¹⁸⁵

*„monumentaler Kampf zwischen Gut und Böse“*¹⁸⁶

Značná shoda v charakteristice války panuje i v existenci romanticky pojatého hrdiny-vojáka, který vyjadřuje článek věnovaný elitním útvarům americké armády s názvem *Vom Himmel in die Hölle*¹⁸⁷. Rovněž výkřik *Aufruf zum edlen Krieg* jako nadpis článku *Welt und*

*Verbrechen*¹⁸⁸ je výrazem pokusu o pozitivní vymezení války. Jedno sémantické pole v rovině atributů ovšem němečtí autoři vynechávají a to řetězec adjektiv *krutý, krvavý, vražedný*.¹⁸⁹

Takové přímočaré charakteristice války se vyhýbají. Zásadní rozdíl mezi českým a německým deníkem spočívá ale v interpretaci útoků na USA. Autoři *MfD* nemají velké zábrany konstatovat, že *bude válka*¹⁹⁰ nebo že už dokonce *je válka*¹⁹¹. V německém deníku naopak se vede rozpačitá diskuse nad tím, zda lze označit útoky na New York a Washington za válečný akt. Hrůza z války se zračí v přístupu k samotnému slovu *Krieg*. Němečtí autoři se k němu dopracovávají postupně a o to více argumentují na úrovni existencionálního ohrožení. Sémantická jádra *Bedrohung/Angst* jsou široce rozvinuta. Uvedme si několik ukázek, které vystihují rozporuplný vztah k definici událostí jako války a zaměření se přímo na výraz *Krieg* jako takový:

*Verteidigungsminister Rudolph Scharping (SPD) warnte davor, nur mit militärischen Mitteln auf die Anschläge zu reagieren: „Wir stehen nicht vor einem Krieg...“*¹⁹²

*Bundespräsident Johannes Rau mahnte...neben Entschlossenheit auch Augenmass an...Angst und Ohnmacht dürfen die Weltgemeinschaft aber „nicht kopflos“ machen.*¹⁹³

¹⁸² Umhüllt vom Staub der Toten, IN: SZ 28.9.2001, str.3

¹⁸³ Wall Street ist jetzt mehr als ein Geschäft, IN: SZ 17.9.2001, str.3

¹⁸⁴ Welt und Verbrechen, IN: SZ 24.9.2001, str.13

¹⁸⁵ „Dies ist der Kampf für alle, die an Pluralismus glauben, an Toleranz und Freiheit“, IN: SZ 22.9.2001, str.5

¹⁸⁶ Schwere Zeiten für Drückeberger, IN: SZ 15.9.2001, str.2

¹⁸⁷ Vom Himmel in die Hölle, IN: SZ 26.9.2001, str.6

¹⁸⁸ Welt und Verbrechen, IN: SZ 24.9.2001, str.13

¹⁸⁹ Ani nová, ani proti islámu, IN: MfD 22.9.2001, str.2

¹⁹⁰ 15.září: Země ve válce, IN: MfD 22.9.2001, str.7

¹⁹¹ 12.září: Touha po odvetě, IN: MfD 22.9.2001, str.4

¹⁹² Berlin ruft zur Besonnenheit auf, IN: SZ 14.9.2001, str.1

¹⁹³ Trauer am Tor, IN: SZ 15.9.2001, str.9

*Bushs Reaktion furchterregend.*¹⁹⁴

*Das also war es, das W-Wort. Bisher hatte Tony Blair das Wort war (Krieg) auffällig vermieden.*¹⁹⁵

*Ist also Krieg? Nein, wir sind nur verwirrt... Hören wir also wieder auf vom Krieg zu reden, wo keiner ist-und auch nicht sein darf.*¹⁹⁶

*Überall wächst die Angst. Einerseits ...die Angst vor dem Terror...Andererseits aber auch die Angst vor der Antwort auf den Terror, vor den Folgen jenes Feldzuges, den die Amerikaner nun angekündigt haben....Diese Angst vor der Antwort...entfaltet eine paralysierende Wirkung..*¹⁹⁷

Jestliže existuje rozporuplný vztah v užívání slova *Krieg*, tvoří jasnou dominantu proválečně orientovaných německých textů emocionální argumentace, která vychází z ústředního pojmu *Bedrohung*. Podobně fungují i české texty, ovšem v SdtZ je tato linie z důvodů nejednotného postoje k vymezení útoků jako války o to výraznější. Jen několik příkladu z mnoha:

*Nach Einschätzung von Sicherheitsbehörden halten sich aktuell etwa hundert Anhänger des mutmasslichen Terroristenführers Osama bin Laden als sogenannte Schlüfer in Deutschland auf...*¹⁹⁸

*Die als ausgerottet geltenden Pocken wären die einzige wirklich grosse Bedrohung. Dagegen müssten Impfstofflager aufgebaut werden, fordert ein hoher Sanitätsoffizier. "Das Zeug ist noch verfügbar", sagt der Mann, "und das wäre dann ein bisschen Apokalypse."*¹⁹⁹

Ein militärischer Schlag wird Wirkung zeigen...Ein solcher Kampf gegen den Terror verhärtet die Fronten...Aber was ist die Alternative? Die Kapitulation vor der Hydra des Terrors? Das ist die ABC-Waffen-Variante, die Ermutigung der Terroristen zum Einsatz von

¹⁹⁴ Bushs Reaktion furchterregend, IN: 15.9.2001, str. 50

¹⁹⁵ Blair und das W-Wort, IN: SdtZ 17.9.2001, str. 10

¹⁹⁶ Dies ist kein Krieg, IN: SdtZ 17.9.2001, str. 16

¹⁹⁷ Vergeltung als Prävention, IN: SdtZ 17.9.2001, str. 4

¹⁹⁸ Terroristen auf Abruf, IN: SdtZ 21.9.2001, str. 9

¹⁹⁹ Auf Bio-Attacken nicht vorbereitet, IN: SdtZ 27.9.2001, str. 9

***Massenvernichtungswaffen.** Es reicht also nicht, bange zu fragen, was passiert, wenn die Amerikaner nun etwas tun. Man sollte auch wissen, was passiert, wenn sie nichts tun.*²⁰⁰

*Diese **Bedrohung** ist **total und global**, und wann, wenn nicht jetzt, soll darauf entschieden geantwortet werden? Muss man warten auf einen **Angriff mit biologischen, chemischen, nuklearen Waffen**?*²⁰¹

Vedle vytváření atmosféry maximálního ohrožení jsou dalším centrálním prostředkem válečné agitace sakralizmy. Němečtí autoři legitimují válečné tažení USA pomocí výroků vysoce postavených církevních činitelů nebo institucí. Uvedme si několik příkladů:

*Der **Vatikan** hätte nach eigenen Angaben Verständnis für die USA, sollten diese Gewalt zur Verteidigung ihrer Bürger vor weiteren Bedrohungen anwenden.*²⁰²

*Militärschlag ist für **Bischöfe** Notwehr. ...Nach den Terroranschlägen auf die USA halten die bayerischen Bischöfe auch einen militärischen Gegenschlag für gerechtfertigt...*²⁰³

*Die **Kirchen** und der Terror. Die christliche Friedensethik erlaubt Militäraktionen*²⁰⁴

*Mission ohne Grenzen...Amerikas Soldaten stehen vor einer **Mission ins Ungewisse**.*²⁰⁵

Poslední ukázka explicitně interpretuje válečné tažení USA jako misi. Ohánění se vyššími cíli, posvěcení války jako „svaté věci“ a sakralizace celého válečného diskursu jsou vysvětlitelné silnou antimilitaristickou náladou široké německé veřejnosti a traumatickým vztahem k válce obecně. Jestliže i *Mladá fronta Dnes* spojovala sakrální a militaristické výrazivo a specifickým rysem bylo zbožštění postavy amerického prezidenta v analogii s biblickou scénou Ježíše na hoře Sinai, ale i Ameriky obecně ve výrocích typu *Hodina, kdy Amerika začne konat, se blíží*²⁰⁶ nebo *Bože spas Ameriku*²⁰⁷, není spojení obou sémantických polí natolik promyšlené a účelné, jako v německém deníku. Obrovské navržení militarizmů

²⁰⁰ Vergeltung als Prävention, IN: SZ 17.9.2001, str. 4

²⁰¹ ibid., str. 4

²⁰² Vatikan: Verständnis für eine gewaltsame Verteidigung, IM: SZ 25.9.2001, str. 10

²⁰³ Militärschlag ist für Bischöfe Notwehr, IN: SZ 21.9.2001, str. 45

²⁰⁴ Die Kirchen und der Terror, IN: SZ 21.9.2001, str. 4

²⁰⁵ Mission ohne Grenzen, IN: SZ 21.9.2001, str. 6

²⁰⁶ Hodina akcí se blíží, IN: MfD 22.9.2001, str. 3

²⁰⁷ Wall Street znovu žije, IN: MfD 18.9.2001, str. 1

v českém deníku působí jako výraz agrese a vytváří atmosféru napětí. Válka doslovně visí ve vzduchu. Oproti tomu německý deník postupuje více cestou přesvědčování recipienta o nutnosti války, byť pomocí emocionální argumentace. Výskyt militarizmů v textech je skoro vždy propojen s představou vyššího cíle a přes explicitní vyřčení slova *Rache* se němečtí autoři snaží udržet linii argumentace, kterou lze schématicky znázornit v následující rovnici:

Terror-existenzielle Bedrohung/Angst-Krieg als Prävention, Reaktion, Mission erlaubt von hohen kirchlichen Stellen.

Spojení militarizmů a sakralizmů lze názorně předvést v následujícím textu:

*Amerikas Soldaten stehen vor einer **Mission ins Ungewisse**. Ihr **Kampf** gegen den Terror wird dauern und er wird sie zu vielen Schauplätzen führen. Auch deshalb trägt der Einsatz gegen den weit verstreuten Feind fortan den vielsagenden Namen **Operation Infinite Justice, Operation Unbegrenzte Gerechtigkeit**. "Es geht um eine Mischung aus **Spezialeinheiten und Luftmacht**" "...Teil der Überlegungen sind offenbar auch **Bodenoperationen**. Darauf sei ~~en~~ die **US-Heeresverbände** vorbereitet...Nach Medienberichten sollen unter anderem **Kampffjets der Typen F-15 und F-16** sowie **Bomber der Typen B-1 und B-52** betroffen sein."*²⁰⁸

Přejdeme nyní k ruskému deníku. Rovněž zde militarizmy tvoří sémantické jádro mnoha článků. Zvláštností ruských textů je vysoká frekvence militarizmů, ovšem jinak než *Mladá fronta Dnes*, která využívá militarizmy k určitému siláckému gestu, jsou výrazy v ruském zdroji ukázkovým příkladem kontinuity studené války v oblasti jazyka. Podrobné znalecké zprávy o skladbě americké armády nebo o vojenském vybavení Afghánistánu jsou jen ty nejkřiklavější příklady. Následující úryvky textů potvrdí tuto tezi:

*Армия США организована по так называемой «горизонтальной схеме»: штабы родов войск абсолютно самостоятельны и координируются только ОКНШ, конкретно его председателем. Это не аналог российского генштаба, а как раз наоборот- если Генштаб Вооруженных сил России практически управляет всеми родами войск, штабы которых находятся у него в подчинении, то в США штабы родов войск существуют параллельно друг с другом и не координируются без ОКНШ. Потеря главы ОКНШ приводит к утрате единой вертикали управления родами войск.*²⁰⁹

²⁰⁸ Mission ins Ungewisse, IN: SZ 21.9.2001, str.6

²⁰⁹ Стечение обстоятельств, IN: Известия, 14.9.2001, str.3

...какие системы вооружений могут быть задействованы в предстоящей операции...основной упор ляжет на авиацию и крылатые ракеты большой дальности «Томагавк» с дальностью полета 2,5 тысяч километров. Для этого США стянут в район конфликта два своих флота 6-й Атлантический и 7-й Тихоокеанский. В их составе находятся как минимум 6 авианосцев с развернутыми на каждом из них 100 истребителями F-15 и F-16. Помимо авианосцев в каждом из флотов находятся атомные подводные лодки и ракетные крейсера с теми же «Томагавками»...Основное вооружение талибов...составляют советские и американские образцы вооружений начала 80-х годов. Это танки Т-55 и Т-60, боевые машины пехоты, истребители МиГ-21, легкое стрелковое вооружение...²¹⁰

Ruští autoři se zaměřují na praktickou stránku věci, na vojensko-technické a strategické otázky chystaného válečného tažení USA. Ruský deník se nesnaží ospravedlnovat válku v Afghánistánu pomocí sakrální rétoriky a o sakralizace Ameriky nebo George Bushe nemůže být vůbec řeč. Naopak, obraz Ameriky se zcela v duchu komplexu studené války štěpí a vztah k USA je spíše kritický. Militarizmy působí při celkovém pohledu méně křečovitě než je tomu u neruských zdrojů. Důvodem je absence pojmu strach, který byl pro ruský kontext příznačný. I když ruští autoři připouští vysoký stupeň ohrožení, jedná se jinak než u *Mladé fronty Dnes* a *Süddeutsche Zeitung* o hrozbu ideologickou, nikoliv konkrétní. Ruský text obecně osciluje mezi značně ideologicky pojatou interpretací útoků jako napadení světového křesťanského řádu, nebo řečeno slovy deníku jako *войны Аллаха с Иисусом*²¹¹ a velice pragmatickým přístupem k řešení hrozby vojenským zásahem proti deklarovanému nepříteli. Ruští autoři si příliš nelámou hlavu nad ospravedlněním válečného tažení a soustředí se na strategii války. Sakralizmy se vyskytují pouze v civilizační dichotomii, ale jinak netvoří sémantické jádro textů. Společným rysem ruského zdroje a neruských deníků je hojné užívání slova *война*. V krátkém přehledu si uvedme nejfrekventovanější atributy tohoto substantiva:

*Война цивилизаций*²¹²

*Война Аллаха с Иисусом*²¹³

*Война миров*²¹⁴

²¹⁰ Чем будут воевать, IN: Известия 19.9.2001, str.3

²¹¹ Именем Аллаха, IN: Известия 12.9.2001, str.1

²¹² Именем Аллаха, IN: Известия 12.9.2001, str.1

²¹³ ibid., str.1

²¹⁴ ibid., str.1

*Иррациональная межрасовая война*²¹⁵

*Идет война новая*²¹⁶

*Первая война нового века*²¹⁷

*Антитеррористическая война*²¹⁸

*Война культур*²¹⁹

*Длительная террористическая война*²²⁰

*Большая война*²²¹

*Война нового типа*²²²

*Борьба цивилизации против хаоса*²²³

Přes některé podobné aspekty války (válka bude dlouhá, nová a velká), vykazuje ruský deník i svá specifika. Personifikace války v prvním příkladu, kdy se hovoří o střetnutí Ježíše s Alláhem, je ústředním motivem v interpretaci války jako konfliktu kultur či civilizací.

Centrální pojem civilizace je pro ruský zdroj ještě důležitější než tomu bylo v *Mladé frontě* *Dnes* nebo v *Süddeutsche Zeitung*. Jestliže v neruských denících bylo místo pro pojmy strachu a ohrožení, zde jsou tyto pojmy integrovány do civilizačního komplexu. Strach o civilizaci a vlastní identitu, která osciluje mezi Východem a Západem, je obsažena v samotném pojmu civilizace jako určitý kód. *Мир*, *хаос* a *цивилизация* jsou vedle války ústřední lexikální body ruského textového korpusu. Pocit ohrožení křesťanské civilizace explicitně uvádí následující úryvek:

*Христианская...цивилизация приняла безоговорочную моральную капитуляцию, демонстрируя полное отсутствие воли к защите своих двухтысячелетних ценностей.*²²⁴

Ani ruským novinám se nevyhnula představa války jako mise. Jestliže ale neruské zdroje vidí misionářskou vizi šíření svobody a demokracie jako šíření univerzálních hodnot, ruští autoři chápou misi v náboženském slova smyslu.

Именно России по силам роль третьей стороны...Роль России вытекает из ее уникальной культурной ситуации. В России сохранилось духовное пространство для

²¹⁵ Американская трагедия, IN: Известия 12.9.2001, str.2

²¹⁶ Безумство гнусных, IN: Известия 15.9.2001, str.2

²¹⁷ Первая война нового века, IN: Известия 15.9.2001, str.6

²¹⁸ Верные и неверные, IN: Известия 18.9.2001, str.3

²¹⁹ Разговор с читателем, IN: Известия 18.9.2001, str.4

²²⁰ Начала славных дел, IN: Известия 24.9.2001, str.4

²²¹ Возмездие, IN: Известия 26.9.2001, str.1

²²² *ibid.*, str.1

²²³ Летите, ястребы, IN: Известия 25.9.2001, str.1

²²⁴ Моральное перевооружение, IN: Известия 13.9.2001, str.2

осознания таких понятий как вина, раскаяние, покаяние, милосердие, жертва, любовь.²²⁵

Nižší výskyt sakralizmů v *Izvestijích* nečiní ruské noviny méně nábožné. Sakralizace se uskutečňuje skrytěji v rovině interpretace a zasahuje hlubinnou jazykovou rovinu, která není na první pohled tak zřejmá jako je užívání sakrálních výrazů v neruských zdrojích. Chaos, civilizace a válka jsou komplexní kódy, jejíž důležitou složku tvoří nábožensko-filozofický výklad uvedených termínů.

Sakralizace v *Mladé frontě Dnes* a v *Süddeutsche Zeitung* jsou přes určitou okázalost účelovými postupy argumentace, a to nikoliv argumentace racionální, ale emocionální.

2.4. Modální slovesa, imperativ a gradace: výzva k odložení zábran a k zabítí nepřítelů

V duchu Adlerových konstant byl popsán proces definice a diskreditace nepřítelů.

Sémanticko-lexikologická analýza textů ukázala, že ústředním pojmem všech zdrojů je slovo *válka*. Válka jako jediná možná forma zachazení s nepřitelem tvoří výchozí bod v oblasti lexikologické a má své protějšky i na úrovni gramatické. Jsou to především *modální slovesa* a *imperativ*, které vykazují vysokou míru apelativnosti. Kromě těchto prostředků se ale také rozšiřuje oblast lexikální o další sémantická jádra, hlavně o *hesla* všeho druhu, která jsou jakýmsi návodem, jak jednat s deklarovaným nepřitelem. Stylisticky nápadné prostředky jsou *elipsa*, *opakování* a silná tendence k *dialogičnosti* textů uvedením různých citátů vysoce postavených činitelů, ale i výkřiků obyčejných lidí.

Již v úvodu lze konstatovat, že každý zde zkoumaný deník vyvíjí vlastní škálu různých jazykových technik, ale i řadu specifických argumentů pro agitaci čtenářů k určitému postupu proti nepříteli.

Dominantou *českého deníku* jsou jednoznačně prostředky gramatické a to *modální slovesa* všeho druhu a *imperativ*. Výzva k zabítí nepřítelů a k rozpoutání války se realizuje pomocí gramatické kategorie modalit, která má schopnost maximálně rozvíjet apelativní funkci :

²²⁵ Разговор с читателем, IN: Известия 18.9.2001, str.4

Mává velkou americkou vlajkou a občas zakřičí: „**Vybombardujte ty bastardy!**“²²⁶

„**To je armageddon! Prezidente Bushi, odpovězte! Začněte bombardovat všechna známá sídla teroristů na Středním východě. Zničte bin Ládina, ať to stojí co to stojí. Ten člověk by měl do soumraku zemřít.**“²²⁷

„**Je jediný způsob, jak jednat s takovými lidmi. Musíte je zabít,**“ řekl bývalý ministr zahraničí USA Larry Eagleburger.²²⁸

Amerika **musí udeřit...Amerika může udeřit**²²⁹

Amerika nyní chystá odvetu.**Nemůže jednat jinak.**²³⁰

USA **musejí odpovědět, protože jsou první mocností světa, a ta nemůže zůstat ponížena a poraněna...Nemůže ukázat slabost...Amerika musí vojensky odpovědět...**²³¹

Často dochází v rámci jednoho textu ke směřování více funkcí. Emotivní, apelativní a argumentativní funkce jsou řazeny v rámci jednoho úryvku vedle sebe. Při důsledné aplikaci Adlerových konstant perzekuce na texty se ukáže, že jednotlivé rysy perzekuce nevystupují většinou jednotlivě, ale tvoří komplexní celek. Využití širokého potenciálu persuasivních technik v rámci propagandistického diskursu komplikuje snahu o systematizaci jednotlivých prvků perzekuce.

Jestliže předešlé ukázky se týkaly výzvy k zabíjení nepřítele jako jednoho centrálního rysu morfologie perzekuce, je nutné doplnit tuto Adlerovu konstantu o její další verzi, která se nerealizuje v rovině gramatické, ale lexikologické. Jedná se o metaforiku lovu, která je zásadním znakem pronásledování. Přesvědčování o nutnosti zabíjet formou modálního slovesa *musit*, apel k akci pomocí *imperativu* a *metaforizace* jako výraz zvýšené emotivnosti textu s funkcí agitace k odložení zábran při vraždění toho druhého tvoří v *Mladé frontě Dnes* jeden nerozlučný celek. Dalším prostředkem z oblasti lexikální jsou *eufemizmy* typu *odveta*,

²²⁶ Američané se chystají na válku, IN:MfD 17.9.2001, str.6

²²⁷ Ohlasy z Internetu, IN:MfD 13.9.2001, str.2

²²⁸ 14. září: Přípravy na boj, IN:MfD 22.9.2001, str.6

²²⁹ Bushovo dilema, IN:MfD 14.9.2001, str.4

²³⁰ Váhání by bylo nelidské, IN:MfD 18.9.2001, str.6

²³¹ Proč se USA chystají k odvetě, IN:MfD 14.9.2001, str.1

likvidovat, které mají zastřít přímou agresi. Převažuje ale otevřená výzva k akci a neskrytá agrese. Uvedme si nyní několik příkladů k symbolice lovu:

„*Vykouříme je z jejich jeskyní. Budeme je **hnát** z místa na místo, až nezbude místo, kam by se mohli uchýlit.*“²³²

„*Jsme ve válce proti těm, kteří spáchali zničující teroristický útok na New York a Washington. Najdeme je a **vykouříme je z jejich děr**. Odpovíme rychlou válečnou akcí...Půjdeme po jejich penězích, abychom je **vystopovali**.*“²³³

*USA musejí odpovědět, protože jsou první mocností světa, a ta nemůže zůstat ponížena...Nemůže ukázat slabost...Amerika musí vojensky odpovědět, je čas pro úder...Ti, kdo stojí v pozadí atentátu, by také neměli dostat čas, aby **zmizeli a zakopali se hluboko pod zemí**...²³⁴ Amerika musí udeřit...Amerika může udeřit s vědomím silné podpory...Argumenty mluví pro rychlost. Mezi zločinem a trestem nemá uběhnout mnoho času. **Stopy po vražích jsou dosud teplé**. Rozhořčená americká veřejnost volá po odplatě. Sympatizuje s ní celý slušný svět. Otálení vyvolává dojem, že vláda je slabá, nerozhodná, nekompetentní...Rychlá spektakulární alce vzbudí nadšení...Nálety ovšem nemohou vousaté muže s kalašnikovy nijak poškodit, pokud nebudou masivní...Prezident musí nyní přijít s něčím...nečekaným, lstivým a odvážným. Ne proto, aby zabíjel, ale aby vyhladil zlo...“²³⁵*

Slovesa *vykouřit*, *hnát*, *vystopovat* jsou konkrétní akce při lovu zvěře, přičemž každé verbum má svůj významový odstín.

Sloveso *vykouřit* navozuje představu teroristy jako hmyzu. Animalizace toho typu byla, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, součástí nacistické diskreditace deklarovaného nepřítele. Sloveso *hnát* vystihuje určitou fázi při lovu, která spočívá v uštívání zvěře. Obě slova jsou již konkrétní nabídkou zacházení s nepřítelem, do kterého je i zakomponována smrt pronásledovaného. Tento význam postrádá sloveso *vystopovat*, které ale podobně jako úryvek hovořící o *teplých stopách* posouvá subjekt na úroveň pronásledovaného zvířete. Různé atributy lovu jsou tedy součástí metaforiky a splňují jednu zásadní Adlerovu konstantu. Již poslední výše uvedená ukázka obsahuje řadu dalších motivů perzekuce, jako jsou důraz na rychlost a odkazování na vyšší cíle. *Dynamičnost* jako další zásadní rys pronásledování se

²³² Útok na USA prezidenta změnil, IN: MfD 24.9.2001, str. 1

²³³ 15. září: Země ve válce, IN: MfD 22.9.2001, str. 7

²³⁴ Proč se USA chystají k odvetě, IN: MfD 14.9.2001, str. 1

²³⁵ Bushovo dilema, IN: MfD 14.9.2001, str. 4

realizuje převážně v rovině *adjektivní a adverbialní*. Uvedme si namátkou další příklady s pobídkou k rychlé akci:

*...teď především potřebujeme **okamžité** výsledky.*²³⁶

*Spojené státy podle všeho připravují **tvrdou a rychlou odvetu** za úterní barbarský teroristický útok...Prezident George Bush...chce jednat **co nejrychleji**...americká odvěta se blíží a může být otázkou **dnů, možná dokonce hodin**...*²³⁷

Vyšší hodnoty nachází výraz v rovině nominální, kde *centrální pojmy* tvoří substantiva spravedlnost, svoboda a demokracie. Dokonce jsou vyšší hodnoty zmíněny explicitně:

*Můžeme usilovat o odplatu. Vést nás ale musí vyšší cíle.*²³⁸

*Prezident George Bush tento den...prohlásil: „**Vydejte bin Ládina**, jinak poneseťe spoluodpovědnost. “Na otázku, zda usiluje o bin Ládinovu smrt, odpověděl: “**Chci spravedlnost.**“²³⁹*

*Ale současně Američané začínají myslet na to, jak bránit svoji zemi a sami sebe, aniž by poškodili práva a privilegia **svobodné společnosti**, která tak brání.*²⁴⁰

Ohánění se vyššími hodnotami sahá ale i do sfér nejvyšších-Prezident musí nyní přijít s *něčím nečekaným*...Ne proto, aby zabíjel, ale *aby vyhladil zlo*.²⁴¹ Dichotomie dobro:zlo, diabolizace nepřítele a sakralizace politiky jsou nakonec jedním nerozlučně propojeným celkem, který se realizuje na rozličných úrovních jazyka – v rovině strukturální, lexikální a gramatické. Odkazování na vyšší cíle a *přiznání nutných obětí* tvoří argumentační linii textů .

*...americký generál Joseph Ralston prohlásil, že odvěta Spojených států vůči teroristům si mezi americkými vojáky **vyžádá oběti**.*²⁴²

²³⁶ Otevřenou, či bezpečnou společnost, IN: MfD 15.9.2001, str.5

²³⁷ Otevřenou, či bezpečnou společnost, IN: MfD 15.9.2001, str.5

²³⁸ Na tři minuty ztichla celá Evropa, IN: MfD 15.9.2001, str.4

²³⁹ 17. září: Vydejte teroristu, IN: MfD 22.9.2001, str.8

²⁴⁰ Žít v USA bude jiné. Navždy, IN: MfD 14.9.2001, str.4

²⁴¹ Bushovo dilema, IN: MfD 14.9.2001, str.4

²⁴² 18. září: eskalace napětí, IN: 22.9.2001, str.9

Svoboda, spravedlnost a demokracie jsou tedy ty hodnoty, za které má dnešní občan být ochoten obětovat život nejen vojáků z vlastních řad, ale i životy nevinných bezbranných lidí, jak hovoří autor v jednom z článků:

*Útok na New York a Washington je úděsný zločin. Nelze ho ospravedlňovat, nelze chápat žádné motivy vrahů...Amerika nyní chystá odvetu. Nemůže jednat jinak. Je téměř jisté, že při ní budou zabiti nevinní bezbranní lidé. To je strašné. Ale naši rozumbradi opět zvedají prst: Žádné neuvážené akce! Nechceme další mrtvé. Kromě toho, že prezident Bush a jeho tým jejich rady k uvážlivosti vůbec nepotřebují, mýlí se intelektuálové potřetí. Dábelský zločinec by si vyložil váhavost jako slabost a udeřil by znovu...Řeknu snad: Nehoňte toho člověka, mé znásilněné a pobodané dceři stejně nepomůžete. A ještě byste mohli někoho zranit. To, že vrah zásilní a zavraždí další děti, už naše rozumbrady nechává chladnými. Nikoli odveta, ale váhání by bylo nelidské.*²⁴³

Jelikož v uvedeném příkladu autorovi jednoznačně došli logické argumenty, proč by měli umírat v boji za lepší zítřek lidstva nevinní, přešel k *emocionální argumentaci*. Zcela nemístné přirovnání útoků v New Yorku a Washingtonu k sexuálnímu zločinu není ničím jiným, než archetypálním voláním po krevní mstě, která je personifikována ve zhrzené dceři a je výrazem agresivně chápané patriarchální symboliky. Zároveň obsahuje úryvek další Adlerovu konstantu, totiž *převrácení hodnot*. Jestliže odsuzují autoři váhání jako výraz snahy o nalezení jiné reakce než válečné agrese jako nelidskou, jde skutečně o zvrácenou logiku. Na okraj hodnotového spektra se dostávají i vlastnosti jako jsou *porozumění* a *vyváženost*²⁴⁴. Dalším příkladem persuazivní argumentace, která formou historické analogie nabízí jako možnost zacházení s nepřítelem čtenáři variantu, která je po zkušenostech z druhé světové války šokující a z hlediska etického kodexu novináře, jestliže připustíme vůbec existenci takového kodexu, zcela nepřipustná. Jako potencialitu navrhuje autor jednoho článku následující postup proti nepříteli, kterého definuje velice široce:

Vždycky se v USA našli lidé, kteří se na více než tři a půl miliónu Arabů v zemi dívali s nedůvěrou. V mysli běžného Američana jde terorismus, islám a Arabové ruku v ruce...Ve středu večer na předměstí Chicaga vyrazil dav asi tří stovek lidí, mávajících americkými vlajkami a křičících USA, USA proti tamní mešitě... "Jsem hrdý, že jsem Američan a

²⁴³ ibid., str. 6

²⁴⁴ Otevřenou či bezpečnou společnost, IN: MfD 15.9.2001, str. 5

nenávidím Araby a vždycky budu, "citovala devatenáctiletého Colina Zarembu agentura AP... "**Pocítíte hněv všech Američanů. Odejděte, dokud můžete**, " zněl emailový vzkaz... "**Jsi vrahem dětí**," bylo první, co uslyšel...Mnohdy se objevily nápisy: "**Je třeba zabít všechny arabské teroristy**." V Huntingtonu ve státu New York se ve středu snažil pětasedmdesátiletý podroušený muž přejet autem na parkovišti pakistánskou ženu. "**Ničíte mou vlast**", křičel na ní...Americkým Arabům ale stydla krev v žilách, když viděli v televizi, jak Palestinci a jiní Arabové oslavují apokalypsu. Naprostá většina z nich vidí útoky stejně jako „nemuslimský“ zbytek světa... "Ted' na mysli každého muslima tane hrozná představa, že se může ocitnout v izolaci, či dokonce v podobném koncentračním táboře, jaké Amerika zřídila pro Japonce po útoku na Pearl Harbour" ,řekl Omar Ricci, mluvčí Muslimské rady v Los Angeles.²⁴⁵

Možnost koncentračního tábora pro americké muslimy je bez obalu vyřčena a nic nepomáhá autorům *Mladé fronty Dnes*, že se schovávají za výroky třetího subjektu. Technický postup, který má zastříť odpovědnost redakce za uvedení této potenciality do diskurzu, nijak neomlouvá aktivaci jednoho z nejhorších postupů proti nepříteli jako alternativu současnosti. Z hlediska lingvistického lze popsat techniku persuaze relativně snadno pomocí systematizace jednotlivých kroků.

Děsivá vize internace amerických muslimů do koncentračních táborů je připuštěna jako možnost pomocí slovesa *může*. Celkově je tato potencialita zasazena do širšího rámce nepřímého obviňování amerických Arabů a muslimů uvedením série přímých řečí neboli výroků protimuslimsky smýšlejících jedinců. Seřadíme –li pouze jednotlivé výroky, ukáže se nám následující seznam:

Jsem hrdý, že jsem Američan a nenávidím Araby a vždycky budu.

Pocítíte hněv všech Američanů. Odejděte, dokud můžete.

Jsi vrahem dětí.

Je třeba zabít všechny arabské teroristy.

Ničíte mou vlast.

Obvinění spolu s výhrůzkami a přímými apely jsou zaobaleny do výroků třetích, čímž autoři *Mladé fronty Dnes* chtějí obejít nařčení z podněcování nenávisti vůči jinému etniku či náboženství. Úryvek uzavírá již zmíněná věta o internačním táboře, která je vložena do úst Omaru Riccimu, mluvčímu Muslimské rady v Los Angeles. Jedná se rovněž o přímou řeč a myšlenka je vyřčena příslušníkem těch druhých, což může navodit dojem, že se jedná o přepjatou reakci strachu. Celá pasáž má ale svou logiku a jazykový technický postup, který

²⁴⁵ Američtí muslimové se bojí, IN:MfD 14.9.2001, str.3

má zastříit uvedením třetího subjektu mezi autorem a recipientem jasnou protimuslimskou a protiarabskou agitaci. Do diskursu jsou tímto nepřímým způsobem vneseny stereotypy a nepodložená obvinění, aniž by mohla být nařčena konkrétní osoba. Jedná se o postup krajně neetický a nebezpečný.

Analýza jednotlivých článků dostatečně ukázala, že texty *Mladé fronty Dnes* jsou přímo ukázkovým materiálem v realizaci Adlerových konstant, které se týkají postupu proti určenému nepříteli v kontextu perzekuce. Rekapitulujeme-li si je ve formě bodů, lze je shrnout následovně:

Postup proti nepříteli v rámci perzekuce se vyznačuje²⁴⁶:

- rychlostí nebo neustálou výzvou k rychlé akci
- převrácením hodnot
- odkazováním na vyšší cíle a nutné oběti
- výzvou k zabití nepřítele a odložení zábran
- motivikou lovu.

Přejdeme nyní k ruskému deníku *Известия*. Zásadní rozdíl mezi ruským a českým zdrojem spočívá v odlišné interpretaci událostí v Americe. Ruská strana vykládá teroristické útoky jako ohrožení křesťanské civilizace, nikoliv západní nebo demokratické. Samozřejmě zazní občas i tento motiv, ale centrálním zůstává chápání teroristů jako narušitelů božského řádu, který byl dán lidstvu křesťanstvím. Místo obhajoby západních hodnot zaznívá opakovaně jejich ostrá kritika. Nechybí ani nařčení, že právě tyto hodnoty se staly důvodem slabosti a rozpadu křesťanské civilizace, že stály na počátku jejího konce. Tato argumentace logicky ústí ve volání po jiném než demokratickém uspořádání společnosti. Postup proti nepříteli v procesu perzekuce tvoří pouze jednu formálně-obsahovou část textového korpusu. Útoky na demokracii, takzvané západní hodnoty a diskuse o novém světovém řádu, na jehož stavbě se Rusko musí nutně podílet, je druhou zásadní komponentou ruského deníku. Hledání nového řádu a jiného politicko-společenského uspořádání nejen Ruska, ale celého světa nespadá do tématiky perzekuce. Je tedy možné tvrdit, že přes veškerou nevybíravost v realizaci postupu proti nepříteli, která bude analyzována níže, se vyznačuje ruský zdroj menší agresivitou v postupu proti nepříteli v tom smyslu, že na něj zdaleka nesoustředí veškerou svou pozornost. Uveďme si nyní výpady proti zmíněným hodnotám a příklady k hledání nového řádu, než přejdeme k fázi postupu proti nepříteli:

²⁴⁶ H.G. Adler, Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str.101-132

*Политкорректность, мультикультуральность, всеобщее сочувствие борцам за свободу, учение о мирном политическом диалоге... свирепствовали эти годы сильней губительной чумы. Христианская цивилизация приняла безоговорочную моральную капитуляцию, демонстрируя полное отсутствие воли к защите своих двухтысячелетних ценностей.*²⁴⁷

*Цитата дня: «Я говорил своему народу: демократию нельзя есть».*²⁴⁸

*На войне как на войне- тут уж не до свободы печати, не до гласности.*²⁴⁹

*Мир должен быть сначала переосмыслен, а затем переоснован на других принципах.*²⁵⁰

*После того, что случилось во вторник все может измениться...*²⁵¹

*...предстоящая военная операция по определению должна стать «хирургической» частью политического процесса. Только так и можно восстановить мировой порядок. Или построить его заново.*²⁵²

V postupu proti nepříteli akcentuje ruský deník hlavně *otázky vojensko-strategické*. Velice časté jsou *historické analogie z dob druhé světové války* a jejich přenesení do současnosti. Aktivace určitých vzorců chování vůči nepříteli a jejich doporučení jako vhodné reakce se svou nevybíravostí nijak neliší od českých autorů, které doporučovali koncentrační tabor jako formu zacházení s americkými muslimy, i když nepřímou. Ani ruská strana nevyslovuje své návrhy postupu přímo, ale formou historických analogií:

Иногда, чтобы сокрушить вражеское государство, другая сторона прибегает к акциям устрашения народа... Во время войны немцы... убивая чужих детей, жен и матерей, надеялись, что противник не дойдет до такого же варварства. Когда же противник частично дошел и разнес в щепки Дрезден, воля немцев к победе была сильно подорвана. То же случилось с японцами после Хиросимы и

²⁴⁷ Моральное перевооружение, IN: Известия 13.9.2001, str.2

²⁴⁸ Сумерки свободы, IN: Известия 22.9.2001, str.1

²⁴⁹ Возмездие, IN: Известия 26.9.2001, str.1

²⁵⁰ Прощание с государством, IN: Известия 26.9.2001, str.2

²⁵¹ Пришли за бен Ладеном, IN: Известия 14.9.2001, str.1

²⁵² Летите ястребы, IN: Известия 25.9.2001, str.1

*Нагасаки. Бомбардировки тех городов и сейчас называют варварскими... Это соображение спорное. Бесспорно то, что начинающие войну должны быть уверены, что получат ответный удар и он будет страшным.*²⁵³

Pro jazyk ruských novin je příznačná popisnost a mnohem nižší frekvence přímých řečí než tomu bylo v českém deníku. Právě technické otázky válečného tažení trpí určitou až suchopárnou věcností. Válečná agrese je skrytá za podrobným a odborným výkladem vojensko-strategického postupu. Obsah návrhů je ovšem velice konkrétní a má jednoznačnější a jasnější představu o zacházení s nepřítelem než mnohé hyperbolizované pasáže českých novin. Oproti frekventovaným českým výkřikům typu *zničte bin Ládina*²⁵⁴, *vybombardujte ty bastardy*²⁵⁵, stojí následující ruské návrhy:

...американцы уже на первых стадиях конфликта в Афганистане могут использовать против талибов тактическое ядерное оружие...

*Идеальным вариантом было бы, если бы американцы нанесли серию коротких эффективных ударов, уничтоживших базы бен Ладена и его самого.*²⁵⁶

*По возможности воевать чужими руками...*²⁵⁷

*Чем будут воевать...какие системы вооружений могут быть задействованы...основной упор ...ляжет на авиацию и крылатые ракеты большой дальности «Томагавк» с дальностью полета 2,5 тысяч километров.*²⁵⁸

Nižší apelativně-emotivní funkce je výsledkem akcentuace praktické stránky válečného tažení USA,- obrazně zachycen je tento rys v sousloví *стратегия наказания*²⁵⁹ - i když nelze tvrdit, že by v textech nehrála žádnou roli. Modalita ale netvoří výchozí bod ruského deníku. Válka jako reakce na útoky není zařazena do široké ideologické koncepce boje za západní hodnoty s nutností oběti. Ruský přístup je mnohem vlažnější a emotivnost v textech se zvyšuje pouze v tom případě, jedná-li se o otázky křesťanství jako symbolu civilizace nebo

²⁵³ Безумство гнусных, IN: Известия 15.9.2001, str.2

²⁵⁴ Аť se bojí strůjci teroru, IN: MfD 17.9.2001, str.7

²⁵⁵ Američané se chystají na válku, IN: MfD 17.9.2001, str.6

²⁵⁶ Второй фронт, IN: Известия 18.9.2001, str.1

²⁵⁷ Пять уроков Афганистана, IN: Известия 19.9.2001, str.3

²⁵⁸ ibid., str. 3

²⁵⁹ Неприятное открытие, IN: Известия 18.9.2001, str.7

nezhojených ruských komplexů ze ztráty postavení supervelmoci. Čečna a úsilí dostat se znovu do hry supervelmocí při stavbě nového světového řádu jsou témata, která odvádějí pozornost od pronásledovaného nepřítele. Přesto si ale uvedme některé apely vyzývající k zabití nepřítele:

*Супердержава вышла на охоту. Цель- **выследить и задержать**, а лучше **уничтожить** сразу «террориста номер один» Осаму бен Ладина.*²⁵⁷

*«Мы **выкурим террористов из их нор**, заставим их **бежать**, да потом **поймаем**».*²⁵⁸

***Американцам в Афганистане задерживаться...не надо. У них конкретная четкая задача- ликвидировать** Осаму бен Ладина, базы его боевиков...*²⁵⁹

*...президент США Джордж Буш заявил, что **бен Ладен «нужен Америке живой или мертвый»**. «Я лишь **хочу справедливость**», сказал соотечественникам Буш...Его администрация считает **ликвидацию «террориста номер один» самообороной**.*²⁶⁰

*«**Ответ на этот Пирл-Харбор XXI столетия прост: надо убивать** ублюдчиков. **Надо стрелять** им между глаз. **Надо взрывать их с потрохами. Надо отправлять их**, если это возможно...»...пресса опомнилась. **Кого взрывать с потрохам ? Всех « лиц арабской национальности? Всех мусульман Америки?***²⁶¹

Identičnost některých ruských i českých výroků je dána citací přímých výroků amerických vysokých činitelů. I zde se objevuje motivika lovu, eufemizy *ликвидировать, ликвидация* a výzva k zabití deklarovaného nepřítele, který je většinou zosobněn v postavě bin Ládina nebo odosobněn maximálním zevšeobecněním nepřátelského spektra zkrze obvinění všech amerických Arabů nebo dokonce muslimů. Právě poslední příklad formuluje přes veškerou kritičnost rétorické otázky vyvražďování konkrétně označené skupiny lidí- amerických Arabů a muslimů- jako možnost. Genocida je dána jako možnost, protože každá otázka, byť i rétorická, na kterou očekáváme zamítavou odpověď, nabízí i druhou alternativu. Přes malou pravděpodobnost pozitivní reakce nelze tuto skutečnost zcela vyloučit.

²⁵⁷ Афганский гость, IN: Известия 21.9.2001, str.3

²⁵⁸ Америка готовится к похоронам и к войне, IN: Известия 17.9.2001, str.6

²⁵⁹ Пять уроков Афганистана, IN: Известия 19.9.2001, str.3

²⁶⁰ Джихад становится явным, IN: Известия 19.9.2001, str.3

²⁶¹ Терроризм в прямом эфире, IN: Известия 15.9.2001, str.7

Zásadní rozdíl mezi českým a ruským zdrojem ovšem spočívá v *absenci dichotomie my:oni* v ruském deníku. V ruském kontextu převažuje třetí osoba singuláru nebo plurálu (on-George Bush, , ona-Amerika ,oni- Američané), čímž je narušena dichotomie, která je centrální pro ustanovení nepřítel. České noviny převážně užívají u sloves první nebo druhou osobu plurálu, čímž vytváří skupiny *my* nebo *vy* analogické k singulární pozici *já-ty*, které tvoří nutné subjekty komunikace. Obě entity jsou součástí přátelského spektra. *Gramatická kategorie osoby* je zásadní pro ustanovení kolektivní identity, pocitu sounáležitosti a vymezení příslušnosti k pronásledovatelům nebo pronásledovaným. Stačí krátké porovnání některých úryvků :

*...ted' přede vším potřebujeme okamžité výsledky.*²⁶²

*Můžeme usilovat o odplatu. Vést nás ale musí vyšší cíle než pouhá pomsta.*²⁶³

*Chceme-li zlo terorizmu ...vymítit...budeme je muset... vymítit i ve vlastním středu...*²⁶⁴

*Vybombardujte ty bastardy!*²⁶⁵

*Zničte bin Ládina...*²⁶⁶

*У американцев появилась цель, ради достижения которой они пойдут на все...*²⁶⁷

*Американцы спешно создают международную коалицию для борьбы с террором.*²⁶⁸

*Америка должна выстрелить по главной цели, чтобы выпустить пар своего гнева.*²⁶⁹

*У них(американцев) конкретная задача- ликвидировать Осаму бен Ладена...*²⁷⁰

Jasně distancování a nezařazení Ruska do jednotného tábora s USA a Západem, dokonce výslovné označení Američanů osobním zájmenem *oni* v podstatě ruší binární opozici *my:oni* a komplikuje vymezení ruské pozice. Antiamerikanismus a nejistota ve vymezení svého místa brání ruským autorům vytvořit pro perzekuci tolik potřebný dualismus mezi *my* a *oni*. Do kategorie *oni* nespádají jenom teroristé, útočící na USA, ale i čečenští teroristé a v neposlední řadě Západ a USA. Otevřený protiamerický postoj vyjadřují některé texty explicitně, ale je obsažen i v hlubinné struktuře ruského diskursu jak ukazuje analýza kategorie osoby. Nejistota vlastní pozice a z toho pramenící strach prosvítá zkrze řadu článků. Uvedme si následující příklady:

²⁶² Otevřenou, či bezpečnou společnost, IN: MfD 15.9.2001, str.5

²⁶³ Na tři minuty ztichla celá Evropa, IN: MfD 15.9.2001, str.4

²⁶⁴ Neodvratná srážka civilizací, IN: MfD 15.9.2001, str.1

²⁶⁵ Američané se chystají na válku, IN: MfD 17.9.2001, str.6

²⁶⁶ Ať se bojí strůjci teroru, IN: MfD 17.9.2001, str.6

²⁶⁷ Пришли за бен Ладеном, IN: Известия 14.9.2001, str.1

²⁶⁸ Неадекватность, IN: Известия 17.9.2001, str.1

²⁶⁹ Неприятное открытие, IN: Известия 18.9.2001, str.7

²⁷⁰ Пять уроков Афганистана, IN: Известия 19.9.2001, str.3

*Отвернувшись от Запада, мы останемся один на один со средневековым фанатизмом.*²⁷¹

*Не надо мотаться между Америкой и муллами.*²⁷²

V posledním příkladě se vytváří vztah mezi Amerikou a talibánským režimem. Oba subjekty představují pro Rusko hrozbu. V pojetí neruských zdrojů dochází tak k slučování neslučitelného. Nepřátelské spektrum, v *Mladé frontě Dnes* tak čistě rozděleno na Západ a ty jiné, je v ruském zdroji mnohohrstevnaté a plné rozporů.

Nakonec ruské noviny vykazují mnohem nižší apelativní funkci, jelikož nerozvíjí modalitu zdaleka v takovém rozsahu jako český deník. Imperativ a modální slovesa stojí v pozadí a netvoří centrální jazykový prostředek. Nápadná je i absence širšího oddůvodnění případného válečného tažení. Válka je brána jako fakt, o kterém se moc nepřemýšlí. Obdobný přístup panuje i k dokazování viny bin Ládina. Lapidární věta-*Вина бен Ладена установлена...Цель выбрана*²⁷³ je vystupňována do maximální lhostejnosti ve výběru nepřítele a interpretace války jako trestného, a tudíž spravedlivého tažení v krátkém úryvku-*Если бомбить будут (американцы) сильно и много (уже неважно кого), то все опять упадет...*²⁷⁴. Argument ohrožení řádu jako ideologická koncepce celého ruského korpusu je zakomponován do *dichotomie řád:chaos a civilizace:anticivilizace*. Boj za udržení křesťanské civilizace je považován za existencionální otázku přežití lidské civilizace. Ovšem konkrétní válečné tažení USA proti Afghánistánu je interpretováno ve velice pragmatickém duchu, který nemá daleko k cynizmu. Válka Američanů ztrácí jakoukoliv svatozář. Důraz na strategické otázky a otevřený nezájem o zapojení americké agrese do nějakého společného ideologického rámce jsou specifika ruského zdroje.

Ukřičeně agitační styl *Mladé fronty Dnes* ve formě imperativu a modálních sloves, nepřírozené kouskování textu vpádem přímých řečí a arogantní přezíravost k jinakosti odlišných kultur a civilizací svádí k tomu, považovat český deník za nejagresivnější v realizaci Adlerovy konstanty postupu proti nepříteli. Otevřený biologický i kulturní rasizmus podtrhuje celkový dojem, že jde o mimořádnou slovní agresi s primitivními prvky diskreditace nepřítele pomocí historicky neblaze známých postupů. Přes veškerou křiklavost není ale postoj českého zdroje zdaleka tak rafinovaný, promyšlený a důsledný jako v

²⁷¹ Второй фронт, IN: Известия 18.9.2001, str. 1

²⁷² Не надо мотаться между Америкой и муллами, IN: Известия 18.9.2001, str. 4

²⁷³ Пришли за бен Ладеном, IN: Известия 14.9.2001, str. 1

²⁷⁴ Второй фронт, IN: Известия 18.9.2001, str. 1

německém deníku *Süddeutsche Zeitung*. Jestliže dominantou *Mladé fronty Dnes* je *apel* jako nejfrekventovanější prostředek agitace, nabízejí německé noviny celou řadu jazykových postupů. Persuazivní argumentace, která na první místo svého přesvědčování staví strach a pocit existencionálního ohrožení, apelativní složka ve formě modálních sloves, auto- a heterostereotypy poplatné době studené války, výskyt sloves a substantiv s významovým jádrem likvidace, eufemizmy, hesla a v neposlední řadě historicky zatížené výrazy nejen v rovině metaforiky jsou jen ty nejdůležitější jazykové strategie německých autorů. Perzekuce v duchu Adlerových konstant se podobně jako v českém deníku realizuje v jednotlivých rysech, přičemž nejvýraznější jsou následující elementy:

argumentace ohánějící se bojem za vyšší hodnoty a nutností v tomto zápase obětovat i to nejvyšší-lidský život, důraz na rychlou akci a výzva k zabití nepřítele, která je dokreslena vysoce rozvinutou motivikou lovu. Specifickými rysy *Süddeutsche Zeitung* je vesměs pozitivní obraz Ameriky a nedůvěra nejen vůči Rusku, ale bývalému východnímu bloku vůbec. Dichotomie *Ost:West* zasahuje i samotné Německo a je určující pro rovinu evaluace, která se odvíjí jinak než v černobílém duchu. Další zvláštností německého deníku je spojení dvou složek, které figurovaly v ruském a českém zdroji jako jejich určitá specifika.

Emocionálně-apelativní výraz jako znak *Mladé fronty Dnes* a pragmatický konkretizmus v řešení vojensko-strategických otázek americké operace v ruském zdroji jsou sjednoceny v německém deníku v jeden celek. Oba prvky nedosahují až takového stupně intenzity jako ve zmíněných zdrojích, přesto ale tvoří s některými obměnami součást jazyka německých novin.

Nutnost postupu proti nepříteli je v *Süddeutsche Zeitung* opřena nejen o argument ohrožení, důraz se klade také na vyřešení právního statusu a legitimnosti válečného tažení. Tato tendence k argumentaci na pozadí práva a pořádku je pro německý kontext dost příznačná.

Otázkou je, nakolik je z hlediska právního odborná a zda neslouží spíše persuazivní argumentaci. Důraz poválečného Německa na vytvoření právního státu, tedy princip tzv. *Rechtsstaatlichkeit* jako garanta proti nedemokratickým tendencím, tvoří důležitou koncepci německé politicko-společenské identity.

Uveďme si nyní příklady pro předešlá tvrzení a začněme nejagresivnější jazykovou složkou při postupu proti pronásledovanému- metaforikou lovu- která subjekt posouvá na úroveň pronásledovaného zvířete:

*Nur 36 Stunden sind seit den fürchterlichen Geschehen von Manhattan verstrichen, aber das, was das Grauen auslöste, hat bereits Gesicht und Namen - Ergebnis der grössten Menschenjagd in der amerikanischen Geschichte.*²⁷⁵

²⁷⁵ Eindringen in die Logistik des Grauens, IN: SZ 14.9.2001. str.3

*Das FBI steht unter Erfolgsdruck...Die **Jagd** ist die erste und schon die größte Herausforderung für seinen neuen Chef...*²⁷⁶

*Doch sie wird die Amerikaner zusätzlich sensibilisieren für mögliche **Spuren**, die nach Bagdad führen.*²⁷⁷

*Nach Einschätzung vieler Experten führt eine **heisse Spur** nach Afghanistan.*²⁷⁸

*„Wir werden diese Gruppe, diese Netz...**aufspüren**...“*²⁷⁹

*„...Wir werden diejenigen finden, die sie begangen haben. Wir werden sie **aus ihren Löchern ausräuchern**. Wir werden sie in die Flucht schlagen...“*²⁸⁰

*...**Jagd** nach Osama bin Laden...*²⁸¹

*...die Verantwortlichen für die Terroranschläge müssten „**gnadenlos**“ **verfolgt** werden...*²⁸²

V německém deníku se nevyskytují pouhé parafráze výroků amerických činitelů, jak tomu bylo například v ruském deníku. Velká část výroků pochází z pera německých autorů . Kromě poněkud zastřené výzvy k zabíjení pomocí metaforiky lovu poskytuje materiál i konkrétní návody pro zacházení s nepřítelem:

*Afghanistan zittert vor **Amerikas Rache**. Mit jeder Stunde , in der sich der Tatverdacht gegen Osama bin Laden verdichtet, mit jedem neuen Beweis scheint sich die **Schlinge enger zu ziehen**. Amerika wird **massiv militärisch antworten**, es wird weltweit **alle attackieren und treffen**, die am Netz des Terrors **mitgesponnen** haben. Mit einer auch geographisch breit angelegten **Aktion** ist zu rechnen, doch kein **Ziel** liegt derzeit näher als das Reich der Taliban, wo der mutmassliche Kopf der islamistischen **Terror-Internationale** Gastrecht*

²⁷⁶ ibid.,str.3

²⁷⁷ Marschflugkörper auf ein Phantom,IN:MfD 14.9.2001,str.11

²⁷⁸ Die Ahnungslosigkeit der Geheimdienste,IN:SZ 14.9.2001,str.2

²⁷⁹ Schwere Zeiten für Drückeberger,IN:SZ 15.9.2001,str.2

²⁸⁰ Starke Worte, wenig Trümpfe, IN: SZ 17.9.2001,str.2

²⁸¹ Neue Allianz mit gefährlicher Nebenwirkung,IN:SZ 25.9.2001,str.6

²⁸² Taliban legen bin Laden die Ausreise nahe,IN: SZ 21.9.2001,str.1

geniesst...Priorität wird die **Liquidierung bin Ladens und die Zerstörung seiner Lager und Kommandozentralen haben...**²⁸³

In New York werden ungezählte Menschen unter den Trümmern eines Wolkenkratzers begraben und die Supermacht **bombardiert** ein paar Zelte in einer steinigen Einöde? Es wird einen Gegenschlag geben und er wird sich an dem Ausmass der Attacken in Amerika orientieren...²⁸⁴

Auf Peral Harbour folgten **Hiroshima und Nagasaki...**²⁸⁵

Es werde ein „ lange anhaltender Feldzug“ nötig sein, um die Wurzeln des Terrors **auszurotten...**²⁸⁶

Die amerikanische Regierung lässt keine Zweifel, dass sie die Drahtzieher hinter den Terroranschlägen , die Sympathisanten, stillen Mitläufer und Dulder des Gemetzels von New York und Washington **mit fürchterlicher Härte bestrafen** wird.²⁸⁷

Sollten die Täter identifiziert werden, werden die USA **mit noch nicht vorstellbarer Härte Vergeltung üben.**²⁸⁸

Das Militär hat die Aufgabe, die Macht der Terroristen zu minimieren und ihre Kapazitäten zu **zerstören.**²⁸⁹

Demnach würden Vierer-Teams versuchen...bin Laden und seine engsten Helfer zu **entführen oder zu töten.**²⁹⁰

...Afghanistan mit Bierfässern bombardieren. „Das wird den Moslems da endlich mal ordentlich Angst einjagen.“²⁹¹

²⁸³ Marschflugkörper auf ein Phantom,IN:SZ 14.9.2001,str.11

²⁸⁴ Erwachen im grauen Krieg, IN: SZ 13.9.2001,str.3

²⁸⁵ Als das Herz stillstand,IN:SZ 13.9.2001,str.15

²⁸⁶ „Gott sei euch gnädig,wir sind es nicht“,IN:SZ 15.9.2001,str.2

²⁸⁷ Amerikas Antwort,IN:SZ 13.9.2001,str.4

²⁸⁸ Amerika im Krieg,IN:SZ 12.9.2001,str.4

²⁸⁹ Vergeltung als Prävention,IN: SZ 17.9.2001,str.4

²⁹⁰ Vom Himmel in die Hölle,IN:SZ 26.9.2001,str.6

²⁹¹ Umhüllt vom Staub der Toten,IN:SZ 28.9.2001,str.3

*In Queen haben sie schon zwei Skins **verprügelt**, weil sie mit ihren Turbanen und Bärten Osama bin Laden ähnlich sahen. In der Bronx haben sie einen Araber **niedergeschossen**...*²⁹²

*Jan + ...
"sie" je ...*

*Die Idee, das ungeliebte Islamisten-Regime **wegzubomben** und durch den greisen Exil-König zu ersetzen, scheint aber nur teilweise erfolgsversprechend zu sein.*²⁹³

*Sie(Terroristen) müssen **vernichtet...gejagt...ausgeschaltet** werden.*²⁹⁴

Uvedené příklady dokazují pestrost jazykových strategií německého deníku. Opět je vydělení pouze jednoho postupu problematické. Spojení modálního slovesa *müssen* se slovesy vyjadřujícími eufemisticky zavraždění pronásledovaného v posledním příkladě společně se zatíženým slovesem *jagen*, uvedení historických nebo současných analogií jako podtextového návrhu, jak zacházet s nepřítelem v úryvcích hovořících o Nagasaki, Hirošimě a útocích skinheadů na arabsky vyhlížející spoluobčany v New Yorku jsou jen jedny z mnoha příkladů. Dominantou všech uvedených ukázek jsou ale slovesa, která systematicky seřazena a převedena do infinitivního tvaru nabízí čtenáři alternativy zacházení se subjektem pronásledování:

*antworten, attackieren, (weg)bombardieren, **ausrotten**, bestrafen, zerstören, entführen, töten, verprügeln, niederschiesse, vernichten, jagen, ausschalten.*

Zatíženost lexikální roviny jazyka je pro německý zdroj příznačná. Právě lexikální realizace agitace je nejvíce poplatná některým historickým jazykovým schémátům z období nacionálního socializmu. Týká se to hlavně oblasti metaforiky, kde vzniká ucelený systém, o němž byla řeč již v jiných souvislostech. Zůstává otázkou, nakolik výskyt takových slov jako uvedeného slovesa *ausrotten* je náhodné. Přinejmenším fungují jako určitý signál pro jazykovou tendenci německých textů.

Představa *boje za vyšší cíle a nutnost obětí* spolu s *důrazem na rychlost* jsou klasické prvky perzekuce a odráží se průběžně v německých textech. Klíčová slova ve formě substantiv jsou centrálním prostředkem vyjádření hodnot, za které je nutné bojovat. Jsou persuzivní formou

²⁹² *ibid.*, str.3

²⁹³ Der Friedenskredit schwindet, IN: SZ 28.9.2001, str.2

²⁹⁴ Welt und Verbrechen, IN: SZ 24.9.2001, str.13

proválečné argumentace a graduji ve výroku *Im Namen der Freiheit*. Nutnost obětí je zakomponována do větných celků. Rychlost vyjadřují převážně adverbia.

„Dies ist der Kampf für alle, die an **Pluralismus** glauben, an **Toleranz und Freiheit**.“²⁹⁵

*In der Tat geht es darum, unsere zentrale Grundsätze, Menschenrechte, Demokratie, Freiheit und Rechtsstaatlichkeit glaubwürdig ...zu verteidigen.*²⁹⁶

*Er(der Kampf) wird...den politischen und religiösen Fundamentalismus ...zurückdrängen und die Gefahren mindern, die aus einer verbohrtten Geisteshaltung für die **freiheitlichen Werte der westlichen Gesellschaft** erwachsen.*²⁹⁷

*In einer Videobotschaft an die Truppen Sagte er: “ **Sehr, sehr viel wird von euch in den nächsten Wochen und Monaten verlangt werden.** Das gilt vor allem für diejenigen draussen im Feld.*“²⁹⁸

*In diesem Kampf wird Amerika anders als bei den letzten Einsätzen seiner Truppen das Leben seiner Soldaten aufs Spiel setzten.*²⁹⁹

*Bis zu 90 Prozent der Amerikaner fordern eine **schnelle, harte Bestrafung der Verantwortlichen des Massenmordes von Manhattan-auch wenn dies Verluste unter den amerikanischen Soldaten** bedeutet.*³⁰⁰

*Diese Bedrohung ist total und global und wann, wenn nicht **jetzt**, soll darauf geantwortet werden?*³⁰¹

*...68 Prozent würden auch den **Tod von Unschuldigen in Kauf nehmen, und selbst wenn die Gefahr von tausenden ziviler Opfer bestünde, meinen immer noch 60 Prozent, dass Amerika zuschlagen solle.***³⁰²

²⁹⁵ „Dies ist der Kampf für alle, die an Pluralismus glauben, an Toleranz und Freiheit“,IN:SZ 22.9.2001,str.5

²⁹⁶ Blinde Gefolgschaft,IN: SZ 14.9.2001,str.44

²⁹⁷ Zeit zum Bekenntnis,IN:SZ 14.9.2001,str.4

²⁹⁸ Eine Spur der Attentäter führt nach Hamburg,IN:SZ 14.9.2001,str.1

²⁹⁹ „Gott sei euch gnädig,wir sind es nicht“,IN:SZ 15.9.2001,str.2

³⁰⁰ ibid.,str.2

³⁰¹ Vergeltung als Prävention,IN:SZ 17.9.2001,str.4

³⁰² Starke Worte, wenig Trümpfe,IN:SZ 17.9.2001,str.2

*Sogar die liberale Washington Post, die gewiss nicht der Kriegstreiberei verdächtigt werden kann, **drängt** zum Handeln.*³⁰³

Im Namen der Freiheit.³⁰⁴

*Europa darf **nicht** zaudern.*³⁰⁵

Bez povšimnutí nelze ponechat ani *gramatickou kategorii modality*, protože je důležitou součástí propagandy i v německých textech. Podobně jako český deník i *Süddeutsche Zeitung* pomocí modálních sloves nahlas doporučuje Americe a jeho nejvyšším představitelům, co mají, musí, a smí dělat. Časté je ale také pouhé konstatování bez modality, co USA budou dělat. Uvedením budoucího času je vyloučena diskuse. Jsou to typy vět, vycházející z následujícího modelu-*Amerika wird, die USA werden...das und das tun-* které jsou relativně časté. Imperativ a přímá řeč se vyskytuje prakticky jen v přímých řečech amerických činitelů, které jsou jako citát uvedeny do textů. Působí jako cizí těleso a nemají z hlediska persuaze příliš velký dopad. Uveďme si výrazné příklady pro zmíněné postupy:

Futurum:

*Amerika **wird** massiv militärisch antworten, es **wird** weltweit alle attackieren und treffen...*³⁰⁶

*Washington wird an Kabul ein Ultimatum stellen, den Terroristen bin Laden Auszuliefern. Geschieht dies nicht, **werden** die Amerikaner...Ziele angreifen...Mittelfristig **werden** die USA wohl auch nicht mehr warten, bis der Terror zu ihnen kommt, sondern sie **werden** versuchen, die Terroristen präventiv und auf ihren Boden zu bekämpfen.*³⁰⁷

Modální slovesa:

*...Bush **muss** notgedrungen gehemmt auftreten...Er **kann** erst zuschlagen, wenn er weiss, wer die Schuldigen des Terroranschlages sind.*³⁰⁸

³⁰³ Schlag ins Schemenhafte, IN:SZ 27.9.2001, str.4

³⁰⁴ Im Namen der Freiheit, IN:SZ 27.9.2001, str.6

³⁰⁵ Europa darf nicht zaudern, IN:SZ 21.9.2001, str.4

³⁰⁶ Marschflugkörper auf ein Phantom, IN:SZ 14.9.2001, str.11

³⁰⁷ An der Seite Amerikas nach Kabul?, IN:SZ 14.9.2001, str.4

³⁰⁸ Bushs erste Bewährung, IN:SZ 14.9.2001, str.4

Die Amerikaner **dürfen** sich militärisch zur Wehr setzen und die Nato-Staaten **müssen** ihnen dabei helfen.³⁰⁹

Amerika **wird** deshalb nicht nur aus Selbstachtung seine Truppen in Bewegung setzten **müssen**, sondern auch aus schierer Vorsorge...Zweitens **muss** die offenbar breite Basis des Terrornetztes zerstört werden...Und drittens **muss** das weniger aktive Umfeld der Terroristen lernen,dass es nicht geschont werden kann...Terroristen und Mitläufer **können** nur durch militärische Mittel auseinandergetrieben werden.³¹⁰

Důraz na vojensko-strategické otázky není sice zdaleka tak výrazný jako v ruském deníku, přesto ale tvoří důležitý prvek korpusu. Jedná se o výroky typu

Denkbar wäre die **Bombardierung von Regierungsgebäuden, Flughäfen und Ausbildungslagern** der Terrorgruppe bin Ladens³¹¹

Der Kongress hat Präsident Bush inzwischen zu Militäraktionen gegen die Terroristen **ermächtigt**...Bush leitete auch die Mobilisierung von Reservisten in die Wege...Theoretisch stünden bis zu **einer Million an Waffen ausgebildeter Menschen** zur Verfügung. Das Pentagon denkt aber nur an die Aktivierung von **50 000 Reservisten**...³¹²

Als natürliche Ziele ...böten sich **Ministerien in Kabul** und Ziele in der südlich gelegenen **Stadt Kandahar** an.³¹³

Nebo o celé články, které se věnují nějakému aspektu strategického vedení války, jako text *Vom Himmel in die Hölle*³¹⁴, který čtenáře detailně informuje o elitních amerických jednotkách. V každém případě německý deník vykazuje vyšší stupeň konkretizmu ve vztahu k vojenskému postupu USA než *Mladá fronta Dnes*..

³⁰⁹ Das Recht wird zur Pflicht,IN:SZ 14.9.2001,str.6

³¹⁰ Amerikas Antwort,IN:SZ 13.9.2001,str.4

³¹¹ Starke Worte, wenig Trümpfe,IN:SZ 17.9.2001,str.2

³¹² Das Streiflicht,IN:SZ 15.9.2001,str.1

³¹³ Marschflugkörper auf ein Phantom,IN:SZ 14.9.2001.str.11

³¹⁴ Vom Himmel in die Hölle,IN:SZ 26.9.2001,str.6

3.) Beslan a problematika dvojího standardu

Termín *dvojí standard* je běžnou součástí politologického slovníku. Jestliže Udo Steinbach charakterizuje západní zahraniční politiku a pojetí lidských práv právě výrazem *doppelter Standard*¹, vybírá si Anne Katrin Flohr ve svém pojednání o vlivu obrazů nepřítele na mezinárodní politiku termín *doppelter Maßstab*, který výstižně definuje jako *unterschiedliche Bewertung gleicher Verhaltensweisen*.²

Kritika dvojího standardu předpokládá identický subjekt či objekt evaluace. V naší komparativní analýze je *společným subjektem hodnocení terorista a jeho oběť* a *společným objektem teroristický útok*. Prezentace teroristy a interpretace jeho útoku jsou dva zásadní momenty evaluace.

První námitkou, která by mohla být vznesena, je odlišný charakter teroristického útoku v USA a Rusku. Jiný byl postup teroristů i počet obětí. Faktem dále zůstává kvalitativní rozdíl místa činu, přičemž proti sobě stojí světoznámá metropole New York proti v širokém povědomí veřejnosti neznámému ruskému městu Beslan. Všechny zmíněné odlišnosti ovšem nic nemění na skutečnosti, že subjekt evaluace je identický a zůstává jím terorista a jeho oběť. Dalšími společnými znaky obou událostí jsou *mimořádná brutalita a bezohlednost vůči obětem ze strany útočníků*. Oběti samotné lze charakterizovat jako řadové občany, kteří se stali cílem útoku zcela náhodou a byli nezúčastnění a neutrální ve smyslu politickém. Nakonec teroristické útoky jak v Rusku, tak v Americe měly *vliv na vnitropolitickou situaci* zmíněných zemí a staly se impulsem pro řadu změn.

Otevřenou otázkou zůstává, nakolik se lišila symbolická rovina útoků. Nehledě na mediální a později i vědeckou interpretaci amerických událostí jako narušení symbolického řádu západní civilizace³, je nutné se zamyslet rovněž nad symbolikou Beslanské tragédie. Zůstává dále sporné, nakolik je atribut světovosti amerických událostí a regionálnosti ruské tragédie výsledkem mediální interpretace a nakolik je skutečným rysem obou teroristických útoků. Porovnáme-li metodu útoku, je nutné přiznat americkým atentátům určitou jedinečnost v provedení akce, ovšem *využití sebevraždy jako útoku* figuruje rovněž v Beslanu.

¹ Steinbach, Udo, Menschenrechte und Gewalt, IN: Lutz, Dieter-Paech, Norma-Scheerer, Sebastian, Zukunft des Terrorismus und des Friedens, Hamburg 2002, str. 93-122

² Flohr, Anne Katrin, Feindbilder in der internationalen Politik, Hamburg 1991, str. 64

³ Hitzler, Ronald, Reichert, Jo, Irritierte Ordnung. Die gesellschaftliche Verarbeitung von Terror, Konstanz 2003

Připustíme-li, že běžnější teroristickou metodou je brání rukojmí než nasměrování letadel do výškových budov, zůstává otázkou, nakolik by určitá spektakulárnost teroristické metody měla ovlivňovat celkové hodnocení události.

Vylíčení teroristického útoku jako něčeho zcela neočekávaného a nebyvalého v USA a přijímání terorizmu na Kavkaze jako epizody v řetězci krvavých událostí jsou již prvky interpretace a vnímání světa, jeho dělení v rámci celé škály dichotomií a stereotypů. Otázkou zůstává, nakolik terorizmus v Beslanu byl předpokladatelný a nakolik útoky v Americe byly nepředvídatelné.

Nejvýstižněji definovala dvojí standard v mezinárodní politice právě Anne Katrin Flohr, která hovoří o *rozdílném hodnocení stejných způsobů chování*. Nejde tedy o absolutní identičnost předmětu evaluace, ale o stejné vzorce chování. Útoky v USA i v Rusku splňují právě tento předpoklad. Terorizmus jako určitá forma chování, jako metoda fyzického násilí s cílem psychické destrukce nepřítele⁴ je přítomen v útocích na USA stejně jako v teroristickém útoku na Beslan. V tomto ohledu jsou přes řadu specifických rysů obě události srovnatelné a měly by být i stejně hodnoceny. Že tomu tak není, ukáže následující lingvistická analýza, která bude zaměřena především na porovnání jazykové prezentace, interpretace a evaluace kategorie nepřítele a oběti.

3.1. Narušení elementární dichotomie agresor:oběť v Mladé frontě Dnes a v Süddeutsche Zeitung

Výrazným rysem textů o Beslanu v německém i českém deníku je absence jednotného obrazu nepřítele, jak tomu bylo v souvislosti s americkými událostmi. Tato skutečnost je zřejmá již v základní rovině pojmenování teroristů. Jinak se vyvíjí i oblast atributů. Následující seznam uvádí nejfrekventovanější nominalizace v *Mladé frontě Dnes* a v *Süddeutsche Zeitung*:

⁴ Scheerer, Sebastian, Terroristen sind immer die anderen, IN: Lutz, Dieter-Paech, Norman, Zukunft des Terrorismus und des Friedens, Hamburg 2003, str. 15

Agresor (kategorie nepřítel)

Süddeutsche Zeitung ⁵			Mladá fronta Dnes ⁶		
Nomen	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol
Terroristen	maskierte, bewaffnete		teroristé	čečenští, po zuby ozbrojení, maskování zadrženy	
Geiselnahmer, Kidnapper	brutale, schwer bewaffnete		terorista	čečenští, 32	
Bewaffnete	mit Sprengstoff		únosci		
Täter			ozbrojenci		
Attentäter, Gewalttäter			atentátník	otec několika dětí	
Selbstmordattentäterinnen, Witwen	tschetschenische, schwarz, russische		vdovy	černé	
Extremisten, Angreifer			extremisté, útočníci	vražední	
Mörder	potenzielle		zabijáci	maskování, čečenští	
Männer,	bärtige, in den schwarzen Masken		vrazi		
Männer und Frauen,	maskierte, schwer bewaffnete		muž	vousatý, v želízkách	
Leute	grausame		žena	drobná, v černém	
			lidé	maskování, vymytý mozek	
Mitglieder des Kommandos			komando, skupina	teroristické, čečenské teroristická	
Kämpfer, Unabhängigkeitskämpfer			bojovníci	arabští, nájemní	
Widerständler			povstalci	čečenští	
(Kaukasus)Rebellen	tschetschenische, islamische, radikale		rebelové	čečenští	
Separatisten			separatisté	čečenští	
Waffenbrüder					
Tschetschenen	militante		Čečenci, Arabové, Černoši, Kazachové, Inguši, Rusové, jeden z Kavkazský národů, Al-Kajda, pohrobci zájmy služeb		

⁵ materiál sestaven z následujících článků německého deníku SZ:

Hundert Kinder in der Gewalt von Terroristen, 2.9.2004, str.1/ Wachstumsfaktor Grausamkeit, 2.9.2004, str. 2/ Als der Tag seine Unschuld verlor, 2.9.2004, str.3/ Der entfesselte Terror, 2.9.2004, str.4/ Nervenkrieg um russische Geiseln, 3.9.2004, str.1/Sollen sie mich doch gleich töten, 3.9.2004, str.2/Brandherd Kaukasus, 3.9.2004, str.2/ Putin und die Kinder, 3.9.2004, str.4/ Geiselnahme endet im Blutbad/4-5.9.2004, str.1/ Geiselnahme in Nordossetien, 4-5.9.2004, str.2/ Chronologie des Terrors, 4-5.9.2004, str.2/ Die Seite drei, 4-5.9.2004, str.3/ Kaukasischer Teufelskreis, 4-5.9.2004, str.4

⁶ materiál sestaven z následujících článků českého deníku MfD:

Teror zřejmě rozpoutali čečenští rebelové, 2.9.2004, str.10/ Všechny ty školáky pobijeme, vykřikovali maskovaní teroristé, 2.9.2004, str.10/ „Snad nás Putin neopustí“, 3.9.2004, str.1/ Řídí tu akci „kruťas“ Umarov?, 3.9.2004, str.8/ Útok prý financovala Al-Kajda, 4.9.2004, str.6/ Skončilo to tragédií, kdo za to může?, 4.9.2004, str. 8/ Nejhorší od 11. září: 400 obětí, 6.9.2004, str.1/ To nebyli lidé, říkají ti, kdo přežili zajetí, 6.9.2004, str.3/ Nový kurz teroru?, 6.9.2004, str.8/ „Měli jsme rozpoutat válku“, 7.9.2004, str.1/ Slabost? Nepřipravenost!, 7.9.2004, str.6/ Vinu za masakr v Beslanu nese i Rusko, 7.9.2004, str.6/ Neublížuj dětem, prosila únosce jeho žena, 7.9.2004, str.8/ Teroristé si útok nafilmovali, 8.9.2004, str.1/V Beslanu zabíjel teror, ne Putin, 8.9.2004, str.6/ Beslanský teror, 8.9.2004, str.7/ Se zabíjaky děti nejednám, vzkázal Putin Čečencům, 8.9.2004, str.8/ Videozáznam z beslanské tělocvičny, 8.9.2004, str.9/ Rusko: zaútočíme kdekoli na světě, 9.9.2004, str.1/ Láhev s vodou místo květin, 11.9.2004, str.5/ Basajev: teror v Beslanu je moje dílo, 18.9.2004, str.1/ Polonahé a vyhladovělé děti hledaly v chaosu bezpečí, 4.9.2004, str.4/ Za krveprolitím stojí Basajev, 18.9.2004, str.10/ Šéf teroristů z Beslanu je podle tisku na útěku, 11.9.2004, str.10/ Teror zřejmě rozpoutali čečenští rebelové, 2.9.2004, str.10/ Teroristé zajali ruské školáky, 2.9.2004, str.1/ Rusko zahájilo dva dny státního smutku, 7.9.2004, str.8/ Beslan by nám měl otevřít oči, 6.9.2004, str.8/ Kdo byli únosci, 11.9.2004, str.6/ Hrozba neubývá, teroristé sní o ničivějších zbraních, 7.9.2004, str.2/ Bitva o školu skončila masakrem, 4.9.2004, str.1

Gegner			oni		hajzlové,mrcha, čubka,kus beztvaré hmoty
			strůjci útoku	údajní	
			pachatelé živly bandité	33 kriminální,fanatické čečenští	
			pánové	čečenští, váleční	
				fanatičtí	tvorové
				beslanské	bestie, zvěř

Mladá fronta Dnes a *Süddeutsche Zeitung* vykazují zásadní shodu v pojetí teroristů v Beslanu. Společným rysem je dvojitý hodnocení agresorů ve smyslu *pozitivní:negativní*, přičemž evaluace je obsažena již v primární sféře pojmenování útočníků. Většina pojmů označujících agresory lze uspořádat v obou denících na ose *pozitivní : negativní*, přičemž vznikají tímto způsobem dvě proti sobě stojící nominalizační řady. Znázornit to lze následujícím grafem:

evaluační graf: kategorie nepřítel v SdZ/MfD (hrdina :agresor)

Pozitivní řada	Negativní řada
Separatisten/separatisté	Terroristen/teroristé
Rebellen/rebelové	Extremisten/ extremisté
Unabhängigkeitskämpfer/bojovníci	Geiselnahmer/únosci
Widerständler/povstalci	Mörder/vrazi
Waffenbrüder/-	Attentäter /atentátník
	Bewaffnete/ozbrojenci
	Angreifer/útočníci

Texty *Mladé fronty Dnes* podléhají značným výkyvům v prezentaci teroristů v Rusku. Český deník se liší od německého zdroje v pojmenování nepřítel *dvojím zaměřením*. Společná binární opozice terorista-separatista bývá v řadě textů vystřídána *obrazem mezinárodního teroristy*. Tato prezentace beslanských teroristů je záležitostí roviny interpretace teroristického útoku v Rusku. Návaznost na texty o útocích v USA je evidentní a je otázkou, jakou funkci tyto texty mají ve vztahu k Rusku. S předstihem lze konstatovat, že pojetí beslanských teroristů jako pokračování světové teroristické hrozby slouží k dalšímu vystupňování propagandistického tažení vůči terorizmu a potvrzení existence „nového“ nepřítel. V neposlední řadě je Beslan využit k ospravedlnování americké reakce na události z 11. září 2001. Značná rozkolísanost v prezentaci nepřítel je důsledkem dvojí interpretace beslanského teroristy a odráží se již v primární oblasti pojmenování. Vedle uvedeného evaluačního anagonizmu *terorista:separatista* je obsažen v oblasti nominalizace obraz beslanského agresora jako mezinárodního teroristy v rovině symbolů. Vulgarizace

(hajzlové, mrcha, čubka), animalizace (zvěř, beslanské bestie), kriminalizace (bandité, živly, pachatelé) a v poslední řadě dehumanizace (tvorové, kus beztvaré hmoty) jsou jazykové strategie, které diskreditují označený subjekt a vyhlašují jeho nerovnost.

Dále figuruje v českém deníku označení teroristů osobním zájmenem *oni*, přičemž ovšem chybí explicitně vyslovená opozice *my:oni*. Alespoň v náznaku je tato pro propagandu zásadní opozice v textovém korpusu ale obsažena.

Německý deník je z hlediska své struktury jednodušší a má tudíž jasnější koncepci ve své definici agresora. V oblasti pojmenování nepřítele figuruje pouze zmíněná evaluační dichotomie. Rovina symbolů zůstává neobsazena. Rovněž se nevyskytují žádné z klasických diskreditujících jazykových postupů, které byly zmíněny v souvislosti s *Mladou frontou* *Dnes*. V konečném výsledku je prezentace teroristů v Beslanu v *Süddeutsche Zeitung* pozitivnější než v deníku českém.

Zajímavým se jeví rovněž termín *Gegner*. Tento pojem je definicí a interpretací teroristy v Rusku. Jeví se jako signál a klíč k pochopení prezentace teroristů v německém deníku. Skutečně další analýza prokáže, že tento termín je ústřední bod, ze kterého němečtí autoři vychází. Zcela jistě není náhodný. Ve své knize *Feindbilder in der internationalen Politik* se zmiňuje Anne Katrin Flohr o rozdílu mezi slovy *Gegner* a *Feind*.⁷ Za základní rozlišující znak považuje Flohr přítomnost silného pocitu subjektivního ohrožení, který evokuje výraz *Feind* (nepřítel). Termín *Feind* je centrálním pojmem válečné propagandy, která staví mimo jiné právě na pocitu existencionálního ohrožení. Slovo *Gegner* (protivník) naopak lze zařadit mnohem spíše do kontextu demokratického diskursu. Protivníkem či politickým oponentem může být člověk jiného politického názoru v otevřené diskusi. V žádném případě nepředstavuje pro druhou stranu fyzickou hrozbu. Jestliže zvolili němečtí autoři slovo *Gegner* pro označení beslanských teroristů, zařadili tímto výrazem agresory do komunikačního aktu, na kterém se podílejí všichni zúčastnění strany. Povýšení teroristů na úroveň politických oponentů se realizuje v německém deníku explicitně již v rovině pojmenování.

Implicitně rozvíjejí tuto koncepci oba deníky formou přímých promluv, kdy propůjčují hlas nejen obětem a oficiálním činitelům Ruska, ale rovněž samotným teroristům. Toto **polyfonní řešení textů** se zásadním způsobem podílí na hodnocení a interpretaci událostí v Beslanu. Seřadíme-li veškeré výroky všech třech subjektů- obětí, oficiálních ruských představitelů a teroristů, ukáže se, že politickým představitelům Ruské federace je propůjčen jen o málo větší

⁷ Flohr, Anne Katrin, *Feindbilder in der internationalen Politik*, Hamburg 1991, str.31

prostor než teroristům. *Přímé výroky ruských politických špiček* lze charakterizovat jako krátké fráze, jejichž obsah se stálým opakováním vyprazdňuje. Polovinu veškerých oficiálních promluv tvoří výroky prezidenta Putina, přičemž zvolenou formou i obsahem vypovídají mnohem více o prezidentovi samotném než o aktuální situaci v Beslanu. Heslovité fráze dokreslují obraz ruského prezidenta jako neoblomného muže s autoritativními sklony, který upřednostňuje v krizích zásadně silové řešení. Úsečné věty mají z hlediska formy blízko k vojenskému jazyku povelů.

Hlavní výroky ruských politiků k událostem v Beslanu v SdZ a MfD:

Putin		ostatní ruští politici	
<i>Süddeutsche Zeitung</i>	<i>Mladá fronta Dnes</i>	<i>Süddeutsche Zeitung</i>	<i>Mladá fronta Dnes</i>
„Unsere wichtigste Aufgabe ist es, das Leben und die Gesundheit der Geiseln zu schützen.“ ⁸	„Byli jsme slabí, musíme přitvrdit. Musíme vytvořit účinnější systém bezpečnosti, požadovat od pořádkových sil akce na úrovni.“ ⁹	„Zur Gruppe gehören Osseten, Inguschen, Tschetschenen und Russen.“ ¹⁰	„Pokud jde o preventivní útoky na teroristické základny, podnikneme všechna opatření, abychom je zlikvidovali všude na světě...Neznamená to však, že Rusko povede jaderné útoky.“ ¹¹
„Russland lässt sich nicht in die Knie zwingen.“ ¹²	„Potřebujeme... likvidovat zločince v jejich úkrytech-a bude-li to nezbytné, i v zahraničí.“ ¹³	„Die Verhandlungen werden intensiviert.“ ¹⁴	
„Wir haben Schwäche gezeigt und die Schwachen werden geschlagen.“ ¹⁵	„Se zabijáky dětí nejednám.“ ¹⁶	„In Beslan wird es kein Nord-Ost geben.“ ¹⁷	
„Warum sollen wir mit Kindermördern verhandeln?“ ¹⁸		„Was Präventivschläge gegen Terroristen angeht, so werden wir alles unternehmen, um diese in jeder beliebigen Region der Erde zu zerstören...Das bedeutet aber	

⁸ „Sollen sie mich doch gleich töten“, IN: SZ 3.9.2004, str.2

⁹ Nejhrší od 11. září: 400 obětí, IN: MfD 6.9.2004, str.1

¹⁰ Nervenkrieg um russische Geiseln, IN: SZ 3.9.2004, str.1

¹¹ Rusko: zaútočíme kdekoli na světě, IN: MfD 9.9.2004, str.1

¹² Kaukasischer Teufelskreis, IN: SZ 4.-5.9.2004, str.4

¹³ Když jde Putin do války, IN: MfD 15.9.2004, str.6

¹⁴ Der letzte Akt des Geiseldramas von Beslan: „Die Terroristen wurden nicht müde, weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben“, IN: SZ: 4.-5.9.2004, str.3

¹⁵ Zahl der Opfer nach Geiseldrama erheblich gestiegen, IN: SZ 6.9.2004, str.6

¹⁶ Se zabijáky dětí nejednám, vzkázal Putin Čečencům, IN: MfD 8.9.2004, str.8

¹⁷ Der letzte Akt des Geiseldramas von Beslan: „Die Terroristen wurden nicht müde, weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben“, IN: SZ 4.-5.9.2004, str.3

		nicht, dass wir mit Atomwaffen angreifen.“ ¹⁹	

Přímé výroky teroristů lze rozdělit na výpovědi-komentáře a zvolání, přičemž posledně jmenovaný typ jednoznačně převažuje. V *Mladé frontě Dnes* chybí obraz teroristy jako legitimního oponenta a kritika ruských oficiálních činitelů, který je zastoupen v *Süddeutsche Zeitung*. Oba deníky společně prezentují teroristy především jako lidské bytosti, které polemizují s oficiálním obviněním, projevují lítost, mají motiv a platí za svůj zločin životem. Obraz beslanských teroristů v českém deníku je ale dvojsměrný, vedle lidské tváře je zmíněna i nelidská krutost útočníků. Podobně jako v rovině nominalizace i zde jde německý deník ve svém pozitivním hodnocení agresora nejdále.

Proslovy teroristů v MfD a v SdtZ:

<i>Süddeutsche Zeitung</i>	<i>Mladá fronta Dnes</i>
„Was in Nordossetien geschieht, ist sehr unnormal...“ ²⁰ (polemika s oficiální perspektivou)	„Nestřílel jsem, přísahám při Alláhovi. Chci žít.“ ²¹
„Eure Regierung sagt, dass ihr hier drinnen nur 350 seid.“ ²² (polemika s oficiální verzí)	„Při Alláhovi, je mi to líto. Na nikoho jsem nestřílel. Mám také děti.“ ²³
„...bei Allah, ich habe nicht getötet. Ich habe selber auch Kinder.“ ²⁴	„Rusové mi v Čečensku vyvraždili rodinu, chtěl jsem spravedlnost. Ale tohle jsem nechtěl, tohle ne. Když mě chytí, řekněte jim, že jsem neměl zbraň, že jsem nestřílel.“ ²⁵
„Meine Kinder haben sie umgebracht. Da hat mich niemand gefragt.“ ²⁶	„Za každého našeho mrtvého bojovníka zabijeme padesát školáků, za každého zraněného dalších dvacet.“ ²⁷
	„Postav děti do okna, jinak se odtud nikdo živý nedostane.“ ²⁸

Proslovy obětí jsou spojovacím článkem mezi kategorií nepřítele (agresora) a kategorií přítele (oběti). Zásadním způsobem se podílejí na definici nepřítele v německém i českém

¹⁸ Putin lehnt öffentliche Untersuchung ab, IN: SZ 8.9.2004, str. 1

¹⁹ Reaktionen auf Geiselnahme von Beslan, IN: SZ 9.9.2004, str. 1

²⁰ Die Spur führt zu Bassajew, IN: SZ 3.9.2004, str. 2

²¹ Nejhorší od 11. září: 400 obětí, IN: MfD 6.9.2004, str. 1

²² Rückblick auf das blutige Geiseldrama von Beslan: „Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann. Er blieb in seinem Blut liegen“, IN: SdtZ 6.9.2004, str. 3

²³ Rusko zahájilo dva dny státního smutku, IN: MfD 7.9.2004, str. 8

²⁴ Tätersuche voller Widersprüche, IN: SZ 7.9.2004, str. 4

²⁵ Láhve s vodou místo květin, IN: MfD 11.9.2004, str. 5

²⁶ Der letzte Akt des Geiseldramas in Beslan: „Die Terroristen wurden nicht müde, weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben“, IN: SZ 4.-5.9.2004, str. 3

²⁷ Všechny ty školáky pobijeme, vykřikovali maskovaní teroristé, IN: MfD 2.9.2004, str. 10

²⁸ Proč nám pořád lhali? Bylo nás tisíc! Křičí beslanské matky, IN: MfD 7.9.2004, str. 8

deníku. Z hlediska kvantitativního zastoupení jednoznačně dominují. Promluvy obětí se prolínají v několika případech s přímou řečí teroristů a vzniká *situace dialogu*. Komunikační akt se realizuje v rovině agresor:oběť, přičemž hlas oficiálních činitelů zůstává stát osamocen. Seřadíme-li si výroky obětí v obou denících, vznikne nám následující schéma:

Proslovy obětí v MfD a v SdtZ

Süddeutsche Zeitung			Mladá fronta Dnes		
dialog terorista:oběť	kritika Putina a představitelů ruského mocenského aparátu	popis události a charakteristika teroristů	Dialog oběť:oběť, dialog terorista:oběť	kritika Putina a představitelů ruského mocenského aparátu	charakteristika teroristů
...sprach(Mutter)einen Terroristen an: „Wie könnt ihr unsere Kinder dieser Gefahr aussetzen!“... Er antwortete:“Meine Kinder haben sie umgebracht. Da hat mich niemand gefragt.“ ²⁹	In der ganzen Zeit umklammerte Albina ihre kleine Irina:“Alles wird gut“,flüsterte die Mutter,“bald kommt Präsident Putin.Er wird sich mit ihnen einigen,und dann lassen sie uns heraus.“Ihre Tochter möge Putin so sehr, erzählt sie lächelnd. Weder die kleine Irina,noch ihre Mutter konnten wissen, dass Präsident Wladimir Putin bis zu diesem Augenblick öffentlich noch gar nichts zu der Geiselnahme gesagt hat. ³⁰	„Immer wenn die Kleinen zu weinen anfangen,begannen die Kämpfer zu schießen und zu schreien. Dann wurden die Kinder stumm.“ ³¹	„Sejdeme se, zase se sejdeme,uvidíš.“ (matka:mrtvé dítě) ³²	„Jenom se(Putin) snažil ovlivnit veřejné mínění...Měli udělat všechno pro to,aby ani jedno dítě nemuselo zemřít.Ale neudělali...“ ³³	„Když děti začali plakat,smáli se. Byli naprosto lhostejní.To nebyli lidé...“ ³⁴
„Sie gaben uns überhaupt nichts mehr zu trinken.Mein Kind verlor das Bewusstsein...Ich ging zu einem der Männer, den sie Ali nannten,und	„Dieser Staat gibt uns keine Sicherheit...“ ³⁶	„Den ganzen Tag mussten wir auf Knien verbringen und die Hände in Hasenstellung hinter dem Kopf halten...es war	„Bude se ti dobře spinkat?“ (dialog matka:mrtvé dítě) ³⁸	„Teroristi mají své požadavky,ale úřady nám je nechťejí říci.To aby mohly zaútočit, a pokud by došlo	„Místo aby mu(chlapci) něco dal,muž ho tím bodákem probodl.Ani nevím,byl-li hned mrtvý.“ ⁴⁰

²⁹ Der letzte Akt des Geiseldramas von Beslan: „Die Terroristen wurden nicht müde, weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben.“,IN:SZ 4.-5.9.2004,str.3

³⁰ Rückblick auf das blutige Geiseldrama von Beslan:“Vor unseren Augen erschossense einen Mann.Er blieb in seinem Blut liegen,IN:SZ 6.9.2004,str.3

³¹ Der letzte Akt des Geiseldramas:“Die Terroristen wurden nicht müde,weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben.“,IN: SZ 4.-5.9.2004,str.3

³² Teroristé si útok nafilmovali,IN: MfD 8.9.2004,str.1

³³ Nejhorší od 11. září: 400 obětí, IN: MfD 6.9.2004,str. 1

³⁴ To nebyli lidé, říkají ti, co přežili zajetí,IN:MfD 6.9.2004,str.3

³⁵ Rückblick auf das Geiseldrama von Beslan:“Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann.Er blieb in seinem Blut liegen“,IN:SZ 6.9.2004,str.3

flehte ihn an: Bruder, mein Kind stirbt. Ist bei euch ein Arzt? ³⁶ Der Terrorist befahl ihr, in einen anderen Raum zu gehen... „Als ich sagte, dass mich Ali schickt, gaben sie meinem Kind Wasser. Das hat Irina das Leben gerettet.“ ³⁵		furchtbar heiß... Gleich am Anfang wollten sie zeigen, dass sie es ernst meinen. Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann. Er blieb in seinem Blut liegen.“ ³⁷		k masakru, budou tvrdit, že nebylo jiného východiska.“ ³⁹	
	„Warum lügen sie so? Was haben wir getan?“ ⁴¹	„Feuer und Rauch waren überall. Meine Haut begann zu glühen... Wir rannten los durch den Hinterhof. Von hinten schossen sie auf uns.“ ⁴²	„Moje holčičky měly v tělocvičně žízeň! Alespoň teď jim dáme vodu!“ ⁴³	„Lhali nám, pořád nám jen lžou... Nejdřív říkali, že je tam 350 rukojmích. A my tady všichni věděli, že jich je přes tisíc. Jak jim máme věřit?“ ⁴⁴	Stříleli na děti, ti hajzlové, stříleli na děti, zezadu, aby umřely s nimi. ⁴⁵
	„Von der ersten Minute der Tragödie an hat man uns und das ganze Land belogen...“ ⁴⁶	„Die Musik spielte... In diesem Augenblick umzingelten sie uns. Sie schrien Allahu Akbar und sie schossen aus Kalaschnikows... Sie drängten uns in die Turnhalle...“ ⁴⁷	<u>Oběť: agresor:</u> „Rusové mi v Čečeně vyvraždili rodinu, chtěl jsem spravedlnost. Asle tohle jsem nechtěl, tohle ne. Když mě chytili, řekněte jim, že jsem neměl zbraň, že jsem nestřílel.“ (terorista) „Odčih alespoň trochu svoje hříchy, zachraň ty děti, vylez oknem a řekni jim, ať nestřílejí.“ Mladík pokýval hlavou a vysoukal se oknem ven.“ ⁴⁸		Zpočátku nám dávali vodu, dovolili nám jít na záchod, ženy s kojenci zavedli do jiné třídy. Jeden terorista přinesl ženě tajně sušené mléko a dítě mohlo pít.. ⁴⁹

³⁶ „Sollen sie mich doch gleich töten,“, IN: SZ 3.9.2004, str.2

³⁷ Rückblick auf das Geiseldrama von Beslan: „Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann. Er blieb in seinem Blut liegen.“, IN: SZ 6.9.2004, str.3

³⁸ Teroristé si útok nafilmovali, IN: MfD 8.9.2004, str.1

³⁹ Příbuzní rukojmích vyčkávali v tiché hrůze, IN: MfD 3.9.2004, str.8

⁴⁰ To nebyli lidé, říkají ti, co přežili zajetí, IN: MfD 6.9.2004, str.3

⁴¹ Rückblick auf das blutige Geiseldrama von Beslan: „Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann. Er blieb in seinem Blut liegen“, IN: SZ 6.9.2004, str.3

⁴² ibid., str.3

⁴³ Teroristé si útok nafilmovali, IN: MfD 8.9.2004, str.1

⁴⁴ Kde jsou naše děti? ptají se zoufalí rodiče, IN: MfD 9.9.2004, str.1

⁴⁵ Lahve s vodou místo květin, IN: MfD 11.9.2004, str.5

⁴⁶ Sprecher des nordossetischen Präsidenten: „Putin bot Freilassung von Rebellen an“, IN: SZ 7.9.2004, str.1

⁴⁷ Rückblick auf das blutige Geiseldrama von Beslan: „Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann. Er blieb in seinem Blut liegen“, IN: SZ 6.9.2004, str.3

⁴⁸ Lahve s vodou místo květin, IN: MfD 11.9.2004, str.5

⁴⁹ Proč jste nám pořád lhali? Bylo nás tisíc! Křičí beslanské matky, IN: MfD 7.9.2004, str.8

„Am ersten Tag haben sie(Terroristen) kleine Kinder auch noch mit Trockenmilch versorgt...Schlimm wurde es am zweiten Morgen.Sie kamen und sagten,dass wir von nun an kein wasser mehr bekommen würden,weil der Staat sich nicht auf Gespräche einlässt.“ ⁵⁰				
---	--	--	--	--

Z uvedeného materiálu jasně vyplývá, že hodnocení teroristů z Beslanu není jednoznačně negativní. Obzvláště německý deník vytváří v hlubinné jazykové struktuře dichotomii *Putin:teroristé*, přičemž poslední článek binární opozice je hodnocen pozitivněji. Kritika Putina a představitelů státní moci v obou zdrojích je absolutní, negativní obraz teroristů je na řadě míst relativizován. Oproti ruskému státu se teroristé vůči obětem chovají v řadě případů ohleduplněji. Teroristé v Beslanu mají pro svou akci silný motiv (vyvraždění rodiny) a cíl (svobodu Čečny), který oficiální místa popírají. Oslovení teroristy ze strany jedné z obětí slovem *Bruder*, jejich vzájemný dialog a záchrana umírajícího dítěte teroristou nebo výkřik dalšího agresora v rozhovoru s obětí *Meine Kinder haben sie auch getötet* a nakonec údaj, že teroristé rozdávali kojencům sušené mléko do té doby, než přišli na to, že je ruský stát obelhává, jsou důležité momenty pro ustanovení hlavního nepřítele a viníka celé tragédie v německém deníku. Obdobně postupuje i český zdroj, který rovněž vytváří opozici mezi lhostejným ruským státem a rozervaným teroristou.

Také české texty nabízí pro interpretaci klíčový dialog mezi teroristou a jednou z obětí, ve kterém má možnost projevit lítost, snažit se o nápravu, uvést jako motiv smrt blízkých a nakonec zaplatit nejvyšší cenou-smrtí. Více než německý deník ale akcentují čeští autoři i nelidskou tvář teroristů, čímž pokračují v souvislosti s pojmenováním agresora již zmíněné dvojsměrné tendenci prezentace teroristy.

⁵⁰ Der letzte Akt des Geiseldramas von Beslan: „Die Terroristen wurden nicht müde, weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben“, IN: SZ 4.-5..9.2004, str.3

Přítomnost binární opozice terorista:separatista v rovině pojmenování a nepřeslechnutelný hlas teroristů jsou dva centrální jazykové postupy obou deníků, které umožňují narušení elementární dichotomie agresor:oběť. Jestliže český deník jde spíše cestou náznaku a vykazuje vícesměrnou tendenci v charakterizaci a zařazování teroristy do obou kategorií(agresor/oběť), je struktura německých textů méně komplexní. V *Süddeutsche Zeitung* dochází k *převrácení dichotomie nepřítel: přítel*, přičemž ruský prezident obsazuje místo nepřítele a teroristé jsou přiřazeny ke kategorii oběti. V českém deníku terorista plynule přechází z jedné kategorie do druhé v závislosti na zaměření textu na funkci. Kategorii oběti lze analyzovat i v rovině pojmenování. Následující tabulka uvádí nejčastější nominalizace v obou zde sledovaných denících:

Oběť (kategorie přítel)

Süddeutsche Zeitung ⁵¹			Mladá fronta Dnes ⁵²		
Nomen	Atribut	Symbol	Nomen	Atribut	Symbol
Opfer, Todesopfer	mehr als 300		oběti	200,500,obrovský počet, teroru	
Menschen	mehr als 300, hunderte,weit mehr als tausend		lidé	v Beslanu, truchlící,v černém stovky,přes třista,až 400 stovky	
Lehrer,Schüler			osoby		
			školáci,prváci, druháci		

⁵¹ materiál sestaven z následujících článků:

Hunderte Kinder in der Gewalt von Terroristen , IN: SZ 2..9.2004,str.1/ Nervenkrieg um russische Geiseln, IN: SZ 3.9.2004,str.1/ Sollen sie mich doch gleich töten, IN:SZ 3..9.2004,str.2 / Geiselnahme endet im Blutbad,IN: SZ 4.-5.9.2004,str.1 / Europa zeigt Verständnis für Vorgehen Putins, IN: SZ 4.-5.9.2004,str.1 / Der letzte Akt des Geiseldramas von Beslan: Die Terroristen wurden nicht müde, weil sie sich abwechselnd ausgeruht haben,IN: SZ 4.-5.9.2004,str.3 / Zahl der Opfer nach Geiselnahme erheblich gestiegen, IN: SZ 6.9.2004, str.1 / Es schien, als hörten sie die Schüsse nicht, IN: SZ 4.-5.9.2004,str. 3 / Zahl der Opfer nach Geiseldrama erheblich gestiegen,IN:SZ 6.9.2004,str.1 / Rückblick auf das blutige Geiseldrama von Beslan: „Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann.Er blieb in seinem Blut liegen.“,IN:SZ 6.9.2004,str.3 / Zu schwach für ein Zeichen der Stärke,IN:SZ 6.9.2004,str.4 / Eine Art Freundschaft,IN:SZ 6.9.2004,str.6/ Blutspur führt zu Bassajew,IN:SZ 6.9.2004,str.6 / Sprecher des nordossetischen Präsidenten: „Putin bot Freilassung von Rebellen an.“, IN:SdtZ 7.9.2004,str.1/ Tätersuche voller Widersprüche, IN: SZ 7.9.2004,str.6

⁵² materiál sestaven z následujících článků:Polonahé a vyhladovělé děti hledaly v chaosu bezpečí,IN: MfD 4.9.2004,str.4/ Všechny ty školáky pobijeme, vykřikovali maskovaní teroristé, IN: MfD 2.9.2004, str. 10 /Stáli tam tři dny, v dešti i na slunci, IN: MfD 4.9.2004,str.2/ Na děti z Beslanu čekaly v postelích medvídci,IN: MfD 2.12.2004, str.2/ Příbuzní rukojmích vyčkávali v tiché hrůze, IN: MfD 3.9.2004, str.8 / Tři dni, které změnily Rusko,IN: MfD 18.12.2004,str.7/ Basajev: Teror v Beslanu je moje dílo, IN: MfD 18.9.2004, str.1 / Šéf teroristů z Beslanu je podle tisku na útěku, IN: MfD 11.9.2004, str.20/ „Měli jsme rozpoutat válku“, IN: MfD 7.9.2004, str.1/ Slabost?, Nepřipravenost!,IN: MfD 7.9.2004,str.6/ Vystrašené děti v Beslanu se vrátily do školy,IN: MfD 16.9.2004, str.12/ Teror zřejmě rozpoutali čechenští rebelové, IN: MfD 2.9.2004, str.10/ Skončilo to tragédií.Kdo za to může,IN:MfD 4.9.2004,str.8/ Rusko zahájilo dva dny státního smutku,IN: MfD 7.9.2004,str.8/ Vítězka tenisového turnaje mystryň dá peníze za vyhrané porše obětem teroru,IN: MfD 18.11.2004,str.5/ Na první smuteční průvod přišlo,IN:MfD 6.9.2004,str.3/ Lahve s vodou místo květin,IN: MfD 11.9.2004,str.5/ Rusové v krizi: samý chaos a lži,IN: MfD 8.9.2004,str.8/ Beslan vzpomíná na dny bolesti a hrůzy,IN:MfD 1.10.2004,str.12/ Kde jsou naše děti?ptají se zoufalí rodiče,IN: MfD 9.9.2004,str.1/Při bitvě vojáků s teroristy zemřelo přes 200 dětí a rodičů,IN:MfD 4.9.2004, str.1/ „Snad nás Putin neopustí“,IN:MfD 3.9.2004,str.1,Jak masakr začal?A mohl skončit jinak?, IN: MfD 11.9.2004,str.6/ Proč jste nám pořád lhalí?Bylo nás tisíc,křičí beslanské matky,IN:MfD 7.9.2004,str.8/ Expreti tvrdí,že ruské síly udělaly vážné chyby, IN:MfD 6.9.2004,str.1/ Dívky jen ve spodním prádle utíkaly před kulkami teroristů,IN:MfD 4.9.2004,str.4/ Bitva o školu skončila masakrem,IN: fd 4.9.2004,str.1

Frauen Männer	zwei		ženy muži	osetijské,se zarudlými očima,v dlouhých černých šatech uplakání,smutní, v černém	
(Schul)kinder	hunderte,bis zu 400, unschuldige,kleine, verletzte,blutverschmierte,mit nicht mehr bekleidet als einer Unterhose		děti,dětičky kojenci	nevinné,malé, vyhladovělé, vystrašené, zkrvavené,polonahé z Beslanu	
	lebende	Schutzschilder			
Tote, Verletzte	hunderte,mehr als 400 mehr als 330		mrtví	velký počet	
Mädchen, Junge	verletztes,dreijähriges,zwei elf Jahre alt		dívky chlapec,kluk	zkrvavené,ve spodním prádle zbrocený krví,malý	
Eltern, Mutter, Oma, Großvater, Sohn, Töchterchen, Verwandte	junge,freigelassene achtjährig		rodiče, matky, otcové, babička, syn, dcera, příbuzní	opлакávající své děti, žalem zdrčení,nervózní beslanské nezvěstná unavení,zdeptaní	
Angehörige	2000,verzweifelte		rodinní příslušníci		
Überlebende			pozůstalý	plačící	
Georgij,Chetok,Swjeta Salina Dsandarowa Victoria Tetrosa Georgij Bragimowitsch Albina Gasdanowa	fünf,vier,zwei Jahre alt 27jährig				
	verkohlt	Knochen			kus kosti. čelisti
				děti, spálená,mrtvá, bezvládná,zkrvavená	těla
					kusy dětského oblečení, kabátek, botičky
				hrdá,krásná	Kavkazanka

Pojmenování a popis obětí z Beslanu v *Mladé frontě Dnes* a *Süddeutsche Zeitung* má řadu styčných bodů s prezentací obětí z 11. září 2001. Sémantické jádro, ze kterého vychází prakticky všechny varianty, tvoří pojem *Menschen/lidé*. Seřadíme-li veškerá označení obětí, získáme dvě obsahově identické paralelní řady:

Menschen/lidé(sémantické jádro)-*Opfer/oběti-Frauen,Männer,Kinder/muži, ženy,děti,kojenci-*

Lehrer,Schüler/školáci,prváci,druháci-Mädchen,Junge/dívky,kluk,chlapec-

Eltern, Mutter, Oma, Großvater, Sohn, Töchterchen, Verwandte/rodiče, matky, otcové, babička, syn, dcera-příbuzní/Verwandte-Angehörige/rodinní příslušníci.

Klasifikace označení obětí podle věku, pohlaví, profese a rodiny se v obou denících shoduje. Ústředním atributem, kterým se charakterizují oběti, je v obou denících číslo, přičemž je nejvíce zastoupeno u slov *Opfer-Menschen-Kinder-Tote-Verletzte/ oběti-lidé-mrtví*. Německý deník vykazuje vyšší výskyt číselných údajů než český. Uveďme si ve zkratce pouze kvantitativní zastoupení čísla v obou zdrojích:

Mehr als 300 (Opfer), mehr als dreihundert, hunderte, weit mehr als tausend (Menschen), zwei (Frauen), hunderte, bis zu 400 (Kinder), hunderte, mehr als 400 (Tote), mehr als 330 (Verletzte), 2000 (Angehörige). (SZ)

200, 500, obrovský počet (oběti), stovky, přes tři sta, až 400 (lidé), stovky (osoby), velký počet (mrtví). (MfD)

Němečtí autoři zvyšují výskyt čísla rovněž udáním věku obětí, pouze s pojmem *Kinder* se pojí řada obsahově odlišných atributů. Oblast atributů v českých textech je komplexnější a vychází přinejmenším z ještě jednoho sémantického jádra. Vedle čísla lze shrnout celou škálu výrazů pod nadřazený pojem *utrpení*, které je psychické či fyzické povahy. Z výše uvedeného materiálu lze sestavit následující řadu:

truchlící, se zarudlými očima, plačící, uplakaní, oplakávající, smutní, žalem zdrcení, nervózní, vyhladovělé, vystrašené, zkrvavené, zbrocený krví, polonahé

Mladá fronta Dnes pracuje s naturalistickými detaily v oblasti symbolů, kde centrální postavení zaujímá metafora oběti jako těla. Dalšími motivy jsou dematerializace oběti na kus oblečení, botičky nebo destrukce těla na části (*kus kosti, čelisti*). Drastická obraznost a sématicky rozvinutější oblast atributů odlišují *Mladou frontu Dnes* od *Süddeutsche Zeitung* v popisu obětí z Beslanu.

Německý deník redukuje svou charakteristiku oběti prakticky výlučně na číslo s výjimkou pojmu *Kinder*, čímž omezuje oblast atributu na jeden abstraktní prvek. Popis oběti se ve své podstatě řídí abstraktním vzorcem *Mensch(homen)číslo(Numerus)*. Absence emotivní složky v popisu beslanských obětí je evidentní.

3.2. Zachování polarity agresor:oběť v ruském deníku *Известия*

Jednoznačná definice beslanských teroristů jako agresorů a jejich vesměs negativní charakteristika odlišuje ruský deník od nejednoznačné pozice v otázce definice nepřítelů od

neruských zdrojů. Následující seznam uvádí nejfrekventovanější označení pro útočníky v Beslanu:

Агресор (=категорие nepřítel) в русском журнале Известия⁵³

Nomen	Atribut	Symbol
террористы , террористки, террористы-смертники, негодяи-террористы шахид-террорист	вооруженные, чеченские, безжалостные, опознанные	силы, сатанисты, архитекторы „нового мирового порядка“
враг	новый, старый, глобальный,общий, таится в засаде, ни во што ни ставит человеческую жизнь, нападает на невинных	уроды негодяи, изверги, безпредельники, отморозки
они	не снимали масок	
люди человек парень женщины-шахидки не- люди, не-человеки	в масках, жестокие 15,с оружием, в камуфляжных масках, с автоматом в руках, с маской на лице молодой,худощавый, лет 19 в черных юбках, в платках, которые оставляют открытыми только глаза	
Боевики	современные, чеченские	
Бандити	вооруженные, чеченские,сбежавшие	
Варвары		
Убийцы	Детей	

V ruském deníku se vyskytuje v oblasti nominalizace několik pro válečnou propagandu a ustanovení nepřítele příznačných pojmů. Nepřehlédnutelné je označení beslanských teroristů termínem *враг* , nikoliv *противник*. Jak již bylo zmíněno v souvislosti s německým deníkem, vyjadřuje slovo nepřítel(*враг*) dobrý předpoklad pro pronásledování takto označeného subjektu, jelikož navozuje pocit maximálního ohrožení. V rovině atributů je evidentní snaha vytvořit konotační řadu s teroristy v USA adjektivy typu *новый* , *старый* , *общий* , *глобальный*. Konkrétní označení aktérů v Beslanu pojmem *террористы* je zvláštní vysokým

⁵³ Materiál sestaven z následujících článků:

В заложниках сотни детей, IN: Известия 2.9.2004, str. 1,3 / Их дети отдыхали в наших лагерях, IN: Известия 2.9.2004, str.3 / Это безпредельники , которые надо уничтожить, IN: Известия 2.9.2004, str.4 / Отпущены первые заложники, IN: Известия 3.9.2004, str.3/ Кто стоит за терактом в Беслане, IN: Известия 4.9.2004, str.5/ Нечто больше чем террор, IN: Известия 23.9.2004, str.5/ Нас в школе не меньше полутора тысяч, IN: Известия 3.9.2004, str.1/ Когда все закончится, я своего сына от себя не отпущу, IN: Известия 3.9.2004, str.2/ Мальчик сладко спал вплоть до минуты своего спасения, IN: Известия 3.9.2004, str.2/ Неслушанный выбор, IN: Известия 3.9.2004, str.5/ Как спасти детей в Беслане, IN: Известия 3.9.2004, str.5/ Я тоже выпрыгнул из окна и побежал за всеми, IN: Известия 4.9.2004, str.2/ Один из ополченцев побежал в сторону школы и пошла перестрелка, IN: Известия 4.9.2004, str.2,3/ Молодые ребята под ураганным огнем вытаскивали раненных, IN: Известия 8.9.2004, str.1/ Мы не будем разговаривать с убийцами детей, IN: Известия 8.9.2004, str.1/ От каких матерей родились эти люди, от каких отцов, IN: Известия 9.9.2004, str.4/ Жесткий ответ террористам должен быть неоправдан, IN: Известия 10.9.2004, str.4/ Были заминированны даже трупы , IN: Известия 4.9.2004, str.5

stupněm variabilnosti, kdy pomocí kompozit jsou teroristé hodnoceni i pojmenováni v různých nuancích. Významné je rovněž uvedení *binární opozice (my):oni*, přičemž první segment není explicitně uveden, čímž se tato pro válečnou propagandu elementární dichotomie poněkud oslabuje. Přítomná je dále dichotomie *люди : не-люди*, která přijímá i vylučuje teroristy z kategorie *humanitas*. Ruské texty budou vykazovat i další typy dichotomií a to nikoliv už v rovině pojmenování, ale interpretace. V zásadě lze dvě zde uvedené binární opozice chápat jako klasické formy diskreditace označeného nepřítele, jeho vylučování z roviny *my* a nakonec z lidského společenství vůbec usnadňuje z hlediska psychologie jeho zabití. Zároveň likvidace nepřítele, který je chápán jako existenciální hrozba, může být povýšena na akt spásy lidstva. Jakoby v ruském deníku byly veškeré předpoklady pro perzekuci teroristy jako nepřítele Ruska. Nechybí diabolizace ani vulgarizace, dvě formy klasické diskreditace označeného subjektu. Přesto se texty o Beslanu v řadě zvolených témat a jazykových postupů liší od textového korpusu, pojednávajícího o útocích na USA. Perzekuce figuruje jako jedna z více možností a netvoří jedinou dominantu. Z hlediska stylu lze již v rovině pojmenování zaznamenat určitou strohost ruského deníku, která byla příznačná pro ruské texty i v souvislosti s analýzou amerických událostí. Překvapivé je ovšem zachování tohoto principu i v případě, že se terorismus týká bezprostředně Ruska a jeho obyvatel. Jazyková hysterie příznačná při prezentaci teroristického útoku na Ameriku se v souvislosti s Beslanem neobjevuje v žádném ze tří analyzovaných zdrojů.

Podíváme-li se na kategorii oběti a typy pojmenování, vznikne nám následující přehled:

Oběť (= kategorie přítel) v ruském deníku *Известия*⁵⁴

<i>Nomen</i>	<i>Atribut</i>	<i>Symbol</i>
задолжники	323,350,1156 до 1326,тысяча,намного больше, освобожденные,погибшие	
мужчины-заложники		
жертвы	теракта, Беслана	
люди		
человек	120,300,400,354,полутора тысяч	
женщины	беззащитные,перепуганные	
мужчины	молодые,средних лет	
девочка	малюсенькая	
мальчик		
Дети	Сотни, захваченные,мертвые,голые,беззащитные,	

⁵⁴ Materiál sestaven z následujících článků:

В заложниках сотни детей,IN: Известия 2.9.2004,str.1,3/ Отпущены первые заложники,IN: Известия 3.9.2004,str.1/ Нас в школе не меньше полутора тысяч ,IN: Известия 3.9.2004,str.1/ Когда все закончится,я своего сына от себя не отпущу, IN: Известия 3.9.2004,str.2/ Неслучайный выбор,IN: Известия 3.9.2004,str.3/ Весь пол был усыян телами мертвых детей,IN: Известия 4.9.2004,str.2-3/ Я подняла голову и увидела: дети лежат на полу и не шевелятся,IN: Известия 4.9.2004,str.4/ Кто стоит за терактом в Беслане, IN:Известия 4.9.2004,str.5/ Были заминированные даже трупы, IN: Известия 4.9.2004,str.5 Первыми на штурм пошли отцы захваченных детей,IN: Известия 4.9.2004,str.6/ Страна в трауре, IN: Известия 7.9.2004,str.1/ 150 тысяч рымлян почтили память жертв Беслана, IN: Известия 8.9.2004,str.2/ От каких матерей родились эти люди,от каких отцов?,IN: Известия 9.9.2004,str.4/ Мама,всех первоклассников так захвачивают?,IN: Известия 10.9.2004,str.1/ Дочь довели до больницы и больше ее никто не видел, IN: Известия 10.9.2004,str.2/ Алина Цораева,12 лет: Я голову прдняда,и военный говорит: О,еще живая...,IN: Известия 11.9.2004,str.1

<p>детишки маленькие мальши создание</p>	<p>маленькие, без еды и воды, все в ключья, сгорели, взорвали, лежат на полу в крови, не шевелятся, мочились себе на ладони и пили, цветы рвали и запихивали в рот, в спинку им стреляли</p> <p>красивые, черноглазые самые</p> <p>трехлетнее, в розовых трусиках, завернутое в полотенце, ничего не сказала, бледненькая, все потная</p>	
<p>учителя учительница старше-классники младшие классы школьники ученики</p>	<p>освобожденная</p> <p>132 больше тысяч</p>	
<p>родственники родители мать отец бабушки дедушки тети дяди брат сестра сын дочь внуки</p>	<p>заложников</p>	
<p>мы</p>		
<p>раненые тяжелораненые убитые погибшие мертвые живые останки пострадавшие пропавшие без вести конкретные имена</p>	<p>гигантское число</p> <p>около 150 человек</p>	
<p>свидетель друга</p>		
		щит
	<p>неопознанные, заминированные, заложников, убитых</p> <p>неопознанные, мертвые, детей, погибших</p> <p>детская</p>	<p>трупы</p> <p>тела</p> <p>фрагменты тел</p> <p>нога отрубок ноги</p>

Uchopení kategorie oběti se liší v ruském deníku od obou neruských zdrojů vyšší *variabilností* v oblasti pojmenování. Vedle čísla charakterizují ruští autoři beslanské oběti zkrze drastické detaily, ať už se jedná o destrukci těla v rovině symbolů nebo vysoký stupeň fyzického strádání dětí. Řadění atributů se týká hlavně substantiva *demu*, řada dalších termínů je

ponechána bez přívlastku. Emocionálnost ruských textů je dále vystupňována přímou řečí přeživších, přičemž důležitým prvkem je *dialog matka : raněné dítě*⁵⁵. Opominout nelze ani konkrétní jména mrtvých i živých obětí, udání jejich věku, rodinného stavu nebo povolání.⁵⁶ Hlas obětí přehlušuje ostatní promluvy a tvoří v prezentaci obětí jasnou dominantu. Oběti vystupují jako svědci, kteří polemizují i kritizují oficiální verzi událostí, hlavně číselné údaje obětí. V centrální otázce počtu obětí nabízí ale ruský deník vysvětlení⁵⁷, oproti *Mladé frontě Dnes* a *Süddeutsche Zeitung* interpretuje akci pořádkových sil přes kritické výhrady jako reakci na provokaci teroristů⁵⁸. Ve většině případech ale oběti referují o průběhu útoku, popisují detailně teroristy a spolupracují s oficiálními orgány.⁵⁹

Jinak než německý a český deník prezentují ruští autoři oběti rovněž v hrdinské akci. Zjednodušeně lze říci, že v ruských textech figurují hrdinové dva: *lidový hrdina*, který se rekrutuje z řad dětí⁶⁰ a je dále zastoupen příběhem *hrdiny-zámečnicka*⁶¹ a *hrdiny-vojáka*⁶², který je povýšen na ikonu. Oba dva typy hrdinů jsou hodnoceny odlišně a splňují v textu různé funkce. Zásadním momentem hodnotové hierarchizace beslanských mrtvých je pohřeb, kdy hrdina-voják v rovině symboliky jednoznačně převyšuje oběti z „lidu“. Příznačný pro celkovou prezentaci „obyčejných“ obětí je článek *Страна в трауре*⁶³ Pohřebního obřadu se účastní vysoce postavení činitelé Ruska, kteří jsou jmenováni jménem. S poměrně dlouhým výčtem jmen kontrastuje udání strohého čísla mrtvých:

Похороны погибших проходили на одном из кладбищ Беслана, где для жертв теракта выделен новый участок...вчера земле передали останки 160 человек. Вчера же в Беслане прошел траурный митинг, в котором приняли участие президент Северной Осетии Александр Дзасохов, председатель Госдумы Борис Грызлов, председатель Совета

⁵⁵ парф.: «Мама, всех первоклассников так захватывают?» (Дзамболат Бекузаров, 7 лет), IN: Известия 10.9.2004, str. 1 / «Я еще в эту школу пойду?» (Алина Цораева, 12 лет) - «Нет, в другую пойдем» (мама), IN: «Я голову подняла, и военный говорит: О, еще живая...», Известия 11.9.2004, str. 1

⁵⁶ Руслан Фраев, 68-го года рождения, Руслан Гапоев, 72-го года рождения, IN: Известия Отпущены первые заложники, 3.9.2004, str. 1

⁵⁷ «Известиям удалось выяснить, каким образом возникла такая путаница. Это я отвечаю за эти цифры, я их назвал, взял на себя ответственность **Лев Дзугаев**...Когда мы 1 сентября подошли к школе, увидели человека, которому удалось выскочить оттуда. Спрашиваем: сколько человек там осталось? Он говорит: в спортзале удерживается примерно 120 человек. Эту цифру я и озвучил», IN: Известия, Страна в трауре, 7.9.2004, str. 1

⁵⁸ «Отечественные специалисты по антитеррору сошлись во мнении, что жертв было практически не избежать - штурм был спонтанным, спровоцированным боевиками...», IN: Первыми на штурм пошли отцы захваченных детей, Известия, 4.9.2004, str. 6

⁵⁹ viz. парф. článek : В заложниках сотни детей, IN: Известия 2.9.2004, str. 1, 3

⁶⁰ Молодые ребята под ураганным огнем вытаскивали раненых, IN: Известия 8..2004, str. 1

⁶¹ Мальчик сладко спал вплоть до минуты своего спасения, IN: Известия 3.9.2004, str. 2

⁶² В Москве хоронят спецназовцев и спасателей, IN: Известия 7.9.2004, str. 2 / Святое семейство, IN: Известия 10.9.2004, str. 1

⁶³ Страна в трауре, IN: Известия 7.9.2004, str. 1

федераций Сергей Миронов, мэр Москвы Юрий Лужков, губернатор Санкт
Петербурга Валентина Матвиенко, генпрокурор Владимир Устинов.

Zájem o zvukná a známá jména je evidentně vyšší než o jména obyčejných lidí. Samozřejmě lze takovouto prezentaci chápat i jako pokus dodat obětem posmrtně na důležitosti a vážnosti. Takovouto tezi ale vyvracejí další články, ve kterých se objevuje téma hierarchizace společnosti. V stati *Пятилетка террора*⁶⁴ při jedné vzpomínkové akci na teroristické násilí v Rusku stojí proti planým frázím vysokých činitelů *пяленький мужичок*, který narušuje vzpomínkovou akci svým pláčem a je vykázan slovy:

Слушать не мешайте, выйдите отсюда!

Podíváme-li se na pohřeb padlých vojáků elitních jednotek, kterému jsou věnovány samostatné články, obklopuje ho tajemno- utajená jsou jak jména, tak je ztížen přístup k místu pohřbu-, které je vždy součástí tabu a posvátna. Uveďme si úryvky jednoho z textů, popisující pohřeb hrdinů:

*Вчера в Культурном центре ФСБ на Лубянке, а затем на Николо- Архангельском кладбище столицы более полутора тысяч спецподразделений «Альфа» и «Вымпел» провозжали в последний путь своих коллег, погибших 3 сентября в Беслане. Все они уже представлены к награждению орденом Мужества. Не исключено, что некоторые из погибших станут посмертно Героями России. Спустя два часа под звуки траурного марша, Гимна России и ружейного салюта роты почетного караула всех девятиерых опустили в землю у аллеи Славы...*⁶⁵

Míra symboliky je značná a problematika sakralizace politiky se v ruském deníku týká nikoliv abstraktního pojmu svobody nebo demokratického uspořádání společnosti, ale vlasti a služby státu.⁶⁶ Obraz ruského vojáka jako spasitele Ruska a jeho plynulý přechod od vojáka-hrdiny k vojákovimučedníkovi nabízí již zmíněný článek *Святое семейство*⁶⁷,

Kategorie oběti slouží mimo jiné k interpretaci Beslanu jako ohrožení křesťanského řádu na světě teroristou-Antikristem, před kterým svět spasí ruský voják- hrdina a mučedník v jednom.

⁶⁴ Пятилетка террора, IN: Известия 10.9.2004, str.1

⁶⁵ Тех, кто ушел, обязательно найдем и порвем, IN: Известия 8.9.2004, str.1

⁶⁶ Gentile, Emilio, Die Sakralisierung der Politik, IN: Maier, Hans(Hrg.), Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am Main, 2002, str. 166-169

⁶⁷ Святое семейство, IN: Известия 10.9.2004, str.1

3.3. Diskreditace nepřítele Putina a výzva k postupu proti Putinovu Rusku v německém deníku

Klíčovým momentem německých textů o Beslanu je systematická diskreditace označeného nepřítele, kterým se díky převrácené dichotomii nepřítel:oběť stává Rusko v čele s prezidentem Putinem. Do kategorie oběti jsou postupně zahrnovány různé subjekty, v neposlední řadě i teroristé. Obdobnou tendenci k rozšiřování vykazuje i kategorie nepřítele. Vedle již zmíněných jazykových strategií, o kterých byla řeč v souvislosti s pojmenováním agresora a oběti, tvoří neodmyslitelnou součást německých textů dichotomie neoficiální:oficiální, která zásadním způsobem ovlivňuje rovinu evaluace. Deklarace nerovnosti nepřítele Putina a různé jazykové formy jeho diskreditace jsou realizací ideologické koncepce, ve které obsazuje ruský prezident místo úhlavního nepřítele. Přítomnost velké části Adlerových konstant perzekuce ukáže následující lingvistická analýza německých textů.

3.3.1. Metafora a analogie jako centrální formy diskreditace Putina

Pestrou škálu nominalizací prezidenta Putina charakterizuje jednostranná negativní evaluace, přičemž němečtí autoři pro diskreditaci ruské hlavy státu využívají známé jazykové postupy propagandistického diskurzu. Uvedme si tematický přehled nejčastějších typů pojmenování Putina:

<i>neutrální označení</i>	<i>hodnotící atribut</i>	<i>Metafora</i>
Präsident Wladimir Putin ⁶⁸	der Großrusse Putin ⁶⁹	der Herr Diktator ⁷⁰
Präsident Putin ⁷¹	der „kollektive“ Putin ⁷²	der russische Führer ⁷³
Putin ⁷⁴	der Diktator Putin ⁷⁵	der Kremlherr ⁷⁶
Russlands Präsident Putin ⁷⁷	der falsche Mann ⁷⁸	der einstige KGB-Mann ⁷⁹

⁶⁸ Zahl der Opfer nach Geiselnahme erheblich gestiegen, IN:SZ 6.9.2004, str.1

⁶⁹ Kaukasischer Teufelskreis, IN:SZ 4.-5.9.2004, str.4

⁷⁰ Schule des Terrors, Kinder des Krieges, IN:SZ 8.9.2004, str.11

⁷¹ Zu schwach für ein Zeichen der Stärke, IN:SZ 6.9.2004, str.4

⁷² Kalter Staatsstreich, IN:SZ 23.9.2004, str.11

⁷³ Zu schwach für ein Zeichen der Stärke, IN:SZ 6.9.2004, str.4

⁷⁴ ibid., str.4

⁷⁵ Schule des Terrors, Kinder des Krieges, IN:SZ 8.9.2004, str.11

⁷⁶ Kopf im Sand, IN:SZ 23.9.2004, str.11

⁷⁷ Eine Art Freundschaft, IN:SZ 6.9.2004, str.6

⁷⁸ Das System Putin, IN:SZ 15.9.2004, str.4

⁷⁹ Putins schwache Festung, IN:SZ 9.9.2004, str.4

		Pilot im Irrflug ⁸⁰
		pyromanischer Feuerwehrmann ⁸¹
		chaotischer Schlachter ⁸²
		Fabrikant der Apokalypse ⁸³
		einsamer Diktator mit stalinistischen Neigungen, die in den Genen des KGB-Oberst schlummerten ⁸⁴
		Blutsauger aus dem Kreml ⁸⁵

Ve výběru persuasivních strategií nejsou němečtí autoři nijak originální. Metaforizace jako jeden z nejběžnějších postupů persuaže⁸⁶ je výchozím postupem při pojmenování ruského prezidenta. Zajímavější je spíš obsahové hledisko metafor. Na jedné straně vycházejí metafory z archetypálních vzorců diskreditace křesťanské civilizace, tj. z abstraktních principů chaosu a iracionality, které ohrožují lidmi nastolený řád a racionalitu. Velice často jsou synonymicky užívány s absolutní kategorií zla. Z hlediska psychologického operují autoři pomocí takto zvolených metafor s pocitem strachu, který tvoří nutný předpoklad pro odložení zábran a rozpoutání agrese proti nepříteli. Seřadíme-li si metafory, které spadají pod zmíněný typ, potvrzuje explicitně poslední člen z uvedené řady uvedenou obsahovou tendenci:

Pilot im Irrflug, pyromanischer Feuerwehrmann, chaotischer Schlachter, Fabrikant der Apokalypse.

Existenciální hrozbou se stává pro lidstvo nikoliv terorismus, ale prezident Putin.

Na straně druhé vykazují metafory tendenci k biologizaci politického nepřítele. Výrazivo příznačné pro nacionálněsocialistickou éru se vine německými texty jako červená niť a to nejen při pokusu o diskreditaci Putina. Jakoby se autorům německého deníku jazyk vymykal z ruky. Přes počáteční nasazení historií zatížených slov typu *Führer, Herr* přechází texty plynule k výrazu typu *Blutsauger*. Ze strategické funkce slova, kdy určité výrazy měly maximálně diskreditovat označeného nepřítele, se stává postupně pouhá strategie. Poměrně častým jevem jsou pokusy o komplexní diskreditaci Putina propojením několika obsahových rovin v rámci jednoho výrazu. Tak například v obratu *der einsame Diktator mit stalinistischen Neigungen, die in den Genen des KGB-Oberst schlummerten* má každý segment svůj

⁸⁰ Das System Outin, IN: SZ 15.9.2004, str. 4

⁸¹ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

⁸² ibid., str. 11

⁸³ ibid., str. 11

⁸⁴ Kalter Staatsstreich, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

⁸⁵ Bassajew bekennt sich zum Geiseldrama von Beslan, IN: SZ 18-19.9.2004, str. 9

⁸⁶ Mikolajczyk, Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004, str. 73-96

specifický význam. Trojice *Diktator, stalinistisch, KGB-Oberst* zatracují ruského prezidenta formou historické analogie. Putin je staven do jedné řady se Stalinem a je zmíněn jeho aktivní podíl na komunistické diktatuře (*KGB-Oberst*), přičemž tato účast v uvedeném úryvku není relativizována časově. Atribut *einsam* staví Putina proti lidské většině a vytváří se předpoklad pro jeho vyloučení z kategorie *humanum*. Degradace ruského prezidenta na pouhého *škůdce* (*Blutsauger*) tuto tendenci potvrzuje. Biologizace zasahuje ale i formu politického chování, která je zakodována geneticky (*stalinistische Neigungen...die in den Genen des KGB-Oberst schlummerten*).

Dalším výrazným typem metafor jsou obraty akcentující nedemokratičnost jako charakteristickou vlastnost ruské hlavy státu - *Herr Diktator, Kremlherr, Diktator, Führer*- přičemž opět tato substantiva jsou z historického hlediska příznaková.

Charakteristika Putina pomocí atributů (*falsch, Diktator, kollektiv*) je vesměs negativní, přičemž součástí negativně konotované řady se stává rovněž přívlastek *Großrusse*. Zmínka národnosti ruského prezidenta má v kontextu ostatních atributů povahu nadávky a svou formou připomíná obraty typu *der Jude X*. Adjektivum *groß* v sobě nese určitou informaci (srov. *Großdeutschland: Kleindeutschland*), poukazuje na určitou tendenci k velikášství a rozpínavosti, alespoň v daném kontextu. Ve spojení se jménem Putin má kompozitum i díky své formální specifičnosti – obvyklejší je substantivum *Russe*- neopomenutelnou funkci. Mimo jiné umožňuje pojem *Großrusse* vytváření binárních opozic, které jsou založené na národnostním principu např. *Großrusse: Kleinrusse*.

Německý deník nehodnotí ruského prezidenta pouze pomocí uvedených nominalizací. Značná část diskreditace Putina jse odehrává na poli syntaktickém. Řečeno termínem Beaty Mikolajczyk⁸⁷ jedná se o tzv. *predikace*, které nejsou ničím jiným než explicitním hodnotovým soudem (x je y, x je jako y). Analogie ovšem není vždy přítomna v uvedené podobě a je někdy obsažena spíše implicitně v lexikální rovině, jindy stojí po boku heslům nebo rétorické otázce a je zasazena do jednoho velkého komplexu. Z hlediska sémantiky lze uvést dvě sémantická jádra, ze kterého vychází diskreditující výrazivo. Ne vždy se musí jednat formálně o typ predikace, analogie se vytváří často podtextově. Následující seznam je pokusem o určitou klasifikaci explicitních soudů v obsahově-formální realizaci:

⁸⁷ Mikolajczyk, Beata, *Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation*, Frankfurt am Main 2004, str. 73-96

<i>x(Putin) je y</i>	<i>Analogie implicitní: dvě lexikální pole</i>
Von Russlands Präsidenten war ebenfalls nichts als Härte zu erwarten. ⁸⁸	Alles weist darauf hin, dass der russische Präsident seinen sowjetischen Vorgängern in nichts nachsteht. ⁸⁹
Präsident Putin demonstriert seine Unfähigkeit , auf den Terror von Beslan angemessen zu reagieren. ⁹⁰	„er „ Normalisierung “ im Kaukasus sät.“ ⁹¹
Ein Mann, der sonst nichts predigt als Härte, Stärke, Unnachgiebigkeit . ⁹²	Aber auch der vornehme Stil verdeckt nicht, dass ihn seine KGB-Schulung prägt-sowohl sein Kontrollanspruch über das ganze Land, als auch seinen grausamen Zynismus gegenüber Tschetschenien.
In der Klinik wirkte der Kremlchef hölzern und hilflos , und den verzweifelten Angehörigen „ging er lieber aus dem Weg.“ ⁹³	Noch reicht der Kult um Präsidenten Putin nicht dem seiner sowjetischen Vorgänger... ⁹⁴
Der Präsident kennt nur die Sprache des Gewehrs . ⁹⁵	Nichts gibt dem Kremlchef angesichts des tödlichen Scheiterns seiner Kaukasus-Politik das Recht... ⁹⁶
durch seine Politik der harten Hand... ⁹⁷	Als Präsident hat Putin die politische Opposition ausgerottet und alles vernichtet , was sich an Gewaltenteilung herausgebildet hatte... ⁹⁸
	Putins Pläne seien eine Art „ Gleichschaltung “... ⁹⁹
	Die totale Lenkung des Abgeordnetenstroms ¹⁰⁰
	Hoffen Sie, dass er die Tschetschenen ausrottet ? ¹⁰¹
	„ Einmal Tschekist, immer Tschekist “, so lautet das Credo des Kremlherrn . Die Tscheka, das ist die sowjetische Gestapo , der Vorgänger des KGB , der Vater des jetzigen FSB. ¹⁰²

Německý deník charakterizuje ruského prezidenta z hlediska pojmenování různorodou řadou slov, která vycházejí z jednoho sémantického jádra. Převáděno na co nejobecnější vzorec vystihuje jeden typ diskreditace ve formální realizaci predikace následující formule:

x(Putin) je y(autoritativní, tvrdý).

⁸⁸ Kaukasischer Teufelskreis, IN: SZ 4-5.9.2004, str. 4

⁸⁹ Zu schwach für ein Zeichen der Stärke, IN: SZ 6.9.2004, str. 4

⁹⁰ ibid., str. 4

⁹¹ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

⁹² Zu schwach für ein Zeichen der Stärke, IN: SZ 6.9.2004, str. 4

⁹³ ibid., str. 4

⁹⁴ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

⁹⁵ Zu schwach für ein Zeichen der Stärke, IN: SZ 6.9.2004, str. 4

⁹⁶ Putins schwache Festung, IN: SZ 9.9.2004, str. 4

⁹⁷ Bohrende Zweifel am System Putin, IN: SZ 11.-12.9.2004, str. 6

⁹⁸ ibid., str. 6

⁹⁹ Russland verbittet sich Kritik des Westens, IN: SZ 16.9.2004, str. 1

¹⁰⁰ Kalter Staatsstreich, IN: SZ 23.11.2004, str. 11

¹⁰¹ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

¹⁰² ibid., str. 11

Druhý typ analogie se utváří v rovině lexikologické, kdy pro diskreditaci Putina volí výrazivo dvou ideologických koncepcí dvacátého století a spojováním termínů zaručuje vysokou míru variability pro vytváření nepřátelských obrazců. Vznikají dvě paralelní řady příznakových slov, které dovolují ztotožnění Putina s nacisty nebo komunisty :

tödlich, ausrotten, vernichten, total, Gleichschaltung, Gestapo.

sowjetisch, Normalisierung, Tschekist, KGB-Schulung, KGB.

Deklarace nerovnosti Putina v německých textech není omezena na popsané jazykové postupy. Poměrně hojně je zastoupena například kategorie modality, pomocí které realizuje německý deník další slovní útoky. Ovšem centrálními formálně-obsahovými strategiemi v rovině nominalizace zůstávají metafora a analogie. Zcela v duchu Adlerových konstant přecházejí němečtí autoři k napadání Ruska jako takového.

3.3.2. Konotační řada, historická analogie, stereotyp a dichotomie lež:pravda jako ústřední jazykové strategie zobrazování Ruska

Negativní prezentace Ruské federace je Adlerovou obdobou rozšiřování nepřátelského spektra v rámci diskurzu perzekuce. Odmítavý postoj německých autorů se netýká pouze ruské politiky, ale je komplexním hodnotovým soudem nad Ruskem jako takovým. Jednou z forem vyhlášení nerovnosti Ruska tvoří *historická analogie*, která Rusko charakterizuje žkrze prizma historie. Pojem viny za historické chyby carizmu a stalinizmu je absolutizován a aktualizován. V zásadě slouží jako protiruský argument současnosti. Beslan a terorismus obecně jsou interpretovány jako následky ruské koloniální politiky . Stereotypní atributy vychází z představy Ruska jako nedemokratického impéria ,kde lidský život má menší cenu než územní požadavky státu. Dalším leitmotivem je utrpení.

Následná klasifikace se snaží o zachycení nejtypičtějších diskreditujících historických analogií a negativních stereotypů:

<i>Historická analogie</i>	<i>stereotyp</i>
Seit Jahrhunderten bereits haben russische Zaren versucht, den zähen Widerstand der Kaukasier zu brechen und noch heute scheinen die Namen wichtiger Hauptstädte Programm zu sein: Grosny („der Schreckliche“) in Tschetschenien, Wladikawkas („Beherrsche den Kaukasus“) in Nordossetien. ¹⁰³	Russland ist ein an den kaukasischen Rändern ausfransendes Imperium . ¹⁰⁴
Historisch ist die Kaukasus-Republik eine von den Zaren eroberte Quasi-Kolonie . Dass Stalin die Tschetschenen wie Vieh deportieren ließ, unterhölt Moskaus Herrschaftsanspruch weiter. ¹⁰⁵	Der Regent eines so zerissenen, leidgeprüften Landes , das von der Demokratie nichts weiß und mit dem Terror allzu vertraut ist. ¹⁰⁶
Die russische Geschichte: Sie war in jeder Hinsicht katastrophal . ¹⁰⁷	In dem Leid erfahrenen Land ¹⁰⁷
Im Übrigen verhält es sich mit diesen demokratischen Ansätzen (gem. in Russland) so wie mit der Halsgerichtsordnung von 1532. Sie war ein bedeutender Fortschritt für ein humaneres Strafrecht. Aber sie sah immer noch das Vierteln vor. ¹⁰⁸	Von ihrem grossen Staat fühlen sich die Menschen im kleinen Städtchen Beslan im Stich gelassen. ¹⁰⁹
Zehn Jahre lang hat die russische-damals noch „rote“ Armee ihre destruktiven Talente in Afghanistan entfaltet: das Territorium verwüstet, das Volk dezimiert, die sozialen, geistigen und moralischen Strukturen zersetzt. Im Chaos gewinnen die Kriminellen, die Fanatiker nehmen überhand- daher die Taliban, daher bin Laden und daher Manhattan in Flammen . ¹¹⁰	Dass Russland eher seine Menschen opfert als auch nur einen Quadratmeter Land... ¹¹¹
	Obrigkeits-Russland ¹¹² russischer Spitzelstaat ¹¹³
	In dem riesigen, von Nationalitätenkonflikten zerissenen Reich ... ¹¹⁴

Zajímavým způsobem pracují německé texty také s *konotační řadou*. Klasické rozšiřování nepřátelského spektra typu *Heute beerdigen wir unsere Kinder und morgen kommen wir hierher und jagen diese Teufel aus ihren Ämtern, vom untesten Abteilungsleiter bis zum Präsidenten*¹¹⁵ operuje se známou strategií diabolizace. Pod hodnotící substantivum *Teufel* autoři *Süddeutsche Zeitung* v podstatě zahrnují veškerý mocenský aparát Ruska. Zároveň se objevuje pro perzekuci příznakové sloveso *jagen*. Důležitější je ale konotační řada následujícího typu:

¹⁰³ Brandherd Kaukasus, IN: SZ 3.9.2004, str. 2

¹⁰⁴ Kaukasischer Teufelskreis, IN: SZ 4.-5.9.2004, str. 4

¹⁰⁵ ibid., str. 4

¹⁰⁶ Demokratie von oben, IN: SZ 6.9.2004, str. 13

¹⁰⁷ ibid., str. 13

¹⁰⁷ Putin und die Kinder, IN: SZ 3.9.2004, str. 4

¹⁰⁸ Partner Putin, IN: SZ 16.9.2004, str. 4

¹⁰⁹ Hölle aus Angst, Schweiß und Hunger, IN: SZ 6.9.2004, str. 3

¹¹⁰ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

¹¹¹ Demokratie von oben, IN: SZ 6.9.2004, str. 13

¹¹² Putins schwache Festung, IN: SZ 9.9.2004, str. 4

¹¹³ Demokratie von oben, IN: SZ 6.9.2004, str. 13

¹¹⁴ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str. 11

¹¹⁵ Putin lehnt öffentliche Untersuchung ab, IN: SZ 8.9.2004, str. 1

*Die Menschen in Beslan haben **Angst vor** den maskierten Terroristen...sie fürchten aber auch die Reaktion ihres Präsidenten.*¹¹⁶

*Von allen Plagen, die Russland zu ertragen hat, haben sich zwei in diesem September von ihrer abstossendsten Seite gezeigt: der **Terror** und die **Lüge**...Die Russen haben Geiselnnehmer gesehen, die auf kleine Kinder schießen, und sie haben einen Staat erlebt, der sie vor nichts so gründlich schützt wie vor der Wahrheit.*¹¹⁷

Hodnotový paralelismus je v obou případech evidentní. V prvním úryvku tvoří spojovací článek substantivum *Angst*, které se vztahuje jak k teroristům tak k ruskému prezidentovi. Druhý případ vytváří řadu *Terror/Geiselnnehmer-Lüge/Staat*, která konkretizuje abstraktní a negativní pojmy *Terror/Lüge* a vše spojuje do jednoho celku.

V souvislosti s obsazením konotační řady budiž nakonec zmíněna *centrální binární opozice oficiální:neoficiální*, se kterou je neodmyslitelně spjata evaluační varianta lež:pravda.

S určitou nadsázkou lze tvrdit, že právě zmíněný antagonismus tvoří elementární dichotomii německých textů o Beslanu. V každém případě se zásadním způsobem podílí na negativní prezentaci Ruska a úzce souvisí s převrácenou dichotomií agresor:oběť roviny nominalizace. Binární opozice oficiální:neoficiální(lež:pravda) má své těžiště v oblasti evaluace.

Zmíněná dichotomie je propojena s kategorií agresora a oběti. Mocenský aparát Ruska v čele s Putinem je ztotožněn se lží a postaven do opozice k pravdě, přičemž do tábora lži jsou zahrnuty různé subjekty- konkrétní oběti beslanského útoku, ruští novináři ,ruská politická opozice a nakonec teroristé-separatisté. Pomocí *evaluační analogie teror-lež*¹¹⁸ dochází k posunům v rovině interpretace.Jednou z realizací binární opozice *oficiální:neoficiální* je opozice *Putin/ruský mocenský aparát versus Čečna/čečenští separatisté* . Beslanští teroristé jsou interpretováni jako jediní možní partneři pro politický dialog a přiřazeni do kategorie oběti.Teror jako atribut teroristů je spojen s pojmem lež , čímž dochází k jeho přesunu do pole oficiální. Teror a lež se tímto posunem stávají atributy Ruska jako státu . Pojem teror v konečném důsledku diskredituje nikoliv teroristy, ale ruský stát a Putina.

Realizaci uvedené koncepce zachycuje níže uvedený graf:

¹¹⁶ Sollen sie mich doch gleich töten,IN:SZ 3.9.2004,str.2

¹¹⁷ Das System Putin,IN:SZ 15.9.2004,str.4

¹¹⁸ viz. In Russland...,wo Terror und Lüge fast zu siemesischen Zwillingen verschmolzen sind...,IN:Das System Putin,SZ 15.9.2004,str.4/ Von allen Plagen, die Russland zu ertragen hat, haben sich zwei von ihrer abstoßendsten Seite gezeigt: der Terror und die Lüge,IN: Das System Putin, SZ 15.9.2004,str.4

Oficiální =Lež /agresor	Neoficiální=Pravda/obět'
<p><i>Putin a představitelé ruského mocenského aparátu</i></p> <p>Als ob die Geiselnkatastrophe noch irgendwie zu vernietlichen wäre, sprach die Regierung von 330 Geiseln, und die Staatsmedien plapperten es nach. Es war die erste große <u>Lüge</u> der Geiselnkatastrophe von Beslan.¹¹⁹</p> <p>...doch was Russland wirklich braucht, kann ihm der Mann, der aus dem KGB kommt, wohl nicht geben: den radikalen Bruch mit der <u>Lüge</u>.¹²⁰</p> <p>Selbst die Einwohner von Beslan trauen den <u>offiziellen</u> Verlautbarungen nicht mehr.¹²¹</p> <p>Putin aber sollte gewarnt sein. Auf Dauer stärkt die <u>Lüge</u> einen Staat nicht, sie schwächt ihn.¹²²</p>	<p><i>oběti teroristického útoku z řad občanů ruští žurnalisté čečenské podzemí=teroristé-separatisté</i></p> <p>Schon in den vergangenen Tagen waren Zweifel an den Behördenangaben aufgekommen...während offiziell von etwa 350 Geiseln die Rede war, sprachen <u>mehrere freigelassene Frauen</u> von bis zu 1500-tatsächlich hatten die Kidnapper weit mehr als tausend Menschen in ihrer Gewalt.¹²³</p> <p><u>Russlands kritische Journalisten</u> werden wieder gegängelt.¹²⁴</p> <p>Die Lage in Beslan war noch gespannt...da tauchte plötzlich aus dem tschetschenischen Untergrund ein bärtiger Mann auf, der seine Hilfe anbot: <u>Aslan Maschadow</u>, der von Moskau gesuchte Separatistenführer. Er erschien nicht persönlich, lieber hält er sich versteckt-vermutlich in den Bergen des Kaukasus...Der Vizepräsident...des Europarates rief Russland...dazu auf, Maschadow als <u>Gesprächspartner</u> zu akzeptieren.¹²⁵</p> <p>Während der Geiselnahme hatte die russische Seite verwirrende Angaben über die Ziele der Terroristen gemacht...So hatte es geheißsen, ein von den Terroristen übergebenes Videoband sei leer gewesen. <u>em widersprach nun Bassajew</u>. Das Video habe eine Botschaft der Geiseln an Putin erhalten.¹²⁶</p> <p>Ohne Zweifel ist die Geiselnahme ein Spiegelbild der Schlächtereie in Tschetschenien...Nach den Aussagen von Geiseln in Beslan waren einige der Selbstmordattentäterinnen nicht älter als fünfzehn Jahre. Seit ihrer Geburt haben diese Menschen keine Werte kennegelernt, keine Rechte, keine Schulen oder Kindergärten, nur Lügen, Ungerechtigkeit, Folter, Vergewaltigungen...In seiner Ankündigung hat der Diktator Putin kein Wort der Entschuldigung dafür gefunden, dass er die Geiseln nicht retten konnte. (teroristé jako oběti)¹²⁷</p> <p>Tschetschenien erleidet den schlimmsten der zur Zeit auf Erden geführten Kriege...Blutigste Willkpr herrscht in diesem geschlossenen Gebiet, das die russische Journalsitin Anna Politkowskaja als „Konzentrationslager unter freiem Himmel“ beschreibt. ...Dreihundert Jahre Unterdrückung haben die Rebellion geschaffen. Und die Roheit des letzten Krieges begünstigt die Entstehung des Terrorismus...<u>Maschadow</u> ...hat die Attentate gegen Zivilisten immer verurteilt. Von Anfang an hat er bei der Geiselnahme von Beslan seine Abscheu bekannt und seine Hilfe angeboten. Die russischen Autoritäten haben den Sturm auf die Schule seiner Vermittlung vorgezogen. Wie Massud ist er ein guter Stratege, er hat die übermächtige russische Armee 1996 besiegt. Wie Massud ist er ein Held für sein Volk. Wie Massud ist er kein Heiliger...Ohne seine Hilfe gibt es keinen Ausweg. Sonst droht von russischer Seite die Auslöschung...¹²⁸</p>

¹¹⁹ Rückblick auf das blutige Geiseldrama von Beslan: Vor unseren Augen erschossen sie einen Mann. Er blieb in seinem Blut liegen, IN: SZ 6.9.2004, str.3

¹²⁰ Das System Putin, IN: SZ 15.9.2004, str.4

¹²¹ Wut über die Nebelwefer, IN: SZ 8.9.2004, str.7

¹²² Putins schwache Festung, IN: SZ 9.9.2004, str.4

¹²³ Eine Art Freundschaft, IN: SZ 6.9.2004, str.6

¹²⁴ Schikanen und Tabus, IN: SZ 8.9.2004, str.7

¹²⁵ Angebot aus dem Untergrund, IN: SZ 4.-5.9.2004, str.2

¹²⁶ Bassajew bekennt sich zu Geiseldrama von Beslan, IN: SZ 18.-19.9.2004, str.9

¹²⁷ Schule des Terrors, Kinder des Krieges, IN: SZ 8.9.2004, str.11

¹²⁸ Kopf im Sand, IN: SZ 23.9.2004, str.11

3.3.2. Problematika postupu proti Putinovu Rusku : kategorie modalitý a citát z klasika

Postup proti nepříteli Putinovi a Rusku je v německém deníku rozvinut nepřímo a je značně omezen. Ve svém celku jsou texty zaměřeny na kritiku ruského prezidenta a jeho politiky obecně. *Napadání Putina* a jeho označení za hlavního viníka beslanské tragédie se stává obsahovou dominantou celé řady článků.¹²⁹ Tendence k neustálé gradaci kritiky a ztotožňování Ruska s Putinem jako specifická forma rozšiřování nepřátelského spektra jsou z hlediska morfologie perzekuce první etapou pronásledování. Výzva k fyzické likvidaci nepřítele je vyslovena nepřímo a pouze v jednom případě formou citátu z klasika Tolstého. Zasazení citátu do kontextu vystupňované kritiky vůči ruskému prezidentovi a přenesení úryvku z *Hadži Murata* do politického diskursu je více než problematičné. Zároveň je výsledkem v textu obsažené binární opozice *teroristé-separatisté:ruský stát*. Akteři z Beslanu jsou vyliční jako oběti čečenské války (*obraz mstících se matek*) a jejich akce je charakterizována pojmem *Mission*. Boj Čečenců za svobodu je povýšen na sakrální akt. Článek končí zmíněným citátem, který hyperbolicky uzavírá myšlenkovou linii textu. Proti Rusům, kteří jsou degradováni na škůdce, stojí hrdý kavkazský národ. Uveďme si text v jeho logickém celku spolu s citátem na konci:

...Frauen sind unter den Opfern, aber auch unter den Tätern: "Schwarze Witwen",
Selbstmordattentäterinnen, die Brüder, Väter, Kinder verloren haben, die vielleicht vor ein paar Jahren ihre eigenen Kinder zur Schule gebracht haben und nun gegen alle tschetschenische Tradition...zu einer festen militärischen Einheit herangewachsen sind...
Wer eine Schule in ein Schlachtfeld verwandelt...der kann kaum Anspruch auf militärische Logik erheben...Der misst den Erfolg seiner Mission einzig am Schrecken, den sie auslöst...
Leo Tolstoi, einer jener vielen russischen Schriftsteller, die die freie Luft des Kaukasus dem russischen Spitzelstaat vorzogen, schrieb in seinem Roman Hadschi Murat:
„Kein Wort des Hasses gegen die Russen wurde laut. Das Gefühl, das alle Tschetschenen vom jüngsten bis zum ältesten ihnen gegenüber empfanden, war stärker als Hass. Es war nicht Hass, sondern das Gefühl der Unmöglichkeit, diese russischen Hunde überhaupt noch als Menschen anzusehen, es war ein solcher Abscheu und Ekel, ein so fassungsloses

¹²⁹ viz.: So machten die Reporter der Tageszeitung Izwestija unverblümt die Truppen des Kremls für das Blutbad in Beslan verantwortlich...,IN: SZ, Schikanen und Tabus, 8.9.2004,str.7 //

viz.: Aber dass sie(= die russischen Behörden) Hunderte Kinder opfern würden, wollte ich nicht glauben...,IN:SZ, Schule des Terrors, Kinder des Krieges, 8.9.2004,str.11// Viele russische Medien forderten von Putin die Verantwortung für das blutige Ende der Geiselnahme zu übernehmen, IN: SdtZ 7.9.2004,str.1

*Erstaunen über die sinnlose Grausamkeit dieser Geschöpfe, dass der Wunsch, sie wie **Ratten, Wölfe oder giftige Spinnen** auszurotten ebenso selbstverständlich erschien, wie der Trieb der Selbsterhaltung.*“

*Das war vor über 100 Jahren.*¹³⁰

Citát jako forma difamace Rusů je záležitostí i jiných textů¹³¹ a umožňuje vyslovovat to, co by v jiné formě bylo lehce napadnutelné. Podtextové návrhy na řešení problematiky na Kavkaze a jazykové formy degradace Rusů se nesou zcela v duchu nacistické ideologie a jeho jazyka. Úvozovky jako prostředek distancování se od obsahu citátu jsou nedostatečným argumentem pro uvedení obsahově značně problematických citátů. Pomineme-li historickou paměť jazyka, je zasazení zmíněných citátů do komplexu dalších diskreditujících jazykových praktik jasnou a nebezpečnou formou manipulace.

Postup proti nepříteli Putinovi se realizuje ale méně agresivní formou zkrze *kategorii modality*. Německé texty často pracují s modálními slovesy a vytváří hierarchii mezi Ruskem a západním světem. Rusko se dostává do role žáčka, kterého západní politici napomínají a zároveň mu radí, jak dělat správnou politiku v Rusku. Návrhy ze strany německých autorů vypadají následovně:

*Russland...wird sich wohl von Tschetschenien trennen müssen...Verweigert sich der Großrusse Putin, werden er und seine Nachfolger auf Jahrzehnte mit Terror aus dem Kaukasus leben müssen.*¹³²

*Russland braucht eine offene, herrschaftsfreie Debatte über die Politik im Kaukasus...Hierfür müsste sich Putin von seinem bisherigen Kurs abwenden.*¹³³

*Es gibt nur einen Ausweg. Wenn die internationale Gemeinschaft dem Herrn Diktator begreifen macht, dass es nur eine internationale Lösung geben kann.*¹³⁴

¹³⁰ Demokratie von oben, IN: SdtZ 6.9.2004, str.13

¹³¹ viz. např. „Meine Tochter lebt in Tschetschenien. Sie ist drei Jahre alt, aber schon heute ist alles Schlechte, Schmutzige, jeder Uniformierte für sie russisch.“, IN: SdtZ 8.9.2004, str.11

¹³² Kaukasischer Teufelskreis, IN: SdtZ 4.-5.9.2004, str.4

¹³³ Zu schwach für ein Zeichen der Stärke, IN: SdtZ 6.9.2004, str.4

¹³⁴ Schule des terrors, Kinder des Krieges, IN: SdtZ 8.9.2004, str.11

...darf es keine kritiklose Solidarität geben. Es müssen Fragen gestellt werden, ob Wladimir Putin das passt oder nicht.¹³⁵

Návody k jednání a výhrůžky v případě neuposlechnutí staví ruského prezidenta do podřízené pozice. Hierarchizace komunikace je umocněna mimo jiné i výroky typu *Einen Besseren haben wir nicht*¹³⁶, kdy západní svět vystupuje v roli nadřazeného subjektu, který vybírá kandidáty na ruský prezidentský stolec.

Nakonec zůstává otevřená otázka, jaké formy postupů navrhnou němečtí autoři vůči beslanským teroristům. Přes převrácení binární opozice agresor:oběť figuruje alespoň v oblasti pojmenování terorista jako potencionální subjekt postupu.

Zcela v duchu celkové koncepce je perzekuce teroristy líčena jako projev ruské brutality. Pronásledování teroristů není zájmem světovým, ale pouze a jen ruským.¹³⁶ V souvislosti s bojem proti terorizmu je propůjčen ruské straně hlas ve formě přímých promluv¹³⁷, které zcela chyběli v kontextu jiných způsobů řešení problematiky terorizmu v Rusku. Dojem, že násilná řešení jsou tou jedinou formou řešení konfliktů v ruské politice, je tímto jazykovým postupem umocněn. Lovecká scénérie zapadá více do celkové koncepce a prezentace Ruska a Rusů -stačí si připomenout jazykové realizace animalizace Rusů v citátu Tolstého- než do problematiky perzekuce. Pocit ohrožení Ruskem¹³⁸ uzavírá absolutně negativní prezentaci Ruska jako barbarského státu s chybějící politickou kulturou, která ohrožuje svět svým imperialismem.

3.4. Putin, teroristé a boj proti dvojímu nepříteli v MfD

Společným znakem *Mladé fronty Dnes* a *Süddeutsche Zeitung* je neustálé napadání ruského prezidenta Putina a různé jazykové formy jeho diskreditace. Na rozdíl od německého deníku zahrnují čeští autoři do své negativní kampaně mnohem více Rusko jako stát. Obviňování Ruska a Putina je z hlediska morfologie perzekuce pouze první fází, ve které dochází k vyhlášení nerovnosti nepřítele. Texty *Mladé fronty Dnes* ovšem ve vztahu k Ruské federaci

¹³⁵ Putins schwache Festung, IN: SZ 9.9.2004, str.4

¹³⁶ Partner Putin, IN: SZ 16.9.2004, str.4

¹³⁶ viz. např.: **Russland** will Terroristen weltweit jagen, IN: SZ 9.9.2004, str.1

¹³⁷ „Was Präventivschläge gegen Terroristenlager angeht, so werden wir alles unternehmen, um diese in jeder beliebigen Region der Erde zu zerstören...das bedeutet aber nicht, dass wir mit Atomwaffen angreifen.“ (Generalstabschef Jurij Balujewskij), IN: Russland will Terroristen weltweit jagen, SZ 9.9.2004, str.1

¹³⁸ Die Drohung mit Militärschlägen außerhalb Russlands löste in Moskau Zustimmung, aber auch Skepsis aus..., IN: Russland will Terroristen weltweit jagen, SZ 9.9.2004, str.1

a Putinovi nepřechází k druhé etapě perzekuce, čímž je konkrétní postup proti jako nepříteli označenému subjektu.

Specifickým rysem českého deníku je zařazení beslanských teroristů do kontextu mezinárodního terorizmu a *hyperbolizace ideologie nepřítele*. Beslan ovšem v textech tohoto typu figuruje zcela okrajově a slouží pouze jako záminka k dalšímu vystupňování propagandistického tažení vůči *nepříteli teroristovi*, který se zrodil v souvislosti s útoky 11. září 2001. Interpretace Beslanu jako následek agresivní ruské politiky je ovšem zdaleka častější než jeho zařazení do kontextu mezinárodního terorizmu. V případě zaměření funkce textu na diskreditaci teroristy dochází k přechodu k druhé fázi perzekuce, k postupu proti nepříteli.

3.4.1. Stereotyp a hyperbola jako dvě nejvýraznější jazykové formy diskreditace Ruska a prezidenta Putina

Pestrá škála zvolených diskreditujících jazykových postupů a jejich propojenost v jeden jazykový komplex ztěžuje jasnou analýzu. Následná koncepce vychází z tvrzení, že právě *hyperbola* a *stereotyp* tvoří v prezentaci Ruska a jeho prezidenta dvě ústřední formy diskreditace. V souvislosti s prezentací Beslanu hrajou významnou roli hlavně *nacionální stereotypy*, které úzce souvisí s ustanovením kategorie nepřítele. Nacionální stereotypy definuje Flohr jako

*„...die Summe der mehrheitlichen kollektiven oder individuellen Vorstellungen und Urteile...über andere Staaten und Völker,...die verhaltens-und entscheidungssteuernd ...wirken.“*¹³⁹

Podrobněji se s problematikou stereotypu zabývá Beata Mikolajczyk, která upozorňuje na důležitost kolektivní a společenské zkušenosti, kterou označuje termínem *pragmatická/komunikativní kompetence*. Stereotyp chápe mimo jiné jako kognitivní vědomí jedince, které je zasazené do určitého kulturního kontextu.¹⁴⁰ Dále Mikolajczyk rozlišuje dvě hlavní funkce stereotypu v rámci textu a kontextu. Buď se vyskytuje stereotyp jako leitmotiv celého textu, přičemž vodítkem může být například nadpis článku, nebo je hlavnímu tématu

¹³⁹ Flohr, Anne Katrin, *Feindbilder in der internationalen Politik*, Hamburg 1991, str. 25

¹⁴⁰ Mikolajczyk, Beata, *Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation*, Frankfurt am Main 2004, str. 116

podřízen. Jeho úloha spočívá pak v argumentativní podpoře hlavního tématu. Stereotypy lze podle Mykolajczyk nejlépe na jejich explicitní či implicitní vyjádření nejčastěji redukovat na jednoduché formy predikace typu „*Deutsche sind X*“-„*Deutsche verhalten sich X*“.¹⁴⁰ Nasazením nacionálních stereotypů, které tvoří důležitou součást argumentace, aktivují autoři určitý obraz světa, který je obsažen ve vědomí recipientů. Přitom cílem autorů je přijetí konkrétních tezí, které jsou obsaženy v textech a jejichž akceptací umocňují stereotypy. Nedílnou součástí stereotypů je jejich trojí funkce- kognitivní, emotivní a sociální. Stereotypy redukují a generalizují uvedenou problematiku a apelují na čtenáře zaujmout jednoznačné stanovisko (přijetí/odmítnutí). Zároveň stereotypy nejsou nikdy hodnotově neutrální a vytváří elementární dichotomii *my (pozitivní): oni (negativní)*. Vzniká tak společná báze konsenzu mezi producentem a recipientem, která přemlouvá čtenáře k převzetí autorské pozice.¹⁴¹ Mikolajczykove poznatky o stereotypech jsou pro svou obecnou charakteristiku dobře aplikovatelné na konkrétní texty českého deníku.

Negativní prezentace Putina je v českém deníku součástí široce pojaté koncepce Ruska jako nedemokratického státu s řadou výlučně negativních atributů. *Stereotypizace Ruska* vykazuje z formálního hlediska vysoký stupeň variabilnosti- hesla, přímá řeč, řečnická otázka, binární opozice *my: oni*, konotační řada a elypsa -to vše jsou různé jazykové formy, pomocí kterých se realizuje nacionální stereotyp jako centrální postup vyhlášení nerovnosti Putinova Ruska. Přes formální různorodost jsou zmíněné postupy ale redukovatelné na výše zmíněný typ predikace, přičemž vzniká schéma

Russland/Russen/Putin ist/sind/verhalten sich X.

Dále lze již v předstihu tvrdit, že negativní stereotypy o Rusku mají funkci podpůrné argumentace a nefigurují jako leitmotiv. Mají za úlohu podpořit tezi, kterou lze ve zkratce vystihnout větou

Vinu za teroristický útok v Beslanu nese ruský prezident Putin.

Tato teze je samozřejmě součástí širší koncepce.

Důležitou součástí negativní protiruské kampaně tvoří vedle stereotypu formální i obsahová hyperbola, která se vyskytuje často ve spojitosti se stereotypem. Gradaci jako formu persuasivní argumentace, která vypjatou emotivností zastírá chybějící racionální argumenty

¹⁴⁰ *ibid.*, str. 116

¹⁴¹ Mikolajczyk, Beata, *Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation*, Frankfurt am Main 2004, str. 133-135

lze interpretovat jako doprovodný stylistický prostředek stereotypizace. Z hlediska obsahového se ale jedná o pokus maximální diskreditace formou historické analogie v oblasti lexikologické, kdy je Putinova politika vůči Čečencům přirovnána k nacistické genocidě židovského obyvatelstva následující větou, která má řadu variant:

*Vladimir Putin si...připravuje prostor pro „konečné řešení čečenské otázky“.*¹⁴¹

Putin jako organizátor genocidy je jeden z centrálních obrazů ruské hlavy státu .

Vyvražďování jako tradiční metoda ruské politiky je zmíněno i v souvislosti s mezinárodním terorizmem¹⁴² . Tento fakt podporuje tvrzení, že negativní obraz Putina tvoří část širší koncepce, národního stereotypů Rusů a Ruska. Pokusíme-li se o určitý souhrn nejčastěji zmiňovaných atributů Ruska a jeho prezidenta, vznikne nám následující systém:

Rusko/Putin je

nedemokratické/nedemokratický

*Putin ...není ideálem demokratického prezidenta.Jeho Rusko je svérázný stát...*¹⁴³

*Putin chce veškerou moc.Západ soudí,že kontroverzní reformy šéfa Kremlu jsou nebezpečné pro demokracii.*¹⁴⁴

*Pokud budou i gubernátoři jmenováni prezidentem-carem, bude těžko možné mluvit v Rusku o demokracii.*¹⁴⁵

imperiální/autokratický

*Putin, který je již nyní téměř neomezeným vládcem, navíc v posledních měsících zavedl řadu opatření, které jeho moc ještě posílí...Pro západní diplomaty je stále více či méně osvěceny panovníkem.Ale to se může změnit.*¹⁴⁶

*Putinův recept-více moci Putinovi.Ruský prezident chce po útoku v Beslanu posílit.A mluví o útocích v cizině...*¹⁴⁷

*Je to(=Rusko) také regionální velmoc, která má přirozené zájmy ve svém okolí.*¹⁴⁸

kruté/krutý

*V Rusku lidský život vůbec nic neznamena.*¹⁴⁹

*Otřesený prezident Vladimir Putin přiznal...,že Rusko v boji s teroristy projevilo slabost.Slabost? Vidím rozbombardovaný Groznyj...Měly snad být rozbořeny i ty budovy, které dosud nebyly?*¹⁵⁰

*„Měli udělat všechno pro to,aby ani jedno dítě nemuselo zemřít.Ale neudělali.“ (matka mrtvého dítěte)*¹⁵¹

¹⁴¹ Cílem teroristů je smrt,IN:MfD 9.9.2004,str.6

¹⁴² Bud'to dáme přednost dočasně levnému a tradičně ruskému řešení pomocí vyvražďování...,IN:MfD,Cílem teroristů je smrt, 9.9.2004,str.6

¹⁴³ V Beslanu zabíjel teror, ne Putin,IN:MfD 8.9.2004,str.6

¹⁴⁴ Putin chce veškerou moc,IN:MfD 16.9.2004,str.9

¹⁴⁵ Rusko si ověřilo, že si může dovolit, co se mu zachce,IN:MfD 14.9.2004,str.8

¹⁴⁶ Tři dny, které změnily Rusko,IN:MfD 18.12.2004,str.7

¹⁴⁷ Putinův recept-více moci Putinovi,IN: MfD 14.9.2004,str.1

¹⁴⁸ V Beslanu zabíjel teror,ne Putin,IN:MfD 8.9.2004,str.6

¹⁴⁹ Vinu za masakr nese i Rusko,IN:MfD 7.9.2004,str.6

¹⁵⁰ Slabost?Nepřipravenost!,IN:MfD 7.9.2004,str.6

¹⁵¹ Nejhorší od 11.září:400 obětí,IN:MfD 6.9.2004,str.1

*Před dvěma lety jsem viděl v moskevské televizi mladé ženy-teroristky v divadle Duborvka, zastřelené zblízka v bezvědomí způsobená nervovým plynem. Jaké strašné zvyky panují v elitních jednotkách, se bez uzardění předvádí televizním divákům. Platí vůbec ženevská konvence a zacházení se zajatci v boji s teroristy?*¹⁵²

neschopné/neschopný

*Víc než slabost se v beslanské tragédii projevila nebetýčná nekompetentnost, nepřípravenost, nekoordinovanost, technická zaostalost.*¹⁵³

*...ruské síly se bezpochyby dopustily vážných chyb. Nedokázaly udržet rozběsněné příbuzné dětí...Na místě chyběly sanitky. Zásahující jednotky spolu nekomunikovaly. To všechno dále zvyšovalo ztráty.*¹⁵⁴

*Beslanský masakr...Stal se symbolem apokalypsy...Stal se symbolem ponížení Ruska, neschopného čelit teroristům i neschopnosti svých vlastních bezpečnostních sil...Pro ruského prezidenta to bylo strašné ponížení...*¹⁵⁵

nebezpečné/nebezpečný

*...v Rusku se vždy v historii věci snadno vymikají kontrole...*¹⁵⁶

*Na rozdíl od Iráku, kde bylo jedním z důvodů války odstranění diktátorského režimu, by však mohla ruská válečná stezka vést i do zemí, kde je situace naprosto jiná...preventivní útoky vedené Moskvou by mohly rozpoutat daleko širší mezinárodní konflikt.*¹⁵⁷

*Rusko si ověřilo, že si může dovolit, co se mu zachce.*¹⁵⁸

*Budťo dáme přednost dočasně levnému a tradičně ruskému řešení pomoci vyvražďování nebo zvolíme dražší...řešení, na kterém se bude muset celá naše civilizace finančně podílet. Tím se můžeme pokusit zabránit zničení hodnot, na kterých stojíme. Uchráníme se před tím, abychom dopadli jako Čečenci.*¹⁵⁹

prolhané

*Na ruských orgánech šokuje jejich neschopnost mluvit pravdu...nebo aspoň smysluplně lhát. Vše, co bylo vypuštěno do mediálního prostoru, se při bližším ohledání ukázalo nesvatou lží.*¹⁶⁰

*„Teroristé mají své požadavky, ale úřady nám je nechťejí říct. To aby mohly zaútočit, a pokud by došlo k masakru, budou tvrdit, že nebylo jiného východiska.“ (příbuzná oběti)*¹⁶¹

Vyhrocený negativismus v prezentaci Putina a Ruska lze rovněž chápat jako určitou formu hyperbolizace. V rámci uvedených stereotypů lze pozorovat i formální hyperboly, které mají různé formy realizace. Častým postupem je opakování slov, ejekce, využívání expresivní

¹⁵² Slabost? Nepřípravenost!, IN: MfD 7.9.2004, str. 6

¹⁵³ ibid., str. 6

¹⁵⁴ Experti tvrdí, že ruské síly udělaly vážné chyby, IN: MfD 6.9.2004, str. 1

¹⁵⁵ Tři dny, které změnilly Rusko, IN: MfD 18.12.2004, str. 7

¹⁵⁶ Tři dny, které změnilly Rusko, IN: MfD 18.12.2004, str. 7

¹⁵⁷ Když jde Putin do války, IN: MfD 15.9.2004, str. 6

¹⁵⁸ Rusko si ověřilo, že si může dovolit, co se mu zachce, IN: MfD 14.9.2004, str. 8

¹⁵⁹ Cílem teroristů je smrt, IN: MfD 9.9.2004, str. 6

¹⁶⁰ Co si Putin doopravdy myslí, IN: MfD 6.9.2004, str. 8

¹⁶¹ Příbuzní rukojmích vyčkávali v tiché hrůze, IN: MfD 3.9.2004, str. 8

lexiky nebo vytváření slovních řetězců s opakujícími se prefixy¹⁶². Zásadním momentem gradace je ale posun v rovině interpretace. Ač se jedná o ojedinělý případ, kdy kauzálně-logická koncepce je dovedena do konce a řetězec příčiny a následku je uzavřen, je možné následující výrok chápat jako určitý myšlenkový vzorec, který je v podobě fragmentu obsažen i v jiných textech nebo není vyřčen natolik otevřeně:

Řekneme-li však, že jsou za mrtvé odpovědni Čečenci, musíme jedním dechem dodat, že Putin je zase odpovědný za genocidu čečenského národa. Zlo je bohužel nakažlivé, a rozhodne-li se někdo páchat špatné skutky, musí počítat s následky. To samozřejmě ví i Putin. Jestliže se rozhodl tento národ zlikvidovat, bere na sebe zároveň i vinu za teroristický protiútok. Putin je za tragédii spoluodpovědný, nejen proto, že bezpečnostní složky zásah zase nezvládly. Vyjadřovat v této souvislosti Putinovi podporu a srovnávat jeho počínání s Bushovým zásahem v Iráku je však odporné. Zásah v Iráku byl správný, stejně jako účast v Afghánistánu, což se o ostudné válce proti Čečně říct nedá. Poselství beslanského dramatu by mohlo být jediné: ukončení bojů v Čečně, jeho úplná nezávislost a odstoupení Putina. Bohužel je to utopie, děti i dospělí zemřeli zbytečně. Jejich neštěstí by však nemělo být zneužíváno pro politické cíle bývalého příslušníka KGB. Ať už stojí za útokem Al-Kajda, Čečenci, černoši, Arabové nebo pohrobci tajných služeb, civilizovaný svět by v žádném případě neměl dovolit, aby neštěstí v Osetii sloužilo Putinovi jako záminka k další čečenské genocidě.¹⁶³

Centrálním pojmem je slovo *zbytečně* - v českém deníku je teroristickému útoku v Beslanu propůjčen hypoteticky smysl (lidé z Beslanu by nezemřeli zbytečně, kdyby teroristé docílili nezávislost Čečny a odstoupení Putina) a terorismus jako vzorec chování je tiše akceptován jako forma politického boje. Hypoteze se vyskytne i v případě obrazu mezinárodního terorizmu a je nebezpečnou formou uvádění určitých myšlenkových koncepcí do politického diskursu.

Přes veškerý negativismus v prezentaci Ruska lze ztěžít tvrdit, že se jedná o klasickou formu perzekuce, jak jí popsal ve své knize Adler. I když zvolené strategie diskreditace lze zařadit do postupů, kterých se využívá v rámci pronásledování, chybí některé zásadní prvky jako jsou biologizace, diabolizace nebo spasitelství. Mnohem lépe zapadá celková koncepce Ruska do oblasti předsudků a historicky podmíněného negativního stereotypu Ruské federace. Cílem textů *Mladé fronty Dnes* není lov nebo fyzická likvidace Rusů nebo Putina. Spíše jde o potvrzování určitých představ o Rusku v současné české společnosti, které má vytvořit jakousi společnou hodnotovou bázi. Na základě takového konsensu má recipient přistoupit na již výše uvedenou tezi českého deníku - *Vinu za teroristický útok v Beslanu nese ruský prezident Putin*. Rusofobie českého deníku je natolik velká, že se nakonec dostává do područí myšlenkových vzorců teroristů.

¹⁶² viz. Podtržené pasáže v uvedených příkladech stereotypů na str.128 dipl.práce

¹⁶³ Vinu za masakr v Beslanu nese i Rusko, IN:MfD 7.9.2004, str.6

3.4.2. Vyhlášení nerovnosti mezinárodního teroristy pomocí biologizace, dichotomie a konotační řady a aktivace genocidy jako postupu proti nepříteli v politickém diskursu

Řada textů *Mladé fronty Dnes* je zaměřena na mezinárodního teroristu jako dalšího subjektu diskreditace. Návaznost na texty o teroristických útocích z 11.září se projevuje v přítomnosti určitých myšlenkových koncepcí, které se v souvislosti s Beslanem neobjevují. Zároveň dochází k jejich hyperbolizaci v rovině obsahové. Stupňování slovní agrese jako projev dynamičnosti perzekuce¹⁶⁴ zařazuje texty věnované mezinárodnímu teroristovi obecně mnohem více do kontextu amerických událostí. Beslan v těchto textech slouží jen jako impuls k pokračování pronásledování nepřitele teroristy, jehož obraz vznikl v souvislosti s útoky na New York a Washington. Dále se potvrzuje další Adlerova představa o perzekuci jako systému, nikoliv krátkodobé nálady¹⁶⁵. Obraz nepřitele teroristy nevznikl jako krátkodobá reakce na útoky v USA. Tendence k vystupňování nepřátelské ideologie je v textech o Beslanu evidentní. Nápadným jazykovým prostředkem je *otevřená biologizace* nepřitele teroristy, která navazuje na jazykové praktiky nacionálního socializmu. Příklady mluví za sebe:

*V ruském Beslanu ...se nejspíš předvedla nová generace teroristů. Pro tuto novou generaci platí heslo: Útočíme, protože chceme smrt. To je zásadní novum... Tato generace je geneticky poškozená. Základní otázka, kterou si tedy musíme klást, zní: Co dělat s takto geneticky poškozenou generací?*¹⁶⁶

*Globalizace dělá z teroristů parazity, kteří nasbírají energii z otevřené společnosti.*¹⁶⁷

Rasismus jako součást diskreditující strategie figuruje často i v *konotační řadě*, pomocí které dochází k vyhlášení nerovnosti na základě příslušnosti k určité antropologické skupině nebo náboženství.¹⁶⁸ Hlavně vystupňovaná islamofobie je nápadným znakem řady textů. Zároveň slouží konotační řada i k neustálému rozšiřování nepřátelského spektra. Opět si uvedme několik nejkřiklavějších příkladů:

¹⁶⁴ Adler, H.G. Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str.110

¹⁶⁵ ibid., str.104

¹⁶⁶ Cílem teroristů je smrt, IN: MfD 9.9.2004, str.6

¹⁶⁷ Od 11. září k 1. září, IN: MfD 7.9.2004, str.1

¹⁶⁸ Adler, H.G., Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str.103

*Ať už stojí za útokem Al-Kajda, Čečenci, černoši, Arabové nebo pohrobci tajných služeb, civilizovaný svět by v žádném případě neměl dovolit, aby neštěstí v Osetuii sloužilo Putinovi jako záminka k další čečenské genocidě.*¹⁶⁹

*Za dnešní vraždění může islám, jako za ta dřívější mohl komunismus, křesťanství, rasismus. Změňte tento způsob islámu. Do té doby poteče krev.*¹⁷⁰

*Talibánský režim...ničil...lidskou kulturu bolševickým islamismem...Je skutečností, že ani nadnárodní organizace...ani mezinárodní diplomacie nepředěšly 11. září a nepomohly spustit modernizaci v zemích...jejichž poměry jsou živeny bolševickou nesnášenlivostí militantního islámu...Po útoku v Beslanu...je svět evidentně připraven ke konfliktu civilizací mezi islámem a křesťanstvím...*¹⁷¹

*Al-Kajda se mění. Už to není organizace...je to myšlenka. Mein Kampf džihádistů a univerzální návod k použití současně.*¹⁷²

Napadání islámu vede k nadpisům typu Šéf arabské televize: Všichni teroristé jsou muslimové¹⁷³, kdy čtenář nabývá dojmu, že islám a terorismus jsou jedno a totéž. Většinou se ale diskreditace islámu odehrává na pozadí výše uvedených konotačních řad, přičemž je pro Mladou frontu Dnes typické hromadění zcela nesourodých jevů- stačí uvést již zmíněnou řadu Al-Kajda, Čečenci, černoši, Arabové nebo pohrobci tajných služeb. Rovněž analogie islamismu s bolševismem či nacismem svědčí o snaze po maximální diskreditaci islámu a muslimského světa.

Výše uvedené příklady vedle konotačních řad obsahují známou binární opozici civilizovaný:necivilizovaný(Západ:islám). Nadřazená pozice Západu je explicitně potvrzena. Následují návrhy postupů proti nepříteli, které směřují k fyzické likvidaci označeného subjektu perzekuce. Níže uvedený úryvek je varovným signálem slovní megalománie autorů Mladé fronty Dnes:

¹⁶⁹ Vinu za masakr v Beslanu nese i Rusko, IN: MfD 7.9.2004, str.6

¹⁷⁰ I teror je dílo lidského ducha, IN: MfD 7.9.2004, str.6

¹⁷¹ Konec euforie: 11. září 2001, IN: MfD 10.9.2004, str.7

¹⁷² Od 11. září k 1. září, IN: MfD 7.9.2004, str.1

¹⁷³ Šéf arabské televize: Všichni teroristé jsou muslimové, IN: MfD 6.9.2004, str.8

...Ve skutečnosti je dosavadní reakce západního světa na teroristické útoky islámských fundamentalistů důkazem neobyčejné síly naší demokratické civilizace. Ta má obrovskou technologickou převahu, že **kdyby** například americký prezident uvažoval podobně jako islámští fundamentalisté, **mohl by** pomocí zbraní hromadného ničení během několika hodin bez obětování jediného vojáka vymazat z povrchu světa všechna velká centra islámské civilizace. I jen trochu méně vyspělá civilizace, než je ta naše, by mohla být v pokušení reagovat na teroristické útoky středověce křížáckým ultimátem: ještě jeden teroristický čin a vymažeme z povrchu světa Mekku i všechny náboženská centra. Uvidíme, zda je silnější Alláh nebo náš Bůh...Lze předpokládat, že kdyby islámští fundamentalisté...měli k dispozici stejné technologické prostředky, jako má k dispozici západní civilizace, z velkých evropských a amerických měst by už byly jen sutiny, miliony lidí by byly povražděny. Moderní západní civilizace tento druh uvažování překonala, ba si ho zakázala, a právě v tom je její **velká síla a morální převaha**. **Ještě před sedmdesáti lety...by** v reakci na islámský fundamentalismus **mohlo** dojít k činům, které jsou už dnes nemyslitelné-například hromadný odsun muslimů z Evropy, organizované vyvražďování nebo totální válka za použití všech dostupných zbraní...V Evropě tolik nenáviděného amerického prezidenta George . Bushe...by takové „jednoduché“ řešení ani nenapadlo...¹⁷⁴

V tomto úryvku nejde jen o slovní opájení se mocí a hypertrofické potvrzování své pozice, která je interpretována jako morálně i technologicky nadřazená. *Genocida* a další historicky známé formy zacházení s nepřítelem (odsun, totální válka) jsou uvedeny jako možnost do politického diskursu. Ačkoliv je tato možnost zamítnuta a vydávána za nemožnost, tvoří jedinou bariéru k uskutečnění genocidy či jejich dalších forem pouze něco tak křehkého jako je demokratické uspořádání a svobodný řád euroamerické společnosti. Že se nejedná o ojedinělý návod k jednání dokazuje další úryvek jiného článku, ve kterém je genocida odmítána nikoliv z důvodů morální převahy, ale z důvodů technické nedokonalosti. Genocida zde nefiguruje jako odmítaná možnost či forma výhrůžky, ale uvádí se jako možná metoda zacházení s nepřítelem:

V ruském Beslanu...se nejspíš předvedla...poprvé nová generace teroristů...tato generace je geneticky poškozená...Co dělat s takto geneticky poškozenou generací? Nabízejí se dvě řešení: drahé a perspektivní. A sice dát těmto mladým lidem a „černým vdovám“ vzdělání a

¹⁷⁴ Západ válku s islámem neprohraje, IN: MfD 8.9.2004, str. 7

*práci...Druhá možnost je Čečence vyvraždit a rozptýlit. Takové řešení je jak kvůli financím, tak z ruské tradice nejpravděpodobnější, jenže jak my Evropané víme po zkušenosti z šoa, žádné konečné řešení se úplně nepodaří a zbytky Čečenců v diaspoře budou mít jen větší důvod k pomstě...*¹⁷⁵

Oba dva zde uvedené příklady jsou důkazem dalšího vystupňování rétoriky od roku 2001. Zároveň jsou výrazem kontinuity historicky známých vzorců chování vůči jako nepříteli označenému subjektu v evropském politickém prostoru. Z hlediska historické zkušenosti se jeví *aktivace genocidních úvah v politickém diskursu* jako konkrétní hrozba současnosti. Memento Adlera je navíisost aktuální:

*„Sklon k pronásledování však v dějinách lidstva nebyl dosud překonán. Nesmíme se proto ukolébat jistotou, že nemohou znovu vypuknout nové vlny pronásledování z nenávisti nebo šílenství.“*¹⁷⁶

3.5. Náboženský výklad událostí v Beslanu jako interpretační dominanta ruského deníku

Přes zachování elementární binární opozice *agresor:obět*, nedochází v ruském deníku k systematické perzekuci označeného subjektu. Chybí právě ona systematicčnost a zaměření autorů na jeden cíl. To neznamená, že by se v ruských textech neobjevavala celá řada Adlerových konstant, od vyhlášení nerovnosti nepřítelů teroristy pomocí analogie či dichotomie po výzvy k jeho fyzické likvidaci. Tato koncepce je jednou linií, která zpracovává téma Beslanu. Snaha zařadit Beslan do kontextu mezinárodního terorizmu je evidentní, ovšem v řadě textů působí ruským autorům problém otevřený až ostentativní prozápadní postoj. Protiteroristická koalice USA, západní Evropy a Ruska je spíše politickou proklamací, než skutečnou interpretací Beslanské tragédie.

Druhou linií tvoří články, které věnují značnou pozornost islámu a křesťanství. Ani zde ovšem nelze jednoznačně vycházet z ustanovení dichotomie *křesťanství:islám*, i když řada textů právě s touto binární opozicí operuje. Pomocí jiných antagonizmů, např. základní

¹⁷⁵ Cílem teroristů je smrt, IN:MfD 9.9.2004, str.6

¹⁷⁶ H.G.Adler, Svoboda a bezmoc, Praha 1998, str. 128

opozice *my:oni*, je předchozí dichotomie relativizována. Jednotnou odpověď na otázku, kdo jsme a na které straně se nacházíme, ruský textový korpus nedává. Kolísání a vzájemné přechody v rámci dichotomických párů oslabují negativní hodnocení ať jedné či druhé strany a nezaujímají v rovině evaluace jednoznačný postoj. Díky této hodnotové rozkolísanosti je stupeň slovní agrese a hlavně efektivita propagandistického tažení značně oslabena. Následující rozbor má dokázat a demonstrovat na konkrétním materiálu platnost uvedených tezí.

3.5.1. Diskreditace beslanských teroristů pomocí historické analogie a zařazení terorizmu v Beslanu do mezinárodního kontextu

Beslan jako oběť mezinárodního terorizmu a nutnost společného boje proti terorizmu po boku s USA je často se opakující námět řady článků. Z bohatého materiálu si uvedme jen několik příkladů:

Оба лидера выразили готовность работать сообща в борьбе с международным терроризмом. Американский президент заверил Путина в том, что Соединенные штаты готовы оказать России любую поддержку «для преодоления новой варварской акции террористов»...По словам Буша, его страна «плечом к плечу с Россией ведет беспощадную борьбу с международным терроризмом.»¹⁷⁷

*Если бы международный антитеррористический центр существовал, сегодня его силовые и психологические структуры уже высадились бы в Беслане...Террористы оказались бы лицом к лицу не с российской ФСБ, а с силовой структурой всей западной цивилизации.*¹⁷⁸

*Представители спецслужб утверждают, что захват подготовлен при участии «Аль-Кайды».*¹⁷⁹

Jako hlavní postup diskreditace beslanských teroristů volí ruští autoři *analogii*, která je součástí širší koncepce. Boj proti mezinárodnímu terorizmu jako společné akce západních koaličních partnerů a Ruska je přirovnáván k boji protihitlerovské koalice během druhé

¹⁷⁷ Буш позвонил Путину, IN: Известия, 3.9.2004, str.3

¹⁷⁸ Как спасти детей в Беслане, IN: Известия 3.9.2004, str.5

¹⁷⁹ Кто стоит за терактом в Беслане, IN: Известия 4.9.2004, str.5

světové války. Úzce s touto historickou analogií souvisí i opakující se trojice slov *война – победа – единство*, která tvoří sémantické jádro řady textů. Nutnost násilného střetu a války se prezentuje jako jediná možná reakce Ruska na terorismus. Uvedme si několik příkladů zmíněné analogie:

*Во время Второй мировой войны Америка и Англия были союзниками СССР в борьбе с нацистской Германией...мы должны заключить такой союз сейчас, когда Россия сделала огромный шаг на пути к свободе...*¹⁸⁰

*...две державы (USA, Rusko)...сегодня столкнулись с одним и тем же врагом. Но эти же две державы в свое время уже имели дело с точно таким же врагом...Этим общим врагом был фашизм. Очевидны общие черты нового и старого противников-особая жестокость, глобальный характер угрозы...*¹⁸¹

*Антигитлеровская коалиция не искала путей переговоров с «умеренными» нацистами, поскольку все понимали: только решимость довести разгром гитлеризма до победного конца может быть единственным ответом человечества на это позорное явление XX века. Таким должен быть и наш сегодняшний ответ террору-единым и солидарным...стоило бы подумать об учреждении своего рода Нюрнбернского трибунала по терроризму...*¹⁸²

Vedle analogie využívají ruští autoři k vyhlášení nerovnosti teroristů *dichotomii*, která se v průběhu času ale značně komplikuje. Elemenární binární opozice *my:oni* tvoří klíč k uchopení podstaty interpretace Beslanu v ruském deníku. Dichotomie nefiguruje v ruských textech pouze jako postup diskreditace *неприятеля террориста*, ale je i výrazem hledání identity samotného Ruska.

3.5.2. Problematika elementární dichotomie *my:oni* a místo Ruska ve světě

Přes počáteční proklamativní přihlášení se k Západu dochází v ruských textech s postupem času k rozpadu této spíše „politické“ koncepce. Vycházíme-li z centrální dichotomie *my:oni*,

¹⁸⁰ Россия и Америка в одной лодке, IN: Известия 8.9.2004, str.4

¹⁸¹ Нечто больше чем террор, IN: Известия 23.9.2004, str.5

¹⁸² ibid., str.5

pomocí které se konstituuje diskurs propagandy a perzekuce, můžeme na základě zkoumaného materiálu ustanovit tři základní páry binárních opozic:

My:oni, Západ:Východ, křesťanství:islám.

Problematičnost ruských textů spočívá v zajemných přechodech mezi jednotlivými segmenty. Podstata problému spočívá v nemožnosti nalézt jednoznačnou odpověď na otázku vlastní identity. Absence jednoznačné definice *kategorie my* má zpětný vliv na další dvě centrální varianty. Binární opozice *Západ:Východ* je neustále v pohybu a kolísá mezi prozápadním a protizápadním postojem:

*Западные народы должны найти новые пути сотрудничества против сетей терроризма...Запад самоубийственно ленив, валяжен, влеречив и труслив.*¹⁸³

V rámci jednoho článku se Rusko včleňuje do protiteroristické koalice západních států a zároveň své koaliční partnery kritizuje a distancuje se od Západu jako takového. Určitý vrchol protizápadního zaujetí představuje myšlenka společného protiruského spiknutí islamistů se Západem:

*Я убежден, что стратегическое планирование терактов, совершаемых от имени ислама, совершается в западном мире.*¹⁸⁴

Interpretační dominantou ruského textového korpusu představuje *náboženský výklad Beslanu*. Islám je interpretován jako falešný řád, ovšem muslimský svět ve své politické dimenzi je přijat pozitivně a z hlediska hierarchie je mu několikrát dána přednost před Západem.¹⁸⁵ Při negativním zobrazování islámu sahají ruští autoři k náboženské symbolice, přičemž ústředním symbolem se stává *kříž*. Nevyhýbají se ale ani antisemitickým stereotypům, které využívají nejen při popisu vedoucích teroristů, ale i islámu obecně. Názorně tuto tendenci demonstrují následující úryvky textů:

¹⁸³ Как спасти детей в Беслане, IN: Известия 3.9.2004, str.5

¹⁸⁴ Как относиться к исламу после Баслана ?, IN: Известия, 15.9.2004, str.5

¹⁸⁵ viz. výzvu o putnosti společného boje proti terorizmu ze strany tureckého premiéra, IN: Главная задача-спасти жизнь заложников, Известия 3.9.2004, str.3/ dále projevy solidarity ze strany jordánského krále, až poté následují některé západní státy, IN: Буш позвонил Путину, Известия 3.9.2004, str.3

Бандити перекрыли и этот вход. Они встали **полумесяцем** - эти шесть боевиков.¹⁸⁶
«Брови широкие, борода коричневая, **нос изогнутый**»(charakteristika Doky Umarova, *vůdčího teroristické akce*)¹⁸⁷

Среди детей...был 13-летний Саша Погребов... «террорист увидел у меня **крестик** на шее»...Мальчику потыкали стволом в грудь, вминая крестик в худое тело, потом потребовали: «Молись, неверный!» Саша крикнул: «**Христос Воскрес!**»и тогда бандиты стали бросать в ...спортзал гранаты! ...произошедшее в Беслане-не просто преступление. Это религиозное преступление. **Ритуальное убийство детей**, совершенное с молитвой и во имя веры террориста.¹⁸⁹

Ohnutý nos jako fyziognomický detail teroristy nebo představa rituální vraždy dětí jsou neblaze známé antisemitické vzorce, které se tradují již od středověku. Mučednictví jako boj za pravou víru je v ruských textech několikrát spojeno s politickou rovinou události, což vede k posvěcení boje proti teroristům jako sakrálního aktu. Propojení sakrálního a militaristického výraziva jako typického jevu novověkých utopií je nápadným rysem ruského textového korpusu. Nejvýrazněji to předvádí autor článku *Святое семейство*¹⁹⁰, který ruskou válku v Čečně povyšuje na mučednický boj za pravou víru. Útoky Beslanu jsou zařazeny do uvedeného kontextu. Jako jedinou možnou záchranu před apokalypsou navrhuje autor návrat k pravoslaví a odklon od zkažené cesty liberalismu, individualismu a globalizace, kterou se vydal Západ. Spasitelství a mimořádná úloha Ruska zde tvoří jeden logický celek. Hlavní forma diskreditace nepřítelů teroristy je v ruském textovém korpusu založena na binární opozici *křesťanství: islám*, přičemž se vytváří i inovace typu *Вýchod: islám, Západ*.

3.5.3. Ústřední heslo «война-единство-победа» a další sémantické uzly jako hlavní jazykové realizace postupu proti nepříteli

Jestliže ruské texty vykazují určité problémy v jednoznačném vymezení kategorie nepřítelů, nebrání jim tato skutečnost v rozvíjení detailní koncepce postupu. Jednu linii tvoří duchovní cesta, kdy proti sobě stojí dva abstraktní náboženské systémy-islám a křesťanství.

¹⁸⁶ В заложниках сотни детей, IN: Известия 2.9.2004, str. 3

¹⁸⁷ ibid., str. 1

¹⁸⁹ Как относится к исламу после Беслана, IN: Известия 15.9.2004, str. 5

¹⁹⁰ Святое семейство, IN: Известия 10.9.2004, str. 1

Mučednictví a obrat k pravoslaví představují formy duchovního boje . Druhou linií tvoří velice konkrétní představy o zacházení s nepřítelem teroristou. Ruští autoři vypracovávají velice detailně celou řadu postupů, které byly popsány v souvislosti s perzekucí. Výzva k fyzické likvidaci nepřítele a opakování ústředního hesla *válka-jednota-vítězství* jsou jen začátkem vyhrocené válečné kampaně. Vedle toho se objevuje známá kategorie podezřelého a hledá se inspirace v zacházení s nepřítelem v éře sovětského svazu¹⁹¹. Nakonec dochází rovněž k rozšíření nepřátelského spektra, přičemž se zahrnují do kategorie nepřítele opakovaně dva subjekty: Čečenci a muslimové. Z hlediska jazykové realizace leží těžiště zvolených postupů v lexikální oblasti. Rozšířeným stylistickým prostředkem je neustálé opakování určitých obrátů . Následující přehled uvádí nejčastější hesla ruského deníku, které lze označit termínem *sémantické uzly*:

Уничтожать

*Это безпределники, которых надо уничтожить.*¹⁹¹

*...начнут уничтожать чеченцев в России...*¹⁹²

*...официально сообщили о задержании трех боевиков и уничтожении 20 террористов.*¹⁹³

ЛОВИТЬ

*Стану милиционером, как папа, чтобы ловить бандитов.*¹⁹⁴

*...разрешить покупку охотничьего оружия...*¹⁹⁵

война-единство-победа

*Самое главное-чтобы единство нации, чтобы желание победить террор был у всех без исключения...*¹⁹⁶

*...единство государства-главное условие победы над терроризмом.*¹⁹⁷

¹⁹¹ Жесткий адекватный ответ террористам должен быть неовдватим, IN: Известия, 10.9.2004, str.4

¹⁹¹ Это безпределники, которых надо уничтожить, IN: Известия 2.9.2004, str.4

¹⁹² Как спасти детей в Беслане ,IN: Известия 3.9.2004, str.5

¹⁹³ «Весь полъ был усеян телами мертвых детей» ,IN: Известия 4.9.2004, str.2-3

¹⁹⁴ Стану милиционерои, как папа, чтобы ловить бандитов, IN: Известия 18.9.2004, str.1

¹⁹⁵ Россия скупаает оружие, IN: Известия 16.9.2004, str.1

¹⁹⁶ Жесткий ответ террористам должен быть неовдватим, IN: Известия 1é.9.2004, str.4

¹⁹⁷ Новая вертикаль, IN: Известия 14.9.2004, str.1

...и начнется гражданская война по всей стране, потому что будут погромы всех

мусульман.¹⁹⁸

...тотальная война...ядерная война...обычная война...¹⁹⁹

...война с терроризмом...глобальная война...²⁰⁰

Подозрительные

Нужно... пересмотреть опыт деятельности спецслужб советского периода и взять от них самое лучшее-систему отслеживания всяких **подозрительных** моментов...О любом,даже мельчайшем **подозрении** необходимо сообщать в компетентные органы.²⁰¹

...несколько человек кавказской внешности... «**подозрительные**»...²⁰²

Podezírání lidí kavkazského vzhledu, pogromy muslimů , hlášení podezřelých u kompetentních orgánů jako za sovětské éry a degradace pronásledovaného subjektu na objekt lovu- to všechno obsahují výše uvedené příklady, které byly seřazeny z hlediska sémantického. Ruští autoři jdou v program pronásledování ještě dál.

Zvláštním rysem ruských textů je představa **rodové msty**, kdy nepřátelské spektrum je rozšířeno o příbuzné teroristů. Úvahy o jejich perzekuci a zabití jako efektivní metody boje proti terorismu je opakuje se motivem řady článků²⁰³ a jako vzor je uvedeno v této souvislosti Turecko.

Přechod od rodového kritéria k národnostnímu a náboženskému umožňuje vznik následující řady:

Konkrétní terorista- jeho rodina- rod- čečenský národ- muslimové.

Tendence k abtrakci nachází výraz v dichotomii islám:křesťanství, ale má i svůj protičlánek terorista:ruský voják v rovině konkrétní. Jakýsi mezičlánek tvoří binární opozice Čečna:Rusko. Obviňování Čečenců jako národa, který nese kolektivní vinu za terorismus v Rusku , je evidentní v následujícím odstavci:

¹⁹⁸ Как спасит детей в Беслане, IN: Известия 3.9.2004,str.5

¹⁹⁹ ibid.,str.5

²⁰⁰ Россия и Америка в одной лодке ,IN: Известия 8.9.2004,str.4

²⁰¹ Жесткий адекватный ответ террористам должен быть не одвратим, IN: Известия 10.9.2004,str.4

²⁰² Ислам-Аэро, IN: Известия 24.9.2004,str.1

²⁰³ viz. парф. Жесткой адекватный ответ террористам должен быть не одвратим, IN: Известия 0.9.2004,str.4
Око за око ,IN:Известия 3.9.2004,str.5

*Никакого преследования родственников террористов мы не ведем-заявил...начальник
отдела Центра общественных связей ФСБ Александр Мурашов. Если бы это было
действительно так,пришлось бы **арестовывать половину Чечни.***²⁰⁴

Válka v různých podobách- od obyčejné přes globální, totální,jadernou a občanskou-visí jako
hrozba nejen nad Čečnou, ale nad každým, který je označen nálepkou nepřítel. Uvedením
kategorie podezřelého do politického diskursu se to může týkat ve své podstatě každého
občana Ruské federace, i když v první řadě se to dotýká nejvíce výše uvedeného řetězce lidí.

²⁰⁴ Выживший террорист признался, что хочет жить, IN: Известия 7.9.2004, str.2

IV) Resumé : Výsledky komparativní analýzy – shody a rozdíly

Nahlížíme-li na texty o teroristických útocích v USA a v Rusku jako na jeden celek, můžeme vypožorovat zásadní shody i specifika všech tří deníků.

Společným rysem jsou *jazykové metody diskreditace nepřítele* obecně, přičemž kategorie nepřítele může být obsazena různými subjekty. Nejvýraznějšími a nejfrekventovanějšími formami diskreditace jsou *metafora a dichotomie* jako prvek strukturálního charakteru. Jazyk propagandy má vypracované metody, které má k dispozici jakékoliv politické hnutí nebo ideologie neohledě na jejich obsah. Další společnou tendencí všech tří deníků je uvedení *nové ideologie „nepřítele teroristy“ jako jazykového kódu* do politického diskursu po 11.září 2001. Pokračování a návaznost na tuto ideologii v textech o Beslanu v roce 2004 potvrzuje životnost onoho kódu a jeho vývoj.

Rozdíly i shody jednotlivých deníků jsou dány vztahem mezi dvěma entitami- historickým povědomím určitého prostoru a jazykem. Teze o odrazu historických zkušeností v jazyce je napadnutelná jako příliš zjednodušující. Ve své podstatě se jedná o filozofickou otázku vztahu dvou časových rovin, které jsou zásadní v každém lidském životě jednotlivce, ale i společnosti a národa – minulosti a současnosti. Dále uvedenou tezi komplikuje chápání jazyka jako *langue a parole*, důraz na definici jazyka jako systému s dalšími vztahy, které přesahují zmíněný časový rámec. Přes vědomí určité simplifikace si neodpustím nezavrhnout zcela uvedenou tezi, kterou podporuje rozsáhlá lingvistická analýza vybraného materiálu.

Jazyk jako dějiny a dějiny jako jazyk – asi takto lze zjednodušeně vystihnout myšlenkovou koncepci následujících tvrzení.

Společným rysem všech tří deníků je *historické povědomí společné evropské křesťanské civilizace*, které je v uvedených textech více než problematické. Výraznými prvky tohoto povědomí tvoří *biologický a kulturní rasismus a hierarchizace lidství* podle příslušnosti do určitého civilizačního okruhu. *Diskurz koloniální éry* je přítomen ve všech zmíněných zdrojích. Chápání sebe sama jako kulturně a biologicky nadařazeného subjektu tvoří výchozí představu *autostereotypu tzv. euro-amerického civilizačního prostoru*. Interpretace křesťanské

civilizace jako civilizace par excellence je založena v již samotném a z historického hlediska značně problematickém pojmu *civilizace*.

Jazyk jednotlivých deníků je ale rovněž silně ovlivněn **historicko-politickým povědomím jednotlivého národa**-v našem případě Ruska, Německa a Česka. V jeho odlišnostech tkví podstata řady rozdílů, které se odráží nejvíce v obsahové stránce jazyka. Ve všech textech silně ovlivňují autory z hlediska výběru určitého výraziva *diskurzy tří ideologií*, které určovaly osudy Evropy v století dvacátém- nacionální socialismus, komunismus a éra studené války. Vedle tří zmíněných ideologických proudů hraje významnou roli rovněž *křesťanství jako určitý archetyp*. Úzce s křesťanstvím souvisí antisemitistické výrazivo, které není výlučným vynálezem nacistické ideologie, ale v metaforách zvířete a ďábla má své kořeny již ve středověku. *Přenos protižidovských jazykových vzorců na muslimy* je nápadnou a nebezpečnou inovací textového korpusu. Každý deník vychází ve své koncepci a jazykové realizaci z vlastní národní a politické zkušenosti. Právě zde se texty nejvíce rozcházejí.

Mladá fronta Dnes nejvíce vychází z představy, že nacismus a komunismus byly ve své podstatě dvě strany jedné mince. Tendence ke generalizaci a neschopnost detailnější analýzy je typický rys českého deníku. Hyperbolický styl tuto skutečnost nedokáže dostatečně zastřít. Jinak ovlivňuje historický kontext *německý deník*. Propojenost historického povědomí a jazyka se zračí například v opakovaně snaze o právní legitimaci války jako reakce na americké události, která vychází z představy právního státu jako garanta proti nedemokratickým tendencím. Maximální nasazení persuazivních postupů v podobě spojení sakrálního a militaristického výraziva v případě ospravedlňování války kontrastuje s lehkovážným přístupem českých autorů, kteří k válce přistupují jako k nutnému faktu.

Ruský deník ve svém celku nejvíce rozvíjí *křesťanství*, nejmarkantněji v binární opozici *řád:chaos*, ale i v rovině *lexikální*. Jak v případě New Yorku, tak i v souvislosti s beslanskými událostmi tvoří náboženská interpretace terorizmu jednu z dominant chápání politických událostí 21. století. Ruské texty neustále bojují s hledáním vlastní identity, na které se váže řada myslitelských proudů, přičemž západnictví a protizápadnictví tvoří ten nejvýraznější. Vedle křesťanského mesianismu jako dosti abstraktního boje za lepší svět, ve kterém zaujímá Rusko centrální postavení spasitele lidstva, figuruje jako protipól velice konkrétní a místy až cynický pragmatismus, který se týká otázky politického uspořádání Evropy a války jako

metody k uskutečnění nového strategického uspořádání světa. Tento druhý rys ruských textů výrazně do jazyka zapojuje představy z dob studené války.

Lingvistický rozbor textů potvrzuje jasně *přítomnost dvojího standardu* v hodnocení terorizmu v *českém a německém deníku*.

Narušení elementární dichotomie agresor:oběť je nejdůslednější v německých textech, kde dochází k demonizaci ruského prezidenta Putina. Hlavní metodou diskreditace se stává nacistické výrazivo, které je výrazným prvkem německého textového korpusu. Německý deník zaměřením své diskreditace na jednu osobu je z hlediska funkčnosti propagandy nejefektivnější. Svou systematičností a jasným zaměřením na pronásledovaný subjekt je nehledě na poněkud méně výraznou expresivitu než má *Mladé fronta Dnes* nejagresivnější. Perzekuce se díky promyšlené persuaživní argumentaci stává logickým vyústěním celkové koncepce.

Mladá fronta Dnes přes ostentativní proamerikanismus a otevřený kulturní i biologický rasismus nedodrží onu jasnou linii. Nehledě na vysokou míru expresivity oslabuje perzekuci v případě Beslanu štěpením kategorie nepřítele na teroristy a Rusko. Český deník je nápadný svým *výlučně negativním stereotypem Ruska*, které ztotožňuje v mnoha případech se lží. Přesto je jeho obraz světa více rozkolísaný a méně stabilní než v *Süddeutsche Zeitung*. Jinak se ovšem vyvíjí válečná propaganda v případě 11. září, kde míra agresivity vůči teroristům je jak v českém tak německém deníku obdobná. Jinak než německý deník autoři *Mladé fronty Dnes* v otázkách postupu proti *nepříteli teroristovi* neváhají s *explicitní* aktivací genocidních vizí a programů. Německé texty v případě amerických událostí afirmují válku, což je z hlediska německé poválečné historie značný posun. Návrhy na vyvražďování teroristů v souvislosti s americkými událostmi jsou zakódovány do nacistického výraziva a slov typu *ausrotten*. V případě Beslanu se přes maximální slovní agresi vůči prezidentovi Putinovi německé texty raději vyhýbají konkrétním návrhům k postupu proti ruské hlavě státu nebo se schovávají za citát z klasika, který ovšem genocidu v programu má a v duchu převrácené dichotomie navrhuje vyvraždění ruského národa.

Otevřené formy diskreditace nepřítele teroristy a výzvy k jeho fyzické likvidaci zaznívají nejhlasitěji z *českého deníku*, přičemž z hlediska jazykové realizace čeští autoři vynikají myšlenkovou nejasností, alogickou argumentací a asi nejvíce ze všech autorů postrádají cit pro historický rozměr slova. Jakýmsi protipólem z hlediska diskreditace je německý deník.

Postupy diskreditace nepřítele v Süddeutsche Zeitung jsou svou zacíleností a výpůjčením lexiky z repertoáru nacistické ideologie mnohem efektivnější než v *Mladé frontě Dnes*. Historický cit pro slovo němečtí autoři nejen že neztrácí, ale přenáší historicky osvědčené jazykové formy diskreditace do moderního politického diskursu. Jak jinak než taktiku si lze vysvětlit silně zastoupený proud nacistické terminologie, který je stále ještě vnímán poněkud odlišně v německém prostoru než v ruském nebo českém. Nižší expresivita je nahrazena důslednější argumentací, systematičností a akcentem na detail.

Nejstálější ve svém stylistickém i slovním projevu se jeví *ruské texty*. Teroristy v obou případech hodnotí jako agresora a nepřehodnocují beslanské události v protiruském duchu. Jak při teroristických útocích v USA, tak v Rusku hraje výraznou roli *náboženská interpretace*. Tato tendence v případě beslanských událostí značně zesiluje. Zajímavým faktem ruského textového korpusu je tolerantnější postoj k islámu, který je obsažen v podtextové struktuře textů a souvisí s náboženským výkladem. Nejen že ruské texty chápou muslimské státy jako politické subjekty v mnoha případech pozitivně a akcentují spolupráci v duchu politickém. Dokonce i z hlediska své interpretační dominanty, chápání terorizmu jako střet křesťanství a islámu, povyšují islám na řád, který konkuruje řádu křesťanskému. I když islám je zamítnut jako řád Antikristův, je akcentována jeho duchovní rovnocennost. Neruské texty, vycházejíce až z hysterické islamofobie, takové partnerství nejen že nepřipouští, ale jasně stanoví hierarchie.

Z hlediska *postupu proti nepříteli* v ruských textech existuje určitý rozdíl v případě útoku na New York a Beslan. V prvním případě se ruští autoři nebyli schopni zcela zařadit do myšlenky boje západní civilizace proti nepříteli teroristovi. *Strategické válečné úvahy* byly formou distancované odpovědi na americké válečné snahy. Nárůst k stále většímu odstupu od demonstrace společného boje západní civilizace vyústil nakonec v taktických úvahách o postupu USA proti Talibanu a Iráku s vyloučením Ruska z kategorie my. V případě Beslanu naopak ruští autoři předvádí konkrétní návrhy zacházení s nepřitelem teroristou, přičemž nechybí *genocidní úvahy a přenosy antisemitistických stereotypů* na muslimy- stačí si připomenout heslo *pogromy všech musul'man*. *Historický diskurs sovětské éry* se zračí v detailních a vypracovaných představách a postupech perzekuce vůči nepřátelskému subjektu

Všechny tři deníky jsou z hlediska lexikologické charakteristiky nakonec důkazem stále přítomnosti velice nebezpečných ideologických představ, které se zrodily v evropském prostoru a gradovaly ve století dvacátém v totalitních ideologiích a dvou světových válkách. Aktivace a aktualizace určitých vzorců chování jako například genocida a diskreditačních postupů, které už prokázaly svou efektivitu, jsou umožněny díky své prezenci ve formě jazykového kódu. Inspirace těmi nejtemnějšími stránkami evropské historie v případě ohrožení mocensko-hierarchického řádu euro-americké společnosti je více než varovným signálem. Ukazuje i druhou stránku autostereotypu evropské civilizace, kterou tvoří vedle akcentuace rovnosti lidí a demokracie jako vrcholu uspořádání lidské společnosti pocit vlastní výlučnosti díky osvobození se od náboženství a chápání jiného postoje jako projev anticivilizace se všemi důsledky.

Nachwort

Die hier vorgelegte Magisterarbeit sollte als ein Beitrag zur Erforschung der Beziehung zwischen Sprache und Gewalt verstanden werden.

Inhaltlich geht es um den Vergleich von zwei Ereignissen, die als Ausdruck von Gewalt interpretiert werden können. Die Terrorangriffe in den USA am 11. September 2001 und in Beslan Anfang September 2004 können als Exempla der Gewalt gedeutet werden. Auf jedem Fall ordnen sie das Ausgangsmaterial der linguistischen Textanalyse thematisch. Die mediale Verarbeitung des Themas Terrorismus wird anhand der *Süddeutschen Zeitung*, *Mladá fronta Dnes* und *Известия* als den jeweiligen größten Tageszeitungen Deutschlands, Tschechiens und Russlands linguistisch analysiert. Dabei sollen zwei Thesen bewiesen werden, die eng miteinander korrespondieren.

Zum einen geht es um die Darstellung persuasiver sprachlicher Methoden, die einen festen Bestandteil des Diskurses Propaganda bilden. In diesem Zusammenhang wird vor allem die Problematik der Verfolgung erwähnt, die als Konsequenz der Kriegspropaganda verstanden werden kann. Die Texte über die Terrorangriffe in den USA sind ein Beweis dafür, dass auch im 21. Jahrhundert die Menschheit nicht immun ist gegen neue Feindideologien, wobei diese im Sinne eines sprachlichen Codes angelegt sind. Verfolgung und Völkermord bilden einen festen Bestandteil dieses Codes, der in den politischen Diskurs nach dem 11. September 2001 integriert wurde. Das neu entstandene *Feindbild des Terroristen* ist nur eine Teilinnovation in der historischen Kette an Feindvorstellungen und bedient sich bekannter sprachlicher Formen der Diskreditierung des als „Nichtselbst“ definierten Subjekts.

Zum anderen ist die mediale Präsentation von Beslan in der tschechischen und deutschen Presse ein offensichtlicher Beweis für die Existenz des doppelten Standards in der Bewertung terroristischer Verhaltensweisen. Ungeachtet der unterschiedlichen Definition des Feindes bedienen sich die tschechischen sowie die deutschen Autoren erneut der im Rahmen der Sprache der Propaganda beschriebenen Strategien, die das als Feind bezeichnete Subjekt degradieren sollen.

Die Flexibilität hinsichtlich der Bezeichnung eines Subjekts als Feind gilt in der vorgelegten Arbeit als ein Beweis für die Behauptung, dass das *Feindbild Terrorist* als ein Ergebnis der Kriegspropaganda nach dem 11. September zu verstehen ist. Dem Terrorismus als einer neuen Feindideologie des 21. Jahrhunderts konkurriert in allen drei Tageszeitungen der Diskurs

des Kalten Krieges, am markantesten in der Süddeutschen Zeitung. Dennoch beweisen gerade die Texte über Beslan die Kontinuität der Vorstellung von einem neuen Feind und die Tendenz zur Gradation.

Die Aktivierung sprachlicher Muster aus den dunkelsten Epochen der europäischen Geschichte sind ein Warnsignal für all diejenigen, die dicke Schlussstriche unter die Geschichte ziehen wollen. Die Gefährlichkeit verschiedener Ideologien im Laufe der europäischen Geschichte besteht in der Archivierung von bestimmten Denkmustern in Form eines sprachlichen Codes. Die Texte über die Terrorangriffe in Russland und in den USA sind ein Beweis für die Möglichkeit bestimmte Verhaltensweisen, die im Bewusstsein der europäischen Zivilisation tradiert werden, mit Hilfe der Sprache zu aktivieren.

Seznam literatury

Primární zdroje:

Deník Mladá fronta Dnes, 11. září 2001 do 30. září 2001
Deník Mladá fronta Dnes, 1. září 2004 do 31. prosince 2001

Deník Süddeutsche Zeitung , 11. září 2001 do 30. září 2001
Deník Süddeutsche Zeitung , 1. září 2004 do 31. prosince 2004

Deník Известия , 11. září 2001 do 30. září 2001
Deník Известия , 1. září 2004 do 31. prosince 2004

Sekundární zdroje:

Adler, H.G., Svoboda a bezmoc, Praha 1998

Androutsopoulos , Jannis, Medienlinguistik, Beitrag für den Deutschen
Fachjournalistenverband e.v., IN: www.dfjv.de/9.11.2003

Barša, Pavel , Konec filozofie věčného míru, Lidové noviny 13.5.2006,
IN: www.lidovky.zpravy.cz

Bork, Siegfried, Missbrauch der Sprache, München 1970

Brinker, Klaus, Linguistische Textanalyse, Berlin 1997

Bucher, Hans-Jürgen, Sprachwissenschaftliche Methoden der Medienforschung, IN:
Leonhard ,J.-F., Medienwissenschaft, Bd.1, str. 213-231

Burger, Harald, Mediensprache, Berlin 2005

Bussemer, Propaganda, Wiesbaden 2005

Ehlich, Konrad, Sprache im Faschismus, Frankfurt am Main 1989

Flohr, Anne Katrin, Feindbilder in der internationalen Politik, Hamburg 1991

Fowler, Roger, Language in the News. Discourse and Ideology in the Press, London and New
York 1991

Hitzler, Ronald (Hg.), Irritierte Ordnung. Die gesellschaftliche Verarbeitung von Terror,
Konstanz 2005

Kleinstaub, Hans, Kriegsberichterstattung: Phantasien und Realitäten, IN:
Vierteljahresschrift für Sicherheit und Frieden 3/2000

Klemperer, Viktor, Jazyk třetí říše-LTI- poznámky filologovy, Praha 2003

Liebhart, Karin (Hg.), Fremdbilder-Feindbilder-Zerrbilder, Klagenfurt 2002

Maier, Hans (Hg.), Wege in die Gewalt. Die modernen politischen Religionen, Frankfurt am
Main 2002

- Mikolajczyk**, Beata, Sprachliche Mechanismen der Persuasion in der politischen Kommunikation, Frankfurt am Main 2004
- Paech**, Norman- **Scheerer**, Sebastian, Zukunft des Terrorismus und des Friedens, Hamburg 2002
- Seliščev**, A.M., Jazyk i revoljucija, Moskva 1928
- Stadtfeld**, Felix, Persuasionsstrategien in politisch engagierten Texten, Freiburg 2003
- Störig**, Hans Joachim, Mal0 d2jiny filozofie, Praha 1991
- Thein**, Karel, Filozofové a všchná válka, Lidové noviny 20.5.2006, IN: www.lidovky.zpravy.cz
- Tretera**, Ivo, Nástin dějin evropského myšlení, Praha 2000
- Das Medium ist die Waffe, IN: www.paulus-akademie.ch/berichte/krieg/Lotta-Suter.pdf

65